

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

VYBRANÉ ASPEKTY SOUDNÍHO SMÍRU

rigorózní práce

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

VYBRANÉ ASPEKTY SOUDNÍHO SMÍRU

rigorózní práce

Mgr. Johana Pfeiferová

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Občanské právo a civilní proces

VYBRANÉ ASPEKTY SOUDNÍHO SMÍRU

rigorózní práce

Mgr. Johana Pfeiferová

Plzeň 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci na téma „Vybrané aspekty soudního smíru“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni dne

.....

Johana Pfeiferová

Abstrakt

Soudní smír je procesním institutem často opomíjeným právní naukou i právní praxí. Podnět k jeho hlubšímu doktrinálnímu zkoumání nepřichází ani od samotných účastníků, neboť mnohdy před smírným řešením sporu upřednostní autoritativní rozhodnutí soudu. Rigorózní práce přibližuje soudní smír jakožto procesní úkon s dvojí funkcí z pohledu nauky o jeho dvojí povaze a nauky o jeho dvojí skutkové podstatě, jež se rozvinuly zejména v Rakousku a Německu. Jejich východiskům je soudní smír podroben především ve spojitosti s následky vad v jeho procesní, resp. hmotněprávní stránce. Pozornost je věnována i způsobům nápravy vadného smíru, jež jsou komparovány se zahraničními úpravami. Rigorózní práce se zabývá rovněž otázkou ingerence soudu v podobě schvalování smíru. Stranou rozboru nezůstaly ani jeho účinky na poli procesním a hmotněprávním.

Klíčová slova

Dispozice s řízením a jeho předmětem, právní moc, procesní úkony s dvojí funkcí, role soudce při pokusu o smír, rozpor s právními předpisy, soudní smír, vady smíru, vykonatelnost.

Abstract

Judicial settlement is a procedural institute often neglected by legal doctrine and practice. The impetus for its deeper doctrinal examination does not even originate from the parties themselves, as they often prefer an authoritative decision of the court to an amicable settlement of the dispute. The rigorous thesis presents judicial settlement as a procedural act with a dual function from the perspective of the doctrine of its dual nature and the doctrine of its dual facts, which developed especially in Austria and Germany. The judicial settlement is subjected to their premises in particular in connection with the consequences of defects in its procedural or substantive aspects. Attention is also paid to the methods of remedying a defective settlement, which are compared with foreign legislation. The thesis further examines the issue of the court's intervention in the form of approving the settlement. Its effects in the field of procedural and substantive law are also included in the analysis.

Key words

Disposition of the proceedings and their subject matter, legal force, procedural acts with a dual function, the role of the judge in settlement efforts, judicial settlement, conflicts with the law, defects in judicial settlement, enforceability.

Obsah

Obsah

Seznam použitých zkratek

1	Úvod.....	1
1.1	Předmět a cíle práce.....	1
1.2	Struktura práce.....	2
2	Soudní smír.....	5
3	Vývoj soudního smíru od vzniku samostatného československého státu po současnost.....	7
3.1	Převzetí rakouského a uherského právního řádu	7
3.2	Zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních 8	
3.3	Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád).....	10
3.4	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.....	13
3.5	Novela provedená zákonem č. 519/1991 Sb.	16
3.6	Novely provedené zákonem č. 59/2005 Sb. a zákonem č. 202/2012 Sb.....	17
4	Civilní proces a procesní úkony.....	19
5	Procesní úkony stran s dvojí funkcí.....	21
5.1	Nauka o dvojí povaze procesního úkonu s dvojí funkcí.....	23
5.2	Nauka o dvojí skutkové podstatě procesního úkonu s dvojí funkcí	24
6	Soudní smír jako procesního úkon s dvojí funkcí.....	27
6.1	Nauka o dvojí povaze soudního smíru	29
6.2	Nauka o dvojí skutkové podstatě soudního smíru.....	30
6.3	Hmotněprávní nauka soudního smíru	31
6.4	Procesněprávní nauka soudního smíru	32
7	Povaha soudního smíru v českém právu.....	33
8	Předpoklady platného a účinného soudního smíru	36
8.1	Pravomoc	36
8.2	Povaha věci	36
8.3	Absence rozporu s právními předpisy	38
8.3.1	Rozpor s právními předpisy	38
8.3.2	Činnost soudu	43
8.4	Vzájemný ústupek?	46

9	Strany smíru.....	50
10	Hmotněprávní aspekty soudního smíru	54
10.1	Úprava práv a povinností.....	54
10.2	Hmotněprávní účinek smíru.....	55
10.3	Podmíněný smír.....	56
11	Procesní aspekty soudního smíru	59
11.1	Dispozice s předmětem řízení.....	59
11.2	Dispozice s řízením.....	59
11.2.1	Skončení řízení usnesením o schválení smíru.....	60
11.2.2	Zahraniční právní úprava.....	64
11.2.3	Skončení řízení ze samotné dispozice stran?	65
11.2.4	Usnesení o skončení řízení.....	67
11.3	Právní moc	69
11.3.1	Pozitivní úprava	69
11.3.2	Podstata a účel právní moci.....	69
11.3.3	Historický exkurz.....	70
11.3.4	Zahraniční právní úprava.....	71
11.3.5	Právní moc soudního smíru	72
11.3.6	Soudní smír a překážka věci pravomocně rozsouzené.....	74
11.4	Vykonatelnost.....	80
11.4.1	Pozitivní úprava	80
11.4.2	Exekuční titul.....	80
11.4.3	Nabytí vykonatelnosti.....	82
11.4.4	Materiální vykonatelnost.....	83
12	Materiální a procesní vady smíru a jejich uplatnění	88
12.1	Materiální vady.....	88
12.1.1	Rakouská právní úprava.....	89
12.1.2	Německá právní úprava	90
12.1.3	Česká právní úprava	91
12.1.4	Žaloba na zrušení usnesení o schválení smíru.....	91
12.1.5	Dosah do exekuce a věcný přezkum.....	102
12.1.6	Věcný záměr ČRS a úvahy <i>de lege ferenda</i>	105
12.2	Procesní vady.....	110
12.2.1	Rakouská právní úprava.....	110
12.2.2	Německá právní úprava	112

12.2.3	Česká právní úprava	112
12.2.4	Žaloba pro zmatečnost	113
12.2.5	Dosah do exekuce a přezkum procesních vad	114
12.2.6	Věcný záměr ČRS a úvahy <i>de lege ferenda</i>	116
12.3	Odvolání.....	119
12.4	Žaloba na obnovu řízení	121
13	Postavení soudu při pokusu o smír.....	127
13.1	Usilování o smír.....	127
13.2	Probrání věci s účastníky.....	130
14	Smírčí řízení a prétorský smír.....	134
15	Závěr.....	138
16	Resumé	142
17	Seznam použitých pramenů	145
17.1	Literatura	145
17.2	Zahraniční literatura.....	147
17.3	Odborné články	148
17.4	Elektronické zdroje.....	151
17.5	Právní předpisy	152
17.5.1	České právní předpisy	152
17.5.2	Zahraniční právní předpisy.....	152
17.6	Důvodové zprávy.....	153
17.7	Judikatura.....	153
17.7.1	Ústavní soud ČR.....	153
17.7.2	Nejvyšší soud ČR.....	154
17.7.3	Krajské soudy	157
17.7.4	Obvodní soudy.....	157
17.8	Zahraniční judikatura.....	158
17.8.1	Slovenská republika	158
17.8.2	Rakouská republika.....	158

Seznam použitých zkratk

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (rakouský obecný zákoník občanský).
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník).
BGH	Bundesgerichtshof (německý Spolkový soudní dvůr).
ČRS	Zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní).
dZPO	Die deutsche Zivilprozessordnung (německý civilní řád soudní).
EO	Die österreichische Exekutionsordnung (rakouský exekuční řád).
ObčZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
OGH	Oberster Gerichtshof (rakouský Nejvyšší soudní dvůr).
o. s. ř.	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
o. z.	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
öZPO	Die Zivilprozessordnung (rakouský civilní řád soudní).
sZPO	Die schweizerische Zivilprozessordnung (švýcarský civilní řád soudní).
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
Vážný	Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských.

1 Úvod

1.1 Předmět a cíle práce

Spory jsou pravidelnou součástí společnosti a společenských vztahů. Jsou zapříčiněny odlišnými představami a názory o relevantních skutečnostech a způsobech jejich řešení. Prvotní cestou k odstranění nastalého konfliktu by mělo být hledání konsensu. Nejsou-li sporující se subjekty s to dosáhnout společného řešení na úrovni vzájemné interakce a diskuze, mohou svoji spornou soukromoprávní záležitost předložit třetí nestranné osobě, jež jim poskytne pomocnou ruku při jeho nalézání. Této definici odpovídá mj. smírčí řízení, v němž vystupujícím třetím (veřejnoprávním) subjektem je soud. Konsensuálním řešením soukromoprávního sporu za intervence třetího nezainteresovaného subjektu (soudu) je i procesní smír, jemuž předchází uplatnění sporného nároku u orgánu veřejné moci. Své místo tedy soudní smír zaujímá před zahájením sporného řízení a k jeho odvrácení či v jeho průběhu a směřuje k autonomní úpravě právního vztahu se záměrem vyloučit autoritativní rozhodnutí soudu o právech a povinnostech jeho účastníků.

Cílem rigorózní práce je institut soudního smíru přiblížit, ozřejmit jeho podstatu a povahu a prostřednictvím rozboru jeho stěžejních aspektů provést jeho kritickou analýzu. Za tím účelem pracuje se stávající platnou legislativou i s právními úpravami předcházejícími a jejich vazbou na koncepci civilního procesu náležející k tomu kterému období českých dějin. K hlubšímu zkoumání a pochopení procesního institutu a jeho podoby v pozitivním právu je vše doplněno o úvahy a závěry významných českých procesualistů.

Práce vychází rovněž z rakouské, německé a u vybraných hledisek i švýcarské doktríny a procesních děl tamních respektovaných autorů. Zahraničních zdrojů je využíváno zejména pro analýzu soudního smíru ve světle nauky o jeho dvojí povaze a nauky o jeho dvojí skutkové podstatě, jimž v tuzemském právu není věnováno nadměru pozornosti, a cest k nápravě vadného smíru. Na úvod je nutno poznamenat, že především rakouské a německé pojetí akcentuje hmotněprávní

rovinu smíru, kdežto současné české právo v něm vidí spíše rovinu procesní.¹

Komparaci se zahraniční úpravou je soudní smír podroben i v otázkách jeho účinků právní moci a vykonatelnosti a dispozičního oprávnění stran včetně soudní kontroly dispozičního úkonu. Právě řešení těchto otázek soudního smíru je v této práci nosným tématem. V tomto směru lze uvítat snahy Ministerstva spravedlnosti ČR o reformu sporného řízení, které v roce 2016 sestavilo rekodifikační komisi pod vedením doc. Petra Lavického. Komise zpracovala věcný záměr civilního řádu soudního, který dispoziční úkony, tj. včetně soudního smíru, přibližuje jejich původnímu pojetí. Základním inspiračním zdrojem jí byl právě rakouský civilní řád soudní, jehož tvůrcem byl Franz Klein a jenž je postaven na sociální koncepci civilního procesu.²

Byť Věcný záměr ČŘS nezískal dostatečnou podporu napříč politickým spektrem i právnickou obcí, myšlenky jeho autorů v oblasti dispozičních úkonů mohou posloužit jako hodnotný podklad pro úvahy o dalším směřování soudního smíru. Nabízí prostor pro diskuzi o smíru jakožto procesního dispozičního úkonu, jenž má vyvolávat účinky sám o sobě, či o otázce, zda jeho koncepci odpovídá skutečnost, že jsou mu přiznávány účinky právní moci. Větší pozornost je mu upřena v problematice vadného smíru a možnostech jeho nápravy. Je také základem pro úvahy autorky práce *de lege ferenda*.

V práci je použita metoda analýzy tuzemské a zahraniční právní úpravy *de lege lata* a shrnutí obecných poznatků právní teorie. Dále je užita metoda komparace, syntézy a dedukce, pracující se závěry právní nauky české, rakouské, německé a švýcarské.

1.2 Struktura práce

V kapitole následující po úvodu je soudní smír představen jako preferovaný způsob řešení sporu vyvěrajícího z poměrů soukromého práva před autoritativním rozhodováním soudu. Je provedena jeho základní charakteristika.

Třetí kapitola je věnována vývoji institutu soudního smíru od vzniku

¹ NĚMCOVÁ, Drahomíra. Smír jako právní jednání. In: *Dny práva 2016, Část VIII. Právní jednání*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 249.

² DOBROVOLNÁ, Eva; DVOŘÁK, Bohumil; LAVICKÝ, Petr; PULKRÁBEK, Zdeněk; WINTEROVÁ, Alena. *Věcný záměr civilního řádu soudního*. Finální znění 2. verze. Online. Justice.cz, 2020. Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/2872506/Věcný+záměr_finální+verze+_prosinec+2020.pdf [citováno 2023-07-05] (dále jen „*Věcný záměr ČŘS*“ nebo jen „*věcný záměr*“).

samostatného československého státu do jeho stávající podoby a jeho legislativnímu zakotvení. V návaznosti na politické smýšlení a principy ovládající civilní proces v té které době je poukazováno na změny v jeho pojetí a jeho účincích a na způsoby nápravy vadného smíru. Je pamatováno také na měnící se přístupy k činnosti soudu před a po uzavření smírné dohody v souvislosti s úlohou civilního sporného řízení.

Čtvrtá až sedmá kapitola analyzuje procesní úkony s dvojí funkcí, mezi něž se řadí také soudní smír. S odkazem na rakouskou a německou procesní teorii je popsána nauka o dvojí povaze a nauka o dvojí skutkové podstatě procesního úkonu s dvojí funkcí, jejichž podstatou je řešení otázky vzájemného působení procesní a hmotněprávní stránky procesního úkonu a dopad jeho vady v jedné jeho oblasti do oblasti druhé. S těmito doktrínami je konfrontován i český soudní smír s cílem jeho přiřazení k jedné z nich, byť by to znamenalo přiklonění se k ní v její modifikované podobě.

Osmá kapitola vyčítá předpoklady platného a účinného smíru, jimiž je pravomoc soudu k otázce, jež je předmětem jím schvalovaného smíru, jeho přípustnost z povahy věci a absence rozporu smírné dohody s právními předpisy. Posledně uvedené kritérium je zevrubně rozebráno v souvislosti s pojmem „rozpor s právními předpisy“, jenž může činit výkladové a aplikační problémy především po přijetí změn v oblasti právních následků vad právních jednání, k nimž došlo na základě zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Neboť ne vždy každý rozpor smíru s právními předpisy vede k jeho neschválení soudem. Zaměřuje se také na otázku, jak a v jakém rozsahu se soud rozporem s právními předpisy zabývá. Konečně v této části je řešena i problematika tzv. vzájemného ústupku stran.

Další kapitola pojímá smír nikoliv jako dvoustranný procesní úkon žalobce a žalovaného, ale zahrnuje do něj také třetí osoby (vedlejší intervenienty), které mají právní zájem na výsledku řízení, s potencialitou působení smíru vůči nim.

Desátá a jedenáctá kapitola je určena hmotněprávním a procesním účinkům soudního smíru. Důraz je kladen na dispoziční oprávnění stran, ingerence soudu prostřednictvím schvalování smírů a její udržitelnost v konfrontaci se současně převažující koncepcí sporného řízení. V této části práce zaujímá podstatné místo i právní moc smíru. Na podkladě podstaty a účelu institutu právní moci se snaží odpovědět na otázku, zda má své opodstatnění i u soudního smíru, jehož základem je právní jednání subjektů v soukromoprávním postavení. Závěr kapitoly je věnován vykonatelnosti soudního smíru, exekučnímu titulu při jeho výkonu

a materiální vykonatelnosti jako podmínky jeho schválení.

Dvanáctá kapitola analyzuje materiální a procesní vady soudního smíru, způsoby jejich nápravy a postup po jejich úspěšném uplatnění. Soustřeďuje se na možnosti jeho zpochybnění v rakouské právní úpravě s přihlédnutím ke skutečnosti, že tamní soudní smír nabývá toliko účinků *rei transactae*, nikoliv *rei iudicatae*, který by bránil jeho věcnému přezkumu v samostatném řízení. Okrajově zmiňuje i německou právní úpravu. Posuzuje vhodnost navrhovaného řešení namítání procesních a hmotněprávních vad autory Věcného záměru ČRS a kriticky zhodnocuje jeho aplikovatelnost ve světle úvah *de lege ferenda*. Téma materiálních a procesních vad soudního smíru vymezuje taktéž ve spojitosti s probíhajícím výkonem rozhodnutí (exekucí).

Třináctá kapitola pojednává o postavení soudu, potažmo soudce při vedení účastníků ke smírnému řešení sporu a limitech v podobě jeho nestrannosti a rovnosti účastníků řízení. Zabývá se otázkou, jakou úlohu soud sehrává při pokusu o smír a do jaké míry se má o jeho uzavření přičiňovat. S poukazem na rakouskou a německou soudní praxi zkoumá relevanci právního rozhovoru soudu se stranami a jeho poučovací, vysvětlovací a dotazovací činnosti, a klasifikuje možnosti, které otevřený právní dialog nabízí.

Předmětem předposlední kapitoly je smírčí řízení, jeho podstata, smysl, možné důvody jeho nevyužívání v praxi a tzv. prétorský smír, jenž je jeho výstupem.

V poslední kapitole jsou shrnuty závěry celé rigorózní práce.

2 Soudní smír

Soudní smír je způsobem ukončení sporu o soukromých právech a povinnostech sporujících se stran za účasti třetího nezainteresovaného subjektu (soudu). Je jeho věcným řešením, dosaženým na půdě soudu a za jeho spolupůsobení, aniž by docházelo k autoritativnímu soudnímu rozhodování o jejich poměrech. Předpokladem odklizení konfliktu je kooperace obou stran. Jejich motivace k dosažení smírného řešení může být různá, přes nejistotu ohledně výsledku (případného) soudního řízení až po snahu o udržení vzájemných dobrých vztahů do budoucna. Existuje-li byť jen nepatrná ochota ke smírné dohodě a připouští-li to povaha věci,³ pak „i ten nejhorší smír je lepší než dokonalý rozsudek.“⁴ Pro účastníky představuje rychlou a efektivní cestu s minimem nákladů k narovnání jejich právních vztahů a je zde větší předpoklad, že budou jím nastolená práva a povinnosti respektovat. Rovněž pro soud znamená značnou časovou úlevu.⁵ Skončení sporu smírem preferuje i občanský soudní řád.⁶

Řadí se mezi procesní úkony s dvojí funkcí, tzn. je procesním úkonem a zároveň hmotněprávním jednáním. Jednak má povahu hmotněprávního určení práv a povinností a jednak představuje procesní dohodou stran o smírném odstranění sporu a skončení řízení bez rozhodnutí soudu.⁷ Směřuje k souběžnému vyvolání hmotněprávních a procesních účinků. Interakce obou jeho rovin dala v rakouské a německé procesualistice podnět ke vzniku nauky o dvojí povaze soudního smíru („*Lehre von der Doppelnatur*“) a nauky o dvojí skutkové podstatě soudního smíru („*Lehre vom Doppeltatbestand*“).⁸ V obecné rovině procesních úkonů česká procesní teorie inklinuje spíše ke druhé z nich.⁹

³ Smír lze uzavřít mezi stranami pouze tehdy, jsou-li strany podle hmotného práva oprávněny nakládat hmotněprávním nárokem, který je předmětem sporu. MACUR, Josef; STAVINHOVÁ, Jaruška. *Úvod do teorie občanského práva procesního*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1990, s. 66.

⁴ JANEK, Kryštof; VANČUROVÁ, Kateřina. § 99. In: JIRSA, Jaromír, et al. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář*. Kniha II. 3. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 122.

⁵ KNOBLOCHOVÁ, Věra. Alternativní způsob řešení sporů: porovnání soudního smíru a mediace. *Právník*. 2000, roč. 139, č. 9, s. 857.

⁶ § 99 odst. 1 věta druhá před středníkem o. s. ř.: „Soud usiluje o smír mezi účastníky.“

⁷ MACUR, STAVINHOVÁ, 1990, op. cit., s. 66. PULKRÁBEK, Zdeněk. Procesní úkony. In: ŠÍNOVÁ, Renata; HAMULÁKOVÁ, Klára et al. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 123-124.

⁸ Staršími naukami jsou hmotněprávní teorie soudního smíru a procesněprávní teorie soudního smíru.

⁹ DVOŘÁK, Bohumil. Procesní úkony stran řízení. *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2018, roč. 26, č. 3, s. 84-90.

Je procesním institutem, v němž se projevuje hmotněprávní zásada individuální autonomie a její procesní protějšek zásada dispoziční. Soukromoprávní zásada autonomie vůle se realizuje v podmínkách osobní svobody a smluvní volnosti stran. Procesní zásada dispoziční pak umožňuje „*uplatnění osobní volnosti a dispoziční autonomie ve zvláštních podmínkách civilního procesu.*“¹⁰ Na procesní úrovni účastníci uzavřením smíru disponují s řízením a jeho předmětem. Byť za současného nastavení pravidel teprve s přivolením soudu dvoustranný dispoziční procesní úkon může plně působit.¹¹

Soudní smír zahrnuje tzv. smír prétorský a tzv. smír procesní. Prétorský smír je výsledkem smírčího řízení, v němž se zájem stran na oboustranně přijatelné dohodě projevuje od počátku. Slouží také k předejití zahájení sporného řízení, je formou procesní prevence.¹² Procesní smír je dohodou uzavřenou v probíhajícím soudním sporu a je důvodem k jeho ukončení. Pro oba ale platí, že strany jím zamýšlí upravit vzájemný právní vztah autonomně mimo rozhodovací vliv soudu.¹³ Schválený soudní smír nabývá účinků právní moci a vykonatelnosti (účinky pravomocného rozsudku).

¹⁰ MACUR, STAVINHOVÁ, 1990, op. cit., s. 67. Macur a Stavinochová upozorňovali, že zásadu autonomie vůle nelze ztotožňovat s uplatněním procesní zásady dispoziční, neboť „*ani občanské právo hmotné a hmotněprávní vztahy nejsou totožné s občanským právem procesním a vztahy procesněprávními.*“

¹¹ Soud schválí smír, připouští-li jej povaha věci a není-li v rozporu s právními předpisy.

¹² KNOBLOCHOVÁ, 2000, op. cit., s. 859.

¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 33 Cdo 4364/2011.

3 Vývoj soudního smíru od vzniku samostatného československého státu po současnost

Úprava civilního řízení a procesních úkonů soudu i účastníků reflektovala politické a společenské tendence té které doby měrou nikoliv nepatrnou. Výraznější zasahování státu do řízení lze pozorovat v socialistickém zákonodárství, tehdy do popředí vystupoval veřejný zájem na výsledku sporu a zásada materiální pravdy. Ani soudní smír nezůstával nově nastolenými poměry nedotčen, přičemž jeho nynější podoba je touto dobou omezování dispozičních úkonů doposud poznamenána. Tato kapitola je proto věnována vývoji civilního řízení s důrazem na procesní institut soudního smíru.

3.1 Převzetí rakouského a uherského právního řádu

Na základě zákona o zřízení samostatného státu československého (zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. ze dne 28. října 1918), běžně nazývaného recepční normou,¹⁴ došlo k převzetí rakouského a uherského právního řádu, což zajistilo právní kontinuitu s dosavadním právním řádem pro Čechy a Moravu, resp. pro Slovensko a Podkarpatskou Rus. Navodil ovšem také stav právního dualismu, o jehož odstranění se v následujících letech snažila, s částečným úspěchem, československá právnícká obec.¹⁵

V českých zemích základním procesním předpisem pro civilním řízení byl zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních, doplněný o zákon o nesporném řízení z roku 1854, notářský řád z roku 1871 a exekuční řád z roku 1895. Spolu s ním byla přijata i jurisdikční norma (zákon č. 111/1885 ř. z.). Pro Slovensko a Podkarpatskou Rus nadále platil občanský soudní řád z roku 1911 (zákon čl. I/1911) s uvozovacím zákonným článkem (zákon čl. LIV/1912) a exekučním řádem (zákon čl. LX/1881). Hora, který stav dvojího práva procesního označil za nežádoucí, leč toho času nevyhnutelný, a pro zdárnou

¹⁴ SCHELLE, Karel. Počátky československého státu. In: VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 293.

¹⁵ VOJÁČEK, Ladislav. Základní tendence vývoje právního řádu. In: VOJÁČEK, SCHELLE, KNOLL, 2016, op. cit., s. 418.

unifikaci předpokládající znalost obojího práva,¹⁶ v polovině dvacátých let připravil návrh jednotného občanského soudního řádu, jehož podkladem byla zejména rakouská úprava. Návrh nestihl být před začátkem druhé světové války projednán a schválen.¹⁷

3.2 Zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních

Civilní řád soudní nahrazoval všeobecný soudní řád josefínský z roku 1781 (zákon č. 13/1781 Sb. z. s.), který vycházel z principu rovnosti procesních stran, dominující projednací zásady (hlavní aktivita spočívala na účastnících, soud byl spíše pasivním činitelem) a zásady dispoziční, která umožňovala účastníkům nakládat s řízením a předmětem sporu, včetně uzavírání smírů (původní pojetí dispoziční zásady zahrnovalo i možnost disponovat se skutkovým stavem, který byl pokládán za vlastnictví stran¹⁸). Za účinnosti ČŘS se rozvinula zásada volného hodnocení důkazů. Soud byl vázán skutkovým stavem, který souhlasně lícily obě strany.¹⁹

V ČŘS byl smír upraven v § 204 a násl. Bylo na něj nahlíženo jako na procesní smlouvu sjednanou před soudem a za jeho spolupůsobení o předmětu sporu, s účinky v první řadě soukromoprávními; úprava řízení, jejímž účelem bylo odkrýt a odstranit všelijaké vady vůle, ustupovala do pozadí.²⁰ Ustanovení § 204 věty první ČŘS („*Soud se může při ústním jednání v každém období na návrh nebo z úřední moci pokusiti o smírné vyřízení sporu neb o dosažení smíru o jednotlivých sporných člancích.*“) nekladlo na soud s takovým důrazem požadavek, aby se v řízení pokusil o smírné vyřešení sporu. Jeho opomenutí nezpůsobovalo zmatečnost dalšího řízení.²¹ Soud byl oprávněn, nikoliv povinen, se na návrh nebo z moci úřední pokusit o smírné řešení sporu nebo dosažení smíru o jednotlivých sporných bodech. Obsah dohody byl na návrh stran zapsán do jednacího protokolu

¹⁶ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. Díl I. Nauka o organizaci a příslušnosti soudů.* Praha: nákladem vlastním, 1934, s. 17.

¹⁷ VOJÁČEK, Ladislav. Civilní soudní řízení. In: VOJÁČEK, SCHELLE, KNOLL, 2016, op. cit., s. 511.

¹⁸ LAVICKÝ, Petr. Role soudu a stran v civilním sporném procesu. In: LAVICKÝ, Petr; DÁVID, Radovan; DOBROVOLNÁ, Eva; HRDLIČKA, Miroslav; CHALUPA, Radim; PONDIKASOVÁ, Tereza. *Moderní civilní proces.* Brno: Masarykova univerzita, s. 38.

¹⁹ VOJÁČEK. In: VOJÁČEK, SCHELLE, KNOLL, 2016, op. cit., s. 510.

²⁰ HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. Díl II. Řízení před soudy první stolice.* Praha: nákladem vlastním, 1932, s. 114.

²¹ OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl I. Část všeobecná.* Editor Jiří SPÁČIL. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 323.

(bez nutnosti jejich podpisu²²), jehož vyhotovení, popřípadě vyhotovení protokolu o smíru bylo stranám na jejich žádost vydáno. Protokol oprávněné straně posloužil jako exekuční titul.²³

Smír bylo možné vázat na podmínku s tím, že uznání právního poměru nebo převzetí závazku k plnění, snášení nebo opominutí strany učiní závislým na vykonání přísahy. Způsobilým předmětem smluvené přísahy byly pouze sporné skutkové okolnosti. Její nevykonání znamenalo zmaření smíru a pokračování v řízení.²⁴ Na Slovensku bylo možno smír podmínit přísahou třetí osoby (§ 231 uherského občanského soudního řádu).

O nákladech smíru platilo, že se vzájemně ruší, nebylo-li umluveno něco jiného, stejně tak náklady právní rozepře vyřízené smírem, pakliže jejich náhrada nebyla již pravomocně uložena některé ze stran (§ 47 CŘS).

Pokud jde o napadnutelnost uzavřeného smíru, Hora dovozoval, že k jeho zpochybnění účastníci měli v rukou určovací žalobu (§ 228 CŘS), jejímž prostřednictvím se domáhali určení bezúčinnosti smírem založeného právního poměru pro hmotněprávní vady (vady vůle, podstatný omyl, lstivost, podvodné jednání). Vycházel z úvahy, že okolnost, že smír byl uzavřen před soudem, za sporu a k jeho odklizení, nemění ničeho na jeho povaze jako smlouvy. Připouštěl proto, že i soudnímu smíru lze odporovat. Kladné rozhodnutí soudu o žalobě odstranilo překážku bránící novému projednání téhož sporu.²⁵

Je třeba přihlídnout ke skutečnosti, že smír se neschvaloval a nenabýval účinků pravomocného soudního rozhodnutí včetně *rei iudicatae* (§ 204 CŘS). Zahájila-li jedna ze stran nový spor o soudním smírem vyřízené věci, soud se z úřední moci nezabýval tím, zda byl či nebyl o téže věci uzavřen smír, podnět musel vycházet od účastníků (námitka *rei transactae*).²⁶ Podle uherského práva úloha soudu naopak spočívala ve schvalování smíru a schválený smír nabýval účinků pravomocného rozsudku (§ 423 odst. 3 uherského občanského soudního řádu).²⁷

Kdo zamýšlel podat žalobu, mohl před okresním soudem odpůrcova bydliště (§ 433 CŘS) nebo okresním soudem, který by byl jinak ke sporu místně příslušný

²² S výjimkou smíru uzavřeného před burzovními rozhodčími soudy.

²³ HORA, 1932, op. cit., s. 417.

²⁴ HORA, 1932, op. cit., s. 416.

²⁵ HORA, 1932, op. cit., s. 419-420.

²⁶ HORA, 1932, op. cit., s. 421.

²⁷ FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Acta Universitatis Carolinae, 1974, s. 55-56.

(§ 139 uherský občanský soudní řád), navrhnout, aby byl odpůrce obeslán k pokusu o smír.²⁸ Bylo-li smírčí jednání úspěšné, smír nabýval tytéž účinky jako smír procesní. Proti rozhodnutí o návrhu, aby odpůrce byl obeslán k pokusu o smír, nebylo opravného prostředku (§ 433 ČRS ve znění cís. nař. č. 118/14 ř. z.).

3.3 Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)

Občanské právo procesní poznamenala změna společenských a politických poměrů po únorovém převratu roku 1948. Ústava 9. května (ústavní zákon č. 150/1948 Sb.) představovala základ pro reformu justice a civilního řízení. Z jejích ústavních základů vycházel také zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, jehož vzorem byl sovětský občanský soudní proces.²⁹

Pod vlivem sovětského občanského práva procesního byl vypracován i občanský soudní řád z roku 1950. Jeho autoři si kladli za cíl překlenout dosud existující právní dualismus a obsáhnout veškeré civilní normy pro území celého státu do jediného zákona. Ambicí bylo také konstruovat občanské soudní řízení jako jednotné. Obsahoval proto úpravu řízení nalézacího (bez samostatných úprav sporného a nesporného řízení), řízení exekučního a řízení konkurzního.³⁰

V civilním procesu vystupoval do popředí zájem na udržování veřejného pořádku a dohled nad zachováním socialistické zákonnosti. Řešení sporných soukromoprávních záležitostí bylo druhořadné.³¹ Veřejný zájem, především zájem na výsledku sporu, se promítl do úvodního ustanovení § 1 odst. 2 zákona č. 142/1950 Sb., dle něhož soud „*dbá všestranně o to, aby byl zjištěn skutečný stav věci, a spravedlivým rozhodováním upevňuje socialistickou zákonnost a vychovává občany k plnění jejich občanských povinností.*“³² Úlohou socialistického rozhodování bylo vyšetření skutečných poměrů. K tomu měla dopomoci aktivní činnost soudu a prokurátora.³³

²⁸ HORA, 1932, op. cit., s. 417.

²⁹ FIALA, 1974, op. cit., s. 60.

³⁰ FIALA, 1974, op. cit., s. 60.

³¹ Naproti tomu v buržoazním státě byl civilní proces rozuměn především jako nástroj k vyřizování soukromoprávních záležitostí jednotlivců, k zásahu státu docházelo jen v omezených případech a v míře nejnutnější. HRDLIČKA, Jindřich. Dispoziční zásada v novém občanském soudním řádu: se zvláštním zřetelem k ustanovení § 153 odst. 1 o. s. ř. *Právník*. 1965, roč. 104, č. 2, s. 133.

³² § 1 odst. 2 zákona č. 142/1950 Sb.

³³ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, sněmovní tisk č. 510 pro období 1948-1954, obecná část.

Vůdčí zásada prolínající se celým řízením se nově nazývala zásadou materiální pravdy.³⁴ Ta byla vystavěna zejména na protikladu k pravdě formální, což mělo zajistit ideologické vymezení socialistického demokraticismu a socialistického procesu a distancování se od buržoazního procesu, v němž soud měl být nad stranami, neměl se vměšovat do sporů a měl rozhodovat jen na základě stranami přednesených a předložených skutečností.³⁵ Princip materiální pravdy měl přispívat k dosažení absolutně pravdivých poznatků a tím dosáhnout spravedlivého soudního rozhodnutí. Politický nádech takto ostrého vymezení nelze přehlédnout.³⁶

V zájmu zajištění materiální (objektivní) pravdy a deklarované účinné ochrany práv pracujícího člověka stát prostřednictvím *nového chápání* principu dispozičního a projednacího zasahoval do samotného řízení. Projednací zásada se vyznačovala aktivní účastí stran spojené s aktivní činností soudu a prokurátora. Ve skutečnosti zdůrazňování spolupráce soudu a stran při zjišťování a objasňování skutkového stavu „*jen zastíralo absolutizaci státní moci.*“³⁷

Dispoziční volnost účastníků ohraničoval požadavek souladu dispozičních úkonů se zákonem a hojně vyzdvihovaným všeobecným zájmem.³⁸ Zásah do dispozičního práva se projevoval již v okruhu oprávněných subjektů k podání návrhu na zahájení řízení, k němuž byl kromě žalobce legitimován také prokurátor, měl-li za to, že to vyžaduje ochrana zájmů státu nebo pracujících (§ 6 odst. 3). Byl zřetelný i v průběhu řízení. Zpětvzetí návrhu na zahájení řízení, uznání nebo vzdání se nároku teprve s přivolením soudu byla procesně účinnými.

Omezení práva disponovat s řízením a jeho předmětem se dotklo i soudního smíru, upraveného v § 40 (prétorský smír) a § 75 (procesní smír). Nově podléhal schválení soudu.³⁹ Dle důvodové zprávy procesní úkony účastníků, včetně uzavření

³⁴ Zásada materiální pravdy je neodmyslitelně spjata se zásadou dispoziční a projednací, včetně otázky důkazního břemene a principu volného hodnocení důkazů.

³⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., obecná část.

³⁶ Vymezení materiální a formální pravdy jako myšlenkové koncepty (politické principy) sovětské vědy, v dnešní době neudržitelné, shrnul ve své monografii Gazda. Dle jeho názoru lze dnes o materiální pravdě hovořit nanejvýš jako o formálně překážkami nezatěžovaném procesu zjišťování skutkového stavu. GAZDA, Viktor. *Hledání pravdy v civilním procesu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 63-84.

³⁷ MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 73.

³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., obecná část.

³⁹ Podle § 40 zákona č. 142/1950 Sb. platilo, že právní poměry, u nichž to povaha věci připouští, lze se schválením soudce uspořádat soudním smírem před zahájením řízení u kteréhokoli okresního soudu. Soudce smír neschválí, přiči-li se zákonu nebo obecnému zájmu.

Podle § 75 zákona č. 142/1950 Sb. platilo, že pokud to povaha věci připouští, mohou účastníci skončit řízení i soudním smírem. Soud rozhodne o schválení smíru. O smír, který může být schválen, má se soud vždy pokusit.

smíru, „podle správného chápání dispozičního práva nemůžou přivodit právní následky, které by byly v rozporu se zákonem nebo všeobecným zájmem.“⁴⁰ Soudní praxe vyložila, že soud stíhá povinnost zjistit spolehlivý skutkový základ pro svůj úsudek, zda smír není v rozporu s obecným zájmem nebo donucujícími předpisy zákona, jimiž jsou stanovena zásadní pravidla socialistického soužití. Aby nebyli účastníci omezeni ve svém dispozičním právu více, než vyžaduje obecný zájem, souladem obsaženými ujednáními smíru s dispozitivními ustanoveními právních předpisů se nezabývá.⁴¹

O smír, který mohl být schválen, se soud měl pokusit vždy, v průběhu celého řízení.⁴² Schválený smír nabýval účinků pravomocného rozsudku. O nákladech řízení soud rozhodl tak, že se vzájemně zrušují, nebylo-li ujednáno něco jiného (§ 135). Při neplnění obsažené povinnosti, sloužil vykonatelný soudní smír jako exekuční titul (§ 428 odst. 2 písm. d/).

Schválený smír byl účastníky věcně zpochybnitelný pouze prostřednictvím návrhu na obnovu řízení, za předpokladu, že důvody obnovy řízení bylo možno vztáhnout podle povahy věci i na soudní smír (§ 198). Stížnost jako řádný opravný prostředek nebyla přípustná (§ 192 písm. e/), „lebo tieto rozhodnutia podľa svojej povahy nemôžu mať vplyv na vecné rozhodnutie, ani nemôžu zvlášť citelne postihnúť účastníkov konania.“⁴³ Zdůrazňovala se především procesní povaha smíru s poukazem na jeho účinky postavené na roveň pravomocnému rozhodnutí. Z tohoto důvodu nebyl upraven návrh na vyslovení neplatnosti schváleného smíru, coby návrhu na zahájení samostatného řízení. K nápravě případných pochybení poskytoval procesní řád pouze (procesní) opravné prostředky.⁴⁴

Generální prokurátor byl bez časového omezení oprávněn napadnout pravomocné rozhodnutí o smíru stížnostmi pro porušení zákona, měl-li za to, že v řízení nebo při rozhodování došlo k porušení zákona (§ 210 a násl.).

Přestože byl zákon č. 142/1950 Sb. za dobu své účinnosti sedmkrát novelizován, žádná z jeho novelizací se úpravy soudního smíru nedotkla.

Podle § 76 zákona č. 142/1950 Sb. platilo, že soud nepřizná účinnost vzetí návrhu zpět, uznání nebo vzdání se nároku a neschválí smír, jestliže se projev účastníka přičí zákonu nebo obecnému zájmu. Nepřizná-li soud projevu účinnost nebo neschválí-li smír, pokračuje v řízení.

⁴⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., § 73-§ 76.

⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 9. 1953, sp. zn. Cz 281/53 [R 159/1953 civ.].

⁴² Usnesení pléna Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 4. 11. 1953, sp. zn. Pls 2/53.

⁴³ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., § 190 - § 192.

⁴⁴ BAJCURA, Andrej; MOLČAN, Teodor. K povahe procesného úkonu podľa § 99 odst. 3 Občianskeho súdneho poriadku. *Právny obzor*. 1966, roč. 159, č. 9, s. 797-798.

3.4 Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Občanský soudní řád, s účinností od 1. 4. 1964, navázal na vlnu reformy právního řádu na počátku 60. let. Byl nástrojem k provedení ústavních zásad zakotvených v Ústavě ČSSR (ústavní zákon č. 100/1960 Sb., tzv. socialistická ústava), mezi něž patřilo výchovné poslání soudní činnosti, jež ve spojení s ochranou práv tvořilo záruku socialistické zákonnosti, dále zásada sborového rozhodování či zásada materiální pravdy.⁴⁵ Odrážel také změny v hmotném právu a vydání zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Záměrem bylo zjednodušení a zestručnění procesního kodexu. Přijímal se jako jednotný předpis. Obsáhl sporná a nesporná řízení, aniž by je zpočátku rozlišoval,⁴⁶ resp. ve zvláštní části upravoval řadu nesporných řízení a některá další řízení svou povahou nesporná svěřil do pravomoci státního notářství (např. řízení dědické či řízení o úschovách).⁴⁷ Ponechával oprávnění prokurátora v občanskoprávních věcech z vlastní iniciativy zahajovat soudní řízení či zasahovat do řízení již zahájených ve veřejném zájmu.⁴⁸ Prokurátor v řízení vystupoval jako strážce socialistické zákonnosti. Procesní podklad skýtal rovněž pro řízení o výkon rozhodnutí a exekuční likvidaci.⁴⁹

Veřejným zájmem, jímž byl ospravedlňován nemalý vliv státu v civilním řízení, byla poznamenána konkrétní úprava dispozičních úkonů. Tyto úkony (např. změna návrhu na zahájení řízení a jeho zpětvzetí⁵⁰), shodně s úpravou předešlou, aproboval soud, jenž jim přivolil, neodporovaly-li zákonu nebo zájmu společnosti. Hrdlička, pokud jde o zpětvzetí návrhu, soudní kontrolu podpíral projednací zásadou, jež vyžaduje součinnost soudu s účastníky, hlediskem hospodárnosti řízení a potřebou zachovat nutnou autoritu soudu, jež „by mohla trpět, kdyby se ponechalo libovůli účastníka návrh na zahájení řízení třeba opakovaně brát zpět.“⁵¹

⁴⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

⁴⁶ Rozdělení na sporná a nesporná řízení se zřetelem k odlišným principům se dotkla zejména novela provedená zákonem č. 171/1993 Sb.

⁴⁷ Zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád).

⁴⁸ S výjimkou věcí týkající se ryze osobních věcí občana (§ 35 odst. 3).

⁴⁹ BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. Novelizovat ještě jednou občanský soudní řád? *Právní rozhledy*. 1999, roč. 7, č. 3, s. 105-114.

⁵⁰ Možnost procesního vzdání se nároku a uznání uplatňovaného nároku žalovaným v procesním řádu upravena nebyla, platnost těchto úkonů soud posuzoval prizmatem hmotného práva. Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb.

⁵¹ HRDLIČKA, 1965, op. cit., s. 139.

Zmíněné předpoklady zkoumal soud i při schvalování smíru.⁵² Obsah pojmu „zájem společnosti“ v souvislosti s negativní podmínkou schválení smíru vymezil Říha jako „zájem kolektivu, který není závislý jen na zájmu některého z účastníků, i když se s ním může někdy kryt nebo i překrývat, který však vždy musí znamenat ochranu zájmů celospolečenských, vyplývajících ze socialistického zřízení.“⁵³ Nejvyšší soud ČSSR v případě rozdělení společného jmění manželů smírem zdůraznil, že při posuzování, zda smír je v rozporu s právními předpisy či zájmem společnosti, je třeba zvažovat i to, zda „by ním boli skutočne vyriešené medzi účastníkmi konania sporné otázky tak, aby nedochádzalo k ďalším sporom medzi nimi.“⁵⁴

Normativní úprava soudního smíru ve značné míře opisovala úpravu z padesátých let. Význam smíru byl ovšem vnímán širěji, neboť „úsilí o smírné vyřešení případu bylo součástí výchovného působení soudu.“⁵⁵ Soud měl být v řízení aktivní.⁵⁶ Státní kontrola a dohled tu byly více než zřetelné. Hrdlička k tomu tehdy doplnil, že dispozice účastníků je omezena nejen proto, že schválený smír má účinky pravomocného rozsudku, nýbrž i proto, že „soud již tím, že smír byl před ním uzavřen, mu propůjčuje autoritu státní moci. Ta by nepochybně trpěla, kdyby obsah smíru nebyl v souladu s předpoklady, jež zákon stanoví jako podmínku pro schválení smíru.“⁵⁷ Povinnost soudu v řízení vždy usilovat o smírné vyřešení věci zůstala zachována.

Účastníci mohli uzavřít smír o celém předmětu řízení, o jeho části, podmíněný smír (smír s možností jeho odvolání do určitého, přesně stanoveného času) a smír s odkládací nebo rozvazovací podmínkou.⁵⁸ Bylo sporné, v jaký okamžik podmíněný smír schválit, zda po marném uplynutí lhůty k jeho odvolání nebo ihned. Praxe se klonila spíše k druhému řešení z důvodu hospodárnosti a procesní ekonomie. S popsaným postupem nesouhlasili Říha i Hrdlička. Z teoretického hlediska správným postupem shledávali schválení smíru až po uplynutí stanovené lhůty, neb v ten moment bude teprve postaveno na jisto, že

⁵² Smír, uzavřený o věci nepatřící do pravomoci civilního soudu, nemohl být schválen pro rozpor se zákonem. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 6. 1965, sp. zn. 5 Cz 31/66 [R 63/1966 civ].

⁵³ ŘÍHA, Jan. Schvalování smírů v občanském soudním řízení. *Socialistická zákonnost*. 1976, roč. 24, č. 4, s. 195. Uvedl, že rozporným se zájmem společnosti je například dohoda, v níž se žalovaný zavázal uhradit národnímu podniku dlužnou částku v tak malých splátkách, že by ji splácel desítky let, nebo dohoda, jíž žalovaný postoupil svůj majetek na manželku za situace, kdy mu hrozil trest propadnutí majetku v trestním řízení.

⁵⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. 11. 1966, sp. zn. 4 Cz 88/66 [R 31/1967 civ.].

⁵⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb.

⁵⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb.

⁵⁷ HRDLIČKA, 1965, op. cit., s. 140.

⁵⁸ STEINER, Vilém. *Občianske procesné právo v teórii a praxi*. Bratislava: Obzor, 1980, s. 224.

nebude odvolán. Poukazovali na obecně uznávanou zásadu procesního práva, že procesní úkony nemohou být činěny pod podmínkou.⁵⁹

O nákladech řízení a rozsahu jejich náhrady se účastníci smíru mohli dohodnout. Pokud si ničeho neujednali, soud rozhodl, že žádný z nich nemá na náhradu nákladů právo (§ 146 odst. 1 písm. b) o. s. ř. ve znění účinném do 31. 12. 2013, dnes § 146 odst. 1 písm. a) o. s. ř.).

Výrazná změna, kterou s sebou občanský soudní řád přinesl, souvisela i s otázkou napadnutelnosti smíru.

Řádným opravným prostředkem proti usnesení, jímž soud ať již pozitivně nebo negativně rozhodl o návrhu na schválení smíru, bylo odvolání. Aktivní legitimace svědčila nejen účastníkům, nýbrž též prokurátorovi, národnímu výboru a společenské organizaci. Odvolání proti usnesení, jímž byl smír schválen, vyloučila až novela provedená zákonem č. 49/1973 Sb. Na rozhodnutí, jež představovala takové projevy účastníků, které charakter soudního smíru neměly, ač je jako usnesení o schválení smíru soud formuloval, dopad neměla.⁶⁰ Proti nim bylo odvolání přípustné.

Pokud jde o mimořádné opravné prostředky, vedle návrhu na obnovu řízení⁶¹ byl účastník, popřípadě také prokurátor a národní výbor, legitimován k podání návrhu na zrušení usnesení o schválení smíru podle § 99 odst. 3 o. s. ř. Soud návrhu vyhověl, shledal-li smír podle hmotného práva neplatným k době jeho schválení.⁶² Záměrem nové úpravy bylo umožnit reparovat smíry, které jako právní úkony nebyly učiněny platně.⁶³ Byla-li rozsudkem vyslovena neplatnost smíru, ztrácel schválený smír účinky pravomocného rozsudku.⁶⁴

Časové omezení pro podání návrhu podle § 99 odst. 3 o. s. ř. na 3 roky od právní moci usnesení o schválení smíru, reflektující princip *vigilantibus iura scripta sunt*, bylo zavedeno až novelou provedenou zákonem č. 49/1973 Sb., s účinností od 1. 7. 1973. Délka objektivní lhůty brala dle důvodové zprávy na zřetel délku obdobných lhůt nacházejících se napříč občanským soudním řádem (například pro

⁵⁹ ŘÍHA, 1976, op. cit., s. 197. HRDLIČKA, Jindřich. § 99. In: RUBEŠ, Josef et. al. *Občanský soudní řád: Komentář. Díl I. Řízení před soudem prvního stupně*. Praha: Orbis, 1970, s. 362-363.

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 28. 4. 1976, sp. zn. 1 Cz 48/76 [R 45/1977 civ.].

⁶¹ Návrh na obnovu řízení dle terminologie zákona směřoval proti usnesení, kterým byl schválen smír (§ 231), nikoliv proti samotnému soudnímu smíru, jak upravoval občanský soudní řád z roku 1950 v § 198.

⁶² Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 12. 6. 1964, sp. zn. 5 Co 181/64 [R 56/1964 civ.].

⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb.

⁶⁴ Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 12. 6. 1964, sp. zn. 5 Co 181/64 [R 56/1964 civ.].

podání stížnosti pro porušení zákona).⁶⁵

Nechybělo oprávnění generálního prokurátora a ministra spravedlnosti zasahovat do pravomocně skončených řízení prostřednictvím stížnosti pro porušení zákona odůvodněné porušením zákona v řízení nebo při rozhodování, resp. vadami řízení, jestliže mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, anebo jestliže vada spočívala v tom, že bylo rozhodnuto o věci, která nepatří do pravomoci československých soudů (§ 236 a násl.), podané ve lhůtě 3 let od právní moci rozhodnutí. Řízení se řídilo kasačním principem, v případě opodstatněné stížnosti soud vyslovil porušení zákona a napadené rozhodnutí zrušil.

3.5 Novela provedená zákonem č. 519/1991 Sb.

Na změnu společenských, politických a ekonomických poměrů vyvolanou listopadovou revolucí roku 1989 reagovalo i právní prostředí. Přizpůsobování právního řádu se dotklo jak práva hmotného (novelizace občanského zákoníku, zákoníku práce, přijetí obchodního zákoníku), tak práva procesního (zásadní změny v organizaci soudnictví či příslušnosti soudů).

Ústředním tématem novely z roku 1991 bylo mj. odstranění nedemokratických prvků z občanského soudního řádu. K nedemokratickým prvkům a prvkům cizí soudnímu řízení, které měly „podle záměrů zákonodárce sloužit uplatňování direktivního řízení společnosti i do soudního řízení“⁶⁶ a které se novela snažila „důsledně vymýtit“⁶⁷, patřila účast pracujících lidí, národních výborů a společenských organizací spolu s účastí prokurátora na řízení.⁶⁸ Oprávnění prokurátora se omezilo na podání návrhu na zahájení řízení, plynulo-li z hmotného práva. Vzhledem k nahrazení stížnosti pro porušení zákona dovoláním prokurátor pozbyl možnost zasahovat do občanského soudního řízení z důvodu tvrzeného porušení dispozičních oprávnění účastníků. K podání dovolání byli legitimováni toliko účastníci.

Nelze nezpomenout novou úpravu § 5 o. s. ř., která poučovací povinnost soudu zredukovala na poučení o procesních právech a povinnostech účastníků.

⁶⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 49/1973 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád.

⁶⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád, § 4.

⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., § 4.

⁶⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., § 4.

Hlavní důvod spočíval v zabránění soudu v poučování účastníků o možnosti vznést námitku promlčení a v zachování jeho nestrannosti v očích účastníků.⁶⁹ Společně se (znovu) zavedením některých institutů (např. rozsudek pro uznání a pro zmeškání či zmíněné dovolání) novela vnesla do procesu větší odpovědnost účastníků za výsledek řízení.

Deklarovaná vůle odstranit nedemokratické prvky a posílit dispoziční volnost účastníků se v patrné míře projevila i u institutu soudního smíru. Zákon již neukládal soudu zkoumat hledisko souladu uzavřené dohody se zájmem společnosti, který byl reflexí socialistického zákonodárství. Soud tak nadále dbal (a doposud dbá) o bezrozpornost uzavřeného smíru s právními předpisy a své stanovisko promítal (a doposud promítá) do autoritativního rozhodnutí o tom, zda jej schvaluje či nikoliv. Jinými slovy, k tomu, aby dohoda účastníků měla dopad i v oblasti veřejného práva (skončení řízení, popř. jeho skončení jen co do části nebo základu předmětu řízení, exekuční titul), byl (a je) samotný dispoziční úkon účastníků nepostačující.

Podmínka souladu se zájmem společnosti byla vypuštěna i u dalších dispozičních úkonů, příkladmo u změny a zpětvzetí návrhu na zahájení řízení.

3.6 Novelty provedené zákonem č. 59/2005 Sb. a zákonem č. 202/2012 Sb.

Novela z roku 2005 přeformulovala část ustanovení § 99 odst. 1 o. s. ř., týkající se postavení soudu, z původní podoby: „*o smír se má soud vždy pokusit*“, na stávající: „*soud usiluje o smír mezi účastníky*“, a na zákonné úrovni zakotvila povinnost soudu probrat s účastníky spornou věc a upozornit je na právní úpravu a na stanoviska Nejvyššího soudu a rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek v dané oblasti. Kritice se nevyhnula, zejména ve vztahu k upozorňovací činnosti soudu.⁷⁰ Vzhledem ke skutečnosti, že předmětné ustanovení doznalo citované změny a doplnění na podkladě pozměňovacího

⁶⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., § 5.

⁷⁰ Například Vrcha nově zakotvenou úlohu soudu vnímal jako problematickou. VRCHA, Pavel. K aplikaci § 99 odst. 1 občanského soudního řádu. *Právní rádce*. 2006, roč. 14, č. 2, s. 29. Dále např. HROMADA, Miroslav; HORÁK, Pavel. Výzva k vyjádření podle § 114b OSŘ v soudní praxi a několik poznámek k připravované novelizaci občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 3, s. 92-95. Naopak Jirsa částečné prolomení čistě procesní povinnosti označil za správné. JIRSA, Jaromír. Civilní proces po účinnosti souhrnné novely občanského soudního řádu a několik dalších úvah nad jeho perspektivami. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 5, s. 153-163.

návrhu, nikoliv původního poslaneckého návrhu, důvodová zpráva k tomuto doplňku ničeho neuvádí.

Od 1. 9. 2012 je na soudu, aby účastníky upozornil na možnost využití mediace a sociálního poradenství, jeví-li se to vhodným (zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a změně některých zákonů). Propojení smíru a mediační dohody se odrazilo i v § 67 o. s. ř., které stranám mediační dohody umožňuje soudu navrhnout její schválení a získání tak exekučního titulu.

4 Civilní proces a procesní úkony

Civilní proces lze obecně charakterizovat jako právními normami upravený postup k tomu oprávněných subjektů, který se realizuje v rámci řízení, neboli jako sled procesních úkonů daných subjekty (ve smyslu dynamickém). Možno na něj nahlížet také jako na procesní vztah mezi procesními subjekty s určitým předmětem řízení (ve smyslu statickém).⁷¹ Jeho cílem je poskytnutí ochrany právům a právem chráněným zájmům soukromoprávní povahy.⁷²

Procesní úkony jsou projevem vůle jednajících subjektů. Procesní subjekty jimi sledují založení, další rozvíjení, změnu nebo zrušení určitého civilněprocesního vztahu.⁷³ Činí je soud v pozici nezúčastněného třetího za účelem dosažení spravedlivého rozhodnutí, účastníci řízení k dosažení rozhodnutí pro ně příznivého a případně další osoby na řízení zúčastněné.⁷⁴

Oproti hmotněprávním jednáním jsou procesní úkony nesamostatné povahy, neboť není-li procesu a procesněprávních vztahů, není ani procesních úkonů.⁷⁵ Jsou omezeny oblastí, v níž zamýšlené následky či ovlivnění procesu mohou působit. Jen procesní právo proto stanoví podmínky jejich vzniku a právní účinky s nimi spojené.⁷⁶

Procesní úkony stran nabývají podoby návrhů v nejširším slova smyslu. Zvláštní kategorií jsou dispoziční úkony, tj. procesní úkony, jež směřují k dispozici s řízením nebo jeho předmětem (např. žaloba, její změna a zpětvzetí, soudní smír).⁷⁷ Samotné podání žaloby bez dalšího utváří procesněprávní vztahy. Bezprostřední účinky ovšem nemají mnohé jiné dispoziční úkony, na něž dozírá soud prostřednictvím konstitutivního rozhodnutí o jejich připuštění. To soudu umožňuje jejich právní následky vyloučit. Takto rozhoduje například o připuštění změny žaloby (§ 95 odst. 2 o. s. ř.) či o neúčinnosti jejího zpětvzetí (§ 96 odst. 6 o. s. ř.). Mezi dispoziční úkony, které k dosažení zamýšlených účinků vyžadují ingerenci

⁷¹ PULKRÁBEK. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 92.

⁷² ŠTEVČEK, Marek. Civilní proces, pojem, prvky a zásady. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 1.

⁷³ WINTEROVÁ, Alena. Procesní úkony. In: WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena et al. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 173.

⁷⁴ HORA, Václav. *Procesní úkony dle práva rakouského*. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1907, s. 3-4.

⁷⁵ DVOŘÁK, 2018, op. cit, s. 84-90.

⁷⁶ DVOŘÁK, 2018, op. cit, s. 84-90.

⁷⁷ WINTEROVÁ. In: WINTEROVÁ, MACKOVÁ, 2018, op. cit., s. 184.

soudu, patří i soudní smír. Ozývají se hlasy, že zásahy soudu do oblasti dispozičních úkonů stran nelze považovat za odpovídající v současnosti převažující koncepci sporného řízení.⁷⁸

Následující text bude zaměřen na procesní úkony účastníků řízení.

⁷⁸ DVOŘÁK, 2018, op. cit, s. 84-90. Shodně Coufalík si klade otázku, zdali intervence soudu do dispozičních procesních úkonů stran má nadále v demokratickém právním státě své uplatnění. COUFALÍK, Petr. *Procesněprávní vztah*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 88.

5 Procesní úkony stran s dvojí funkcí

Procesní úkony stran proces a jeho průběh ovlivňují, posuzují se proto podle procesních pravidel. Mohou zapříčinit i nastolení účinků hmotněprávních, jsou-li součástí skutkové podstaty hmotněprávní normy, která s nimi hmotněprávní účinky spojuje.⁷⁹ Kupříkladu podání žaloby se v oblasti hmotného práva projeví ve stavení promlčecích a prekluzivních lhůt. Právní základ vzájemného působení je ložen nikoliv v procesněprávní regulaci, nýbrž v hmotněprávní normě, jež s procesním úkonem – uplatnění práva u orgánu veřejné moci – pojí hmotněprávní účinek (§ 648 o. z.). A naopak, i procesní normy mohou na hmotněprávní skutečnost vázat procesní účinek. To platí například u singulární sukcese (§ 107a o. s. ř.).⁸⁰

Ke zvláštní kategorii procesních úkonů se řadí tzv. procesní úkony s dvojí funkcí neboli dle rakouského a německého názvosloví „*Doppelfunktionelle Prozesshandlungen*“. Jejich účinky nezůstávají jen v rovině procesní, je jimi směřováno také (ať již primárně či sekundárně) k vyvolání účinků hmotněprávních. Zastávají tedy dvojí funkci – na poli procesním a na poli hmotněprávním. K nastoupení účinků v obou oblastech práva dochází na základě jediného konání k tomu způsobilého subjektu. Proto je-li hmotněprávní úkon učiněn předprocesně či mimoproceně (vůči protistraně a nikoliv prostřednictvím soudu) a následně je do řízení vnesen, nelze uvažovat o procesním úkonu s dvojí funkcí, neboť v naznačeném případě by se jednalo o dvě samostatná jednání.⁸¹

Pulkrábek, vycházející z rakouské a německé teorie, rozlišuje tři skupiny procesních úkonů s dvojí funkcí: 1. hmotněprávní jednání, která jsou zároveň svým procesním uplatněním, 2. uznání nároku a (nyní neupravené) vzdání se nároku a 3. soudní smír. Zatímco procesní úkony v prvně jmenované kategorii jsou předně úkony hmotněprávními (právními jednáními adresované druhé straně), které nabývají podoby procesních úkonů jejich uplatněním prostřednictvím soudu podle § 41 odst. 3 o. s. ř. (námitka započtení, námitka relativní neplatnosti, výzva k plnění), uznání nároku a vzdání se nároku primárně sledují cíl v rovině procesní, mohou ale též naplňovat skutkovou podstatu hmotněprávního jednání (prominutí dluhu dle § 1995 a násl. o. z., uznání dluhu dle § 2053 o. z.). V případě soudního

⁷⁹ PULKRÁBEK. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 120.

⁸⁰ PULKRÁBEK. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 120-121.

⁸¹ PULKRÁBEK. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 122.

smíru pokládá obě stránky za rovnocenné, strany jím zamýšlí upravit svá hmotná práva a povinnosti (zejména narovnáním dle § 1903 o. z.) a současně jím skončit řízení.⁸²

Procesní nauka se ustálila v názoru, že každou z těchto funkcí je třeba posuzovat podle příslušného právního odvětví.⁸³ Náležitosti jednání a jeho účinků, včetně vad a jejich následků, tudíž bude podrobena právu hmotnému, resp. právu procesnímu, tak, aby bylo dostáno jeho soukromoprávní, resp. veřejnoprávní povaze.⁸⁴ Předpokladem platného a účinného jednání v hmotněprávní oblasti je splnění náležitostí subjektu, náležitostí vůle, náležitostí jeho projevu a náležitostí jeho předmětu. Předmětem posuzování procesní stránky jsou náležitosti subjektu a náležitosti vůle a projevu vůle (u procesních úkonů platí tzv. teorie projevu vůle, leč na vady vůle by nemělo být zcela rezignováno⁸⁵), předmětu procesního úkonu a náležitosti času.

Recentní judikatura Nejvyššího soudu výše vyložené explicitně potvrdila i u soudního smíru: „[V] procesní rovinně je při výkladu soudního smíru třeba vyjít z pravidel, která jsou rozhodující pro zjišťování obsahu procesního úkonu, tj. z teorie projevu (to, čeho má být v rámci vykonávacího řízení dosaženo, musí plynout z textu smíru). Naproti tomu jsou-li posuzovány účinky smíru v oblasti hmotného práva, je třeba aplikovat ustanovení o právních jednáních obsažená v předpisech hmotného práva, včetně ustanovení upravujících výkladová pravidla. Takový závěr odpovídá ustanovení § 99 o. s. ř., které počítá s tím, že soud schvaluje to, co si strany v rámci smíru dohodly.“⁸⁶

Názory se začínají rozcházet v okamžiku zodpovězení otázky, zda, a pokud ano, do jaké míry jsou obě funkce procesního úkonu propojené či na sobě závislé a popřípadě jak se ovlivňují. Zda platnost a účinnost jednání podle procesněprávních norem je nevyhnutelně podmíněna platností a účinností tohoto jednání z hlediska norem hmotněprávních a naopak, jinými slovy, zda jednání, které je neplatné podle jednoho právního odvětví, je způsobilé vyvolat účinky v právním

⁸² PULKRÁBEK. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 121-123.

⁸³ PULKRÁBEK. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 121.

⁸⁴ K tomu srov. MACUR, Josef. Lze posuzovat procesní jednání stran podle ustanovení hmotného práva o vadách právních úkonů? *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 1995, roč. 3, č. 11, s. 440. Macur u posuzování vad procesních úkonů dospěl k závěru, že civilní právo procesní jako samostatné právní odvětví má své ryze procesní prostředky k jejich nápravě, proto zcela vylučoval užití hmotněprávních norem o vadách právních úkonů (nyní právních jednání).

⁸⁵ Zejména takové vady vůle, jejichž ignorování by bylo v rozporu se zájmem na řádném výkonu soudnictví či se základními zásadami právního řádu. PULKRÁBEK. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 116.

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2021, sp. zn. 23 Cdo 1056/2020.

odvětví druhém. V rakouské a německé procesualistice se vyvinuly dva odlišné náhledy: nauka o dvojí povaze procesních úkonů s dvojí funkcí a nauka o dvojí skutkové podstatě procesních úkonů s dvojí funkcí.

5.1 Nauka o dvojí povaze procesního úkonu s dvojí funkcí

Procesní úkony s dvojí funkcí jsou ve smyslu nauky o dvojí povaze neboli „*Lehre von der Doppelnatur*“ procesními úkony a současně právními jednáním, přičemž obě tyto stránky není možné oddělit.⁸⁷ Úkon ke své platnosti a účinnosti nezbytně vyžaduje kumulativní naplnění podmínek ve sféře práva procesního a hmotného.⁸⁸ To předpokládá posouzení každé z jeho stránek podle příslušného právního odvětví. Jsou-li shledány nedostatky byť jen v jedné z nich, nemůže přivodit zamýšlené následky ani v oblasti druhé.

České právní prostředí není nakloněno tomuto pojetí, opírá se o fakt, že civilněprocesní ani soukromoprávní předpisy vzájemnou souvislost nestanoví.⁸⁹ Dvořák uvedené vysvětluje na příkladu námítky započtení vznesené v průběhu řízení. Neshledává přesvědčivý argument, pro který by opožděně vznesená námitka započtení (např. po koncentraci řízení) nemohla způsobit hmotněprávní účinky, jsou-li naplněny předpoklady pro započtení dle hmotného práva (zánik vzájemných pohledávek započtením, § 1982 a násl. o. z.). Z opačného pohledu uzavírá, že je-li námitka započtení vznesena sice včas, nemusí být důvodná (například pohledávka je nezpůsobilá k započtení podle § 1987 odst. 2 o. z.). Soud k ní sice přihlédně (je vznesena včas, oprávněným subjektem, je určitá, srozumitelná etc.), ale shledá ji nedůvodnou.⁹⁰

Fasching u úkonů, které jsou samy o sobě hmotněprávním jednáním a jsou

⁸⁷ FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2. Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990, s. 405, marg. č. 767.

⁸⁸ Podle Nikische se požadavky na platnost úkonu mají posuzovat pouze podle procesního práva, naopak podle Holzhammera předně podle práva hmotného. Holzhammer odlišuje takové procesní úkony s dvojí funkcí, které sice pojmově do této kategorie spadají, nicméně obsahově se odchylují od jejich definice. Tyto procesní úkony s dvojí funkcí mají být dle jeho názoru posuzovány jako úkony s dvojí skutkovou podstatou, pokud jejich procesní aspekt plní v řízení samostatnou funkci; v takovém případě jsou tyto dvě stránky co do své platnosti na sobě nezávislé. Do této kategorie zahrnuje i procesní smír, dále uznání a vzdání se nároku. FASCHING, 1990, op. cit., s. 405, marg. č. 767, odkazuje na NIKISCH, Arthur. *Zivilprozeßrecht. Ein Lehrbuch*. 2. Auflage. Tübingen: J. C. B. Mohr, 1952, § 54 III 3, a HOLZHAMMER, Richard. *Österreichisches Zivilprozeßrecht*. 2. Auflage. Wien-New York: Springer, 1976, s. 149.

⁸⁹ PULKRÁBEK. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 121, DVOŘÁK, 2018, op. cit, s. 89.

⁹⁰ DVOŘÁK, 2018, op. cit, s. 84-90.

uplatněny za řízení, zdůrazňoval nutnost jejich posuzování podle nauky o dvojí skutkové podstatě. Jejich materiální účinek bude nezávisle podroben soukromému právu. Jejich procesní účinek, resp. zda a do jaké míry k nim bude v řízení přihlíženo při věcném přezkumu sporné otázky, odvisí od jejich uplatnění podle procesních pravidel. U námitky započtení má vyslovené za následek, že její přípustnost podléhá výhradně pravidlům procesního práva, její úspěšnost (existence započtení) pak výhradně pravidlům soukromého práva. Oddělenost obou účinků znamená mimo jiné to, že v případě jejího neúspěchu v řízení pro procesní překážku (jejího zamítnutí) nemusí být projev započtení z hlediska hmotného práva bez významu.⁹¹ V podstatě se dá říci, že obdobný přístup se uplatňuje i v poměrech českého práva, byť není nazýván naukou o dvojí skutkové podstatě.

5.2 Nauka o dvojí skutkové podstatě procesního úkonu s dvojí funkcí

Nauka o dvojí skutkové podstatě neboli „*Lehre vom Doppeltatbestand*“ taktéž přistupuje k posuzování účinků daného úkonu odděleně podle hmotného a procesního práva, již ale nepodmiňuje jeho účinnost v jedné právní oblasti jeho účinností v právní oblasti druhé. Je založena na myšlence, že naplnění skutkové podstaty každé z jeho stránek se posuzuje samostatně, tj. zda jde o platný projev vůle, zkoumá soukromé právo, jeho úspěšné procesní uplatnění je naopak podřízeno pravidlům procesněprávním. Tímto způsobem je dosažena nezávislost a samostatnost obou oblastí.⁹² Nejsou-li shledány předpoklady, za nichž je jednání platné a účinné například v hmotněprávní rovině, není vyloučeno, že vyvolá účinky v rovině procesní, pokud jsou požadavky na něj kladené procesním právem splněny, a *vice versa*.⁹³

Fasching upřesnil, že je-li procesní úkon učiněn v rozporu s procesním předpisem, může být sice platný z hlediska hmotného práva, v řízení však k němu nelze přihlížet. Pokud je jednání z hlediska soukromoprávních předpisů neplatné, musí soudce v rozhodnutí tuto zjištěnou neplatnost vyslovit bez ohledu na to, zda bylo učiněno v souladu s procesními pravidly.⁹⁴

⁹¹ FASCHING, 1990, op. cit., s. 407, marg. č. 771.

⁹² FASCHING, 1990, op. cit., s. 405, marg. č. 768.

⁹³ PULKRÁBEK. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 121.

⁹⁴ FASCHING, 1990, op. cit., s. 405, marg. č. 768.

K této nauce se blíží i české právo. Dvořák popsanou nezávislost demonstruje na případě uznání procesního nároku žalovaným. Na jeho základě soud rozhodne rozsudkem pro uznání (jsou-li pro jeho vydání splněny procesní požadavky podle § 153a o. s. ř.) i přesto, že v oblasti hmotného práva nebude naplněna skutková podstata uznání dluhu podle § 2053 o. z. pro neexistenci pohledávky žalobce vůči žalovanému. V řízení tedy dojde k účinnému uznání procesního nároku (podle procesního práva), přestože žalovaný není pasivně věcně legitimován (ve sféře hmotného práva není skutečným nositelem žalobcem tvrzené povinnosti).⁹⁵

Od předchozího příkladu námitky započtení se uznání nároku liší v jednom důležitém aspektu – je především úkonem procesním, nevztahuje se přímo na tvrzený hmotněprávní nárok, nýbrž souvisí s předmětem sporu, vymezeným vzneseným procesním nárokem, a vede k procesněprávním důsledkům v podobě ukončení sporu. Neznamena to ale, že by současně za určitých podmínek nemohlo dojít i k platnému uznání dluhu dlužníka podle § 2053 o. z. (existuje-li mezi účastníky, není-li pochyb o jeho předmětu a obsahu a vůli dlužníka a je-li zde vůle obou účastníků tímto zasáhnout do hmotněprávních vztahů).

Macur ve spojitosti s uznáním nároku akcentoval úzkou vazbu procesního práva na právo hmotné a úlohu soudu při uznávání nároků účastníkem, které jsou cizí platnému právu nebo se příčí dobrým mravům, neboť *„civilní proces by v tomto případě nesloužil ochraně platného hmotného práva a jeho základní funkce by byla popřena.“*⁹⁶

Uznání nároku a vzdání se nároku řadí rakouská teorie do skupiny procesních úkonů, jež převážně nebo výlučně vyvolávají procesní účinky a jež se z hlediska platnosti a napadnutelnosti mají posuzovat pouze podle procesního práva. Jen v případě, že nemohou vyvolat v řízení žádné procesní účinky, je namístě v daném řízení či v jiném právním sporu zkoumat hmotněprávní důsledky tohoto jednání (subsidiarita soukromoprávního posouzení).⁹⁷ Oproti Dvořákovi, Fasching ponechával procesně účinné uznání vzneseného nároku v řízení v čistě v procesní linii s čistě procesními důsledky: jeho význam se vyčerpává vydáním rozsudku pro uznání. Hmotněprávní význam shledával relevantním tehdy, je-li uznání nároku vzneseno neúčinně (např. osobně žalovaným, který je právně zastoupen) a rozsudek

⁹⁵ DVOŘÁK, 2018, op. cit., s. 84-90.

⁹⁶ MACUR, 1995, op. cit., s. 440.

⁹⁷ FASCHING, 1990, op. cit., s. 406, marg. č. 770.

pro uznání není vyneseno. Žalobce v takové situaci může v daném nebo v jiném řízení namítat, že prohlášením žalovaného a jeho akceptací žalobcem došlo k soukromoprávní dohodě o uznání, což následně může vést k vyhovění žalobnímu požadavku z věcných (hmotněprávních) důvodů.⁹⁸

⁹⁸ FASCHING, 1990, op. cit., s. 406, marg. č. 770.

6 Soudní smír jako procesního úkon s dvojí funkcí

Soudní smír v sobě spojuje prvky hmotněprávní (dohoda stran o sporných soukromých právech a povinnostech) a prvky procesní (implicitní dohoda stran o skončení řízení bez autoritativního rozhodnutí soudu⁹⁹). Pulkrábek pokládá obě jeho stránky za rovnocenné.¹⁰⁰ Nelze však hovořit o jednotném názoru o jejich ekvivalentnosti napříč právníkou obcí a napříč časem.

Hrdlička akcentoval jeho hmotněprávní stránku.¹⁰¹ Hmotněprávní základ soudního smíru neupozadovali ani další procesualisté. Bajcura a Molčan jeho odlišující znak od dohody podle občanského zákoníku spatřovali toliko v tom, že se utváří v průběhu občanskoprávního řízení a nabývá účinnosti až jeho schválením soudem, nikoliv jeho uzavřením. Jeho procesní povaha tkvěla v nabytí účinků pravomocného rozsudku.¹⁰² Macur jej označil za úkon, jímž účastníci disponují nárokem, který má ryze hmotněprávní obsah, současně s tímto úkonem je spojen účinek procesněprávní, neboť jej strany nečiní pouze ve vztahu k sobě navzájem, ale také ve vztahu k soudu.¹⁰³ I touto optikou je možno na soudní smír nahlížet, jako na v první řadě hmotněprávní dohodu tomu způsobilých subjektů, s níž zákon spojuje procesní účinky. Ale i opačně.

Smír s úmyslem stran ukončit řízení výslovně spojoval Hora. Charakterizoval jej jako „*smlouvu uzavřenou mezi spornými stranami před soudem a za jeho spolupůsobení, s úmyslem jistý spor skoncovati.*“¹⁰⁴ O procesní povaze soudního smíru, přesto s hmotněprávním obsahem, hovořili i Fiala a Steiner.¹⁰⁵

Ani soudobá soudní praxe nepopírá dvojí charakter smíru. Na přední místo staví jeho procesní aspekt. Soudní smír označuje za procesní dohodu účastníků, „*kteřá může mít, týká-li se uplatněných soukromoprávních nároků, i právní*

⁹⁹ Dohoda stran o skončení řízení může být konkludentní; ze skutečnosti, že strany našly smírné řešení jejich záležitosti, lze usuzovat, že nemají zájem na pokračování řízení, v němž by dále nebylo předmětu sporu.

¹⁰⁰ PULKRÁBEK. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 123-124.

¹⁰¹ HRDLIČKA. § 99. In: RUBEŠ, 1970, op. cit., s. 360.

¹⁰² BAJCURA, MOLČAN, 1966, op. cit., s. 798-799.

¹⁰³ MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 29.

¹⁰⁴ HORA, 1932, op. cit., s. 416.

¹⁰⁵ FIALA, Josef; STEINER, Vilém. Žaloba podle § 99 odst. 3 o. s. ř. o zrušení pravomocného usnesení schvalujícího smír. *Právník*. 1968, roč. 107, č. 5, s. 439.

*důsledky v oblasti práva hmotného.*¹⁰⁶ Shodný náhled prezentuje i Dvořák, který k procesní smlouvě teprve sekundárně připojuje dohodu s hmotněprávními účinky, kterou „obvykle“ obsahuje.¹⁰⁷ Příkladem smíru toliko jako procesní dohody může být dohoda o náhradě dosud vzniklých nákladů řízení.

Na soudní smír jako procesní úkon s dvojí funkcí nahlíží také rakouská a německá teorie, které tuto tematiku podrobněji rozvíjejí.

Fasching charakterizoval smír takto: „*Soudní smír je dohoda uzavřená u soudu před zahájením nebo v průběhu soudního řízení a zaprotokolována u soudu o sporných nebo pochybných nárocích nebo právních vztazích za účelem úplného nebo částečného ukončení nebo zamezení soudního sporu.*“¹⁰⁸ Z citované definice lze vyzdvihnout, že procesní stránka smíru byla z jeho pohledu důležitým komponentem, neb účastníci jej uzavírají v úmyslu přivodit také jeho procesní následky – ukončení řízení, popř. odvrácení zahájení řízení v případě smíru prétorského.

I v rakouských poměrech soudní smír pravidelně (nikoliv nutně vždy) obsahuje hmotněprávní dohodu. Připouští se, aby ve výjimečných případech, kdy je vůle stran jednoznačná, účastníci uzavřeli abstraktní dohodu o ukončení soudního řízení jako „netypického“ smíru. Řízení končí, aniž by bylo dosaženo věcného rozřešení sporu.¹⁰⁹ Smír v podstatě nahrazuje zpětvzetí návrhu na zahájení řízení, aniž by se žalobce svého nároku vzdal.

Taktéž smír v německém právu je úkonem s procesními (ukončení řízení) i s hmotněprávními účinky (změna nebo založení nového závazku).¹¹⁰

V zahraniční nauce se v průběhu času utvořily odlišné doktríny zabývající se tím, do jaké míry jsou tyto dva aspekty smíru (hmotněprávní a procesní) samostatné, resp. neoddělitelné a do jaké míry se ovlivňují.

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2021, sp. zn. 23 Cdo 1056/2020, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 22 Cdo 3330/2018 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2009, sp. zn. 22 Cdo 5170/2007.

¹⁰⁷ DVOŘÁK, Bohumil. § 99. In: LAVICKÝ, Petr. et al. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 407.

¹⁰⁸ Vlastní překlad. „*Der gerichtliche Vergleich ist eine vor Beginn oder im Zug eines gerichtlichen Verfahrens vor Gericht getroffene und gerichtlich protokollierte Vereinbarung über streitige oder zweifelhafte Ansprüche oder Rechtsverhältnisse zum Zweck gänzlicher oder teilweiser Beendigung oder Verhinderung des Rechtsstreits.*“ FASCHING, 1990, op. cit., s. 670, marg. č. 1324.

¹⁰⁹ KLIČKA, Thomas. § 204 - § 206. Vergleich. In: FASCHING, Hans Walter; KONECNY, Andreas et. al. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen.* 3. Auflage. 2. Band/3. Teilband, §§ 123-225 ZPO. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2015, s. 977, marg. č. 9. FASCHING, 1990, op. cit., s. 673-674, marg. č. 1334., s. 675, marg. č. 1337.

¹¹⁰ ROSENBERG, Leo; SCHWABS, Karl, Heinz; GOTTWALD, Peter. *Zivilprozessrecht.* 17. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2010, s. 737-738, marg. č. 22-27.

6.1 Nauka o dvojí povaze soudního smíru

Nauka o dvojí povaze soudního smíru, v Německu zaujímající přední místo, vychází z předpokladu, že strany chtějí ukončit proces s určitým hmotněprávním uspořádáním jejich práv a povinností. Úmysl stran ukončit spor a hmotněprávní obsah tohoto ukončení jsou nerozlučně vzájemně spojeny.¹¹¹

Smír v sobě spojuje oba aspekty a ke své platnosti a účinnosti vyžaduje kumulativní naplnění požadavků práva procesního a hmotného. Je-li byť jen v jedné oblasti neúčinný, stává se bez dalšího neúčinným jako celek, jinými slovy, nemůže vyvolat žádné právní následky ani v té právní sféře, v níž žádnými nedostatky netrpí.¹¹²

Dle Faschinga, zastávce této nauky, uvedené vede k tomu, že není vyloučeno napadnout smír prostřednictvím hmotněprávních prostředků nápravy, například samostatnou žalobou pro nedostatek vůle.¹¹³

V Rakousku si učení vysloužilo kritiku. Nesouhlas s ní vyjádřil Saria. Upozorňuje, že hmotněprávní jednání, které nastoluje novou právní situaci, není vždy součástí soudního smíru. Zároveň zvažuje, proč by obě jednání stran, která soudní smír obsahuje a která lze validovat i odděleně, měla ztratit svou nezávislost jen proto, že jsou navenek projevená jediným konáním.¹¹⁴

I v procesněprávní literatuře¹¹⁵ se již dospívá k názoru, že ani nauka o dvojí povaze soudního smíru by neměla z čistě procesních vad vyvozovat jeho neúčinnost po materiální stránce, resp. by na něj mělo být přinejmenším pohlíženo jako na hmotněprávní smír podle § 1380 ABGB.¹¹⁶ Klicka argumentuje, že lze jen stěží odůvodnit popření účinků smíru jako platné hmotněprávní dohody při procesní nedostatečnosti za situace, kdy strany mohly přede dveřmi jednacích síní uzavřít neformální a platnou hmotněprávní dohodu bez splnění jakýchkoliv procesních

¹¹¹ ROSENBERG, SCHWABS, GOTTWALD, 2010, op. cit., s. 738, marg. č. 31-32.

¹¹² O přímém dopadu hmotněprávní vady do procesní stránky a naopak hovoří například Klicka. KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 997, marg. č. 34.

¹¹³ FASCHING, 1990, op. cit., s. 675, marg. č. 1336.

¹¹⁴ SARIA, Gerhard. *Der gerichtliche Vergleich im österreichischen und tschechischen Recht*. Wien: Verlag Österreich, 2018, s. 64.

¹¹⁵ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 997, marg. č. 35.

¹¹⁶ § 1380 ABGB: Vergleich: „Ein Neuvertragsvertrag, durch welchen streitige, oder zweifelhafte Rechte dergestalt bestimmt werden, daß jede Partey sich wechselseitig etwas zu geben, zu thun, oder zu unterlassen verbindet, heißt Vergleich. Der Vergleich gehört zu den zweiseitig verbindlichen Verträgen, und wird nach eben denselben Grundsätzen beurtheilet.“

požadavků: „Čeho mohou strany dosáhnout neformálně mimo soudní síň, musí mít možnost dosáhnout i v soudní síni.“¹¹⁷

I Fasching si byl vědom, že nauka o dvojí povaze soudního smíru je neúprosná k požadavkům na jeho platnost a účinnost: s nesplněním požadavků v jedné jeho oblasti končí smír včetně obsažené hmotněprávní dohody jako celek, přitom právě hmotněprávní dohoda představuje výsledný produkt předcházejícího úsilí stran. Za základ v jím navržených modifikacích této doktríny vzal vůli stran. Dospěl ke stanovisku, že s hmotněprávními nedostatky je soudní smír neúčinný jako celek. Avšak při nesplnění procesních předpokladů je sice soudní smír taktéž neúčinný, obsažená hmotněprávní dohoda ale může nabýt účinků jako samostatné právní jednání, ledaže si strany jednoznačně určily, že jejich hmotněprávní uspořádání práv a povinností může být platné a účinné pouze v podobě smíru uzavřeného před soudem, tzn. procesně účinný soudní smír je předpokladem platnosti a účinnosti obsažené dohody (samostatná dohoda bez procesních účinků by pro ně neměla smysl). Posledně zmíněné řešení nemůže, dle jeho názoru, nabídnout nauka o dvojí skutkové podstatě soudního smíru, neb ta vždy připouští, aby soudní smír byl účinný po materiální stránce (i za procesní neúčinnosti), přestože strany mají zájem pouze na soudním smíru účinném v obou jeho oblastech.¹¹⁸ Tomu částečně přisvědčuje Klicka, s tím rozdílem, že celkové pozbytí všech účinků, je-li taková vůle stran, připouští i u nauky o dvojí skutkové podstatě.¹¹⁹

6.2 Nauka o dvojí skutkové podstatě soudního smíru

Nauka o dvojí skutkové podstatě soudního smíru, převažující v Rakousku, učí o izolaci a samostatném posuzování obou funkcí soudního smíru podle příslušného právního odvětví, s tím, že vada v jedné z jeho oblastí nemá přímý dopad do oblasti druhé.

Nesplňuje-li dohoda požadavky kladené procesními pravidly a z tohoto důvodu nemůže vést k ukončení řízení, není tím *a priori* vyloučena její platnost

¹¹⁷ Vlastní překlad. „Was den Parteien außerhalb des Gerichtssaals formlos ohne weiteres können, müssen sie auch im Gerichtssaal können.“ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 997, marg. č. 35.

¹¹⁸ FASCHING, 1990, op. cit., s. 675-676, marg. č. 1337-1339.

¹¹⁹ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 997, marg. č. 35.

v hmotněprávní sféře jako samostatného právního jednání.¹²⁰ Hmotněprávní platnost je odvislá od splnění předpokladů stanovených hmotným právem. Podle Klicky i v rámci nauky o dvojí skutkové podstatě mohou strany hmotněprávní účinek smíru podmínit jeho procesní účinností.¹²¹ Nevylučuje to ani judikatura.¹²²

Fasching z opačného pohledu vyložil, že smír může být procesně účinný, tzn. ukončit řízení a stát se exekučním titulem, přestože ve věcné rovině je neplatný. Takový smír může být napaden a následně zrušen jen na základě procesních prostředků nápravy.¹²³ Saria ovšem upozorňuje, že s ohledem na v Rakouskou se vyvíjející procesněprávní literaturu je teorie o dvojí skutkové podstatě soudního smíru do jisté míry relativizována, neb věcné vady soudního smíru by neměly být zcela opomíjeny.¹²⁴ I dle Klicky je-li věcná vada smíru v řízení včas odhalena, neměl by být soudem zaprotokolován, a je-li vada zjištěna až následně, po nařízení výkonu rozhodnutí, je třeba zvažovat jeho zastavení.¹²⁵ Přestože teorie o dvojí skutkové podstatě předně vychází ze samostatnosti a nezávislosti obou oblastí, v naznačeném směru dochází k jejich vzájemnému nepřímému působení.

V německé teorii je kladen důraz na vůli stran, které chtějí skončit rozepří dohodou o určitém hmotněprávním obsahu, proto nauku o dvojí skutkové podstatě soudního smíru odmítá. S vůli stran, která pravidelně směřuje k jednotnému aktu spojujícímu hmotněprávní dohodu a dohodu o ukončení procesu, nicméně pracoval i rakouský představitel Fasching.¹²⁶

6.3 Hmotněprávní nauka soudního smíru

Ve starším učení rakouském lze narazit na menšinovou hmotněprávní teorii soudního smíru. O smíru smýšlela pouze v rovině hmotněprávní, pokládala jej za hmotněprávní narovnání, jež bylo uzavřeno v době probíhajícího jednání, před soudem a jež bylo zaznamenáno do protokolu. Učení doznalo značné kritiky, nebylo totiž možné popřít jeho účinky v oblasti procesu – zastavení řízení za současného poskytnutí právní ochrany.¹²⁷

¹²⁰ Srov. např. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 1986, č. 7 Ob 611/86.

¹²¹ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 997, marg. č. 35.

¹²² Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 1991, č. 9 Ob 714/91.

¹²³ FASCHING, 1990, op. cit., s. 674, marg. č. 1335.

¹²⁴ SARIA, 2018, op. cit., s. 66.

¹²⁵ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 997-998, marg. č. 36.

¹²⁶ FASCHING, 1990, op. cit., s. 674, marg. č. 1335.

¹²⁷ SARIA, 2018, op. cit., s. 58.

6.4 Procesněprávní nauka soudního smíru

Starší rakouská nauka převážně pojímala soudní smír jako čistě procesní skutečnost.¹²⁸ Zakládala se na premise, že soudní smír je pouhým čistě procesním institutem (úkonem) bez dopadů do hmotněprávní sféry účastníků, a proto i jeho náležitosti, platnost a účinnost mohou být posuzovány pouze prizmatem procesního práva.

Ze samotné definice je patrné, že soudní smír jako čistě procesní institut nebude v nynější praxi příliš častý. Fasching o něm uvažoval jen ve velmi vzácných individuálních případech, kdy jeho účelem je pouze vyvolat procesní účinky.¹²⁹ O jeho procesním účinku by bylo lze ve smyslu této teorie smýšlet v rovině ukončení sporu, tedy obecněji řečeno jen s účinky intraprocenními. Do této kategorie je možné začlenit výše zmiňovanou abstraktní dohodu o ukončení soudního řízení.

¹²⁸ SARIA, 2018, op. cit., s. 58.

¹²⁹ FASCHING, 1990, op. cit., s. 673-674, marg. č. 1334.

7 Povaha soudního smíru v českém právu

Jak je ale soudní smír koncipován v českém právu? V právní teorii ani praxi není sporu o tom, že soudní smír představuje procesní úkon s dvojitou funkcí. Spojuje však v sobě dvě oddělitelné a nezávislé části, jejichž pojítkem je jen ta skutečnost, že jsou pojaty do jediného úkonu, nebo jedna podmiňuje druhou do té míry, že jedna bez druhé tvoří neúplné a neúčinné jednání? Dopadá, a pokud ano, jakým způsobem vada v hmotněprávní oblasti smíru do jeho stránky procesní a *vice versa*?

Na výše předložených příkladech námitky započtení a uznání procesního nároku bylo demonstrováno, že českému právu je bližší nauka o dvojitou skutkové podstatě procesních úkonů s dvojitou funkcí.¹³⁰ Ani právní předpisy vzájemnou podmíněnost obou jejich aspektů explicitně nestanoví.

V tomto duchu by mělo být nahlíženo i na soudní smír. Taktéž Saria je zastáncem, i pro české právní prostředí, nauky o dvojitou skutkové podstatě soudního smíru, která vzhledem ke svým dogmatickým základům a praktickým výhodám po intenzivních diskuzích a snaze o jiné dogmatické představy nakonec v Rakousku zvítězila. Argumentuje především tím, že není důvodu, aby dva akty stran ztratily svoji nezávislost jen proto, že jsou spojeny v jediném úkonu.¹³¹

V konkrétních případech však podmíněnost u smíru nelze vyloučit, zejména s přihlédnutím k nauce o dvojitou skutkové podstatě soudního smíru v podobě modifikované ve smyslu v zahraničí se rozvíjející procesněprávní teorie, jež přihlíží k zájmu a úmyslu stran při uzavírání smíru. Lze totiž předpokládat, že jej účastníci uzavírají s úmyslem urovnat jejich spor a vyjasnit si svá sporná práva a povinnosti nejen pro daný okamžik, ale i do budoucna; současně lze mít za to, že předloží-li soudu návrh na jeho schválení, *de facto* dávají najevo, že v řízení nechtějí, právě pro dosažení konkrétního vypořádání jejich nároků, pokračovat. Pulkrábek k tomu uvádí, že v případě neplatnosti hmotněprávní dohody by skončení řízení nemělo pro jejich účastníky smysl.¹³²

Závěru o určité podmíněnosti účinnosti procesní stránky smíru stránkou hmotněprávní nasvědčuje i zákonný předpoklad smíru, jenž by neměl být v rozporu s právními předpisy (§ 99 odst. 2 o. s. ř.), resp. zakotvení opravného prostředku *sui*

¹³⁰ Upřednostňuje ji např. Dvořák. DVOŘÁK, 2018, op. cit., s. 84-90.

¹³¹ SARIA, 2018, op. cit., s. 69.

¹³² PULKRÁBEK. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 121.

generis, je-li smír podle hmotného práva neplatný (§ 99 odst. 3 o. s. ř.). Prvé z nich má za následek, že soud předložený smír neschválí (řízení nekončí), druhé, že řízení ukončující akt odpadá (řízení se znovu rozbíhá). Ukáže-li se v řízení, že dohoda trpí věcnými nedostatky, řízení by na jejím podkladě nemělo dosáhnout svého konce. Vyložené částečně vyvrací Ústavní soud, který rozhodoval ve věci schválení smíru za nezletilého jeho opatrovníkem. Opatrovník byl za nezletilého oprávněn činit v řízení procesní úkony, nikoliv schválit smír předmětného obsahu podle hmotněprávního předpisu (to příslušelo opatrovnickému soudu). Ústavní soud v posuzovaném případě konstatoval, že: „[...] podmínka schválení soudního smíru opatrovnickým soudem má hmotněprávní, a nikoli procesněprávní charakter, a není proto na překážku tomu, aby soud schválil smír uzavřený účastníky a aby tento smír, byť by se ocitl v rozporu s hmotným právem, nabyl právní moci a tím i vykonatelnosti.“¹³³

Z opačného pohledu, procesní nedostatek smíru by neměl bez dalšího vést k nemožnosti posuzovat obsaženou dohodu „toliko“ jako dohodu uzavřenou podle soukromoprávních předpisů. Postrádá rozumného důvodu, aby nemohla obstát sama o sobě a pro její strany představovat *res transacta*; ostatně hmotněprávní dohoda je uzavřena souhlasným projevem vůle jejích stran.¹³⁴ K témuž závěru o hmotněprávní účinnosti dohody, není-li schválena ve formě smíru (a nenastupují tedy procesní účinky) dospívá i Hrdlička.¹³⁵ Její účinky se budou rovnat „klasické“ soukromoprávní dohodě se všemi důsledky z toho plynoucími. V eventuálním budoucím soudním sporu by jeho účastníkům ničeho nebránilo se této dohody dovolávat jako hmotněprávní skutečnosti a případně ji učinit předmětem dokazování.

Samotné podřazení soudního smíru pod nauku o dvojí skutkové podstatě není v komparované rakouské právní úpravě na překážku tomu, aby strany hmotněprávní účinnost dohody navázaly na její účinnost procesní.¹³⁶ Proč tedy tuto možnost vylučovat v českém právu (zejména s přihlédnutím k zásadě autonomie

¹³³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. I. ÚS 2330/19.

¹³⁴ Smír je uzavřen okamžikem, kdy došlo ke shodě vůle smluvních stran o obsahu smlouvy. Rozhodnutí soudu o schválení smíru není právní skutečností, která by podmiňovala vznik smlouvy. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 5378/2007. Shodně Hrdlička. HRDLIČKA, § 99. In: RUBEŠ, 1970, op. cit., s. 360.

¹³⁵ HRDLIČKA, Jindřich. Žaloba o neplatnost smíru. *Socialistická zákonnost*. 1966, roč. 14, č. 3, s. 140.

¹³⁶ KLIČKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 997, marg. č. 35. Opačný názor vyslovil Fasching, dle něhož nauka o dvojí skutkové podstatě vždy připouští účinnost hmotněprávní stránky smíru, i když si strany přejí, aby dohoda byla účinná jen jako celek, tj. ve formě soudního smíru. FASCHING, 1990, op. cit., s. 675, marg. č. 1336.

vůle). Výše uvedené tak lze uplatnit potud, že hmotněprávní účinek dohody se prosadí tehdy, není-li z okolností zřejmo, že účastníci „*chtějí být vázáni jen v případě, bude-li dohoda uzavřena ve formě soudního smíru nebo že od dohody odstupují. V pochybnostech by bylo třeba mít za to, že vázáni být nechtějí.*“¹³⁷ Pokud tuto svoji vůli mají a projeví ji, měl by být jejich úmysl respektován a s procesní neúčinností smíru by měla ztratit účinnost i veškerá v něm obsažená smluvní ujednání. Současně by tím strany pozbyly námitku *rei transactae* v případném dalším soudním řízení.

¹³⁷ HRDLIČKA, 1966, op. cit., s. 140.

8 Předpoklady platného a účinného soudního smíru

8.1 Pravomoc

Soudní smír může být platně uzavřen jen ohledně těch právních vztahů, o nichž mohou soudy rozhodovat ve smyslu § 7 o. s. ř. Přesahoval-li by smír svým předmětem okruh věcí spadajících do jeho pravomoci, soud jej neschválí.¹³⁸

8.2 Povaha věci

Smír lze uzavřít o věci, jejíž povaha to připouští (§ 99 odst. 1 o. s. ř.). Dle právní teorie a soudní praxe je tento předpoklad dán „*zpravidla ve věcech, v nichž jsou účastníci v typickém dvoustranném poměru, jestliže hmotněprávní úprava nevylučuje, aby si mezi sebou upravili právní vztahy dispozitivními úkony.*“¹³⁹ Účastníci mohou do smíru zahrnout taková práva a povinnosti, ohledně nichž mohou sjednat jejich vznik, změnu, zánik, uznat je apod. Rozhodná je povaha věci, tedy charakter práv a povinností, které účastníci učinili předmětem řízení, nikoliv obecná povaha řízení jako takového.¹⁴⁰

Typicky půjde o majetkoprávní spory na plnění. Uzavřít smír lze i ve sporu o určení práva nebo právního poměru (vč. sporu o určení vlastnického práva k nemovitostem¹⁴¹) či v řízení o nahrazení projevu vůle. Lze jím také zřídit služebnost¹⁴² či vypořádat společné jmění manželů.¹⁴³

Naopak kladený požadavek nespĺňují otázky, o nichž může soud zahájit

¹³⁸ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 9. 1964, sp. zn. 4 Co 371/64 [R 57/1964 civ.] nebo obdobně rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 19. 3. 1971, sp. zn. 1 Cz 5/71. JANEK, VANČUROVÁ. § 99. In: JIRSA, 2019, op. cit., s. 123.

¹³⁹ DRÁPAL, Ljubomír. § 99. In: DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav et al. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 643, marg. č. 2. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 1. 2006, sp. zn. 30 Cdo 641/2005 [R 23/2007 civ.].

¹⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2014, sp. zn. 29 Cdo 2648/2013. DVOŘÁK. § 99. In: LAVICKÝ, 2016, op. cit., s. 407.

¹⁴¹ Usnesení o schválení smíru slouží podkladem pro zápis vlastnického práva do katastru nemovitostí. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 626/2013.

¹⁴² Účastníci mohou uzavřít smlouvu o zřízení věcného břemene ve formě soudního smíru, a to i ve věcech, v nichž soud svým autoritativním výrokem věcné břemeno zřídit nemůže. Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 11. 11. 1986, sp. zn. Cpj 44/86 [R 16/1987 civ.].

¹⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 4605/2016, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2020, sp. zn. 22 Cdo 4189/2019.

řízení i bez návrhu,¹⁴⁴ otázky osobního statusu osoby (k nastolení požadovaného stavu je zapotřebí soudního rozhodnutí) či otázky, jejichž vyřízení dohodou účastníků právního vztahu nepřipouští hmotné právo.¹⁴⁵ Povaha věci vylučuje například smír v řízení o určení a popření otcovství,¹⁴⁶ o výchově a výživě nezletilých dětí, o osvojení, o omezení svéprávnosti¹⁴⁷ či v řízení o vyslovení neplatnosti valné hromady.¹⁴⁸

Smír může obsáhnout i dohodu účastníků o náhradě nákladů řízení ve vztahu mezi nimi, jíž se odchýlí od zákonné úpravy v § 146 odst. 1 písm. a) o. s. ř. Není-li takové dohody, žádný z nich nemá právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku, což soud pojme do samostatného výroku.¹⁴⁹ Právě možnost vlastní dohody o nákladech řízení, které ve vleklých sporech mnohdy dosahují značných částek, účastníky výrazně motivuje k vzájemným ústupkům a smírnému řešení sporu. Je v rozporu s dispoziční zásadou, pokud by soud v podobě smíru schválil jen dohodu dosaženou o hlavním předmětu a sám, dohodě navzdory, rozhodl o nákladech řízení. Schvaluje-li smír, je povinen tak učinit v celém jeho rozsahu.¹⁵⁰ Má-li za to, že dohoda o nákladech řízení odporuje dobrým mravům nebo se jedna ze stran smírem zavázala k náhradě nákladů, které není možno pokládat za potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva,¹⁵¹ je žádoucí, aby svůj názor účastníkům předestřel a vedl účastníky k nápravě.

Jiná situace nastává u nároků státu, tj. u náhrady nákladů řízení státu dle § 148 o. s. ř. a soudního poplatku dle zákona o soudních poplatcích. Ustanovení zakotvující povinnost nahradit státu jím vynaložené náklady a poplatkovou povinnost jsou kogentního charakteru a odchylná úprava smírem nepřichází do

¹⁴⁴ Zde se projevuje zvýšený veřejný zájem na uspořádání právních vztahů účastníků.

¹⁴⁵ DRÁPAL, § 99. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit., s. 643, marg. č. 2.

¹⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 25. 6. 1970, sp. zn. 1 Cz 20/70.

¹⁴⁷ Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 1964, sp. zn. Cpj 168/64.

¹⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 29 Odo 1079/2003.

¹⁴⁹ Proti výroku usnesení, jímž soud rozhodne o náhradě nákladů řízení, je přípustné odvolání.

¹⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 22 Cdo 3330/2018.

¹⁵¹ DVOŘÁK, § 99. In: LAVICKÝ, 2016, op. cit., s. 409.

úvahy.¹⁵²¹⁵³ Smír lze tudíž schválit pouze v jeho celém rozsahu, tehdy, pokud žádné z jeho ujednání neodporuje kogentní úpravě obsažené v zákoně o soudních poplatcích a náhradě nákladů řízení státu.¹⁵⁴ Žalobci může být útechou a ostatně i motivačním impulsem, že soud mu v případě skončení řízení procesním smírem vrátí zaplacený soudní poplatek povětšinou z převážné části.¹⁵⁵

8.3 Absence rozporu s právními předpisy

8.3.1 Rozpor s právními předpisy

Občanský soudní řád preferuje vyřízení věci smírem, připouští-li to povaha věci („*Soud usiluje o smír mezi účastníky*“¹⁵⁶). Stanoví pouze jedinou negativní podmínku bránící jeho schválení: absenci rozporu s právními předpisy (§ 99 odst. 2 o. s. ř.).

Již samotný obsah pojmu „*rozpor s právními předpisy*“ může činit výkladové obtíže. V praxi bude pro soud podstatné, jakým skutkovým a právním okolnostem má věnovat pozornost, k jakým z nich může přihlídnout a které z nich vedou k nevyhovění návrhu na schválení smíru. Opodstatněně si bude klást otázku, zda skutečně každý rozpor s právními předpisy vede k neschválení smíru a co se ostatně míní „*právními předpisy*“.

„*Právními předpisy*“ má občanský soudní řád zřejmě na mysli zákon (soudce je při rozhodování vázán pouze zákonem a mezinárodní smlouvou¹⁵⁷), byť nelze zapomínat, že judikatura rozpor se zákonem shledává i v porušování právní

¹⁵² Povinnost k náhradě nákladů státu stíhá strany v tom poměru, v jakém smír uspokojuje žalobcův nárok, jehož se v řízení domáhal. V této souvislosti možno vzpomenout závěr Ústavního soudu, že i při ukládání povinnosti účastníkům zaplatit státu vynaložené náklady, skončilo-li řízení smírem, je třeba respektovat pravidlo § 142 odst. 3 o. s. ř., pakliže výše plnění závisela na znaleckém posudku nebo úvaze soudu (například v případě náhrady újmy na zdraví). Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. I. ÚS 92/08, v němž Ústavní soud formuloval názor, že: „*Doslovný jazykový výklad, vážící uplatnění § 142 odst. 3 o. s. ř. jenom k soudním rozhodnutím, by totiž vedl k absurdnímu závěru, neboť by žalobce, který uzavřel smír, stavěl do horší situace než toho, který smír neuzavřel, avšak míra jeho úspěchu či neúspěchu by byla stejná.*“

¹⁵³ Závěr o nezpůsobitelném předmětu soudního smíru vyjádřil Nejvyšší soud ČR již ve stanovisku občanskoprávního kolegia ze dne 28. 11. 1981, sp. zn. Cpj 141/80 [R 21/1983 civ.].

¹⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 22 Cdo 3330/2018.

¹⁵⁵ Podle § 10 odst. 7 zákona o soudních poplatcích soud vrátí z účtu soudu zaplacený poplatek snížený o 20 %, nejméně však o 1 000 Kč, v případě schválení smíru mezi účastníky řízení před tím, než je ve věci samé rozhodnuto. Byl-li smír schválen pouze v části předmětu řízení, vrátí soud odpovídající část poplatku.

¹⁵⁶ § 99 odst. 1 věta druhá před středníkem o. s. ř.

¹⁵⁷ Čl. 95 odst. 1 Ústavy.

normy obsažené v obecně závazném předpisu nižší právní síly, je-li vydána na základě zmocnění daného zákonem (např. vyhláška ministerstva).¹⁵⁸ Oba pojmy jsou nicméně v kontextu soudního smíru užívány *promiscue*.

Přestože právní předpisy zahrnují i ty s povahou procesní, § 99 odst. 2 o. s. ř. se pojí toliko s těmi hmotněprávními (soulad smíru s procesními pravidly plyne z obecných procesních pravidel). Dle konstantního judikatorního výkladu navržený smír není v rozporu s právními předpisy, pokud „splňuje obecné požadavky náležitosti právních úkonů, má náležitosti stanovené pro vznik, změnu nebo zánik právního vztahu, případně není jiným způsobem v rozporu s kogentními ustanoveními hmotného práva nebo tato ustanovení neobchází, resp. není v rozporu s dobrými mravy.“¹⁵⁹ Shodný názor prezentuje i komentářová literatura.¹⁶⁰ Nejvyšší soud nicméně ve svých úvahách zachází ještě dále, neomezuje nesplnění podmínky toliko na kolizi s příslušnou hmotněprávní normou, nýbrž všímá si i smyslu samotného smíru, jemuž musí být v konkrétní věci dostáno: „Jestliže smír představuje vlastně dohodu účastníků, u níž se předpokládá existence nejistých, neurčitých nebo sporných práv, resp. je narovnáním, popřípadě je dohodou o vzdání se anebo uznání práva, pak stěžlí může soud přistoupit ke schválení smíru, jestliže ten svými důsledky nejenže takový cíl nenaplňuje, ale podle konkrétních skutkových zjištění soudu účastníci uzavřeným smírem *de facto* obcházejí předmětnou právní úpravu, resp. zneužívají svých práv.“¹⁶¹

Soud, v duchu výše uvedeného, konfrontuje účastníky předložený smír s úpravou hmotněprávní, obsaženou zejména v občanském zákoníku (ale i v jiných

¹⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 29 Odo 344/2002.

¹⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 22 Cdo 3330/2018. Dále také rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2022, sp. zn. 24 Cdo 501/2021 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 33 Cdo 4364/2011 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 4605/2016.

¹⁶⁰ JANEK, VANČUROVÁ. § 99. In: JIRSA, 2019, op. cit., s. 123. DRÁPAL. § 99. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit., s. 644, marg. č. 4. V jiné komentářové literatuře se lze setkat i s názorem, že např. omyl, hrozba, nedostatek svéprávnosti či nemožnost předmětu plnění nelze pod rozpor se zákonem ve smyslu § 580 odst. 1 o. z. podřadit, vycházejí z faktu, že tyto další vady právního jednání občanský zákoník upravuje v samostatných důvodech neplatnosti (§ 551 až § 585 o. z.). HANDLAR, Jiří, DOBROVOLNÁ, Eva. § 580. In: LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1851, marg. č. 24. Nicméně zhodnocení smíru ve světle předpokladů jeho schválení by mělo zahrnovat i tyto jeho možné vady s ohledem na jejich právní následky.

¹⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 30 Cdo 510/2018. V souzené věci účastnice uzavřely smír, jímž mělo být určeno, že žalované právnické osoby jsou vlastnicemi sporných nemovitostí a žalobkyně byla jejich vlastníci v letech 1996 až 2001. Vzhledem k tomu, že v době rozhodování soudu byly žalované jako vlastnice zapsány v katastru nemovitostí, nemohlo by v důsledku smíru dojít ke změně v jejich právním postavení ani ke změně zápisu v katastru nemovitostí, nadto by jim bylo obcházeno předchozí nepřipuštění změny žaloby, již se žalobkyně domáhala určení, že byla vlastníci předmětných nemovitostí v letech 1996 až 2011.

předpisech soukromého práva), a s tam kladenými požadavky na platné právní jednání. Nelze ale přehlédnout, že podávaná interpretace „rozporu s právními předpisy“ drží svoji linii od dob účinnosti občanského zákoníku z roku 1964, který s vadnými právními úkony zásadně spojoval následek absolutní neplatnosti¹⁶² (podle § 39 byly neplatné právní úkony, které svým obsahem nebo účelem odporovaly zákonu nebo jej obcházely anebo se přičily dobrým mravům,¹⁶³ s výjimkou případů vyčtených v § 40a¹⁶⁴). K absolutní neplatnosti soud přihlížel (a dosud přihlíží) *ex officio*, a nebylo překážky, aby, vyšla-li v řízení najevo vada právního úkonu, smír pro tento jeho následek bez dalšího neschválil.

Hmotné právo ovšem s přijetím občanského zákoníku z roku 2012 doznalo řadu změn, včetně korekce konkrétních následků spojených s vadami právních jednání, přičemž jeho vývoj není v procesním právu dostatečně (a u soudního smíru vůbec) reflektován. Je tedy na teorii a praxi, aby případně vzniklé nejasnosti vyvěrající z interakce hmotného a procesního práva překlenula. Občanský zákoník z roku 2012 ustoupil od zažitě koncepte § 39 ObčZ a nastolil pravidlo, že je namíste hledat spíše důvody pro platnost než pro neplatnost právního jednání a vyžadují-li přesto okolnosti věci jeho neplatnost, je preferována neplatnost relativní před neplatností absolutní.¹⁶⁵ Základem pro zjištění toho kterého následku je uplatnění teleologického výkladu příslušné právní normy a následku jejího porušení, tj. posuzování smyslu a účelu daného zákazu (ke zvážení připadají zejména důvody zákonného zákazu či závažnost porušení zákona v konkrétním případě¹⁶⁶) V jiných případech stanoví přímo porušená právní norma konkrétní následek neplatnosti (popř. zdánlivosti), který je třeba respektovat (např. lichevní smlouva /§ 1796 o. z./, výpověď nájmu prostoru sloužícího k podnikání, neobsahuje-li důvod výpovědi /§ 2310 odst. 1 o. z./).

¹⁶² Již tehdy Salač poukazoval na to, že není absolutní tezí, aby každý rozpor se zákonem či dobrými mravy vedl k nejtěžší sankci – neplatnosti. SALAČ, Jaroslav. K problematice rozporu právního úkonu se zákonem ve světle § 39 občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 1997, č. 10, s. 510. SALAČ, Jaroslav. Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem. *Právní rozhledy*. 2000, roč. 8, č. 6, s. 250.

¹⁶³ S neplatností spojoval nedostatek svobody, vážnosti, určitosti a srozumitelnosti, nedostatek právní způsobilosti i způsobilosti k právním úkonům, nemožnosti právního úkonu i nedostatek formy. HANDLAR. § 588. In: LAVICKÝ, 2022, op. cit., s. 1895, marg. č. 2.

¹⁶⁴ Například právní úkon byl proveden za podstatného omylu a osoba, které byl právní úkon určen, tento omyl vyvolala nebo o něm musela vědět, nebo omyl byl druhou stranou vyvolán úmyslně.

¹⁶⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, §579 - § 585.

¹⁶⁶ Podle § 580 odst. 1 o. z. je neplatné právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. HANDLAR, DOBROVOLNÁ. § 580. In: LAVICKÝ, 2022, op. cit., s. 1852, marg. č. 32.

Soud, vycházející v souzené věci z občanského zákoníku z roku 2012, se ocitá před nelehkou úlohou. Dospěje-li k názoru, že navrhovaný smír je v rozporu s hmotným právem (např. vyloučení postupitelnosti pohledávky podle § 1881 o. z.), resp. v rozporu s dobrými mravy¹⁶⁷ (např. smluvní pokuta ve výši 500 % ročně z dlužné částky), případně je dána počáteční nemožnost plnění (např. vzdání se neexistujícího práva) a z tohoto titulu je *ex lege* absolutně neplatným právním jednáním, smír neschválí. To v praxi zřejmě nebude vyvolávat problémy, neboť pro takový závěr mu poskytuje oporu § 588 o. z., jenž mu ukládá povinnost k absolutní neplatnosti přihlídnout. Obdobně tomu bude i v případě zdánlivosti právního jednání (např. v případě nedostatku vůle jednajícího).

O částečném schválení smíru, tj. pouze v části, v níž by obstál jako platné právní jednání, nelze uvažovat. Účastníci ve smíru vyjadřují svoji představu o spravedlivém či spíše pro ně přijatelném řešení jejich záležitosti. Jeho vynucenou změnou by mohlo dojít k jejímu narušení a dosažení něčeho, na čem účastníci nemají zájem. Neupraví-li si proto sami, byť třeba z podnětu soudu, příslušná sporná ujednání, není žádoucí (a je dokonce vyloučeno) do jejich dohody jako celku autoritativně zasahovat.¹⁶⁸

Leč může „posvětit“ takové právní jednání, které sice odporuje zákonu, ale není z tohoto titulu neplatné, resp. je relativně neplatné? Jazykovým výkladem § 99 odst. 2 o. s. ř. by bylo lze snadno uzavřít, že nikoliv. Tento výklad ovšem v poměrech nyní platného a účinného občanského zákoníku je neuspokojivý, příliš restriktivní a nezohledňující stěžejní zásady hmotného práva, především zásadu smluvní volnosti.

Tak například, strana přistoupí ke smírné dohodě v omylu o skutečnosti rozhodné pro provedení právního jednání (tzv. podstatný omyl), nebo její omyl vyvolala lstí druhá strana, nebo k jeho uzavření byla druhou stranou donucena hrozbou (tzv. bezprávní výhrůžka). Všechny tyto okolnosti vedou k závěru o relativní neplatnosti učiněného úkonu. To v praxi znamená, že je na straně, na jejíž ochranu je ustanovení určeno, aby se této neplatnosti dovolala s účinky *ex tunc*. V opačném případě nastává fikce platného právního jednání.¹⁶⁹ Z podávané

¹⁶⁷ Porušení korektivu dobrých mravů má vždy za následek absolutní neplatnost právního jednání. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. 23 ICdo 56/2019 a tam odkazovaná komentářová literatura.

¹⁶⁸ Srov. přiměřeně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 22 Cdo 3330/2018 ve věci ujednání o soudních poplatcích a náhrady nákladů řízení.

¹⁶⁹ MELZER, Filip. § 580. In: MELZER, Filip; TĚGL, Petr et al. *Občanský zákoník § 419-654. Velký komentář*. Svazek III. Praha: Leges, 2014, s. 774, marg. č. 3.

konstrukce relativní neplatnosti by bylo lze připustit, aby soud takové jednání (smír) schválil, ledaže k tomu příslušná osoba relativní neplatnost právního jednání namítne.¹⁷⁰ Tvrzení o relativní neplatnosti je však stěží představitelné za situace, kdy obě strany usilují o skončení řízení na podkladě jimi dosažené dohody, tedy kdy naopak je na nich, aby tvrdily, že tu jsou podmínky pro její schválení. Klíčovým je přístup soudu ke stranám, nazná-li takovou okolnost, a to v rámci právní debaty, která otevírá prostor pro probrání věci nejen po právní, nýbrž též po skutkové stránce. Vytváří příležitost pro danou stranu dodatečně zvážit, zda chce být skutečně vadným právním jednáním vázána, a tím i předejít stavu právní nejistoty, který by trval po dobu promlčecí lhůty k uplatnění námítky.¹⁷¹

Schválí-li soud v podobě soudního smíru právní jednání, jehož vady jsou sice způsobilé vyvolat jeho relativní neplatnost, strana je však nevytkne, tím spíše by měl schválit takové právní jednání, které sice odporuje soukromoprávnímu předpisu, ale jeho smysl a účel nevyžaduje, aby bylo stiženo sankcí neplatnosti (tzn. je platné). Ve prospěch tohoto závěru hovoří princip *in favorem negotii* a princip autonomie vůle prolínajícím se hmotným právem.

Vyložené závěry lze vztáhnout i na rozpor smíru s právními předpisy veřejnoprávní povahy. Ani zde ne každý rozpor s veřejným právem zapříčiní (absolutní) neplatnost soukromoprávního jednání. To ostatně plyne ze základní zásady soukromého práva: „Uplatňování práva soukromého je nezávislé na uplatňování práva veřejného.“¹⁷² K neplatnosti právního jednání porušující veřejnoprávní povinnosti je třeba, aby takový závažný následek stanovila zvláštní úprava (např. absolutní neplatnost jednání porušující povinnost z vykonatelného usnesení o nařízení předběžného opatření podle § 76f odst. 1 o. s. ř.) nebo jeho neplatnost vyžadoval smysl a účel porušeného zákona (§ 580 o. z.). Zaváže-li se strana ve smíru k prodeji zakázaných zbraní podle § 9 zákona č. 119/2002 Sb., o zbraních a střelivu, zřejmě nevníkne pochyb o neplatnosti právního jednání pro rozpor se smyslem zákona, který směřuje k zabránění nabytí vlastnického práva k určitým kategoriím zbraní kupujícím (s výjimkami). Pro zjevné narušení

¹⁷⁰ Šamlot zastává stanovisko, že pokud by každý rozpor s právním předpisem vedl k neschválení smíru, znamenalo by to nové limity pro posuzování neplatnosti a vytvářelo by prostor pro libovůli soudu. ŠAMLOT, Jan. *Výkon soudního smíru*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 20.

¹⁷¹ HANDLAR, DOBROVOLNÁ. § 580. In: LAVICKÝ, 2022, op. cit., s. 1856, marg. č. 63-66.

¹⁷² § 1 odst. 1 věta druhá o. z.

veřejného pořádku půjde o neplatnost absolutní.¹⁷³ Soud proto předložený smír obsahující dané ujednání neschválí.

Ale co když se strana zaváže k jednání, k jehož provedení jí chybí potřebné veřejnoprávní oprávnění dle živnostenského zákona (k provedení stavby, k realitnímu zprostředkování)? Tato okolnost sama o sobě nepůsobí neplatnost právního jednání,¹⁷⁴ aplikace § 580 odst. 1 o. z. však není vyloučena. Občanský zákoník, v § 5 odst. 2, konstruuje námitku relativní neplatnosti. V rovině soukromého práva je tedy na dotčené straně, aby platnost takového jednání zpochybnila.¹⁷⁵ K její námitce se soud bude zabývat tím, zda postačí sankce předpokládaná veřejnoprávními předpisy a zda soukromoprávní jednání dokáže obstát jako platné, nebo zda smysl a účel porušeného zákona vyžaduje, aby nevyvolávalo stranami zamýšlené následky. Dospěje-li k závěru o jeho neplatnosti, návrhu na schválení smíru nevyhoví.

Nicméně je k zamyšlení, zda za situace, kdy soud z obsahu spisu nazná rozpor s veřejnoprávními předpisy, ale právní jednání nebude neplatné, resp. strana jeho neplatnost nenamítne, by měl smír přesto schválit. V takové situaci by mělo být na soudu, aby posoudil, o jaký konkrétní rozpor se v každé jednotlivé věci jedná. A sice proto, že nelze vyloučit situaci, kdy právní jednání, byť nebude stíženo soukromoprávní sankcí, bude představovat tak intenzivní porušení veřejného práva, že by nebylo lze po soudu žádat, aby jej aproboval. Budiž mu možným vodítkem, zda by mu zjištěný rozpor bránil vyhovění žalobě v meritorním rozhodování. Pokud nikoliv, zřejmě by neměl být ani překážkou pro schválení smíru.

8.3.2 Činnost soudu

Další, neméně významnou a přímo se nabízející otázkou je, v jakém rozsahu soud případný nesoulad s právními předpisy zkoumá.

Předně se jeví potřebným zdůraznit, že podmínkou pro schválení soudního smíru není předchozí objektivní a nezávislé zjištění skutečných hmotněprávních

¹⁷³ MELZER, Filip, PIECHOWICZOVÁ, Lucie. § 580. In: MELZER, TÉGL, 2014, op. cit., s. 725, marg. č. 31.

¹⁷⁴ Judikatura dříve s nedostatkem živnostenského oprávnění spojovala absolutní neplatnost právního úkonu. Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 1998, sp. zn. 2 Odo 117/97. Posléze byla překonána. Srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. 32 Odo 314/2003.

¹⁷⁵ LAVICKÝ, Petr. § 5. In: LAVICKÝ, 2022, op. cit., s. 43, marg. č. 12.

vztahů¹⁷⁶ a jejich bezpodmínečný soulad s dohodou přijímanými právy a povinnostmi. To souvisí jednak se smyslem institutu soudního smíru, kdy se účastníci *de facto* vzdávají řádného projednání sporu ve prospěch rychlého a hospodárného skončení řízení, a jednak s procesní zásadou projednací a jejím hmotněprávním odrazem, zásadou dispozitivní volnosti, a zájmem účastníků upravit konkrétní právní vztah autonomně.¹⁷⁷ I proto se Pulkrábek domnívá, že popis předprocesního stavu nemá v odůvodnění usnesení o schválení smíru zásadně místo.¹⁷⁸ Není například vyloučeno, aby se strana ve smíru vzdala nároku, který je dle hmotného práva oprávněn.¹⁷⁹

Výše bylo vyloženo, že důvodem pro neschválení smíru je jeho neplatnost, resp. zdánlivost. Tyto následky však nevyvolávají ujednání o takových nárocích, jsou-li v dispozici stran, které neodpovídají původně dohodnutému závazku (vrácení zápůjčky s vyššími než původně sjednanými úroky) nebo se vyjadřují o závazku, který je již prekludován, majíce za to, že takové (nové) uspořádání práv a povinností je schopno přijatelným způsobem urovnat konflikt vzniklý z nesusoudých představ o tom, komu svědčí právo.¹⁸⁰ Podmínkou dohody o narovnání, která ve smírech převažuje, dokonce není ani existence původního (narovnávaného) právního vztahu mezi účastníky.¹⁸¹ Účastníci také mohou do smíru zahrnout jiné vztahy a překročit tím rámec předmětu řízení (např. zahrnutí věci, jež náleží do výlučného vlastnictví jednoho z manželů, do vypořádání společného jmění manželů¹⁸²). Všechny tyto skutečnosti vedou k závěru

¹⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2009, sp. zn. 22 Cdo 5170/2007.

¹⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 33 Cdo 4364/2011. Pro zajímavost možno vzpomenout na rozhodování soudů z dob České socialistické republiky, kdy proces ovládala zásada materiální pravdy. Nejvyšší soud ČSR tehdy vyložil, že: „Podle ustanovení § 99 odst. 2 o. s. ř. je soud povolán k tomu, aby rozhodl, zda smír schvaluje; neschválí jej, je-li v rozporu s právními předpisy nebo zájmem společnosti. Je proto povinností soudu, aby před rozhodnutím o schválení smíru zjistil skutečnosti rozhodné pro posouzení (§ 6 a § 120 odst. 1 o. s. ř.), zda ve smyslu ustanovení § 99 odst. 2 o. s. ř. není uzavřený smír v rozporu s právními předpisy nebo zájmem společnosti. Soud [...] nemůže smír schválit, jestliže dosavadní výsledky řízení neumožňují posoudit, zda by schválení smíru bylo či nebylo v rozporu s právními předpisy nebo se zájmem společnosti.“ Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 28. 11. 1981, sp. zn. Cpj 141/80.

¹⁷⁸ PULKRÁBEK, Zdeněk. Soudce a smír. *Soudce*. 2017, roč. 19, č. 5, s. 7-9.

¹⁷⁹ K nadbytečnému zjišťování skutkového stavu a jeho popisu v odůvodnění rozhodnutí viz například usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 15. 9. 2021, č. j. 34 C 110/2021-21, nebo k porovnávání s předprocesním stavem viz například usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 26. 4. 2021, č. j. 30 C 125/2021-19. Online. Justice.cz. Dostupné z: <https://rozhodnuti.justice.cz/soudnirozhodnuti/> [citováno 2023-04-16].

¹⁸⁰ Soud schválí smír i tehdy, uzavřou-li jej účastníci ohledně sporného nároku, s ním mohou disponovat, aniž by tvrdili skutečnosti, o které uplatněný nárok opírají, a nabízeli k nim důkazy. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2009, sp. zn. 22 Cdo 5170/2007.

¹⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2022, sp. zn. 27 Cdo 305/2022.

¹⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2009, sp. zn. 22 Cdo 5170/2007.

o nadbytečnosti či dokonce až o neúčelnosti zkoumání existence právního vztahu a jeho podrobného vylíčení v odůvodnění rozhodnutí.

Z judikatury vyplývá, že soud si má opatřit a shromáždit pouze takové skutkové podklady, které mu umožní posoudit, zda účastníci nepřekročili smluvní svobodu a zda smír splňuje náležitosti právních jednání.¹⁸³ Janek s Vančurovou v tomto směru rozeznávají dvě situace. Závazek se buď týká výlučně účastníků sporu bez přesahu do práv třetích osob (určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru), nebo jde sice stále o soukromoprávní spor, ale smír se může odrazit i do práv třetích osob (určení vlastnictví k nemovitosti). Zatímco v prvním případě se soud omezí toliko na shodná tvrzení účastníků a smír schválí, nevyplývá-li z obsahu spisu jeho rozpor s právními předpisy (takový, k němuž má přihlížet z moci úřední),¹⁸⁴ ve druhém provede určitá šetření k verifikaci tvrzení účastníků.¹⁸⁵ Ověření může spočívat i v opatření si výpisu z katastru nemovitostí za účelem zhodnocení, zda jsou účastníci s nemovitostí oprávněni disponovat a učinit ji předmětem smíru.¹⁸⁶

V odůvodnění rozhodnutí se soud může s předpokladem absence rozporu s právními předpisy vypořádat dvojím způsobem. Smír může porovnat se všemi zákonem kladenými náležitostmi na právní jednání a se všemožnými zákonnými zákazy, nebo se případnými důvody neplatnosti zabývat, nasvědčují-li jejich existenci v řízení vzešlé skutečnosti. Pulkrábek s poukazem na strukturu hmotného práva a jeho základní zásadu preference platnosti právních jednání před jejich neplatností dovozuje, že soudce může postupovat jako v případě zjišťování existence jakékoliv jiné smlouvy, tedy omezit se na skutečnost, že smír byl uzavřen, a možnými důvody neplatnosti, včetně těch, k nimž má přihlížet *ex officio*, se zabývat, jen vyjdou-li najevo.¹⁸⁷ Nepovšimnuta by neměla zůstat ani jeho úvaha číst § 99 odst. 1 o. s. ř. ne tak, že „soud schválí smír, je-li v souladu s právními předpisy“, nýbrž spíše tak, že „umožňuje-li to povaha věci, soud schválí smír, ledaže by byl v rozporu s právními předpisy“, přičemž rozdíl shledává v možné

¹⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 626/2013.

¹⁸⁴ Srov. také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 22 Cdo 3330/2018.

¹⁸⁵ JANEK, VANČUROVÁ. § 99. In: JIRSA, 2019, op. cit., s. 122.

¹⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2009, sp. zn. 22 Cdo 5170/2007. Soulad obsahu smíru s údaji v katastru nemovitostí je důležitý i z hlediska jeho vykonatelnosti: „Pro zápis vlastnického práva k nemovitostem do katastru je významným především požadavek, aby smír byl učiněn určitě a srozumitelně. Proto je nezbytné, aby obsah uzavřeného smíru pojatý do výroku rozhodnutí soudu byl v souladu s údaji v katastru.“ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 626/2013.

¹⁸⁷ PULKRÁBEK, 2017, op. cit., s. 7-9.

činnosti soudce.¹⁸⁸ I soudní praxi je posledně zmíněný přístup blízký, ve svých rozhodnutích se omezuje toliko na konstataci, že uzavření smíru připouští povaha věci a není zde rozpor s právními předpisy.¹⁸⁹ Ostatně opačné stanovisko by nejen neodpovídalo povaze hmotného práva a jeho zásadám „*pacta sunt servanda*“¹⁹⁰ a „*in favorem negotii*“¹⁹¹, nýbrž by i na soud kladlo požadavek na vyvíjení až téměř nesplnitelné aktivity (porovnávání smíru se všemi důvody neplatnosti), která by nadto vybočovala z mantinelů ovládající civilní sporný proces - zásady projednací.¹⁹²

S ohledem na poněkud zastaralou formulaci komentovaného předpokladu procesně účinného smíru nevyhovující aktuálním potřebám hmotného práva lze kladně hodnotit snahy autorů Věcného záměru ČŘS o jeho nové vyjádření i výsledky tohoto úsilí.¹⁹³ Nepracují totiž s problematickým „*rozporem s právními předpisy*“, který ne vždy nutně vede ke stížení právního jednání soukromoprávní sankcí, nýbrž vyslovení, že řízení je smírem skončeno, vážou přímo na konkrétní následek vady právního jednání – jeho absolutní neplatnost nebo zdánlivost. Jasně tím zejména pro soud deklarují meze, v nichž se bude pohybovat. Skutečnost, že soud nevede řádné řízení (a dokazování), z něhož by bylo možno případné hmotněprávní vady smíru zjistit, podchycují výrazem „*jeví-li se*“ zdánlivým nebo neplatným.¹⁹⁴

8.4 Vzájemný ústupek?

Neméně zajímavým tématem je úvaha, zda nezbytným předpokladem uzavření smíru je vzájemný ústupek stran.

¹⁸⁸ PULKRÁBEK, 2017, op. cit., s. 7-9.

¹⁸⁹ Viz například nedávné usnesení Okresního soudu Brno-venkov ze dne 3. 3. 2023, č. j. 34 C 9/2023-92 nebo usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 27. 1. 2022, č. j. 14 Co 167/2021-319. Online. Justice.cz. Dostupné z: <https://rozhodnuti.justice.cz/soudnirozhodnuti/> [citováno 2023-04-16].

¹⁹⁰ Vyjadřující mimo jiné to, že smlouvy jsou uzavírány, aby byly plněny.

¹⁹¹ Z jejichž uplatnění vyplývá, že je třeba na uzavřenou smlouvu pohlížet jako na existující a platné právní jednání, ledaže by byla zjištěna vada zapříčiňující její neplatnost nebo zdánlivost. DRÁPAL, Ljubomír. Platí zásada „na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné“ v pracovněprávních vztazích? *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 3, s. 93-98.

¹⁹² Do procesní roviny se uvedené hmotněprávní zásady promítají tak, že se v řízení uzavřená smlouva pokládá za existující a platnou, dokud nejsou prokázány takové okolnosti odůvodňující závěr o její neplatnosti nebo zdánlivosti, resp. nevyjdou-li tyto skutečnosti jinak najevo. DRÁPAL, 2017, op. cit., s. 93-98.

¹⁹³ Bod 191. odst. 2 Věcného záměru ČŘS: „*Jeví-li se však smír podle hmotného práva zdánlivý nebo neplatný a k neplatnosti se má přihlížet i bez návrhu, soud vysloví, že řízení skončeno není, a v řízení pokračuje.*“

¹⁹⁴ Věcný záměr ČŘS, bod 191., s. 229-231.

Vzájemným ústupkem ve smyslu hmotného práva se míní situace, kdy každá ze stran sleví ze svých nároků ve prospěch druhé strany za účelem střetnutí jejich představ o těchto nárocích v pro ně přijatelném bodě a v zájmu dosažení vzájemného konsensu. Například je-li mezi stranami sporný závazek objednatel díla zaplatit zhotoviteli za provedení díla s vícepracemi určitou částku do určité doby, vzájemný ústupek může nabýt té podoby, že se objednatel zaváže k úhradě požadované částky a zhotovitel mu „na oplátku“ poskytne možnost úhrady ve splátkách v delším časovém horizontu.

Hmotněprávním podkladem smíru je zejména dohoda o narovnání. Za její podstatný znak Dvořák pokládá ústupek obou stran z hlediska dosavadního sporného nebo pochybného závazku, s argumentací, že ustoupí-li jen jedna strana, jednání je ve skutečnosti uznáním dluhu (§ 2053 o. z.) nebo jeho prominutí (§ 1994 o. z.). Uvádí, že: „Kvalifikovat uvedené případy jako narovnání by znamenalo, že se tím zastírá skutečná povaha příslušných právních jednání.“¹⁹⁵ Ve starší komentářové literatuře se lze setkat s umírněnějším přístupem, dle něhož je vzájemný ústupek pravidelným prvkem tohoto právního jednání, nikoliv však jediným.¹⁹⁶ Je odkazováno na dříve vyslovené závěry Nejvyššího soudu: „*Sporné otázky jsou zpravidla řešeny cestou vzájemných ústupků. Není však vyloučeno, že účastníci po vyjasnění sporných stanovisek v dohodě potvrdí či podrobněji vymezí svá dosavadní práva a povinnosti. Narovnáním tedy nemusí vždy dojít k faktické změně rozsahu vzájemných práv a povinností účastníků.*“¹⁹⁷ Uvedený pohled na dohodu o narovnání je příznačnější, neboť i naznačeným způsobem může být odstraněna spornost nebo pochybnost vzájemných práv a povinností. Taktéž ne vždy lze přesně identifikovat úspěch versus neúspěch oproti původnímu spornému nároku, získají-li strany z právního jednání jiný prospěch.

Smír v sobě může zahrnovat širokou škálu právních jednání, krom narovnání také prominutí dluhu nebo jeho příslušenství, jeho odložení nebo úhradu ve splátkách, vzdání se práva nebo dluhu či jeho uznání. Při nich dochází „pouze“ k jednostrannému ústupku ve smyslu hmotného práva, přesto se o ně soudní smír bezesporu může opírat. Na podporu závěru o nikoliv nepostradatelném oboustrannému kompromisu lze poukázat i na slova Hory, jenž poznamenal, že ta

¹⁹⁵ DVOŘÁK, Bohumil. § 1903. In: HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 821, marg. č. 18.

¹⁹⁶ ŠKÁROVÁ, Marta. § 585. In: ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1712, marg. č. 1.

¹⁹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. 32 Odo 643/2003.

okolnost, že smlouva (soudní smír) byla uzavřena před soudem, má i svoje důsledky, mj. „*možnost smíru i tam, kde není vzájemných ústupků stran.*“¹⁹⁸

Ani na poli procesním není vzájemného ústupku třeba. Procesní řád se o žádné podmínce vzájemného ústupku u smíru jako procesní smlouvy nezmiňuje. Nadto se smír může svým předmětem překrývat s původním žalobním nárokem, je-li zde oboustranná shoda (namísto vydání rozsudku pro uznání), o oboustranném ústupku by bylo lze v takovém případě stěžít hovořit.¹⁹⁹

Pro srovnání možno vzpomenout rakouskou právní úpravu. Součástí rakouského soudního smíru podle § 205 öZPO zpravidla bývá smír hmotněprávní (*Vergleich*, § 1380 ABGB), k jehož nezpochybnitelným definičním znakům patří vzájemný ústupek.²⁰⁰ Paralelu lze ale spatřovat především v názorech rakouských procesualistů. Například Fasching trval na tom, že soudní smír nutně předpokládá ústupek nejvýhodnějšímu postavení, jakkoliv nepatrný, kterého mohou obě strany v procesu dosáhnout. Poukazoval na to, že uznání nebo zřeknutí se práva má své vlastní procesní formy.²⁰¹ Jeho úvahy se nicméně zakládají na úplném propojení obou forem smíru, soudního a hmotněprávního, a proto se s nimi nelze ztotožnit. Soudní smír může pokrývat i vzdání se práva, resp. soudním smírem není jen smír hmotněprávní uzavřený před soudem a zaprotokolován za účasti soudce.²⁰² Převážná rakouská doktrína a judikatura proto sdílí názor, že soudní smír sám o sobě vzájemný ústupek nepotřebuje.²⁰³

Pokud jde o vzájemný ústupek v procesní rovině, kupříkladu Klicka a Saria si všimají, že čistě procesní ústupek lze spatřovat již v tom, že se žalobce vzdává nároku na formální ochranu (vydání závazného soudního rozhodnutí, např. pro uznání či vzdání se práva), aniž by se vzdal vlastního právního postavení.²⁰⁴

Čistě procesní ústupek v rakouském pojetí nelze v českém právním

¹⁹⁸ HORA, 1932, op. cit., s. 419.

¹⁹⁹ K tomu vhodno poznamenat, že rozsudek pro uznání se vydává na základě uznání procesního nároku vzneseného žalobcem, kdežto je-li hmotněprávní uznání vtěleno do smíru, uznává tím žalovaný především hmotněprávní základ dluhu, který je proti němu uplatňován. Blíže kapitola o procesních úkonech s dvojitou funkcí.

²⁰⁰ SARIA, 2018, op. cit., s. 70.

²⁰¹ FASCHING, 1990, op. cit., s. 680, marg. č. 1348.

²⁰² SARIA, 2018, op. cit., s. 71.

²⁰³ SIMOTTA, Daphne-Ariane. Der gerichtliche Vergleich. In: RECHBERGER, Walter Hans; SIMOTTA, Daphne-Ariane. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts*. 9. Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung Wien, 2017, s. 367, marg. č. 680. KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 977, marg. č. 9. Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002, č. 6 Ob 151/02b.

²⁰⁴ Exekuční účinky soudního smíru jsou shodné s exekučními účinky soudního rozhodnutí. SARIA, 2018, op. cit., s. 70. KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 977, marg. č. 9.

prostředí za současného právního stavu přijmout. Smír, byť není soudním rozhodnutím, přebírá jeho účinky, včetně těch, které se pojí s právní mocí. Ani jedna strana se proto neochuzuje o žádný z jeho vlastností. Odlišná situace by nastala, pokud by, jak je navrhováno,²⁰⁵ se smír pouze zaprotokoloval (popř. s deklaratorním usnesením o skončení řízení) bez ochrany závaznosti jako jednoho z prvků právní moci. Poté, jak o tom hovoří Saria, by ustoupení znamenalo vzdání se formálního práva na právní ochranu, tj. vydání meritorního rozhodnutí, aniž by bylo dotčeno právní postavení jedné ze stran.²⁰⁶

²⁰⁵ Věcný záměr ČRS, bod 189.-192., s. 227-233.

²⁰⁶ SARIA, 2018, op. cit., s. 72.

9 Strany smíru

Procesní smír je charakterizován jako dvoustranný dispoziční úkon účastníků řízení s procesními i hmotněprávními aspekty.²⁰⁷ Hora jej vymezil jako dohodu uzavřenou „*mezi spornými stranami před soudem a za jeho spolupůsobení s úmyslem skoncovat jistý spor mezi nimi.*“²⁰⁸

Z pojetí smíru uzavřeného v průběhu řízení je zřejmé, že jeho účastníky jsou (pouze) strany sporu, neboť jím upravují vzájemná práva a povinnosti k odklizení sporných otázek vyvstalých mezi nimi.²⁰⁹ Je-li na straně žalující nebo žalované více subjektů, je třeba rozlišovat společenství samostatné a nerozlučné. U samostatného společenství jedná každý ze společníků sám za sebe,²¹⁰ a proto například jeden ze žalovaných může uzavřít s žalobcem smír.²¹¹ Naopak v případě nerozlučných společníků žádný ze žalovaných jej nemůže s žalobcem uzavřít sám za sebe, neboť „*účinky dispozičních úkonů jednoho z účastníků v nerozlučném společenství vždy ovlivní postavení společníků ostatních.*“²¹² K uzavření smíru je zapotřebí souhlasu všech účastníků vystupujících na jedné straně sporu.²¹³

Diskutabilní otázkou se může jevit účast třetích osob (vedlejších účastníků) na smíru.

Schválený smír, jemuž procesní řád přisuzuje účinky pravomocného rozsudku, ve smyslu § 159a odst. 1 o. s. ř. zavazuje jen účastníky řízení, nestanoví-li zákon jinak. Vůči třetí osobě nepůsobí. Důsledkem zákonné úpravy je skutečnost, že třetí osoba je vyloučena z podání žaloby na zrušení usnesení o schválení smíru podle § 99 odst. 3 o. s. ř. Svá práva, byla-li jí hmotněprávním jednáním, které bylo pojato do smíru, způsobena újma, musí uplatňovat v samostatném řízení, v němž soud ve vztahu k ní není usnesením o schválení smíru vázán.²¹⁴ Je však oprávněna podat žalobu na obnovu řízení a žalobu pro zmatečnost z pozice vedlejšího

²⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. 33 Cdo 4406/2009. DRÁPAL. § 99. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit, s. 644, marg. č. 4.

²⁰⁸ HORA, Václav. *Učebnice civilního práva procesního*. 1. vydání. Praha: Věšhrd, 1947, s. 403.

²⁰⁹ Což ostatně plyne i ze samotné dikce § 99 odst. 1 věty první o. s. ř.: „*Připouští-li to povaha věci, mohou účastníci skončit řízení soudním smírem.*“

²¹⁰ § 91 odst. 1 o. s. ř.

²¹¹ Smír uzavřený pouze mezi žalobcem a jedním ze žalovaných by nemohl přivodit procesní účinek ukončení řízení. K samostatnému společenství viz TREBATICKÝ, Petr, JANEK, Kryštof, VANČUROVÁ, Kateřina. § 91. In: JIRSA, 2019, op. cit., s. 77.

²¹² LAVICKÁ, Petra. Smír a vedlejší intervence. In: *COFOLA 2020*, Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 354.

²¹³ § 91 odst. 2 o. s. ř.

²¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2008, sp. zn. 22 Cdo 4452/2008, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 8. 2012, sp. zn. 20 Cdo 2111/2012.

intervenienta, pokud s podáním žaloby jím podporovaná strana nevyjádřila nesouhlas.²¹⁵

V určitých sporných věcech se účast třetích osob v řízení a potažmo na soudním smíru může jevit žádoucí. Například v situaci, hrozí-li třetí osobě regresní plnění. Typicky půjde o spory z pojistného plnění z dopravních nehod, v nichž za vedlejšího účastníka na straně žalovaného (škůdce) bude vystupovat pojišťovna, nebo o spory o zaplacení peněžitého dluhu zajištěného ručitelským prohlášením, v nichž má ručitel právní zájem na výsledku řízení. Vedlejší intervenient ale nemá možnost uzavírat smír, neboť nemůže disponovat předmětem řízení ani činit dispoziční úkony svěřené pouze straně sporu.²¹⁶ Řešením, které procesní řád může nabídnout, je schválení smíru ve smírčím řízení, jež má tytéž procesní účinky jako smír procesní, vč. vykonatelnosti. V tomto typu řízení se může účastnit více subjektů v pozici navrhovatele, popř. ostatních účastníků.²¹⁷ Předpokladem je zahájení samostatného (smírčího) řízení. S ohledem na zásadu hospodárnosti řízení do úvahy připadá přerušování původního řízení podle § 110 o. s. ř.

V této souvislosti možno vzpomenout rakouskou právní úpravu. Podle rakouské právní nauky²¹⁸ i rozhodovací praxe²¹⁹ uzavření smíru mezi stranou sporu a třetí osobou (vedlejším účastníkem), popřípadě mezi třetími osobami je přípustné. Na takový smír není nazíráno jako na smír procesní, nýbrž jako na období smíru prétorického, analogicky k § 433 öZPO. Smír je uzavírán u soudu, u něhož se vede sporné řízení. Procesní důsledky může mít tytéž. Ve vztahu ke třetí osobě představuje exekuční titul.²²⁰ Na druhou stranu, je-li účastníkem smíru třetí osoba, procesní účinek ukončení řízení nastává pouze tehdy, pokud se jej účastní i obě procesní strany a s ukončením procesu souhlasí.²²¹

²¹⁵ § 231 odst. 1 o. s. ř. Podrobněji LAVICKÁ, Petra. Vedlejší intervence a opravné prostředky v civilním řízení. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2019, roč. 27, č. 1, s. 85-94, nebo LAVICKÁ, Petra. K vybraným otázkám vedlejší intervence (vedlejšího účastenství). *Bulletin advokacie*. 2021, roč. 2021, č. 3, s. 29-32.

²¹⁶ LAVICKÁ. In: *COFOLA 2020*, op. cit., s. 352.

²¹⁷ KRIVÁČKOVÁ, Jana; HAMULÁKOVÁ, Klára. Perspektivy alternativního řešení kolektivních sporů v ČR ve světle Doporučení Komise 2013/396/EU. *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 13-14, s. 502-508.

²¹⁸ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 980, marg. č. 12. FASCHING, 1990, op. cit., s. 678, marg. č. 1345.

²¹⁹ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 1983, č. 3 Ob 50/83, SZ 56/98 = EvBl 1983/165 S 834 = JBI 1984 500.

²²⁰ Klicka rozeznává dvě situace. Zavázala-li se třetí osoba ve smíru k určité povinnosti, je exekuce proti ní přípustná přímo (je osoba povinná z exekučního titulu podle § 9 EO). Zahájení exekuce (je-li v její prospěch stanovena určitá povinnost) je však vyhrazeno toliko účastníkovi (oprávněnému). KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 980, marg. č. 12.

²²¹ SARIA, 2018, op. cit., s. 85.

K zamyšlení pro české poměry se nabízí, zda, budou-li obě strany sporu souhlasit, by jim mělo být bráněno v připojení se třetí osoby k procesní dohodě uzavřené mezi nimi, pokud tato třetí osoba má právní zájem na vítězství jedné z nich. Lavická se k umožnění její účasti přiklání. Poukazuje na to, že podmínka, aby takovou dohodu připouštěla povaha věci, je splněna (hmotné právo takovou dohodu umožňuje a jedná se o nárok, s nímž strana a třetí osoba mohou disponovat). Příkladem uvádí, že usnesení o schválení smíru by se ve výroku I. vyslovovalo o vypořádání sporu mezi stranami a ve výroku II. o poměru třetí osoby s jí podporovanou stranou.²²² Zároveň hovoří o aktivní legitimaci třetí osoby k podání žaloby podle § 99 odst. 3 o. s. ř. Bude-li třetí strana oprávněná ze smíru, představoval by smír vůči ní exekuční titul.²²³

Jistou obtíž navrhovaného řešení lze shledat v koncepci vedlejšího intervenienta, jemuž při rozhodování o věci nelze přiznat práva nebo uložit povinnosti (nevztahuje se na něj závaznost rozhodnutí).²²⁴ Na druhou stranu, smír není rozhodnutím ve věci samé (byť po svém schválení má účinky pravomocného rozsudku) a ve světle zásady autonomie vůle, vyvěrající z hmotného práva, a jejího procesního odrazu zásady dispoziční by stranám taková možnost neměla být odpírána. Má-li však smír procesně působit i ve vztahu ke třetí osobě, je nezbytné legislativní zakotvení, včetně dopadů do exekučního práva (zda by i ve vztahu k ní byl exekučním titulem).²²⁵

Jiná situace nastává, pokud by se stranou sporu mínila uzavřít smír přímo třetí osoba. Vedlejší intervenient za stávající nauky i soudní praxe není oprávněn činit procesní úkony, které znamenají dispozici s řízením nebo s předmětem řízení, a není ani v postavení strany sporu.²²⁶ A tudíž i uzavřít smír s protistranou je mu zapovězeno. Výše bylo uvedeno, že jedinou možnou cestou je schválení smíru ve smířcím řízení za účasti vedlejším účastníkem podporované strany (logickým důsledkem by bylo následné zastavení původního řízení pro zpětvzetí žaloby se

²²² Následovaly by výroky o nákladech řízení ve vztahu mezi účastníky a o nákladech vedlejšího intervenienta (dohoda o nákladech řízení může být obsahem smíru).

²²³ LAVICKÁ. In: *COFOLA 2020*, op. cit., s. 355.

²²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 33 Cdo 5263/2009.

²²⁵ Autoři Věcného záměru ČRS navrhuji znovu zakotvení výjimečné vedlejší intervence (naposledy na výjimečnou vedlejší intervenci nepřímou odkazoval § 418 zákona č. 142/1950 Sb.). Vedlejšímu intervenientovi zaručují postavení nerozlučného společníka s tím, že právní moc rozsudku by doléhala i na něj (Věcný záměr ČRS, bod 93., s. 152-153). Leč tento institut by byl aplikovatelný pouze v případech, má-li mít rozhodnutí podle povahy právního vztahu právní účinky i na právní vztah intervenienta k odpůrci jím podporované strany, nikoliv i na ostatní případy.

²²⁶ WINTEROVÁ. In: WINTEROVÁ, MACKOVÁ, 2018, op. cit., s. 150. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 33 Cdo 5263/2009.

souhlasem žalovaného). Na okraj lze poznamenat, že předestřený postup, byť není vyloučen, koliduje s účelem smírčího řízení, jež je typem řízení předběžného a jež má za cíl vytvořit prostor pro kooperaci zúčastněných stran a jejich společné utváření smírného řešení věci, tzn. neměl by být toliko formálním prostředkem k získání exekučního titulu.

Zapojení třetích osob do smíru uzavřeného v průběhu řízení by si zasloužilo svoji zákonnou oporu. Nemuselo by se nutně jednat o smír procesní, nýbrž například o obdobu smíru prétorského, s aplikací § 67 a násl. o. s. ř., *per analogiam*. Zkušenosti z rakouského právního prostředí tomu napovídají. Změna právní úpravy by umožnila i vytvoření podmínek k nastolení procesního účinku ukončení řízení (souhlas obou procesních stran), závaznosti a vykonatelnosti smíru ve vztahu k této třetí osobě.²²⁷ Třetí osoba jako strana smíru by rovněž měla stejné možnosti domáhat se nápravy vadného smíru jako účastníci řízení.

²²⁷ SARIA, 2018, op. cit., s. 86.

10 Hmotněprávní aspekty soudního smíru

10.1 Úprava práv a povinností

Účastníci mohou soudním smírem upravit svá hmotná práva a povinnosti, jež náležejí do jejich dispoziční volnosti, tj. mohou-li ujednat jejich vznik, změnu a/nebo zánik.

Předpokladem smíru je „*svobodně formulovaná a vyjádřená vůle účastníků řízení, sledující zájem konkrétní vztah upravit autonomně, mimo vlastní rozhodovací vliv soudu.*“²²⁸ Účastníci svoji vůli projeví v dohodě, jež je způsobilá odklidit dosud nejisté, neurčité nebo sporné vzájemné vztahy (předpokladem je spornost o právech a povinnostech), a tu následně učiní hmotněprávním podkladem smíru. Této charakteristice odpovídá především dohoda o narovnání.²²⁹ Obsahem smíru může být ale také novace, započtení nebo vzdání se práva nebo dluhu²³⁰ či jiná nepojmenovaná smlouva. Splnění jejich obsahových náležitostí se posuzuje prizmatem hmotného práva.

Smírem lze upravit i práva a povinnosti, o nichž již bylo pravomocně rozhodnuto, včetně těch, o nichž se vyslovil dříve schválený smír. Pravomocné rozhodnutí, resp. schválený smír s účinky pravomocného rozsudku je pro jeho účastníky závazný v tom směru, že v jiném řízení nemohou uplatňovat totožné nároky. V souladu s hmotněprávní zásadou autonomie vůle však mohou nakládat s právy a povinnostmi, těmito akty deklarovanými, resp. založenými, měnit jejich obsah a přivodit jejich zánik jinak než splněním ze strany povinného,²³¹ například prominutím dluhu, privativní novací či uzavřením dohody o narovnání.²³² Je-li o závazku rozhodnuto soudním rozhodnutím či schválen smír (i v podobě, že je původní závazek nahrazen závazkem novým), neznamená a není vyloučeno, že jej (i nový závazek) účastníci posléze (subjektivně) shledají sporným nebo pochybným, příkladmo ohledně jeho platnosti či obsahu, a to i třeba v důsledku

²²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 22 Cdo 3330/2018.

²²⁹ K platnosti dohody o narovnání postačuje, že se práva a povinnosti stranám jako sporné jevíly. Existence původního (narovnávaného) právního vztahu mezi účastníky dohody podmínkou její platnosti není. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2019, sp. zn. 33 Cdo 1720/2019.

²³⁰ DRÁPAL. § 99. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit, s. 642, marg. č. 1, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. 33 Cdo 4406/2009.

²³¹ Samozřejmě věc musí spadat do jejich výlučné dispozice.

²³² Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2012, sp. zn. 23 Cdo 2957/2010.

okolností, jež nastaly až po jejich vydání.²³³ Nebo jednoduše mají zájem na jiné podobě vypořádání. Pokud jeho subjekty mohou nově vzniklý spor urovnat, svá dosavadní práva a povinnosti podrobněji vymezit či obsah závazku změnit (což nutně nepředpokládá jejich vzájemně se odlišující představy o doposud stanovených právech a povinnostech) prostřednictvím mimosoudní dohody uzavřené na základě jejich shodné a svobodné vůle, nelze jim bránit, aby tak učinili soudním (procesním i prétorským) smírem.²³⁴

Účastníci se rovněž mohou ve formě smíru dohodnout, že oprávněný své právo vyplývající ze soudního rozhodnutí, resp. původního smíru nebude po určité době nebo trvale vymáhat výkonem rozhodnutí (exekucí). Kurka v tomto kontextu upozorňuje, že závazek oprávněného, že své právo nebude vymáhat nikdy, hraničí se vzdáním se ústavou garantovaného práva na soudní ochranu.²³⁵

10.2 Hmotněprávní účinek smíru

Smír je současně procesním úkonem a právním jednáním. Ve sféře hmotného práva je právní skutečností, jež zakládá, mění nebo ruší subjektivní práva a povinnosti. Aby právní jednání bylo platné a vyvolávalo zamýšlené následky, je třeba dostát náležitostem subjektu, vůle, projevu vůle a předmětu projevu vůle.²³⁶ Vzhledem k tomu, že má povahu hmotněprávního určení příslušných práv a povinností, jeho hmotněprávním účinkem je *res transacta*.²³⁷

Právním důvodem právních následků je samotný smír, nikoliv usnesení o jeho schválení. Smlouva (smír) je dle konstantní judikatury uzavřena v okamžiku, kdy „*přijetí návrhu na uzavření smlouvy nabývá účinnosti, tj. kdy došlo ke shodě vůle smluvních stran o obsahu smlouvy. Rozhodnutí soudu o schválení smíru (dohody) není právní skutečností, která by podmiňovala vznik smlouvy - naopak platná dohoda (smlouva) je předpokladem výroku soudu o jejím schválení.*“²³⁸

²³³ DVOŘÁK, § 1903. In: HULMÁK, 2014, op. cit., s. 821, marg. č. 17.

²³⁴ HRDLIČKA, § 99. In: RUBEŠ, 1970, op. cit., s. 361.

²³⁵ KURKA, Vladimír. Exekuční titul. In: KURKA, Vladimír; DRÁPAL Ljubomír. *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*. Praha: Linde, 2004, s. 91.

²³⁶ Ke kritériím platnosti smíru jako právního jednání podrobně NĚMCOVÁ, Smír jako právní jednání, 2017, op. cit., s. 244-260.

²³⁷ STEINER, Vilém. In: HANDL, Vlastimil; RUBEŠ, Josef et al. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1985, s. 453. Jeho závěry následně převzal Nejvyšší soud v usnesení ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. 33 Cdo 4406/2009 nebo v rozsudku ze dne 22. 9. 2021, sp. zn. 23 Cdo 1056/2020.

²³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 5378/2007.

Shodně Hrdlička uvádí, že smlouva je uzavřena, jakmile se účastníci shodnou na jejím obsahu,²³⁹ přičemž vyvolává hmotněprávní účinky, i když nebyla soudem schválena ve formě soudního smíru: „[...] *za určitých okolností tato dohoda obстоjí a projeví své hmotněprávní účinky i v tom případě, kdyby k jejímu schválení jako soudního smíru nedošlo. Tak by tomu bylo např. kdyby účastníci poté, co se dohodli na obsahu smíru, navrhli ještě předtím, než soud o jeho schválení rozhodl, přerušení řízení podle § 110 o. s. ř., soud jejich návrhu vyhověl a po roce pak řízení podle § 111 odst. 3 o. s. ř. zastavil.*“²⁴⁰ Lze se setkat i s opačným stanoviskem, podmiňujícím nastoupení hmotněprávního následku smíru jeho akceptací ze strany soudu, tj. následkem procesněprávním: „*Nedojde-li ke schválení smíru, dohoda se stane právně bezvýznamnou.*“²⁴¹ S tímto názorem při současném pojetí institutu soudního smíru nelze souhlasit. Dnes převládá názor, že každou jeho stránku je nutno posuzovat podle příslušného právního odvětví, tj. procesní stránku podle procesních pravidel a hmotněprávní stránku podle pravidel hmotného práva, aniž by byly na sobě bezpodmínečně závislé. Vázat účinnost hmotněprávní stránky smíru a nastoupení jejích právních následků k okamžiku jeho procesní účinnosti obstojí pouze v situaci, projeví-li takovou vůli sami účastníci.

10.3 Podmíněný smír

Z povahy smíru, který má obvykle základ v hmotném právu, se dovozuje, že jej lze uzavřít podmíněně.²⁴² Takzvaný podmíněný smír je smír uzavřený s výhradou, že jej strany v určené lhůtě schválí (odkládací podmínka) nebo že jej některá ze stran či obě strany do určité, přesně stanovené doby neodvolají (rozvazovací podmínka, například „žalobce je oprávněn smír odvolat ve lhůtě dvou měsíců, pokud žalovaný v této lhůtě nezplatí dlužnou částku“).²⁴³ Odvolá-li jedna strana souhlas se smírem, soud bude v řízení pokračovat.²⁴⁴ Teprve po marném uplynutí (hmotněprávní) lhůty

²³⁹ HRDLIČKA, § 99. In: RUBEŠ, 1970, op. cit., s. 360. Shodně také stanovisko Nejvyššího soud ČSR ze dne 28. 11. 1981, sp. zn. Cpj 141/80 [R 21/1983 civ.].

²⁴⁰ HRDLIČKA, 1966, op. cit, s. 140.

²⁴¹ SVOBODA, Karel. § 99. In: SVOBODA, Karel; SMOLÍK, Petr; LEVÝ, Jiří; DOLEŽÍLEK, Jiří et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 492.

²⁴² NĚMCOVÁ, Drahomíra. Smírčí řízení prováděné obecným soudem jako forma alternativního řešení sporů. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. 24, č. 4, s. 583-596.

²⁴³ PŘIDAL, Ondřej. Postup soudu po nařízení jednání. *Bulletin advokacie*. 2009, roč. 2009, č. 6, s. 41. PULKRÁBEK. In: ŠÍNOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2020, op. cit., s. 114.

²⁴⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 8. 1. 1931, sp. zn. R II 471/30, publikované ve Vážný (Sbírka rozhodnutí NS 1919-1945), XIII-a/1931, pod č. 10429.

soud rozhodne o schválení smíru a ten nabude příslušných procesních účinků.²⁴⁵

Ke zmíněnému postupu soudu se praxe přiklonila z důvodu hospodárnosti a procesní ekonomie. Ve hře bylo rovněž okamžité schválení smíru. V takovém případě by ovšem hrozilo, že schválený smír po odvolání ztratí svůj hmotněprávní poklad, což by neblaze postihlo i výkon rozhodnutí. Říha a Hrdlička se schválením smíru bez vyčkání nesouhlasili s poukazem na obecně uznávanou zásadu procesního práva, dle níž procesní úkony nemohou být činěny pod podmínkou.²⁴⁶ Steiner naopak hovořil o bezprostředním schvalování, obával se, že kdyby takto soud nepostupoval, musel by po uplynutí lhůty znovu o věci jednat, čímž by se řízení zbytečně prodlužovalo a zdražovalo.²⁴⁷ Dospíval ke krkolomné konstrukci, že bude-li již schválený smír ve stanovené lhůtě odvolán, pozbude účinnosti a soud bude pokračovat v řízení, v opačném případě nabude účinků pravomocného rozhodnutí *ex tunc* ode dne doručení usnesení o jeho schválení. Dovožoval, že k připojení doložky vykonatelnosti může soud přistoupit až po přezkoumání, že nedošlo k jeho odvolání, a proto se usnesení o schválení podmíněného smíru vyhotovuje a doručuje až po marném uplynutí lhůty, s datem, kdy byl schválen.²⁴⁸

S podmíněným smírem pracuje také Věcný záměr ČŘS, který možnost vyřídit spor smírem s výhradou jeho odvolání ve stanovené lhůtě upravuje výslovně.²⁴⁹

Od podmíněného smíru je nutno odlišit smír s podmínkou. Steiner jím rozuměl smír, „v němž jsou počátek nebo skončení smluveného plnění učiněny závislými na splnění podmínky.“²⁵⁰ Možnost sjednat smír s podmínkou připouští i Nejvyšší soud: „[...] smírem lze upravit i vzájemná práva a povinnosti jeho účastníků, jež mají vzniknout teprve v budoucnosti, jež nejsou ještě dospělá, a popřípadě i ta, jež jsou závislá na splnění odkládací podmínky podle § 36 odst. 1, 2 obč. zák. Vykonatelnosti proto schválené smíry nabudou uplynutím pariční lhůty plynoucí až od budoucího (případně v době uzavření či schválení smíru i nejistého) okamžiku.“²⁵¹ Například se strana zaváže k úhradě sjednané ceny do jednoho měsíce od právní moci usnesení o schválení smíru. Splnění podmínky musí být při

²⁴⁵ DRÁPAL. § 99. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit., s. 644, marg. č. 3. Shodně DVOŘÁK. § 99. In: LAVICKÝ, 2016, op. cit., s. 408.

²⁴⁶ ŘÍHA, 1976, op. cit., s. 197. HRDLIČKA. § 99. In: RUBEŠ, 1970, op. cit., s. 362-363.

²⁴⁷ STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. Praha: Orbis, 1975, s. 191.

²⁴⁸ STEINER, 1975, op. cit., s. 191.

²⁴⁹ Věcný záměr ČŘS, bod 189., s. 227-228.

²⁵⁰ STEINER, 1975, op. cit., s. 191-192.

²⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2010, sp. zn. 20 Cdo 4759/2008.

nuceném vymáhání prokázáno.²⁵²

²⁵² K potvrzení o vykonatelnosti rozhodnutí je třeba ve vykonávacím řízení připojit listinu vydanou nebo ověřenou státním orgánem nebo notářem, která dokládá splnění podmínky (§ 262 odst. 2 o. s. ř., § 43 ex. ř.).

11 Procesní aspekty soudního smíru

11.1 Dispozice s předmětem řízení

Účastníci při uzavírání smíru disponují značnou volností ve vztahu k předmětu řízení. Smír se může dotýkat celého předmětu řízení, jeho části nebo jeho základu (a v podstatě nahradit částečný, resp. mezitímní rozsudek), může též jeho rámec překročit a upravit vzájemné hmotněprávní vztahy účastníků, o nichž nebylo v řízení jednáno; musí z něj však být patrné, jak účastníci vypořádali v řízení vznesené nároky.²⁵³ Prostor k pochybnostem o možnosti uzavřít posledně zmíněný smír neponechal již tehdejší Nejvyšší soud ČSR, jenž podmínku přípustnosti smíru shledával pouze v tom, aby povaha věci uzavření smíru připouštěla. Jasně formuloval, že: *„Jestliže smír svým obsahem upravuje vztahy nad rámec dosavadního předmětu řízení, jde o smír přípustný, neboť tu jde o dispositivní návrhem a schválením smíru připouští soud i tuto dispositivní.“*²⁵⁴

11.2 Dispozice s řízením

Účastníci smírem rovněž disponují se samotným řízením. K nastolení procesního účinku skončení řízení ale nedochází samotným dispozičním úkonem účastníků (uzavřením smíru), nýbrž až za ingerence soudu v podobě vydání usnesení o schválení smíru. Řízení právní mocí usnesení končí v celém rozsahu, resp. má se za to, že žalobou uplatněný nárok byl zcela vypořádán,²⁵⁵ *„ledaže účastníci při jeho uzavření o části nebo základu nároku nebo o nároku, který nebyl předmětem řízení, dali jednoznačně najevo, že požadují, aby se v rozsahu, v jakém nebyl vyřešen smírem, dále o předmětu řízení jednalo, a aby o něm bylo rozhodnuto.“*²⁵⁶ Citovaný závěr L. Drápala potvrdil Nejvyšší soud ve věci uzavřeného smíru v řízení o vypořádání společného jmění manželů. Konstatoval, že neplatnost smíru není založena, jestliže v něm nebyla zahrnuta nemovitost, která byla předtím žalobcem

²⁵³ DRÁPAL. § 99. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit, s. 643-644, marg. č. 3.

²⁵⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 11. 11. 1986, sp. zn. Cpj 44/86 [R 16/1987 civ.].

²⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2004, sp. zn. 26 Cdo 1481/2004.

²⁵⁶ DRÁPAL. § 99. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit, s. 645, marg. č. 5. Shodně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. 33 Cdo 4406/2009.

učiněna předmětem řízení, a řízení je v celém rozsahu skončeno, neboť při uzavírání smíru nedali účastníci najevo, že chtějí v daném řízení pokračovat a předmětnou nemovitost vypořádat.²⁵⁷

11.2.1 Skončení řízení usnesením o schválení smíru

Pravomoc a povinnost soudu schvalovat smír vnesl zákon č. 142/1950 Sb. Před jeho účinností, tj. za účinnosti ČRS, se smír k návrhu stran zanášel do jednacího protokolu (bez soudního rozhodnutí) a nabýval pouze účinků hmotněprávních (*res transacta*).²⁵⁸ Nový procesní řád byl vypracován pod vlivem počínajícího socialistického zákonodárství po únorovém převratu roku 1948. Důvody zavedení schvalování dispozičních úkonů účastníků (smír, zpětvzetí žaloby, uznání nebo vzdání se nároku) vrchnostenskými akty soudu, jež podmiňovaly vyvolání jimi zamýšlených následků, je nutno hledat právě v tomto období, poznamenaném radikální změnou společenských a politických poměrů. Pod záštitou ideologicky vytvořené zásady materiální pravdy a proklamované účinné ochrany práv pracujícího člověka začal stát prostřednictvím soudu a generálního prokurátora ingerovat do soudního řízení, tedy i do soukromoprávních vztahů. Dispoziční zásada se tomu musela podřídit, dispoziční úkony účastníků přešly pod kontrolu státu. Důvodová zpráva tehdy deklarovala, že: „*Ani aktivna účasť súdu a prokurátora v civilnom konaní neobmedzuje dispozičnú voľnosť účastníkov, pokiaľ sa neprieči zákonu alebo všeobecnému záujmu.*“²⁵⁹ Procesní úkony účastníků, které kladeným požadavkům nedostály, „*podľa správneho chápania ich dispozičného práva nemôžu privodiť právne následky.*“²⁶⁰ Svými účinky se smír rovnal pravomocnému rozsudku, včetně *res iudicata*.

Požadavek souladu dispozičních úkonů se „*zájmem společnosti*“, vyjádřený *expressis verbis*, a státní kontrola v podobě jejich aprobace soudem přetrvávaly i po přijetí současného občanského soudního řádu, jehož konkrétní úprava se zprvu podrobovala zájmu na zachování socialistické zákonnosti.²⁶¹ Hrdlička omezení dispozičního práva obhajoval tím, že schválením smíru mu soud propůjčuje autoritu

²⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4125/2017.

²⁵⁸ Naopak v Uhersku se smír schvaloval a nabýval účinků pravomocného rozsudku. HORA, 1932, op. cit., s. 417. FIALA, 1974, op. cit., s. 55-56.

²⁵⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., § 73 - § 76.

²⁶⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., § 73 - § 76.

²⁶¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb.

státní moci, jež by trpěla, pokud by smír byl v rozporu s právními předpisy nebo zájmem společnosti.²⁶²

Soulad se „zájmem společnosti“ vypustila až novela provedená zákonem č. 519/1991 Sb., jež byla přijata po listopadové revoluci v roce 1989. Přestože cílila na vyřazení těch prvků, „*kteřé jsou nedemokratické a které neúměrně kontrolují dispozitivní úkony účastníků,*“²⁶³ s tím, že je třeba „*tuto kontrolu co nejvíce omezit ve prospěch svobody v dispozici s řízením a s jeho předmětem,*“²⁶⁴ schvalovací činnost soudu zanechala nedotčenou.

Z rekapitulace procesního vývoje je zjevné, že úprava kontrolní činnosti soudu pramení z doby, kdy v civilním procesu přední místo zaujímal zásada materiální pravdy. Ta byla vytvořena na politickém pozadí a její pojetí v převážné části druhé poloviny 20. století bylo odlišné od toho, co pod tímto pojmem odborná nauka rozumí nyní.²⁶⁵ Spojovala se s hledáním objektivní pravdy a dosažením spravedlivého soudního rozhodnutí. Kladla na soud povinnost nezávisle na vůli stran vždy prověřovat jejich skutková tvrzení a provést k tomu dokazování, které považoval za potřebné k tvorbě svého vnitřního přesvědčení o rozhodujících skutkových okolnostech.²⁶⁶ Imperativ zjišťování „*skutečného stavu věci*“ si procesní řád zachovával až do roku 1991.²⁶⁷ Zásady obsažené v § 1 odst. 2, § 59 a § 88 odst. 1 zákona č. 142/1950 Sb.,²⁶⁸ vyjadřující povinnost soudu dopátrat se skutečného stavu věci, za tím účelem postupovat v řízení z úřední povinnosti a opatřit a provést i takové důkazy, které nebyly v řízení navrženy, platily i pro rozhodnutí o schválení smíru.²⁶⁹ Bylo třeba „*plně ochránit práva člověka a vést jej k výchově.*“²⁷⁰ Popsané argumenty dnes, z níže vyložených důvodů, nemohou najít

²⁶² HRDLIČKA, 1965, op. cit., s. 140.

²⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., § 99.

²⁶⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., § 99.

²⁶⁵ Dnes podstatou procesního principu materiální pravdy není vždy zjištění pravdivého stavu věci, ale možnost jeho zjišťování bez formálních zábran. WINTEROVÁ. In: WINTEROVÁ, MACKOVÁ, 2018, op. cit., s. 82. Shodně GAZDA, 2020, op. cit., s. 63-84.

²⁶⁶ MACUR, Josef. Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*. 1997, roč. 5, č. 2, s. 49.

²⁶⁷ GAZDA, 2020, op. cit., s. 63-64.

²⁶⁸ Podle § 1 odst. 2 zákona č. 142/1950 Sb. při provádění těchto úkonů postupuje soud bez zbytečných formalit; dbá všestranně o to, aby byl zjištěn skutečný stav věci, a spravedlivým rozhodováním upevňuje socialistickou zákonnost a vychovává občany k plnění jejich občanských povinností.

Podle § 59 zákona č. 142/1950 Sb. soud postupuje v řízení z úřední povinnosti a vede je tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci co nejúčelněji a nejrychleji; všem účastníkům je třeba dát stejnou příležitost, aby uplatnili svá práva a aby se vyjádřili.

Podle § 88 odst. 2 zákona č. 142/1950 Sb. soud z úřední povinnosti opatří a provede i takové důkazy, které nenavrhl žádný účastník, jsou-li pro rozhodnutí významné.

²⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 9. 1953, sp. zn. Cz 281/53 [R 159/1953 civ.].

²⁷⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., obecná část.

své opodstatnění.

Dispoziční zásada ovládající sporné řízení vyjadřuje, že účastník může z vlastní procesní iniciativy disponovat s řízením nebo jeho předmětem.²⁷¹ Lavický dispoziční zásadu vystihl takto: „*Je-li konkrétní civilní spor pouze záležitostí stran, které jsou ve při, je potom také jejich věcí, zda vůbec některá z nich řízení zahájí, jak vymezí jeho předmět, zda jej nebudou v průběhu řízení modifikovat, či zda na základě jejich vůle nebude řízení skončeno jinak než meritorním rozhodnutím.*“²⁷²

Macur poukazuje na funkcionální vazby práva hmotného a práva procesního, jež vyplývají z jejich vzájemné podmíněnosti: procesní právo slouží k poskytování ochrany materiálním subjektivním právům a oprávněným zájmům a naopak existence hmotného práva není možná bez mocenského působení práva procesního (koncepte rovnocenných vzájemných vazeb).²⁷³ Odkaz na jejich propojenost lze nalézt i v úvodních ustanoveních občanského soudního řádu. Procesní řád deklaruje, že funkce civilního procesu tkví v zajišťování spravedlivé ochrany práv a oprávněných zájmů soukromoprávní povahy (§ 1 odst. 1 o. s. ř.). Ústavní soud k tomu dodává, že: „*O ochraně lze v pravém slova smyslu hovořit pouze tehdy, pokud civilní proces umožňuje prosadit skutečně existující, a nikoliv fiktivní subjektivní soukromá práva a povinnosti.*“²⁷⁴ Nelze však zapomínat, že právo hmotné a právo procesní ve své podstatě tvoří dvě oddělené oblasti práva a hmotněprávní a procesněprávní vztahy jsou na sobě nezávislé.²⁷⁵

Soukromé právo je založeno na základní hodnotě lidské svobody a je prostředkem člověka k jejímu prosazování a ochraně. K této ideji se hlásí občanský zákoník, jenž za klíčovou zásadu soukromého práva uznává zásadu autonomie vůle stran jako „*způsob určení a utváření vlastního právního postavení jednotlivce z jeho iniciativy a v důsledku jeho chtění.*“²⁷⁶ Autonomie vůle ovšem není neomezitelnou, střetává-li se s jinou zákonem nebo ústavou chráněnou hodnotou.

Podle Macura a Stavínkové se hluboké vnitřní souvislosti a úzké funkční vazby soukromého práva hmotného a procesního práva projevují v uplatnění dispoziční zásady v civilním procesu. Se zřetelem k tomu pak skutečnost, že

²⁷¹ LAVICKÝ, Petr. Dispoziční zásada v civilním odvolacím řízení. *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 7, s. 253-260.

²⁷² LAVICKÝ, Petr. Role soudu a stran v civilním sporném procesu. In: LAVICKÝ, 2014, op. cit. s. 38.

²⁷³ MACUR, *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*, 1993, op. cit., s. 27.

²⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 329/08.

²⁷⁵ GAZDA, 2020, op. cit., s. 43.

²⁷⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., obecná část.

účastník může v rámci soukromoprávních vztahů volně a svobodně disponovat se svými subjektivními právy, se musí přiměřeně promítnout i do oblasti práva procesního.²⁷⁷ Je na účastníku jako subjektu soukromoprávních vztahů, zda spor svým dispozičním úkonem zahájí, s kým a s jakým předmětem, a zda se tak stane účastníkem procesněprávních vztahů.²⁷⁸ Naplňuje se tím princip demokratického právního státu, v němž se soudní ochrana subjektivních práv nevnucuje, ale nabízí.²⁷⁹ Neboli *nemo iudex sine actore*. Macur a Stavínohová proto dovozovali, že kontrola dispozičních úkonů procesních stran není v plném souladu se zásadou dispoziční.²⁸⁰ Výjimečné omezení dispoziční volnosti musí být vždy opřeno o určitý legitimní cíl.²⁸¹

Je-li na svobodné vůli účastníků a v jejich dispozici samotné zahájení civilního řízení, pro stejná hlediska musí platit, že je v jejich rukou, zda řízení ukončí dříve než meritorním rozhodnutím soudu (při zohlednění principu rovnosti účastníků řízení před soudem).²⁸² Shodná vůle obou procesních stran, vtělená do společného dispozičního úkonu, jímž je disponováno jednak řízením a jednak jeho předmětem, by měla vést k ukončení procesu a být pro soud závazná.²⁸³

Přesto soudní smír i po několikaletých (zásadních) novelách občanského soudního řádu nadále podléhá schvalování soudem (na rozdíl od rakouské či německé procesní úpravy, dle níž jej soud zaprotokolováním toliko bere na vědomí). Coufalík si v tomto duchu opodstatněně pokládá otázku, zdali uvedená intervence soudu do dispozičních úkonů stran je i nadále v demokratickém právním státě vhodnou cestou a zdali není namístě, aby dispoziční úkony vskutku vyvolávaly účinky samy o sobě (s limity odůvodněnými právem na soudní ochranu žalované strany a principem rovnosti).²⁸⁴ Dvořák obdobně uvádí, že: „*Ingerence soudu do oblasti dispozičních oprávnění stran není v souladu s převažující koncepcí sporného řízení.*“²⁸⁵ Stejným směrem se ubírají i autoři Věcného záměru ČŘS. Zabývají se myšlenkou, že řízení má skončit již účinkem dispozičního

²⁷⁷ MACUR, STAVINOHOVÁ, 1990, op. cit., s. 67.

²⁷⁸ Uvedené se nevztahuje na tzv. nesporné a další zvláštní druhy řízení, v nichž se uplatňuje zásada oficiality.

²⁷⁹ MACUR, STAVINOHOVÁ, 1990, op. cit., s. 68.

²⁸⁰ MACUR, STAVINOHOVÁ, 1990, op. cit., s. 69.

²⁸¹ COUFALÍK, 2020, op. cit., s. 89.

²⁸² LAVICKÝ, Petr; DOBROVOLNÁ, Eva; WINTEROVÁ, Alena; DVOŘÁK, Bohumil; PULKRÁBEK, Zdeněk. Obrana návrhu věcného záměru civilního řádu soudního. *Právní rozhledy*. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2019, roč. 27, č. 5., s. 153-159.

²⁸³ MACUR, Josef. *Právo procesní a právo hmotné*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 123. Projevenou vůli účastníků by měl soud respektovat. GAZDA, 2020, op. cit., s. 43.

²⁸⁴ COUFALÍK, 2020, op. cit., s. 88.

²⁸⁵ DVOŘÁK, 2018, op. cit., s. 84-90.

úkonu.²⁸⁶ S tímto názorem se autorka práce ztotožňuje, ukončení řízení ze samotné dispozice vzešlé souhlasně z obou procesních stran odpovídá popsané povaze civilního procesu a vzájemným úzkým vazbám práva hmotného a procesního.

11.2.2 Zahraniční právní úprava

Obdobný postoj zaujímají v Rakousku a Německu. Fasching uvedl, že v soukromoprávní sféře je z velké části na jedinci, aby vykonával, tvořil a prosazoval svá soukromá práva a také se rozhodl, zda chce k prosazení svých práv využít pomoci soudu. Soukromoprávní autonomie pak v procesním právu odpovídá dispoziční zásadě. Strany určují začátek řízení a předmět řízení, mohou s ním nakládat a svými úkony přivodit ukončení soudního sporu.²⁸⁷ I podle Rosenberga, Schwaba a Gottwalda svoboda stran nakládat s předmětem sporu reflektuje jejich oprávnění disponovat se soukromými právy. Procesní právo by tomu odporovalo, pokud by jim tuto svobodu chtělo odejmout.²⁸⁸

Ze zahraniční procesní úpravy lze za účelem komparace zmínit následující.

V rakouském právu samotný smír vede *ipso iure* k ukončení soudního řízení v rozsahu, v němž dojde k dohodě o předmětu sporu.²⁸⁹ Obsah smíru soud zapíše do protokolu o jednání nebo do protokolu o uzavření smíru (protokol je nepovinný, i pokud smír není zaznamenán, přivodí procesní účinky).²⁹⁰ U podmíněného smíru řízení končí k okamžiku marného uplynutí lhůty k odvolání, resp. dříve, vzdá-li se strana účinně odvolání.²⁹¹

Rovněž v Německu uzavřením smíru končí soudní řízení, i když smír není vykonatelný.²⁹² Rosenberg, Schwab a Gottwald popisují, že účinek ukončení procesu je implicitně vyjádřen v § 81, § 83, § 160 (protokolace) a § 98 (smír jako

²⁸⁶ Věcný záměr ČRS, bod 191., s. 230.

²⁸⁷ FASCHING, 1990, op. cit., s. 338, marg. č. 642.

²⁸⁸ ROSENBERG, SCHWABS, GOTTWALD, 2010, op. cit., s. 395, marg. č. 1.

²⁸⁹ Je-li smír uzavřen mezi stranou sporu a třetí osobou nebo mezi třetími osobami, řízení končí jen tehdy, dohodnou-li se na tom strany výslovně. FASCHING, 1990, op. cit., s. 683, marg. č. 1357. KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 982, marg. č. 16.

²⁹⁰ Uvedené nelze brát absolutně, protokol, do něhož je smír vtělen, nabývá účinků až podpisem soudce. Od podmínky podpisu stran jako nezbytného předpokladu účinnosti smíru se již ustupuje. FASCHING, 1990, op. cit., s. 681, marg. č. 1352.

²⁹¹ FASCHING, 1990, op. cit., s. 683, marg. č. 1357.

²⁹² Pokud § 278 odst. 6 dZPO hovoří o usnesení o smíru, nejde o jeho schvalování, nýbrž jím zákonodárce postihuje situaci, je-li smír uzavřen prostřednictvím písemných podání stran nebo přijmou-li strany písemný návrh soudu na smír. Soud posléze usnesením „určí“ uzavření smíru a jeho obsah. Usnesení nemění ničeho na povaze smíru, pouze nahrazuje absentující protokolaci. ROSENBERG, SCHWABS, GOTTWALD, 2010, op. cit., s. 735, marg. č. 12.

exekuční titul) dZPO.²⁹³ Poukazují také na zvláštnost u tzv. celkového smíru („*Gesamtvergleich*“), který je způsobilý ukončit všechna probíhající řízení, jichž se svým předmětem dotýká, bez dalších procesních úkonů stran.²⁹⁴

S podobným přístupem pracuje i švýcarská právní úprava. Dispoziční zásadou je shodně rozuměn procesní odraz soukromoprávní autonomie stran, které mohou se svými právy volně nakládat a mají tudíž svobodu nakládat s předmětem sporu.²⁹⁵ Proces ukončuje samotný dispoziční úkon, čemuž nijak nebrání, že zaprotokolovaný smír si propůjčuje účinky pravomocného rozsudku. Předpokladem je, že jej strany uzavřely v souladu s procesními požadavky a soudu tuto skutečnost řádně oznámily. Rozhodnutí soudu o vyřízení sporu podle čl. 241 odst. 3 sZPO má (s výjimkou nákladů řízení) pouze deklaratorní charakter. Soud v něm vysloví, že řízení se stalo bezpředmětným (a implicitně potvrzuje, že dispozice stran je procesně platná a je mu řádně oznámená). Vyřízení věci smírem soud může odmítnout pouze tehdy, odporuje-li zákonu.²⁹⁶

11.2.3 Skončení řízení ze samotné dispozice stran?

S ohledem na výše uvedené lze dospět k závěru, že samotné uzavření smíru by mělo, stejně jako v komparovaných zahraničních úpravách, vést k procesnímu účinku ukončení řízení.

Má ale smír vyvolávat procesní účinky bez dalšího, i kdyby byl v rozporu s předpisy hmotného práva, popř. dobrými mravy? Je přijatelné přiznat procesní ochranu jednáním a ujednáním, které nepoživají ochrany hmotněprávní?

Při hledání odpovědí na položené otázky lze smýšlet o řešení předkládané autory Věcného záměru ČRS. Jimi vypracovaný věcný záměr na tuto problematiku reaguje tak, že jeví-li se smír podle hmotného práva zdánlivým nebo neplatným, přičemž k neplatnosti se má přihlížet i bez návrhu (tzv. absolutní neplatnost), ukládá soudu, aby vyslovil, že řízení skončeno není, a pokračoval v něm.

²⁹³ ROSENBERG, SCHWABS, GOTTWALD, 2010, op. cit., s. 737, marg. č. 24.

²⁹⁴ Účastníci si mohou vymínit, že k ukončení jiných řízení je potřeba dalších úkonů, např. zpětvzetí žaloby. ROSENBERG, SCHWABS, GOTTWALD, 2010, op. cit., s. 737, marg. č. 25.

²⁹⁵ SARBACH, Martin. Art. 58. In: GEHRI, Myriam, A.; JENT-SORENSEN, Ingrid; SARBACH, Martin. *ZPO Kommentar: Schweizerische Zivilprozessordnung*. 2. Auflage. Zürich: Orell Füssli, 2015, s. 159, marg. č. 1.

²⁹⁶ KILLIAS, Laurent. Art. 241. In: GÜNGERICH, Andreas; ALVAREZ, Cipriano et. al. *Schweizerische Zivilprozessordnung. Kommentar zum schweizerischen Privatrecht* [Berner Kommentar]. Band II. Artikel 150-352 ZPO, Artikel 400-406 ZPO. Bern: Stämpfli Verlag, 2012, s. 2398-2399, 2403, marg. č. 27, 29, 31, 41, 46. ENGLER, Thomas. Art. 241. In: GEHRI, JENT-SORENSEN, SARBACH, 2015, op. cit. s. 514, marg. č. 9.

K vyvolání komentovaného účinku by měl smír současně splňovat požadavky práva procesního i hmotného. Vychází totiž z předpokladu, že smírem podle hmotného práva neplatným strany spor ukončit nezamýšlí.²⁹⁷

Vzájemné propojení obou oblastí práva se tedy ve významné míře projevuje i na tomto místě. Macur u dispozičních úkonů poukazyval na poměr uplatnění soudní moci a svobody stran v civilním řízení, který lze vymezit pouze v souladu s požadavkem harmonické rovnováhy obou složek: *„Dispoziční volnost procesních stran ztrácí své opodstatnění, jakmile se dostává do rozporu se základní funkcí civilního práva procesního, jež slouží ochraně práva hmotného. I kdyby obě strany souhlasily s realizací dispozitivních procesních úkonů, které jsou v rozporu s kogentními předpisy hmotného práva a tyto předpisy porušují, nemůže soud projevenou vůli stran respektovat, ale musí rozhodnout v souladu s platnými normami materiálního práva.“*²⁹⁸

I v poměrech soudního smíru nutno připustit, že svoboda stran procesně jednat se nesmí dostat do rozporu se základní procesní funkcí ochrany subjektivních práv soukromoprávní povahy.²⁹⁹ Z opačného pohledu, tam, kde autonomie vůle stran naráží na své hranice, by tyto limity a jejich překročení neměly být přehlíženy ani v oblasti procesních dispozičních úkonů. Ochranná funkce procesního práva by jinak byla vyprázdněna.

Na jednu stranu se nechává na vůli účastníků, zda a s jakým hmotněprávním podkladem spor ukončí, na stranu druhou nelze zaštitovat něco, co se přičí principiálnímu poslání civilního procesu. Leckdo by mohl namítnout, zda se tím neobchází kritizované „schvalování“ smíru. Sice možno připustit, že nastíněná konstrukce může připomínat ono proslulé přivolení soudu k dispozičnímu úkonu, na danou problematiku však nahlíží opačně. Za stávající podoby dispoziční úkon působí předpokládané účinky až tehdy, aprobeje-li jej soud svým procesním úkonem. Ve druhé situaci dispoziční úkon účastníků vyvolává účinky sám o sobě a jen tehdy, vyjde-li najevo, že trpí závažnými hmotněprávními nedostatky, v duchu koncepce, že strany neplatným smírem spor vyřídit nechtějí, a za zřetelem k funkci civilního procesu, soud v podstatě toliko deklaruje, že řízení neskončilo.³⁰⁰

²⁹⁷ Zároveň reflektuje absenci dokazování k této skutečnosti, stanoví-li, že neplatnost nebo zdánlivost se musí „jevit“ z obsahu spisu. Věcný záměr ČRS, bod 191., s. 230.

²⁹⁸ MACUR, 1995, op. cit., 440–443.

²⁹⁹ MACUR, *Právo procesní a právo hmotné*, 1993, op. cit., s. 126.

³⁰⁰ Rovněž ve švýcarském právu soud „odepře“ skončení řízení, pokud se to, co bylo ujednáno, zjevně přičí zákonu. Strany musí pokračovat v řízení o předmětu sporu nebo uzavřít jinou smírnou dohodu. Soud je taktéž oprávněn a povinen po účastnících požadovat, je-li smír formulován

11.2.4 Usnesení o skončení řízení

Za úvahu stojí, zda skutečnost, že řízení bylo smírem skončeno, vyjádřit v deklaratorním usnesení o skončení řízení (jak činí například švýcarská procesní úprava). Zájem na právní jistotě by byl s to takovou úpravu odůvodnit. Takto s tím pracuje i Věcný záměr ČRS.³⁰¹

Deklaratorní usnesení postaví najisto, zda a v jakém rozsahu řízení skončilo a k jakému okamžiku nastávají předpokládané účinky. I když strany uzavřou neplatný smír a tato neplatnost nevyjde v řízení najevo, právní jistota vyžaduje, aby řízení bylo v některý moment považováno za ukončené (nevytknou-li strany v příslušných lhůtách jeho hmotněprávní vady).

Smír může rozsahem svého předmětu odpovídat částečnému nebo mezitímnímu rozsudku, může jím také být vyřízen celý sporný nárok. A právě usnesení soudu jistotu o těchto otázkách účastníkům a potažmo i jemu samotnému poskytuje. Zájem na právní jistotě nabývá o to více na významu, dojde-li ke smírnému vyřešení věci v průběhu odvolacího řízení, kdy vyvstává potřeba mít jasno o tom, v jakém rozsahu prvostupňové rozhodnutí pozbývá svých účinků.³⁰²

Zvolená cesta nadto může usnadnit situaci, je-li řízení o hlavním předmětu sporu skončeno uzavřením smíru a zbývá-li na soudu rozhodnout o nákladech řízení (není-li způsob jejich náhrady obsahem smíru).³⁰³ Skončení řízení sice soudu

nesrozumitelně nebo neúplně, aby tento nedostatek napravili. KILLIAS. Art. 241. In: GÜNGERICH, ALVAREZ, 2012, op. cit., s. 2404, marg. č. 46.

³⁰¹ Věcný záměr ČRS, bod 191, s. 229-230. Shodně postupuje u zpětvzetí žaloby v bodě 188. Skončení řízení pojí se samotným dispozičním úkonem (popř. za souhlasu žalovaného), k němuž z důvodu právní jistoty připojuje deklaratorní usnesení. V něm soud vysloví, že řízení je tím skončeno. S podobným náhledem u zastavení řízení pro zpětvzetí žaloby pracoval také Fasching. Měl za to, že důvody právní jistoty a skutečnost, že účastníci a soud potřebují mít jasno o době a věcném rozsahu, v jakém je řízení zastaveno (pro nastupující účinky), vyžadují deklaratorní rozhodnutí soudu o zastavení řízení. FASCHING, 1990, op. cit., s. 638, marg. č. 1256. Vydání deklaratorního usnesení vítá i Lovrek. Opačný postup, pouhé vzetí na vědomí, by podle ní bylo v rozporu s ustálenou judikaturou, dle níž deklaratorní usnesení lze napadnout rekuresem. Dodává, že v těch případech, kdy nedošlo k účinnému zpětvzetí žaloby, má rozhodnutí za následek zastavení řízení z důvodu právní jistoty. LOVREK, Elisabeth. Zurücknahme der Klage. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 370-371, marg. č. 38-39. Obdobně také SIMOTTA. In: RECHBERGER, SIMOTTA, 2017, op. cit., s. 355, marg. č. 652.

³⁰² Podle Klicy je v případě uzavření soudního smíru před odvolací instancí vydání deklaratorního rozhodnutí o neúčinnosti dosud nepravomocného rozhodnutí soudu prvního stupně nadbytečné, pokud obě strany disponují kopií protokolu, z níž tato skutečnost vyplývá. Připouští jej ale v situaci, panuje-li nejistota ohledně rozsahu, v jakém řízení skončilo, nebo existuje-li možnost uplatnění neúčinného rozsudku v zahraničí. KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 982, marg. č. 16. Pro srovnání možno zmínit, že u zpětvzetí žaloby v odvolacím řízení rakouský soud v deklaratorním usnesení vyjádří, že napadené rozhodnutí pozbývá svých účinků.

³⁰³ V Rakousku řízení o předmětu sporu končí účinností uzavřeného smíru bez ohledu na průběh řízení o nákladech řízení. FASCHING, 1990, op. cit., s. 683, marg. č. 1357.

nebrání, aby dodatečně stanovil povinnost k náhradě nákladů doplňujícím rozhodnutím³⁰⁴ (právní moc u smíru dle 1. varianty Věcného záměru ČŘS nenastupuje), nicméně takový postup by měl být spíše výjimečným. Usnesení, v němž soud nejen vyjádří obsah smíru, nýbrž také zároveň rozhodne o nákladech řízení, je jistým východiskem.

Usnesení o skončení řízení, v němž bude obsah smíru zachycen, může najít své místo i v případné exekuci (byť nikoliv jako exekuční titul, tím je samotný smír).³⁰⁵

³⁰⁴ Srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 11. 2. 2004, sp. zn. I. ÚS 672/03.

³⁰⁵ Ve švýcarských procesních poměrech formálně k zahájení exekuce postačí předložení soudního smíru, za předpokladu, že splňuje procesní požadavky a byl soudu řádně oznámen. Považuje se však za vhodné, aby oprávněný spolu s ním předložil rozhodnutí soudu o skončení řízení, vzhledem k tomu, že jím soud implicitně potvrzuje splnění tohoto nezbytného předpokladu. KILLIAS. Art. 241. In: GÜNGERICH, ALVAREZ, 2012, op. cit., s. 2400, marg. č. 33.

11.3 Právní moc

11.3.1 Pozitivní úprava

Podle stávající právní úpravy schválený smír nabývá účinků pravomocného rozsudku (§ 99 odst. 3 věta první o. s. ř.). Znamená to mimo jiné, že spor je konečně vyřízen (formální právní moc).³⁰⁶ Dále to značí jeho závaznost, tzn. jeho obsah je závazný pro účastníky, v zákonem stanovených případech též pro třetí osoby a pro všechny orgány, a nezměnitelnost, tzn. smír tvoří překážku věci pravomocně rozhodnuté (materiální právní moc).³⁰⁷ Procesním účinkem je také jeho vykonatelnost a, obsahuje-li povinnost k plnění, jeho způsobilost být exekučním titulem pro výkon rozhodnutí nebo exekuci.

Následující výklad v této kapitole bude zaměřen na účinky schváleného smíru spojené s právní mocí.

11.3.2 Podstata a účel právní moci

Právní moc je vlastností rozhodnutí, kterou společně s vykonatelností lze zahrnout pod pojem autoritativnosti soudního rozhodnutí.³⁰⁸ Jeho autoritativnost vyvěrá již z postavení soudu jako nezúčastněného třetího v rámci procesněprávních vztahů, jemuž je svěřeno řešení právního konfliktu mezi stranami.³⁰⁹ Při úvahách o tom, zda by měl smír požívat účinků právní moci jako prvku autoritativnosti, je nezbytné nejdříve vyjasnit podstatu a účel tohoto procesního institutu.

Institut právní moci se stal předmětem zkoumání materiální teorie a procesní teorie právní moci. Jejich podstatou je řešení vzájemného vztahu práva hmotného a práva procesního. Materiální teorie právní moci zdůrazňovala jejich vzájemný poměr a vycházela z teze, že pravomocné rozhodnutí má povahu právní skutečnosti,

³⁰⁶ Řízení končí, „ledaže účastníci při jeho uzavření o části nebo základu nároku nebo o nároku, který nebyl předmětem řízení, dali jednoznačně najevo, že požadují, aby se v rozsahu, v jakém nebyl vyřešen smírem, dále o předmětu řízení jednalo, a aby o něm bylo rozhodnuto.“ DRÁPAL. § 99. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit., s. 645, marg. č. 5. O jím vyslovené závěry se opírá též rozhodovací praxe, viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2004, sp. zn. 26 Cdo 1481/2004.

³⁰⁷ Formální právní moc je zaměřena na ukončení řízení o věci, naopak materiální právní moc směřuje na řízení následující. DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 47, marg. č. 84.

³⁰⁸ Dle Dvořáka autoritativnost rozhodnutí ve svém důsledku znamená „prosazení vůle soudu, který předloženou otázku rozhoduje, proti vůli jiných subjektů. Tato vůle se však může prosadit pouze v rámci procesních vztahů.“ DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 51, marg. č. 88.

³⁰⁹ ZOULÍK, František. Rozhodnutí. In: WINTEROVÁ, MACKOVÁ, 2018, op. cit., s. 256.

jež zakládá, mění nebo ruší hmotná práva a povinnosti. Tato teorie však nedokázala vysvětlit určité doprovodné jevy.³¹⁰ Mnohem později vznikla procesní teorie právní moci, která v moderní české procesualistice převládá.³¹¹ Podle této teorie je právní moc pouze procesním institutem, „*který nepřetváří předprocesní hmotné právo, ale existuje vedle něho.*“³¹² Hmotná práva a povinnosti účastníků nezanikají, procesní vztah založený pravomocným rozhodnutím se však proti předprocesnímu hmotnému právu prosadí.³¹³

Institut právní moci slouží k naplnění účelu civilního procesu, neboť „*vedle trvalosti řešení právního konfliktu přispívá rovněž k ochraně právních vztahů, jež byly v řízení zjištěny.*“³¹⁴ V této souvislosti je zmiňována i problematika pravomocných věcně nesprávných rozhodnutí, kdy účel právní moci, jakožto institut určený primárně k zajištění právní jistoty, bývá s účelem civilního procesu mnohdy stavěn do protikladu.³¹⁵

Macur v (formální) právní moci spatřoval za určitých předpokladů i procesní garanci správnosti soudních rozhodnutí: „*Jestliže v zákonné lhůtě nebylo podáno odvolání, podstatně se zvyšuje věrohodnost nenapadnutelného rozhodnutí.*“³¹⁶

11.3.3 Historický exkurz

Právní moc smíru není něčím pevně daným, o čem by se neměly vést diskuze. Ostatně i v minulosti se přístupy k přiznávání účinků právní moci smíru měnily.

Za účinnosti ČRS se smír neschvaloval³¹⁷ a právní moci nenabýval, měl účinky toliko hmotněprávní (*res transacta*): „*Co se tkne námitky věci rozsouzené, o které předem jednati sluší, nelze námitku tu opírati o soudní smír, nýbrž toliko o právoplatný rozsudek. O soudní smír lze opřítí hmotněprávní obranu, že spor byl*

³¹⁰ K tomu blíže viz DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 36-39, marg. č. 64-68.

³¹¹ STEINER, Vilém. *Základní otázky občanského práva procesního*. Praha: Academia, 1981, s. 273, pozn. č. 20. HRDLÍČKA, Jindřich. Právní účinky soudního rozhodnutí, které je v rozporu se skutečnými hmotněprávními poměry. *Právník*. 1963, roč. 102, č. 7, s. 552. MACUR, *Právo procesní a právo hmotné*, 1993, op. cit., s. 63-74.

³¹² ZOULÍK. In: WINTEROVÁ, MACKOVÁ, 2018, op. cit., s. 285.

³¹³ ZOULÍK. In: WINTEROVÁ, MACKOVÁ, 2018, op. cit., s. 285.

³¹⁴ DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 34, marg. č. 60.

³¹⁵ HRDLÍČKA, 1963, op. cit., s. 541-553. Jejich protikladné postavení vyvrací Dvořák. DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 34, marg. č. 60.

³¹⁶ MACUR, Josef. *Základní otázky právní moci civilních soudních rozhodnutí*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1972, s. 94.

³¹⁷ Jeho obsah se zapisoval do jednacího protokolu.

*smírem odklizen, nikoli však procesní námitku věci rozsouzené po rozumu § 261 c. ř. s.*³¹⁸ Smíru se začaly přiznávat účinky pravomocného rozsudku až s přijetím zákona č. 142/1950 Sb., vyznačujícím se vůdčí zásadou materiální pravdy. Zásada materiální pravdy v socialistickém zákonodárství vládla procesu a soud byl jakýmsi nástrojem „*direktivního mocenského ovládnutí společnosti*.“³¹⁹ Změna, kterou modifikované pojetí principu projednacího a dispozičního přineslo, byla odůvodňována požadavkem souladu dispozičních úkonů se zákonem a všeobecným zájmem.³²⁰ Smír podléhal schválení soudu, jemuž byla uložena povinnost za tímto účelem zjistit spolehlivý skutkový základ věci³²¹ (úlohou socialistického rozhodování bylo vyšetření skutečných poměrů). Právní moc smíru i povinnost dbát o zájem společnosti prostřednictvím jeho schvalování převzal i zákon č. 99/1963 Sb. Právní mocí smíru a propůjčením mu autority státní moci byla ospravedlňována kontrola dispozic účastníků s řízením a jeho předmětem.³²² Přestože novela provedená zákonem č. 519/1991 Sb. si kladla za cíl posílit dispoziční volnost účastníků, procesní účinnost smíru ponechala podmíněnou ingerencí soudu v podobě jeho schválení.³²³ Právní moc smíru byla zachována.

11.3.4 Zahraniční právní úprava

Ani zahraniční přístupy k analyzovanému procesnímu účinku smíru se nevyznačují jednotností.

V Německu a Rakousku smír ukončuje proces a je vykonatelný (právní moc je omezena na soudní rozhodnutí).³²⁴ V jiném sporu nemá soud povinnost k vyřízení téže věci smírem *ex officio* přihlížet, zabývá se jím pouze k námitce *rei transactae*.³²⁵

Naopak na Slovensku má schválený smír, shodně s českou úpravou, účinky pravomocného rozsudku. Civilný sporový poriadok výslovně právní moc smíru nestanoví, v doktríně i v soudní praxi je však nesporné, jaké účinky pro strany

³¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 28. 7. 1922, sp. zn. Rv I 252/22.

³¹⁹ MACUR, 1997, op. cit., s. 73.

³²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., obecná část.

³²¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 9. 1953, sp. zn. Cz 281/53 [R 159/1953 civ.]

³²² HRDLIČKA, 1965, op. cit., s. 140.

³²³ Z § 99 odst. 2 o. s. ř. vypustila hledisko souladu smíru se zájmem společnosti.

³²⁴ K rakouské úpravě viz SARIA, 2018, op. cit., s. 59.

³²⁵ NĚMCOVÁ, Smírčí řízení prováděné obecným soudem jako forma alternativního řešení sporů, 2016, op. cit., s. 583-596.

vyvolává.³²⁶

Účinky pravomocného rozsudku nabývá smír i ve Švýcarsku (čl. 241 odst. 2 sZPO). Soud jej ale neschvaluje, proces je ukončen okamžikem oznámení soudu o uzavření smíru. Aby měl účinky právní moci a vykonatelnosti, musí být učiněn v souladu s procesními pravidly a soudu řádně oznámen. Splnění těchto předpokladů soud implicitně deklaruje v rozhodnutí o vyřízení věci.³²⁷

11.3.5 Právní moc soudního smíru

Je potřeba zdůraznit, že soudní smír není soudním rozhodnutím, ale „*vstupuje na místo rozsudku.*“³²⁸ Je projevem dispozičního oprávnění stran, které již nemají zájem na autoritativním rozhodování soudu o jejich hmotných právech a povinnostech. Umožňuje účastníkům, „*aby skončili soudní řízení na základě dohody a sami tak odstranili svým dispozičním úkonem vzniklý spor.*“³²⁹ Společná vůle stran k vlastní úpravě právních poměrů mimo rozhodovací vliv soudu založená na dobrovolnosti a pohybující se v rámci jejich dispoziční volnosti ospravedlňuje fakt, že ve svém důsledku to může znamenat, že nebude naplněn primární účel civilního procesu, tj. poskytnutí ochrany porušeným nebo ohroženým (skutečným) subjektivním soukromým právům.³³⁰ Pulkrábek doplňuje, že: „*Jestliže strany o ochranu přestanou mít zájem a nahradí ji dohodou, musí to soudce respektovat.*“³³¹

Smír nemusí nutně odpovídat skutečným hmotněprávním poměrům (nebo dosavadní závazek strany nahradí závazkem novým či se oprávněná strana svých práv vzdá). Skutečné hmotněprávní poměry soud nezjišťuje, nevede k nim dokazování a nejsou předpokladem úspěšného dosažení smírné dohody. Autoritativnost soudu tedy nespočívá v řešení právního konfliktu na podkladě učiněných zjištění o reálně existujících právech a povinnostech, nýbrž snad jen v tom, že smír svým procesním úkonem schválí, připouští-li to povaha věci a není-li v kontradikci s hmotným právem (což posuzuje na základě obsahu spisu).

Již na základě podaného přiblížení institutu soudního smíru se jeví

³²⁶ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 2 Cdo 219/2019.

³²⁷ KILLIAS. Art. 241. In: GÜNGERICH, ALVAREZ, 2012, op. cit., s. 2399, marg. č. 31.

³²⁸ HORA, 1907, op. cit., s. 68.

³²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 1. 2006, sp. zn. 30 Cdo 641/2005.

³³⁰ SARIA, 2018, op. cit., s. 36.

³³¹ PULKRÁBEK, 2017, op. cit., str. 7.

problematickým přiznávání účinků právní moci úpravě právních vztahů, která je výsledkem toliko soukromoprávního jednání, třebaže i definované s pomocí soudu a s projevy i v procesní sféře.³³² Úprava právní moci totiž vychází z předpokladu, že „obsah právních vztahů, tak jak byl zjištěn, odpovídá skutečnosti.“³³³ A takto zjištěným právním vztahům poskytuje na procesní úrovni ochranu v podobě závaznosti a nezměnitelnosti (mířeno do probíhajícího řízení i případného následného řízení). Soud v řízení v případě uzavření smíru svá zjištění omezuje na jeho existenci (popř. na důvody jeho neplatnosti, vyjdou-li v řízení najevo).³³⁴ Hmotněprávními poměry se nezabývá a nemůže tedy zaručit, že dohoda stran, jež je obsahem smíru, je jejich skutečným odrazem. Nadto smír může svým předmětem překročit rámec daný předmětem řízení, tedy vyslovovat se o něčem, co do řízení nebylo původně stranami vůbec vneseno.³³⁵ Odůvodnění zakotvení právní moci smíru v období socialistického zákonodárství, kdy bylo nutno prošetřit skutečný stav věci, pro současné nahlížení na dispoziční princip neobstojí.³³⁶

Stejně tak soud nemůže zaručit, že právní jednání netrpí hmotněprávními vadami (nezabývá se všemi předpoklady jeho platnosti). Úprava postupu v řízení, za něhož by případné vady byly zjištěny a odstraněny, ustupuje do pozadí. Řečené lze doplnit příznačnými slovy Hory: „*A i tam, kde soud při uzavření smíru činně spolupůsobil, nemůže toto spolupůsobení poskytovat nikdy té záruky, jakéž poskytuje řízení sporu soudem, konané za účelem skončení sporu rozsudkem.*“³³⁷ Právní moc a její projevy závaznost a nezměnitelnost jej přitom vylučují z napadnutelnosti pro hmotněprávní nedostatky v jiném soudním řízení, tak jak je tomu možné u jiným právních jednání. Je tomu tak proto, že pravomocně vytvořený stav je zapotřebí chránit, zamezit jeho následným revizím³³⁸ a zabezpečit, že soudy a jiné orgány z něj budou v jiném řízení mezi týmiž účastníky vycházet (tzv.

³³² Tj. ukončení řízení a vykonatelnost.

³³³ DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 34, marg. č. 60.

³³⁴ Blíže k postupu soudu při zjišťování předpokladů schválení smíru viz PULKRÁBEK, 2017, op. cit., str. 7.

³³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2009, sp. zn. 22 Cdo 5170/2007.

³³⁶ Nejvyšší soud ČR tehdy vyložil, že: „*Podle ustanovení § 99 odst. 2 o. s. ř. je soud povolán k tomu, aby rozhodl, zda smír schvaluje; neschválí jej, je-li v rozporu s právními předpisy nebo zájmem společnosti. Je proto povinností soudu, aby před rozhodnutím o schválení smíru zjistil skutečnosti rozhodné pro posouzení (§ 6 a § 120 odst. 1 o. s. ř.), zda ve smyslu ustanovení § 99 odst. 2 o. s. ř. není uzavřený smír v rozporu s právními předpisy nebo zájmem společnosti. Soud [...] nemůže smír schválit, jestliže dosavadní výsledky řízení neumožňují posoudit, zda by schválení smíru bylo či nebylo v rozporu s právními předpisy nebo se zájmem společnosti.*“ Stanovisko Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 28. 11. 1981, sp. zn. Cpj 141/80 [R 21/1983 civ.].

³³⁷ HORA, 1907, op. cit., s. 88.

³³⁸ DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 60, marg. č. 110.

prejudicialita). Aby nebylo účastníkům znemožněno namítat hmotněprávní vady pravomocného smíru, bylo třeba konstruovat zvláštní procesní prostředek nápravy – žalobu na zrušení usnesení o schválení smíru.

Skutečnost, že soud před ani po uzavření smíru zpravidla nevede řízení, jehož výsledky by se promítly do závěru, zda smír trpí hmotněprávní vadami, si uvědomují i autoři Věcného záměru ČŘS. I se zřetelem k tomu, že právní mocí jsou pojmově nadány vrchnostenské akty, nikoliv jednání soukromoprávních subjektů, dospívají k názoru, že smír „nemůže požívat autority soudního rozhodnutí.“³³⁹

Lze shrnout, že podstata soudního smíru a podstata právní moci na sebe naráží. Samotný smír, resp. v něm obsažená dohoda stran je právním důvodem vzniku, změny nebo zániku práv a povinností jejich stran. Její účinky směřují mimo jiné do hmotněprávní sféry. Působí jako jakákoliv jiná hmotněprávní skutečnost. Tím, že procesní řád smíru přisuzuje účinky právní moci, poskytuje zvláštní procesní ochranu takto vzniklým právům a povinnostem, zejména v tom směru, že již nemohou být v jiném řízení mezi týmiž účastníky zpochybněny. Nad rámec vztahů hmotněprávních vytváří vztahy procesní, které „do budoucna upravují vztah mezi stranami zcela jasně a jednoznačně stanovením jejich konkrétních subjektivních procesních práv a povinností.“³⁴⁰ V zásadě lze říci, že z tohoto pohledu se na procesní úrovni chová jako pravomocné konstitutivní rozhodnutí, jež přímo zasahuje do hmotněprávních poměrů. Jejich podstata je však odlišná. Práva a povinnosti zakládají (mění a ruší) soukromoprávní subjekty v mezích své soukromoprávní volnosti, nikoliv soud z pozice veřejného subjektu po předchozí poznávací činnosti, zda předpisy hmotného práva jeho vydání vyžadují. Je proto pochybné přisuzovat právním vztahům založených soudním smírem, oproti právním vztahům založených jinými hmotněprávními skutečnostmi, účinky právní moci včetně jejich nezpochybnitelnosti v jiném řízení jen z toho důvodu, že smír byl uzavřen před soudem, byť třeba za jeho spolupůsobení.

11.3.6 Soudní smír a překážka věci pravomocně rozsouzené

Účinek nezměnitelnosti rozhodnutí lze vyjádřit „jako zákaz opětovného rozhodnutí v téže věci (otázce) nebo jako příkaz rozhodovat o téže věci (otázce) pouze

³³⁹ Věcný záměr ČŘS, bod 191, varianta 1., s 231.

³⁴⁰ MACUR, *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*, 1993, op. cit., s. 131.

*jedenkrát.*³⁴¹ U pravomocných rozhodnutí se konkrétně projevuje zejména v překážce věci pravomocně rozhodnuté (*res iudicata*). Soud k ní přihlíží *ex officio*.³⁴² Zda jde o tutéž věc v následujícím řízení, lze usuzovat podle totožnosti osob, jichž se řízení týká,³⁴³ a totožnosti předmětu řízení. Totožnost předmětu řízení je založena tehdy, jestliže je v novém řízení uplatňován stejný nárok, jenž je vymezen stejným žalobním petitem a jenž se opírá o stejná skutková tvrzení.³⁴⁴

Vztaženo k soudnímu smíru by to mělo znamenat, že tatáž věc, která byla jeho předmětem, nemůže být mezi týmiž účastníky projednána a rozhodnuta znova (podle § 99 odst. 3 věty první o. s. ř. účinky právní moci nabývá smír).

Kupříkladu se žalobce návrhem na zahájení řízení domáhá po žalovaném zaplacení nájemného ve výši 30 000 Kč za měsíce červen a červenec příslušného roku za přenechání osobního vozidla k užívání. V řízení účastníci uzavřou smír, v němž žalovaný proti němu uplatňovanou pohledávku uzná a zaváže se částku 30 000 Kč zaplatit. Vznesený nárok byl smírem vypořádán. Pokud by žalobce opětovně uplatnil nárok na zaplacení nájemného za tytéž měsíce na stejném skutkovém základě, soud řízení pro nedostatek podmínky řízení zastaví.

Povážlivá je však odpověď na otázku, co přesně pokrývají účinky právní moci, pokud se předmět řízení, v němž je smír uzavírán, a předmět právního jednání, jež bylo schváleno jako smír, zcela nebo částečně neshodují. Tato možná odlišnost vyvěrá z diferenciací práva hmotného a práva procesního³⁴⁵ a je ji třeba respektovat.³⁴⁶ Naše právní úprava připisuje účinky právní moci jen rozhodnutí o procesním nároku.³⁴⁷ U soudního smíru dané vyvažuje tím, že *schválený* smír má účinky pravomocného rozsudku.

Dle judikatury Nejvyššího soudu se účinky pravomocného rozsudku vztahují (jen) na řízení, „*jejichž předmět je totožný s předmětem řízení, které smírem skončilo.*“³⁴⁸ Jeho nedůslednost v rozlišování předmětu řízení a předmětu smíru je patrná,³⁴⁹ resp. vychází z toho, že za situace, kdy účastníci nedali při

³⁴¹ DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 61-62, marg. č. 113.

³⁴² MACUR, 1972, op. cit., s. 28.

³⁴³ Totožnost osob je dána i v případě právních nástupců účastníků pravomocně skončeného řízení (univerzální a singulární sukcese).

³⁴⁴ HRDLIČKA. § 99. In: RUBEŠ, 1970, op. cit., s. 580. Právní kvalifikace skutku není rozhodná.

³⁴⁵ K procesní teorii předmětu sporu např. MACUR, Předmět sporu v civilním soudním řízení, 2002, s. 32 a násl.

³⁴⁶ NĚMCOVÁ, Smír jako právní jednání, 2017, op. cit., s. 247.

³⁴⁷ DVOŘÁK, Bohumil. Ke vztahu rozsudku o žalobě na plnění a následné žaloby určovací. *Právní rozhledy*. 2008, roč. 16, č. 9, s. 332-336.

³⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2015, sp. zn. 29 Cdo 2734/2013.

³⁴⁹ Rovněž se potýkal a doposud potýká se zaměňováním smíru a usnesení o schválení smíru. Dovedil, že pokud má soudem schválený smír účinky pravomocného rozsudku, i usnesení

uzavření smíru jednoznačně najevo, ani v samotném smíru výslovně neuvedli, že předmět řízení byl vyčerpán smírem pouze z části, je nutno vycházet z toho, že vznesený nárok byl smírem vyčerpán zcela.³⁵⁰

Příkladem lze uvést případ, kdy se smír vyslovoval pouze o části předmětu sporu. Žalobce žaloval o zaplacení 15 000 Kč se specifikovaným úrokem z prodlení. V řízení soud schválil smír, že žalovaný je povinen zaplatit žalobci 15 000 Kč (žalobce v řízení prohlásil, že úrok z prodlení nežádá).³⁵¹ Nejvyšší soud shledal nárok vznesený v řízení soudním smírem zcela vypořádaným.³⁵² Dospěl k závěru, že uplatňuje-li žalobce samostatně tentýž úrok z prodlení v dalším řízení, vedení řízení brání překážka věci pravomocně rozsouzené.

Jiný příklad, řešený dovolacím soudem. Předmětem původního řízení bylo vypořádání společného jmění manželů a nárok žalobkyně na zaplacení částky 200 000 Kč, jež měly představovat její výlučné finanční prostředky vynaložené na nemovitost ve výlučném vlastnictví žalovaného. V řízení byl uzavřen a schválen smír, jímž bylo vypořádáno toliko společné jmění manželů. V samostatném řízení žalobkyně posléze opětovně uplatnila nárok na zaplacení částky 200 000 Kč na stejném skutkovém základě. Nejvyšší soud dovodil, že je pro totožnost věci dána překážka věci pravomocně rozhodnuté, neboť byl vznesen nárok, který byl již smírem vypořádán (účastníci nedali při uzavření smíru najevo, a ani v samotném smíru výslovně nevyjádřili, že byl předmět řízení vyčerpán smírem pouze zčásti). Za podstatné pro rozhodnutí ve věci označil pouze to, že žalobkyně požadovala zaplacení těchto finančních prostředků již v rámci původního řízení.³⁵³

Z vyloženého resultuje, že pro předcházení nejasností a dalších sporů, považují-li účastníci veškeré nároky v řízení vznesené za vyřízené, je žádoucí tuto jejich vůli explicitně ve smíru vyjádřit.

Shodně by soudy zřejmě reagovaly na předchozí příklad o úhradě nájemného, pakliže by žalovaný proti němu uplatňovaný nárok neuznal, uzavřel by však s žalobcem smír, že namísto úhrady nájemného automobil na své náklady opraví.³⁵⁴ Podá-li žalobce novou žalobu o zaplacení nájemného, soud, ve světle

o schválení soudu zakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2004, sp. zn. 26 Cdo 1481/2004.

³⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2004, sp. zn. 26 Cdo 1481/2004.

³⁵¹ Účastníci uzavřeli dohodu o narovnání, již postavili na jisto sporná práva a povinnosti.

³⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2004, sp. zn. 26 Cdo 1481/2004.

³⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2020, sp. zn. 22 Cdo 4189/2019.

³⁵⁴ Obsahem smíru je privativní novace, dosavadní závazek uhradit nájemné v požadované výši zaniká a nahrazuje se závazkem novým.

výše popsané judikatury, řízení zastaví pro překážku *rei iudicatae*, neboť tentýž nárok žalobce uplatnil v předešlém řízení. Přesto je tento příklad od výše uvedených odlišný.

Při pohledu na daný spor optikou hmotného práva původní nárok na peněžité plnění zanikl. Předmětem smíru je založení nového závazku, jenž byl jeho schválením soudem „povýšen“ na procesní úroveň. Z procesního hlediska o původním procesním nároku (na zaplacení nájemného) nebylo rozhodnuto, přičemž, jak je výše vyloženo, jen rozhodnutí o procesním nároku oplývá účinky právní moci. Autorka práce se proto domnívá, že rozhodným kritériem při posuzování překážky *rei iudicatae* je předmět smíru, tj. co účastníci ve smíru řešili (právní moci nabývá smír), nikoliv předmět řízení, a vyvozuje, že překážka věci pravomocně rozhodnuté působí (pouze) vůči novému závazku; původní závazek, navzdory stávající soudní praxi, je pro další řízení pokryt toliko hmotněprávní námitkou *rei transactae*. To znamená, že soud opětovně podanou žalobu na zaplacení nájemného ve výši 30 000 Kč, postavenou na shodných skutkových tvrzení, k této námitce, zamítne z hmotněprávních důvodů.

Problematická může být otázka překážky *rei iudicatae* u smíru, který se mj. vyslovuje o právním vztahu nad rámec předmětu řízení. Opět je třeba vyjít z toho, co je jeho předmětem. Pokud účastníci překročili předmět řízení a zahrnuli do smíru i jiné nároky, je překážka věci pravomocně rozsouzené dána i ve vztahu k těmto dalším nárokům. V praxi však může vyvolávat pochybnosti, jaké konkrétní právní vztahy si účastníci smírem vlastně upravili.³⁵⁵

Překážka věci pravomocně rozsouzené se stala hojně diskutovanou zejména ve spojitosti s žalobou na určení a žalobou na plnění.³⁵⁶

V současné judikatuře je zastáván názor, že ve vztahu mezi pravomocným rozsudkem o žalobě na určení, zda tu právní vztah je, nebo není, a následnou žalobou na plnění vycházející ze stejných skutkových tvrzení není překážka věci pravomocně rozhodnuté zásadně dána, tuto překážku pravomocné rozhodnutí tvoří

³⁵⁵ SVOBODA, Karel. Na co si dát pozor při uzavírání smíru. *Jurisprudence*. 2007, roč. 16, č. 5, s. 21.

³⁵⁶ Otázkou jejich vzájemného vztahu se zabýval již Hora. HORA, 1932, op. cit., s. 151-152. Později i Macur. MACUR, Josef. In: HANDL, RUBEŠ, 1985, op. cit., s. 360. Ze současných Dvořák. DVOŘÁK, Ke vztahu rozsudku o žalobě na plnění a následné žaloby určovací, 2008. s. 332-336. Nebo Spáčil. SPÁČIL, Jiří. Vztah vlastnických žalob na plnění a na určení. *Soudní rozhledy*. 2013, roč. 19, č. 9, s. 306-309.

jen ve vztahu k nové žalobě na určení.³⁵⁷ Je-li podána žaloba na určení vlastnického práva k nemovitosti a je-li v řízení uzavřen smír, jímž se určuje, že žalobce je výlučným vlastníkem předmětné nemovitosti, není zde procesní překážky pro následnou žalobu proti žalovanému na její vyklizení.

Pravomocné meritorní rozhodnutí o žalobě na plnění ovšem zásadně vytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté pro pozdější žalobu na určení, vycházející ze stejného skutkového základu. Negativní podmínka pro další řízení je odůvodňována tím, že „pravomocný rozsudek o žalobě na plnění v sobě zahrnuje (ať již výslovně nebo mlčky) kladné nebo záporné řešení otázky (ne)existence práva nebo právního vztahu, jež by měla být postavena najisto určovací žalobou a stává tedy na stejném skutkovém základě (na stejné části skutku) jako žaloba určovací.“³⁵⁸

Například se vede řízení o vydání bezdůvodného obohacení v částce 30 000 Kč za užívání bytové jednotky žalovaným bez právního důvodu, s žalobním tvrzením, že nájemní smlouva je neplatná. Žalovanému je rozsudkem uložena povinnost zaplatit žalobci žalovanou částku. Následné podání žaloby na určení (ne)platnosti nájemní smlouvy (nyní je ponechán stranou naléhavý právní zájem) povede k zastavení řízení pro překážku *rei iudicatae*, neboť v původním řízení již tato otázka byla implicitně kladně posouzena a její řešení se promítlo do výroku rozhodnutí.

Co když ale účastníci v řízení uzavřou smír tohoto znění: „Žalovaný je povinen zaplatit žalovanému 30 000 Kč do tří dnů od právní moci usnesení o schválení smíru“? Bude následné podání žaloby na určení (ne)platnosti nájemní smlouvy důvodem pro zastavení řízení?

Účinky právní moci nabývá schválený smír (§ 99 odst. 3 o. s. ř.), a tudíž vyřešené otázky, které by mohly v jiném řízení bránit opětovnému posuzování, je třeba hledat ve smíru a nikoliv v odůvodnění usnesení o jeho schválení.³⁵⁹ Z příkladmo uvedeného znění smíru řešení otázky, zda je nájemní smlouva platná či nikoliv nevyplývá (např. se strany mohou shodnout na existenci a pokračování

³⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2020, sp. zn. 22 Cdo 677/2020, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2931/99 [R 85/2003 civ.], usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2015, sp. zn. 22 Cdo 1561/2013.

³⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2931/99. Nebo také usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 1. 1994, sp. zn. IV. ÚS 2/93. S judikatorně vyjádřeným názorem polemizuje Dvořák, poukazuje na strukturální pilíře civilního sporného procesu (vymezení předmětu řízení, dispoziční zásada) a platnou právní úpravu § 159a o. s. ř. a její nerespektování, jsou-li přiznány účinky závaznosti i řešení prejudiciální otázky. DVOŘÁK. Ke vztahu rozsudku o žalobě na plnění a následné žaloby určovací, 2008, op. cit., s. 332-336.

³⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 2. 2012, sp. zn. 22 Cdo 458/2010.

v nájemním vztahu a částka bude představovat dlužné nájemné). Odůvodnění usnesení, jímž byl smír schválen, byť by se v něm soud vyslovoval o původně sporné otázce, není rozhodné. Nadto, zabývá-li se soud existencí právního vztahu, z něhož je plnění odvozováno, činí tak v rozporu se smyslem smíru a v podstatě i v rozporu se zásadou projednací a dispozitivní volnosti subjektů soukromoprávních vztahů.³⁶⁰

Překážka věci pravomocně rozhodnuté pro následné řízení o vyslovení neplatnosti nájemní smlouvy proto nemůže být založena.³⁶¹ Tomuto závěru nasvědčuje i rozhodovací praxe Nejvyššího soudu: *„Pravomocné rozhodnutí o žalobě na plnění představuje vždy překážku věci pravomocně rozsouzené pro žalobu na určení již z toho důvodu, že jím byla současně posouzena existence či neexistence určitého právního vztahu nebo práva, z něhož bylo žalováno o plnění. Toto pravidlo však nedopadá na případ, kdy účastníci se v soudem schváleném smíru dohodli toliko na plnění, nikoliv na tom, z jakého právního vztahu plnění odvozují. Není zde tedy ‚kladné nebo záporné řešení otázky (ne)existence práva nebo právního vztahu,‘ jež by mohlo tvořit překážku následné určovací žalobě.“*³⁶²

³⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2009, sp. zn. 22 Cdo 5170/2007.

³⁶¹ Obdobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2015, sp. zn. 29 Cdo 2734/2013.

³⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 2. 2012, sp. zn. 22 Cdo 458/2010.

11.4 Vykonatelnost

11.4.1 Pozitivní úprava

Z důvodu, že zákonodárce prostřednictvím rozhodování soudních orgánů poskytuje zjištěným hmotněprávním vztahům procesní ochranu, měl by být schopen rovněž zajistit respektování soudního smíru účastníky, případně soudy, správními úřady a jinými úřady veřejné správy. Přiznává mu proto účinky vykonatelnosti jako obecné vlastnosti rozhodnutí. Vykonatelnost spočívá v zabezpečení, aby zjištěný právní stav byl realizován.³⁶³

Dvořák upozorňuje, že zákonná úprava vychází z vykonatelnosti jako obecného účinku rozhodnutí (§ 161 a § 171 o. s. ř.) a nelze ji zaměňovat s možností vykonat rozhodnutí v exekučním nebo vykonávacím řízení, neboť to by nadto znamenalo, že „*rozhodnutím, kterým není ukládána povinnost k plnění, je procesním právem odepírána nutnost jejich realizace.*“³⁶⁴ Vykonatelností v širším slova smyslu rozumí, že příslušné osoby, orgány přizpůsobí své chování obsahu vykonatelného rozhodnutí, kupříkladu katastrální úřad provede zápis vlastnického práva do katastru nemovitostí. Tento její aspekt má tak nejbližší k autoritativnosti rozhodnutí jako jedné z jeho vlastností.³⁶⁵ Tím se Dvořák odklání od L. Drápala, jenž vykonatelnost rozhodnutí směřuje toliko k jeho způsobilosti být exekučním titulem a schopnosti státním donucením vynutit splnění jím uložené povinnosti.³⁶⁶

11.4.2 Exekuční titul

Ukládá-li smír povinnost jednomu z účastníků, usnesení soudu o jeho schválení je exekučním titulem (§ 274 odst. 1 písm. a) o. s. ř., § 40 odst. 1 písm. a) ex. ř.). K tomu třeba poznamenat, že o povinnostech účastníků, jež mají být vykonány, se vyslovuje samotný smír, nikoliv usnesení o jeho schválení, ostatně i účinky

³⁶³ ŠTAJGR, František. Právní moc a vykonatelnost se vztahem na exekuční tituly. *Právník*. 1954, roč. 93, č. 8, s. 539. DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 75, marg. č. 139.

³⁶⁴ DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 76, marg. č. 140. Vykonatelná jsou tedy i rozhodnutí neznějící na plnění, např. vyslovující se o určení vlastnického práva či nahrazení projevu vůle.

³⁶⁵ DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 76, marg. č. 141. Zoulík podotýká, že autoritativnost rozhodnutí se projevuje i v jeho závaznosti, ta je však s to zajistit jen dobrovolnou realizaci rozhodnutí, nikoliv případ nesplnění obsahu výroku rozhodnutí. Například u rozsudků určovacích se tak rozdíl mezi jejich závazností a vykonatelností téměř stírají. ZOULÍK. In: WINTEROVÁ, MACKOVÁ, 2018, op. cit., s. 293.

³⁶⁶ DRÁPAL. § 99. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit, s. 1105, marg. č. 1.

pravomocného rozsudku (vč. vykonatelnosti) nabývá právě samotný smír, byť po jeho schválení (§ 99 odst. 3 o. s. ř.). Nicméně dle Ústavního soudu se to, co bylo účastníky dohodnuto, teprve schválením soudu stává povinností.³⁶⁷

Předešlá právní úprava výkon opírala přímo o soudní smír, jehož obsah byl zanesen do jednacího protokolu. To umožňovala ta skutečnost, že smír nepodléhal schvalovacímu usnesení a nabýval toliko vykonatelnosti. S jednacím protokolem počítal již § 204 ČŘS. Jen zaprotokolovaný smír byl soudním smírem: „*Kdyby byl smír pouze ústně uzavřen, anebo třeba i písemně, avšak nebyl pojat do soudního protokolu, nýbrž vyhotoven na př. ve zvláštní listině, kterou strany vezmou s sebou a soukromě uschovají, není soudní smír.*“³⁶⁸ Strany měly možnost si na své náklady vyžádat vyhotovení protokolu o smíru nebo jednacího protokolu smír obsahující (§ 206 ČŘS) a opatřit si tak exekuční titul - protokol.³⁶⁹ Vykonatelná se tudíž stávala dohoda stran (smír) zaprotokolovaná u soudu, nikoliv rozhodnutí soudu.³⁷⁰

Se soudním smírem a protokolem terminologicky pracoval i ČŘS nahrazující zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních. Nicméně v důsledku nastolených politických změn a „*správného chápání dispozičního práva*“³⁷¹ byl soudní smír podřízen autoritativnímu rozhodování soudu o jeho schválení. Byť podle § 428 odst. 2 písm. d) tohoto zákona byl exekučním titulem vykonatelný soudní smír, oproti předchozímu období byla situace odlišná. Za exekuční titul bylo, v kontextu státního dohledu nad dispozičními úkony účastníků, zapotřebí považovat soudní smír spolu se schvalovacím usnesením.³⁷² Usnesení jako exekuční titul přetrvalo dodnes, přestože důvody, pro které byla schvalovací pravomoc soudu zavedena, pominuly.

Uvedené vybízí k úvahám *de lege ferenda* o možném podkladu pro nucené uspokojení pohledávky oprávněného, a to i s ohledem na snahy o přijetí nového civilního řádu soudního. Při uchýlení se k Věcnému záměru ČŘS, který

³⁶⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. II. ÚS 2724/10. Možno však s jeho názorem polemizovat, neboť prostřednictvím usnesení o schválení smíru jsou přímo jemu jako procesní dohodě poskytovány procesní účinky, a tedy přímo (schválený) smír by měl být vykonatelný. Nadto smír je uzavřen, jakmile se účastníci shodnou na jeho obsahu (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 22 Cdo 3330/2018), a tímto okamžikem stanovená hmotněprávní povinnost účastníky vzniká (byť je prozatím nevymahatelná).

³⁶⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 1. 1921, sp. zn. Rv II 302/20, publikované ve Vážný (Sbírka rozhodnutí NS 1919-1945), III/1921, pod č. 882.

³⁶⁹ Podle § 1 bod 5. zákona č. 79/1986 ř. z. o řízení exekučním a zajišťovacím (exekuční řád) byl titulem pro vedení exekuce přímo soudní smír, který byl učiněn před civilními (a trestními) soudy o soukromoprávních nárocích. K tomu dále HORA, 1932, op. cit., s. 417.

³⁷⁰ ŠAMLOT, 2022, op. cit., s. 10.

³⁷¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., § 73-§ 76.

³⁷² Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19. 3. 1957, sp. zn. 5 Co 48/57.

s vrchnostenským rozhodnutím soudu a s právní mocí smíru nepočítá,³⁷³ řešením může být podepření výkonu smíru opět o soudní protokol o jeho obsahu, jak tomu bylo u nás či jak se s ním můžeme setkat například v rakouském právu. Exekučním titulem podle rakouského práva je ve smyslu § 1 odst. 5 EO smír dosažený u civilního soudu ohledně soukromoprávních nároků. Jeho předpokladem je zmiňovaný soudní protokol, jehož pořízení není povinné a vyžaduje předchozí žádost účastníka.³⁷⁴ Soudní smír zanesený do protokolu jako exekuční titul by tedy v českém prostředí nepředstavoval krok do neznáma, naopak by lépe odrážel povahu tohoto titulu, jímž se účastníku stanovují (vymahatelné) povinnosti.

11.4.3 Nabytí vykonatelnosti

Oproti meritorním rozhodnutím vykonatelnost smíru v zásadě nevázne na právní moci. Vzhledem k tomu, že je smír schvalován formou usnesení a teprve s ním nabývá účinků pravomocného rozsudku, uplatní se pravidla pro nastolení vykonatelnosti předpokládaná pro usnesení. Ta ji obvykle vážou k jeho doručení a případně uplynutí pariční lhůty.³⁷⁵ Z úvahy, že se uplatní zásady vyslovené v ustanovení § 171 o. s. ř., vychází i Kurka, dodává však, že u smíru obsahující povinnost k plnění se v plné míře uplatní jen tehdy, jestliže lhůtu k tomuto plnění co do jejího počátku účastníci sami spojí s doručením usnesení.³⁷⁶ Odlišný názor zastává Dvořák, uvádí, že má-li smír podle svého obsahu povahu exekučního titulu, tzn. obsahuje-li povinnost vymahatelnou ve vykonávacím, resp. exekučním řízení, lhůta k plnění počíná běžet právní mocí usnesení, ať je lhůta k plnění mezi účastníky dohodnutá, nebo se uplatní obecné lhůty pro rozsudek podle § 160 o. s. ř.³⁷⁷

Ukotvit vykonatelnost, resp. počátek plynutí lhůty k plnění k právní moci

³⁷³ Ponechání vykonatelnosti smíru, přestože nebude nabývat právní moci (1. varianta), je přijatelným řešením, které je funkční i v komparovaném rakouském a německém právním prostředí. Vykonatelnost bez právní moci není ani v našem právním řádu cizorodým prvkem, viz notářský zápis se svolením k vykonatelnosti.

³⁷⁴ Smír, který není zaprotokolován, je „pouze“ občanskoprávním vyrovnáním, které je způsobilé ukončit proces, není však exekučně vymahatelné. SARIA, 2018, op. cit., s. 76.

³⁷⁵ Výjimka se dotýká nákladů řízení, neřeší-li je samotný smír. V takovém případě pariční lhůta běží od právní moci příslušného výroku usnesení (§ 171 odst. 3 o. s. ř., proti výroku o nákladech řízení je odvolání přípustné).

³⁷⁶ V ostatních případech vykonatelnost smíru poji s uplynutím lhůty k plnění, jejíž počátek váže na okamžik, který byl ve smíru jako počátek jejího běhu sjednán. KURKA. Exekuční titul. In: KURKA, DRÁPAL, 2004, op. cit., s. 90.

³⁷⁷ DVOŘÁK. § 99. In: LAVICKÝ, 2016, op. cit., s. 409.

mohou sami účastníci ujednáním ve smíru. Nejasné se může zdát, zda soud je oprávněn odložit vykonatelnost až na dobu po nabytí právní moci ve smyslu § 171 odst. 3 o. s. ř. Lze však vyjít z toho, že soud by se měl při schvalování smíru v co největší míře zdržet zasahování do ujednání a představ účastníků, a tedy by mu toto oprávnění nemělo příslušet.

Pariční lhůta je lhůtou procesní, s jejím uplynutím je spojen okamžik nabytí vykonatelnosti exekučního titulu. Nelze s ní proto ztotožňovat hmotněprávní lhůtu k plnění, založenou na předpisech hmotného práva.³⁷⁸ Ve smíru obsažená dohoda může stanovit vlastní úpravu lhůty ke splnění povinnosti, např. u nově konstituovaného závazku. V takovém případě uplynutím dané lhůty, takto pojaté do smíru, nastává nejen vykonatelnost, nýbrž i splatnost závazku.

Stejně tak mohou účastníci pojmout do smíru vzájemná práva a povinnosti, jež mají vzniknout teprve v budoucnu, či je učinit závislými na splnění odkládací podmínky. Vykonatelnost posléze nastane uplynutím pariční lhůty, jež začne plynout až od tohoto budoucího okamžiku.³⁷⁹

11.4.4 Materiální vykonatelnost

Jistá komplikace nastává, navrhují-li strany v nalézacím řízení smír, který není dostatečně konkrétní na to, aby byl materiálně vykonatelný.

V Rakousku soud do jeho znění není oprávněn jakkoliv zasahovat a smír jako procesní úkon s hmotněprávním základem se interpretuje podle pravidel pro výklad hmotněprávních jednání (vůle stran).³⁸⁰ Což může při podání návrhu na jeho výkon způsobovat potíže a nejistotu oprávněného, odchyluje-li se vůle stran od psaného textu dohody. V rakouské doktríně se v tomto směru uplatňují dva opoziční přístupy. Podle jednoho soudce nemůže zaprotokolovat smír, který nesplňuje nároky na konkrétnost povinnosti uložené exekučním titulem.³⁸¹ Podle druhého dostatečně nespecifikovaný smír není neplatným, ale ani vykonatelným, resp. jeho výkon může být odepřen.³⁸² Saria se přiklání k posledně prezentovanému názoru, staví do popředí dispoziční zásadu, v jejímž důsledku nelze stranám bránit

³⁷⁸ HRNČIŘÍK. § 160. In: SVOBODA, SMOLÍK, LEVÝ; DOLEŽÍLEK, 2021, op. cit., s. 771–772.

³⁷⁹ KURKA. Exekuční titul. In: KURKA, DRÁPAL, 2004, op. cit., s. 90.

³⁸⁰ Tj. podle § 914 a násl. ABGB. Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 1997, č. 1 Ob 1/97, SZ 70/143.

³⁸¹ SIMOTTA. In: RECHBERGER, SIMOTTA, 2017, op. cit., s. 369, marg. č. 684.

³⁸² KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 986, marg. č. 22.

v úmyslném uzavření nevykonatelného smíru jako způsobu ukončení řízení.³⁸³ Klicka souhlasí, zároveň ale poznamenává, že za jistých okolností může být smír nevykonatelný pro neurčitost (právním) základem pro zahájení dalšího sporu za účelem získání exekučního titulu, ledaže úmyslem stran bylo být vázány smírem jen tehdy, vznikne-li současně řádný exekuční titul.³⁸⁴

U nás je nastíněné nazírání trochu problematické. Někdejší Nejvyšší soud ČR vyslovil, že soud při schvalování smíru dbá o jeho materiální vykonatelnost: „*Při rozhodování o schválení smíru musí soudy (pokud tak neučinily již při jeho protokolaci) přihlídnout i k tomu, zda znění smíru je tak přesně a určitě formulováno, aby nevznikaly potíže a pochybnosti při jeho výkonu.*“³⁸⁵ Zavrhl možnost schválit smír, v němž by byl obsažený závazek tak neurčitý, že by byl prakticky nevykonatelný.³⁸⁶ Požadavek, aby z obsahu smíru jasně a jednoznačně vyplývalo nejen právo a tomu odpovídající povinnost, ale také lhůta k plnění, neopomíjel ani Říha: „*Jinak takový smír s hlediska jeho vykonatelnosti je bezcenný.*“³⁸⁷

Uvedené závěry obstojí i ve světle současné právní úpravy. Nejvyšší soud i nadále klade důraz na absenci rozporu smíru s právními předpisy při jeho schvalování, pod nějž řadí taktéž určitost a srozumitelnost obsaženého právního jednání.³⁸⁸ Má-li smír sloužit jako exekuční titul, v zájmu podpoření právní jistoty a předejití sporů v případném exekučním řízení, by měl smír, resp. v něm obsažené právní jednání být přesné, určité a srozumitelné; „*to, čeho má být v rámci vykonávacího řízení dosaženo, musí plynout z textu smíru.*“³⁸⁹ Nejsou-li si strany vědomy jeho neurčitosti či nesrozumitelnosti, je nasnadě upozornění ze strany nalézacího soudu na případné budoucí spory, které by z něho mohly vzejít, a vedení jich k nápravě. V tomto směru lze citovat judikaturu Nejvyššího soudu ve věci notářských zápisů, kterou lze vztáhnout i na soudní smír: „*V případě exekučního titulu, který není rozhodnutím, a přesto je exekučním titulem, je totiž třeba respektovat jeho formální a přísnou povahu, aby byl zabezpečen zájem na tom, že*

³⁸³ SARIA, 2018, op. cit., s. 79.

³⁸⁴ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 986, marg. č. 22.

³⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 31. 10. 1975, sp. zn. 3 Cz 105/75.

³⁸⁶ Navrhovatelé se v dané věci zavázali, že „*odstraní všechny věci, které leží na sporném pozemku u studny*“.

³⁸⁷ ŘÍHA, 1976, op. cit., s. 195.

³⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 22 Cdo 3330/2018. Dále také usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 33 Cdo 4364/2011 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 4605/2016.

³⁸⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2021, sp. zn. 23 Cdo 1056/2020.

skrže takový typ exekučních titulů nebude realizována povinnost, o níž mohou být pochybnosti již pro její nedostatečnou identifikaci v exekučním titulu.³⁹⁰ Nebo závěry Ústavního soudu: „Okolnost, že věřitel nemusí k získání exekučního titulu "absolvovat" nalézací řízení, je adekvátně kompenzována požadavky zvýšené míry nároků na dodržení formálních náležitostí notářského zápisu, které tím nelze vnímat - samy o sobě - jako "svévolné" popření principu "autonomie vůle", nýbrž jako požadavky rovněž opodstatněné (práva povinného adekvátně šetřící) pro ustavení předpokladů exekučního uplatnění předmětného titulu; z povahy věci se coby přirozený korektiv pro jejich formulaci klade podmínka, aby v něm zakotvené povinnosti byly reálně vymožitelné.“³⁹¹

Sporné se ovšem jeví, zda má účastník možnost procesní obrany, pokud je mu ve vykonávacím, resp. exekučním řízení odepřen výkon smíru z důvodu jeho materiální vykonatelnosti, resp. zda taková „vada“ vůbec představuje důvod pro jeho zrušení. Bylo by lze uvažovat o žalobě pro zmatečnost, jejímž důvodem podle § 229 odst. 2 písm. c) o. s. ř. je materiální nevykonatelnost pravomocného rozsudku nebo usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé. Usnesení o schválení smíru se však neřadí ani k jednomu z nich, neboť smír meritorní rozhodnutí soudu nahrazuje. Nadto odkazované ustanovení souvisí s legitimním očekáváním účastníků, že soud vydá v jejich sporu reálně vykonatelné rozhodnutí.³⁹² U smíru ale vystupuje do popředí shodná vůle stran ke konkrétnímu řešení jejich sporu, která se následně promítá i do oblasti práva procesního. Na druhou stranu možno namítat, že schválený smír je postaven co do účinků na roveň pravomocnému rozsudku, u něhož je požadavek na konkrétnost uložené povinnosti nezpochybnitelný. Ve

³⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 20 Cdo 5479/2016. Obecně k materiální vykonatelnosti rozhodnutí ve vztahu k exekuci Kurka poukazuje na povahu exekučního řízení, z níž plyne, „že - z hlediska požadavku materiální vykonatelnosti titulu chybějící - okolnosti soud v exekučním řízení již zásadně zjišťovat nemůže, a že tedy v exekučním řízení není přípustné titul navržený k exekuci o tyto okolnosti doplňovat, a to ani rešeršemi do nalézacího řízení, ani (až na výjimky) k příslušnému právnímu předpisu, natožpak tyto okolnosti zjišťovat dokazováním.“ KURKA, Exekuční titul. In: KURKA, DRÁPAL, 2004, op. cit., s. 72, 310.

³⁹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. III. ÚS 3347/12.

³⁹² Možno citovat z nálezů Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2004, sp. zn. I. ÚS 350/04: „Presumpce správnosti aktů státu včetně soudních rozhodnutí zahrnuje také předpoklad, že rozhodnutí je vykonatelné. Vykonatelnost rozhodnutí je jednou z podstatných atributů poskytování soudní ochrany právům a právem chráněných zájmů jednotlivce tak, jak je tato ochrana garantována čl. 36 odst. 1 Listiny. Pokud soud jednotlivci sice poskytne právní ochranu, nicméně taková ochrana není v konečném důsledku státně mocensky vynutitelná, jde o situaci obdobnou tomu, jakoby stát takovou ochranu vůbec neposkytl. Každému navrhovateli vzniká v řízení před orgánem veřejné moci legitimní očekávání, že bude-li postupovat v souladu se zákonem a konkrétními pokyny tohoto orgánu, povede to v případě úspěchu ve sporu k vydání reálně vykonatelného rozhodnutí. Důvěra v soudní rozhodování a reálná vynutitelnost práva totiž patří mezi základní mimoprávní atributy právního státu (srov. nález ve věci sp. zn. IV. ÚS 525/02).“

prospěch přípustnosti žaloby pro zmatečnost nutno poukázat i na starší rozhodnutí Nejvyššího soudu, v němž pro účely opodstatnění možnosti jeho přezkumu v dovolacím řízení vyslovil, že usnesení o schválení smíru je rozhodnutím ve věci samé.³⁹³ Byť, jak je výše vyloženo, smír naopak rozhodnutí ve věci samé zastupuje, nelze vyloučit analogické užití podané interpretace na případ žaloby pro zmatečnost pro její důvod podle § 229 odst. 2 písm. c) o. s. ř., s cílem, aby bylo usnesení o schválení smíru zachováno jejím způsobilým předmětem a účastníci nebyli připraveni o možnost procesní ochrany (soud již z titulu své ingerence má garantovat jeho vykonatelnost).

Při úvaze o rakouském přístupu by bylo třeba na smír pohlížet nejen optikou hmotněprávního jednání a exekučního titulu, ale také a někdy výhradně jako nástroj vedoucí k ukončení sporu z podnětu a dispozice obou sporujících se stran. Shora bylo předestřeno, že ve specifických případech rakouský soudní smír představuje abstraktní dohodu o ukončení řízení, aniž by jí byl spor rozřešen po věcné stránce.³⁹⁴ Nastolenou situaci, kdy žádný z účastníků nechce v řízení pokračovat, lze v českém právu postihnout zpětvzetím návrhu na zahájení řízení se souhlasem žalovaného, např. po předchozí mimosoudní dohodě, která by řešila i případné vyrovnání ohledně nákladů řízení (soud řízení zastaví, ovšem bez účinků *rei iudicatae* pro další spory). Leč uzavřít smír „pouze“ jako procesní dohody účastníků bez soukromoprávních důsledků explicitně nezakazuje ani Nejvyšší soud.³⁹⁵

Otázkou zůstává, zda, s akcentem na větší dispoziční volnost a autonomii vůle stran, k níž právní řád směřuje, je namístě bránit účastníkům v uzavření smíru jako primárně procesní dohody o skončení řízení s tím, že v ní hmotněprávní vztahy upraví nedostatečně konkrétně pro jeho následný výkon, například neujednají jednoznačnou splatnost závazku nebo stanovená povinnost není dostatečně

³⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 5378/2007. Závěry, že smír je rozhodnutím o věci samé, přebírá i Svoboda. SVOBODA, Karel. § 99. In: SVOBODA, SMOLÍK, LEVÝ; DOLEŽÍLEK, 2021, op. cit., s. 492. O smíru jako o rozhodnutí soudu ve věci samé hovoří také Němcová. NĚMCOVÁ, Smír jako právní jednání, 2017, op. cit., s. 246.

³⁹⁴ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 977, marg. č. 9. FASCHING, 1990, op. cit., s. 673-674, 675, marg. č. 1334, 1337.

³⁹⁵ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 9. 2021, sp. zn. 23 Cdo 1056/2020, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 22 Cdo 3330/2018 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2009, sp. zn. 22 Cdo 5170/2007, v nichž Nejvyšší soud uvedl, že „soudní smír je procesní dohodou účastníků, která může mít, týká-li se uplatněných soukromoprávních nároků, i právní důsledky v oblasti práva hmotného.“ Příkladem budiž procesní dohoda o nákladech řízení ve formě soudního smíru.

konkrétní (tedy jejich zřejmým úmyslem je nepokračovat v řízení).³⁹⁶ Uzavřou-li materiálně nevykonatelný smír, neznamená bez dalšího, že je tu rozpor s právními předpisy, který by způsoboval absolutní neplatnost nebo zdánlivost právního jednání, resp. rozpor s dobrými mravy, pro něž by jej soud neschválil/nezaprotokoloval,³⁹⁷ byť takový smír asi nemůže být plnohodnotným.

Jistý prostor pro úvahy o tom, zda rozlišovat smír na ten, který by byl exekučním titulem a který nikoliv, tu je, i notářský zápis může, ale nemusí obsahovat svolení osoby povinné k vykonatelnosti (teprve s jejím prohlášením se stává exekučním titulem).³⁹⁸ Nicméně v případě soudních smírů naznačené řešení není příliš šťastným, činilo by procesní úpravu zbytečně rozdrobenou až roztříštěnou s nežádoucími důsledky. Přijdou-li spořicí se strany k soudu, před nímž uzavřou hmotněprávní dohodu k odstranění původního sporu, v drtivé většině případů nemají zájem odcházet s nevykonatelným titulem; nejen z důvodu právní jistoty a předcházení vzniku nových sporů v podstatě o tomtéž (na případná rizika může účastníky upozornit i soud v rámci své smírčí činnosti, shledá-li to žádoucím). Pakliže tedy sporující se strany přistoupí k nějaké úpravě svých soukromých práv a povinností, namísto zpětvzetí žaloby, její vykonatelnost by měla být zaručena.³⁹⁹ Rozhodně ale (rakouské) argumenty o svobodné vůli stran a jejich dispoziční volnosti vyznívající ve prospěch opačného výkladu nelze popřít.

Z myšlenky, že účelem smíru je mj. získání exekučního titulu, vychází také Věcný záměr ČRS. Explicitně proto stanoví, že obsahuje-li smír povinnost k plnění, je (v exekuci) vykonatelný.⁴⁰⁰

³⁹⁶ Vzhledem k tomu, že vykonatelnost patří k procesním účinkům smíru, je třeba při jeho výkladu ve vykonávacím a exekučním řízení vyjít z teorie projevu. Aplikace ustanovení o výkladu právních jednání za účelem zjišťování obsahu smíru na procesní úrovni nepřichází v úvahu. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2021, sp. zn. 23 Cdo 1056/2020.

³⁹⁷ To se například týká již zmínovaného odstranění „všech věcí“ z určitého místa. To, co je tím míněno, význam projevené vůle, je oběma stranám dobře znám a nevzbuzuje v nich žádné pochybnosti. Z pohledu zásady, že na právní jednání je třeba hledět spíše jako na platné než jako na neplatné (§ 574 o. z.), nelze říci, že takové právní jednání je neplatné, a není ani zdánlivé (§ 553 odst. 1 o. z., za pomoci interpretace lze zjistit, jakou vůli zamýšlel jednající projevít a jaké následky zamýšlel svým jednáním vyvolat).

³⁹⁸ § 71a a § 71b notářského řádu.

³⁹⁹ Nálezová judikatura Ústavního soudu reálnou vykonatelnost práva řadí mezi základní mimoprávní atributy právního státu. Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2003, sp. zn. IV. ÚS 525/02.

⁴⁰⁰ Věcný záměr ČRS, bod 191., s. 229-231.

12 Materiální a procesní vady smíru a jejich uplatnění

12.1 Materiální vady

Občanský soudní řád klade na soud odpovědnost při schvalování smíru, neboť dbá o to, aby smír nebyl v rozporu s právními předpisy.⁴⁰¹ Soud zároveň zvažuje i okolnost, zda jím účastníci neobcházejí předmětnou právní úpravu, resp. nezneužívají svých práv.⁴⁰²

K posouzení naplnění tohoto předpokladu ovšem soud zásadně nevede dokazování a především nezjišťuje skutečné hmotněprávní poměry. Pokud by takto postupoval, popíral by samotnou podstatu a účel soudního smíru a ostatně i smysl zásady projednací a dispoziční.⁴⁰³ Procesní úprava, prostřednictvím které by bylo možno odhalit všelijaké hmotněprávní vady smíru, ustupuje do pozadí.⁴⁰⁴

Rozpor s právními předpisy za určitých okolností vyvolává neplatnost právního jednání. Neplatností lze v poměrech smíru rozumět případy, je-li uzavřen v rozporu se zákonem nebo se přičí dobrým mravům, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. Občanský zákoník vypočítává i další důvody neplatnosti: osoba nebyla k jednání právně způsobilá, jedna strana byla druhou uvedena v omyl o rozhodujících skutečnostech, případně o skutečnostech vedlejších, byl-li omyl vyvolán lstí (§ 580 až § 585 o. z.). Nikoliv snad tehdy, je-li smír v rozporu s objektivní realitou; k té soud nepřihlíží, pakliže účastníci mohou s předmětem smíru volně nakládat.⁴⁰⁵

Hora poukazoval na to, že skutečnost, že smír byl uzavřen během procesu a před soudem, nezaručuje jeho hmotněprávní bezvadnost: „*A i tam, kde soud činně*

⁴⁰¹ Podmínka je odkazem zejména do hmotného práva.

⁴⁰² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 30 Cdo 510/2018: „*Jakkoliv neschválení smíru podle § 99 odst. 2 o. s. ř. je v praxi především odůvodňováno kolizí s předmětnou (soudem konstatovanou) hmotněprávní úpravou, neznamenává to, že jediné kolize s hmotným právem může být výhradním důvodem k rozhodnutí soudu o neschválení účastníky uzavřeného smíru. Jestliže smír představuje vlastně dohodu účastníků, u níž se předpokládá existence nejistých, neurčitých nebo sporných práv, respektive je narovnáním, popřípadě je dohodou o vzdání se anebo uznání práva (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2015, sp. zn. 29 Cdo 1962/2013 publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 22/2016), pak stěžní může soud přistoupit ke schválení smíru, jestliže ten svými důsledky nejenže takový cíl nenaplnuje, ale podle konkrétních skutkových zjištění soudu – jako tomuto bylo právě v této věci – účastníci uzavřeným smírem de facto obcházejí předmětnou právní úpravu, respektive zneužívají svých práv.“*

⁴⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2022, sp. zn. 24 Cdo 501/2021.

⁴⁰⁴ HORA, 1932, op. cit., s. 420.

⁴⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2022, sp. zn. 24 Cdo 501/2021.

*spolupůsobil, nemůže toto spolupůsobení poskytovat nikdy té záruky, jakéž poskytuje řízení sporu soudem, konané za účelem skončení sporu rozsudkem.*⁴⁰⁶ Dospěl k poznání, že *„ani obsah smíru není a býti nemůže naprosto a za všech okolností nezměnitelným a nenařikatelným.*“⁴⁰⁷

Pomocí jakých nástrojů a procesních prostředků lze ale brojit proti hmotněprávním vadám smíru? A zda a případně jakým způsobem se zjištěný hmotněprávní nedostatek smíru dotkne jeho procesních účinků?

12.1.1 Rakouská právní úprava

V Rakousku, v souladu s doktrínou dvojí skutkové podstaty soudního smíru, trpí-li smír hmotněprávními nedostatky, zůstávají jeho procesní účinky nedotčeny. Lze je uplatnit prostřednictvím nástrojů obecného občanského práva (§ 1385 až § 1389 ABGB).⁴⁰⁸ Ustálená judikatura rakouského Nejvyššího soudu vyžaduje podání samostatné žaloby a zahájení samostatného řízení, s argumentací, že v novém řízení je vhodnější prostor k objasnění sporných skutkových otázek a širší možnost odvolání; vnitroprocesní uplatnění prostřednictvím podání návrhu na pokračování v řízení odmítá.⁴⁰⁹ Vyjádřený názor převládá rovněž v rakouské doktríně.⁴¹⁰ Klicka poukazuje na nevýhody tohoto řešení spočívající ve zvýšeném procesním úsilí a dalších nákladech, které *„je však třeba akceptovat z důvodu zvýšených záruk právní ochrany.*“⁴¹¹

Návrh na zahájení nového řízení může nabývat podoby žaloby na určení neplatnosti smíru nebo zpochybnění smíru, na vrácení bezdůvodného obohacení (pokud již bylo plněno) či na prohlášení neplatnosti smíru nebo zpochybnění smíru a novém uplatnění původních nároků. I v případě, že návrhu soud v novém řízení vyhoví, původní řízení zůstává skončené, nepokračuje se v něm. Původní (znovu obnovené) nároky může strana vznést žalobou v řízení o určení neplatnosti smíru

⁴⁰⁶ HORA, 1907, op. cit., s. 88.

⁴⁰⁷ HORA, 1907, op. cit., s. 87.

⁴⁰⁸ Lze namítat pouze omyly v prohlášeních při uzavírání smíru, běžný omyl obou stran o základu smíru, výhrůžku a lest při uzavírání smíru, nezákonnost a nemorálnost smíru podle § 879 ABGB, včetně lichvy. SARIA, 2018, op. cit., s. 93.

⁴⁰⁹ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 1992, č. 8 Ob 28/90, EvBl 1992/196, rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 1961, č. 6 Ob 410/61, EvBl 1962/86, KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 1002, marg. č. 43.

⁴¹⁰ FASCHING, 1990, op. cit., s. 667, marg. č. 1363.

⁴¹¹ Vlastní překlad. *„[S]ind aber wegen der erhöhten Rechtsschutzgarantien in Kauf zu nehmen.*“ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 1002, marg. č. 43.

(objektivní kumulace žalob) nebo samostatnou žalobou.⁴¹² Proti trvajícím účinku vykonatelnosti je třeba brojít v rámci exekučního práva.⁴¹³

Napadnout smír lze v obecné hmotněprávní promlčecí lhůtě. Klicka odmítá zkrácení lhůt⁴¹⁴ s tím, že není potřeba a navíc by tím vznikal rozpor mezi soudním a mimosoudním smírem, který by nadále podléhal lhůtám podle ABGB.⁴¹⁵

Uplatnění materiálních vad smíru u soudu nemá přímý dosah do probíhající exekuce, neboť hmotněprávní nedostatky jej nezbavují procesních účinků. Dle převažujících názorů, např. Simotta,⁴¹⁶ nebo Saria,⁴¹⁷ je možno podat opoziční žalobu podle § 35 odst. 1 EO („*Oppositionsklage*“). Klicka naopak nevidí opoziční žalobu jako příležitý prostředek, pokud je smír od počátku věcně nesprávný, neboť žaloba podle § 35 EO slouží k namítání skutečností, které vznikly následně po vydání exekučního titulu a přivozují zánik pohledávky (například nemožnost plnění, plnění dle smíru). Dodává, že exekuci lze odložit podle § 42 odst. 1 bod 1 EO, a vyhoví-li soud žalobě na určení neplatnosti nebo zpochybnění smíru, na návrh zastavit podle § 39 odst. 1 bod 1 EO. Ustanovení § 39 odst. 1 bod 1 EO totiž výslovně jako důvod k zastavení exekuce uvádí prohlášení exekučního titulu za neplatný.⁴¹⁸ Možno připomenout, že účinky rozhodnutí exekučního soudu působí pouze v rámci daného exekučního řízení.⁴¹⁹

12.1.2 Německá právní úprava

Německá právní úprava pohlíží na soudní smír ve smyslu teorie o dvojí povaze, což ovlivňuje i podobu následků vadného smíru. I po několika letech může strana smíru namítat hmotněprávní vady, postup je totožný jako při uplatňování vad procesních. Ukáže-li se smír neplatným, bez dalšího přestávají působit i jeho procesní účinky, v řízení je třeba pokračovat a rozhodnout o původní žalobě (řízení nemůže být

⁴¹² KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 1003, marg. č. 44.

⁴¹³ SARIA, 2018, op. cit., s. 93.

⁴¹⁴ Klicka odkazuje na vyjádření Ballona v publikaci BALLON, Oscar. J. *Einführung in das österreichische Zivilprozessrecht - Streitiges Verfahren*. 12. Auflage. Graz: Leykam, 2009, marg. č. 280. KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 1004, marg. č. 47.

⁴¹⁵ Zkrácení obecných promlčecích lhůt u mimosoudního smíru, zejména je-li namítáno, že strana byla uvedena v omyl nebo že smír uzavřela pod nátlakem, resp. výhružkou, zavrhl. KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 1004, marg. č. 47.

⁴¹⁶ SIMOTTA. In: RECHBERGER, SIMOTTA, 2017, op. cit., s. 372-373, marg. č. 692.

⁴¹⁷ SARIA, 2018, op. cit., s. 93.

⁴¹⁸ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 1003-1004, marg. č. 44-46.

⁴¹⁹ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 1003, marg. č. 45.

skončeno vadným smírem).⁴²⁰ Nové žalobě brání překážka litispendence. Neděje se tak ale návrhem na pokračování v řízení, nýbrž se zahajuje žádostí účastníka řízení o předvolání z moci úřední (§ 214, § 216 dZPO).⁴²¹ Je-li smír platný a účinný, soud rozsudkem rozhodne, že soudní spor je vyřízen (smír je platný po hmotněprávní stránce), popřípadě že proces je skončený (smír je účinný v procesní rovině). V opačném případě může rozhodnout mezitímním rozsudkem, že smír je neúčinný a že v řízení je třeba pokračovat.⁴²²

Výhodou a současně i nevýhodou je skutečnost, že neplatnost smíru posuzuje tentýž soudce, který jej zaprotokoloval. Se sporem je obeznámen a může využít předchozích procesních výsledků (například pokud zprvu prováděl dokazování), zároveň se ale dostává do role, v níž musí zhodnotit, zda sám zaprotokoloval neplatný smír.⁴²³

12.1.3 Česká právní úprava

V českém právu, oproti výše popsaným zahraničním úpravám, zákonodárce vybavuje účastníky specifickým procesním prostředkem nápravy určeným k vytykání hmotněprávních vad smíru - žalobou na zrušení usnesení o schválení smíru (§ 99 odst. 3 o. s. ř.). Skutečnost, že zákonodárce zvolil cestu k hmotněprávní podstatě smíru prostřednictvím jeho procesního vyjádření, je odůvodněná překážkou *rei iudicatae*, kterou je nezbytné odstranit.

12.1.4 Žaloba na zrušení usnesení o schválení smíru

12.1.4.1 Charakteristika žaloby podle § 99 odst. 3 o. s. ř.

Žaloba na zrušení usnesení o schválení smíru (někdy nepřesně zkratkovitě označována jako „žaloba na neplatnost smíru“) byla zakotvena občanským soudním řádem při jeho vzniku. Důvodová zpráva její zavedení ospravedlňovala tím, že do té doby bylo možno napadnout usnesení o schválení smíru jen návrhem na obnovu

⁴²⁰ ROSENBERG, SCHWABS, GOTTWALD, 2010, op. cit., s. 741, marg. č. 48.

⁴²¹ ROSENBERG, SCHWABS, GOTTWALD, 2010, op. cit., s. 741, marg. č. 49.

⁴²² ROSENBERG, SCHWABS, GOTTWALD, 2010, op. cit., s. 741, marg. č. 51.

⁴²³ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 1002, marg. č. 43.

řízení, v důsledku čehož nebylo někdy možno dosáhnout reparace smírů, které jako právní úkony nebyly učiněny platně.⁴²⁴

Lze ji charakterizovat jako procesní nástroj, jehož prostřednictvím lze dosáhnout odstranění procesních účinků smíru, který trpí závažnými materiálními (obsahovými) nedostatky.⁴²⁵ Zahajuje se jí samostatné řízení. Někteří procesualisté⁴²⁶ ji pro svou povahu připodobňují mimořádnému opravnému prostředku,⁴²⁷ neboť je-li úspěšná, prolamuje právní moc napadeného rozhodnutí (včetně překážky *rei iudicatae*).⁴²⁸ Shodný názor prezentuje i judikatura.⁴²⁹ Nicméně je nutno podotknout, že sleduje jiné cíle než opravné prostředky – odstranění rozhodnutí a obnovu původního procesu, a proto se jeví jejím vhodnějším označením „*zvláštní prostředek nápravy*“.

Účastníci ji mohou úspěšně uplatnit pouze proti usnesení o schválení smíru, nikoli proti samotné dohodě, „*protože ta byla usnesením o schválení smíru postavena naroveň autoritativnímu soudnímu rozhodnutí*“⁴³⁰, s žalobní námitkou neplatnosti smíru podle hmotného práva. Vyloučeny jsou žalobní důvody, jež mají svůj základ v procesních předpisech.

Vhodno upozornit, že § 99 odst. 2 o. s. ř. pracuje se schválením smíru, není-li v rozporu s právními předpisy, zatímco § 99 odst. 3 o. s. ř. počítá s žalobou na zrušení usnesení, je-li smír podle hmotného práva neplatným. Přestože v době přijetí občanského soudního řádu porušení zákona znamenalo *ipso facto* absolutní neplatnost právního úkonu⁴³¹ a obě ustanovení se plně překrývala, dnes je třeba vzít na zřetel, že ne každý rozpor s právními předpisy nutně vede k absolutní neplatnosti. Právní jednání může být relativně neplatné či dokonce, i přes tuto vadu, platné, anebo naopak, zdánlivé. Žaloba je tedy důvodná, jestliže je tu rozpor s právními předpisy a zároveň namítaný rozpor způsobuje neplatnost právního

⁴²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb.

⁴²⁵ Například smír uzavřel někdo, kdo k tomu nebyl způsobilý v důsledku omezené svéprávnosti; procesní úkon byl vyvolán listí některou ze stran dohody.

⁴²⁶ Například Janek a Vančurová. JANEK, VANČUROVÁ. § 99. In: JIRSA, 2019, op. cit., s. 126.

⁴²⁷ Pokládání žaloby podle § 99 odst. 3 o. s. ř. za mimořádný opravný prostředek striktně vyloučili Bajcura a Molčan vzhledem k systematickému zařazení ustanovení § 99 odst. 3 do občanského soudního řádu. BAJCURA, MOLČAN, 1966, op. cit., s. 801. Naopak Fiala a Steiner při analýze podstaty žaloby podle § 99 odst. 3 o. s. ř. dospěli k závěru, že je třeba v ní spatřovat (procesní) mimořádný opravný prostředek. FIALA, STEINER, 1968, op. cit., s. 434. O plnění funkce žaloby jako mimořádného opravného prostředku v novější komentářové literatuře hovoří také DRÁPAL, § 99. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit., s. 645, marg. č. 6.

⁴²⁸ A tudíž a zejména narušuje právní jistotu.

⁴²⁹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2022, sp. zn. 24 Cdo 501/2021, usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2008, sp. zn. III. ÚS 1703/08.

⁴³⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2008, sp. zn. III. ÚS 1703/08.

⁴³¹ § 39 ObčZ.

jednání (a zjevně popř. jeho zdánlivost). Žalobce může být úspěšným i v případě právního jednání relativně neplatného. Žalobou se *de facto* dovolává tohoto následku, tj. projevuje vůli nebýt právním jednáním vázán. Je-li neplatnost účinně namítnuta, působí *ex tunc*.⁴³²

Vzhledem k novému, samostatnému řízení žaloba musí obsahovat zákonem vyžadované náležitosti pro návrh na zahájení řízení. Aktivně legitimováni k podání návrhu jsou pouze účastníci původního řízení, v němž byl smír schválen, případně jejich právní nástupci.⁴³³ K vyloženému závěru o subjektivní legitimaci dospěl Nejvyšší soud, jenž za pomoci teleologického výkladu formuloval, že: „*[J]e-li účelem ustanovení § 99 odst. 3 o. s. ř. poskytnutí procesní ochrany účastníkům smíru, nelze než dovést, že žalobu na zrušení usnesení o schválení smíru mohou podat právě jen osoby, kterým toto ustanovení poskytuje ochranu, tj. účastníci schváleného smíru.*“⁴³⁴ Nejvyšší soud s odkazem na § 159a odst. 1 o. s. ř., dle něhož je výrok pravomocného rozsudku závazný jen pro účastníky řízení, dovodil, že je-li vedlejšímu účastníku hmotněprávním úkonem, jenž je obsahem smíru, způsobena újma, má možnost se ochrany dovolávat v samostatném řízení, „*ve kterém by soud ve vztahu k ní (k němu) nebyl usnesením o schválení smíru vázán.*“⁴³⁵

Věcně příslušným k projednání žaloby je soud, jenž projednával původní žalobu, místně příslušným soudem je pak obecný soud žalovaného.⁴³⁶

Pokud jde o časové hledisko, je vždy na zákonodárci, aby při zvažování konkrétní právní úpravy prostředků nápravy, jež mnohdy citelně zasahují do poměrů účastníků, poměřoval jejich zájem na stabilitě a jistotě v právních vztazích s právním zájmem na správnosti a zákonnosti veřejnoprávních aktů. Od roku 1973 zákonodárce vyvažuje toto nejistotu ve smírem nastolených vztazích časovým omezením podání žaloby podle § 99 odst. 3 o. s. ř., a to tříletou lhůtou počínající od právní moci usnesení o schválení smíru, analogicky k lhůtám, které se prolínají

⁴³² MELZER, § 586. In: MELZER, TÉGL, 2014, op. cit., s. 774, marg. č. 3.

⁴³³ Subjektivní legitimace je tak krom hmotného práva dána i právem procesním, je tedy žalobou procesní. WINTEROVÁ. In: WINTEROVÁ, MACKOVÁ, 2018, op. cit., s. 344.

⁴³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2007, sp. zn. 29 Odo 862/2006.

⁴³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2008, sp. zn. 22 Cdo 4452/2008. Svoboda vyslovený závěr o tom, že žalobu podle § 99 odst. 3 o. s. ř. může podat jen účastník řízení, pokládá za paušální. Poukazuje na to, že schválený smír může skutečně a negativně ovlivnit i právní poměry třetí osoby, a proto i tato postižená osoba by měla mít možnost žalobu uplatnit. SVOBODA, Karel. *Opravné prostředky. Civilní proces z pohledu účastníka*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 30.

⁴³⁶ JANEK, VANČUROVÁ. § 99. In: JIRSA, 2019, op. cit., s. 126.

občanským soudním řádem.⁴³⁷ Již před účinností novely část procesní nauky dovozovala objektivní tříletou lhůtu z § 230 odst. 2 a § 238 o. s. ř., *per analogiam*.⁴³⁸

Soud v řízení o žalobě přezkoumává napadené rozhodnutí z pohledu tvrzené hmotněprávní neplatnosti smíru. Vzhledem k tomu, že jde o nové, samostatné řízení, musí si pro své rozhodnutí obstarat nová skutková zjištění. Skutková zjištění soudu učiněná v původním řízení nejsou pro něho závazná či přenosná. Nadto se dokazování povede k prokázání jiné skutečnosti než v původním řízení, tj. k prokázání neplatnosti smíru.

Dospěje-li soud k závěru o nedůvodnosti žaloby, zamítne ji a soudní smír si zachová své hmotněprávní i procesní účinky, stejně tak si své účinky ponechá i usnesení o jeho schválení. V opačném případě, shledá-li uzavřenou dohodu neplatnou, přičemž „*předpokladem je, že jde o smír neplatný v době, kdy jej soud schvaloval*“,⁴³⁹ rozsudkem usnesení o schválení smíru zruší (nikoliv sám smír).⁴⁴⁰ Z povahy věci plyne, že zrušující výrok musí vyznít o celém usnesení o schválení smíru. Dohoda, která je jeho podkladem, může upravovat i jiné hmotněprávní vztahy než ty, které účastníci učinili předmětem řízení, a pouze jako celek představuje kompromisního řešení jako výsledek smluvního vyjednávání účastníků.⁴⁴¹

Usnesení o schválení smíru zrušujícím rozhodnutím pozbývá všech svých účinků, a tím i schválený smír ztrácí své účinky pravomocného rozsudku, jež mu zákon propůjčuje,⁴⁴² tj. materiální právní moc (závaznost a nezměnitelnost včetně překážky věci pravomocně rozhodnuté) i formální právní moc (konečnost rozhodnutí). Předpokladem jeho procesní účinnosti je pravomocné rozhodnutí soudu o jeho schválení, to je ale odklizeno. Není však dostatečného podkladu, aby výrokem soudu smír bez dalšího pozbyl i účinků materiálních. Nelze proto vyslovit souhlas s Fialou a Steinerem, uvedli-li, že prohlášení procesní neúčinnosti smíru s sebou implicitně nese i hmotněprávní neplatnost.⁴⁴³

⁴³⁷ Novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 49/1973 Sb., s účinností od 1. 7. 1973.

⁴³⁸ Například FIALA, STEINER, 1968, op. cit., s. 437. Použití analogie ke jmenovaným ustanovením občanského soudního řádu vylučoval Hrdlička s odůvodněním, že právo na prohlášení soudního smíru za neplatný vychází z občanskoprávního vztahu, a proto se musí na něj vztahovat i hmotněprávní ustanovení o promlčení, nikoliv analogicky procesní lhůty, neb procesní vztahy se zakládají teprve podáním žaloby a podání žaloby nemůže být omezeno žádnou procesní lhůtou. HRDLIČKA, 1966, op. cit., s. 208.

⁴³⁹ Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 12. 6. 1964, sp. zn. 5 Co 181/64 [R 56/1964 civ.].

⁴⁴⁰ Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 12. 6. 1964, sp. zn. 5 Co 181/64 [R 56/1964 civ.] či novější usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2019, sp. zn. 26 Cdo 2319/2019.

⁴⁴¹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2022, sp. zn. 24 Cdo 501/2021.

⁴⁴² Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 12. 6. 1964, sp. zn. 5 Co 181/64 [R 56/1964 civ.].

⁴⁴³ FIALA, STEINER, 1968, op. cit., s. 437.

V důsledku zrušení usnesení o schválení smíru se původní řízení o původně vzneseném nároku opět rozbíhá, neboť byl odstraněn procesní účinek v podobě skončení řízení. Nový návrh na pokračování v řízení se nepodává a není třeba ani podnětu stran.

Z tohoto důvodu autorka práce zastává názor, že na žalobu podle § 99 odst. 3 o. s. ř. lze nahlížet také jako na úkon směřující primárně na odklizení zmíněného účinku (vždyť i samo zákonné ustanovení hovoří o schvalujícím usnesení). V řízení se přece nastoluje otázka, zda jsou předpoklady pro znovuotevření původního řízení. Zda smír trpí hmotněprávní neplatností, se soud zabývá předběžně, aby se následně mohl vyslovit o důvodnosti žaloby na zrušení právního aktu, jež mu zaručuje procesní ochranu. Otázka hmotněprávní neplatnosti smíru je tak pro navazující řízení vyřešena „pouze“ předběžně.

12.1.4.2 Smír versus usnesení o schválení smíru

Vhodno připomenout, že teorie do roku 1950 vycházela z povahy smíru jakožto právního jednání, hmotněprávní dohody, s účinky především soukromoprávními.⁴⁴⁴ Neschvaloval se soudem, a tudíž zde nebylo ani úkonu soudu, který by proces ukončoval. Za následek ukončení soudního řízení měla samotná dohoda účastníků, která tvořila „pouze“ překážku *rei transactae* a zůstávala nadále hmotněprávním úkonem stran. Civilní řád soudní z roku 1895 stranám ponechával v dispozici podání určovací žaloby (§ 228 ČŘS), jíž se mohly domáhat vyslovení bezúčinnosti smíru a jež mohla vést, byla-li úspěšná, k obnově původního procesu.⁴⁴⁵ Hora nevyklučoval ani nové zahájení téhož sporu.⁴⁴⁶

Situace se změnila s příchodem občanského soudního řádu z roku 1950. Pod záštitou ochrany všeobecného zájmu a ochrany pravidel socialistického soužití zákonodárce omezil dispoziční volnost stran a soudní smír začal podléhat schvalovacímu procesu. Nad rámec *res transacta* přibyla *res iudicata*. Tomu odpovídaly i procesní prostředky nápravy, nejprve žaloba na obnovu řízení a později, k odstranění nedostatků smíru spočívajících v hmotném právu, žaloba na určení neúčinnosti soudního smíru.⁴⁴⁷ Ta byla nevyhovující, neboť smír, bylo-li

⁴⁴⁴ HORA, 1932, op. cit., s. 114.

⁴⁴⁵ FIALA, STEINER, 1968, op. cit., s. 433. HORA, 1932, s. 420.

⁴⁴⁶ HORA, 1932, op. cit., s. 420.

⁴⁴⁷ § 455 odst. 1 písm. a) zákona č. 142/1950 Sb.

žalobě vyhověno, byl sice prohlášen za neúčinný, čímž ztratil závaznost a vykonatelnost, nedošlo ovšem k jeho odstranění.⁴⁴⁸

Nynější žalobou podle § 99 odst. 3 o. s. ř. účastníci napadají usnesení o schválení smíru, tedy rozhodnutí soudu a nikoliv přímo samotný smír. To lze odůvodnit tím, že pravomocné usnesení představuje procesní překážku dalšího postupu v řízení.⁴⁴⁹ Právě z důvodu, že dle pozitivní úpravy žaloba cílí na zrušení autoritativního projevu soudu, byla Fialou a Steinerem označena za mimořádný opravný prostředek, tedy institut svou povahou procesní, spočívající v právu procesním a nikoliv hmotném. Dovožovali, že zrušení pravomocného soudního rozhodnutí o schválení smíru, tedy jeho prohlášením za formálně neúčinné, s sebou implicitně přináší i neplatnost hmotněprávní dohody, jež je jeho obsahem.⁴⁵⁰ Zdůrazňovali procesní povahu smíru, jímž se zakládají procesní práva a povinnosti státu vůči účastníkům i účastníkům navzájem, i když má hmotněprávní obsah, a účelem předmětné žaloby je odstranění takto vzniklých procesněprávních vztahů: „*Soud se tu vyslovuje ve svém rozhodnutí zrušujícím jiné rozhodnutí v podstatě o vztazích procesních, veřejnoprávních a nikoliv o vztazích soukromoprávních. To je důležitý znak této žaloby podle § 99 odst. 3 o. s. ř., který z ní tvoří žalobu procesní, tj. veřejnoprávní. Skutečnost, že žaloba podle § 99 odst. 3 o. s. ř. je svou povahou žalobou konstitutivní povahy a přitom procesní, ovšem neznamená, že by důvodem právní ochrany i zde nebyly hmotněprávní vztahy mezi žalobcem a žalovaným včetně těch, které souvisejí s důvodem jejich neplatnosti.*“⁴⁵¹ Svými závěry oponovali již vzpomínanému Hrdličkovi, jenž za jádro sporu pokládal otázku hmotněprávní neplatnosti smíru, do popředí stavěl jeho hmotněprávní podstatu, s tím, že zrušení usnesení o schválení smíru je jen důslednost zákonodárce, aby bylo možno odstranit účinky pravomocného rozsudku (procesní účinek). Proto také žalobu nazýval „*žalobou o neplatnost smíru*“. Domníval se, že soud, vyhovuje-li žalobě, se má nejprve vyslovit o neplatnosti smíru a následně, jen jako důsledek, prohlásit usnesení o schválení smíru za zrušené.⁴⁵²

Pozitivní úpravou se ve svých úvahách řídili i Bajcura s Molčanem, kteří striktně odmítli postup, kterým soud nejprve vysloví neplatnost smíru a poté zruší usnesení o jeho schválení, s argumentací, že „*súd musí totiž najskôr odstránit*

⁴⁴⁸ FIALA, STEINER, 1968, op. cit., s. 433-434.

⁴⁴⁹ BAJCURA, MOLČAN, 1966, op. cit., s. 806

⁴⁵⁰ FIALA, STEINER, 1968, op. cit., s. 437.

⁴⁵¹ FIALA, STEINER, 1968, op. cit., s. 441.

⁴⁵² HRDLIČKA, 1966, op. cit., s. 144-145.

*procesní překážku d'alsieho postupu v konaní a až potom môže rozhodovať o vecnej stránke návrhu.*⁴⁵³ Stejně stanovisko zaujímali k postupu, kdy soud ve výroku rozsudku zruší usnesení o schválení smíru a současně vysloví jeho neplatnost.⁴⁵⁴

Jak je výše vyloženo, soudní praxe se k dané problematice postavila tak, že je-li smír shledán neplatným podle předpisů hmotného práva, soud zruší usnesení o schválení smíru a nikoliv sám smír.⁴⁵⁵ Podávaný výklad je v čase konzistentní a vychází z pozitivní úpravy komentovaného ustanovení, k níž se také přiklonili ve svých úvahách Fiala, Steiner či Bajcura a Molčan. S otázkou hmotněprávní neplatnosti smíru se soud vypořádá v odůvodnění rozhodnutí, ve výroku se vysloví pouze o tom, zda žalobu zamítá, nebo napadené usnesení ruší. Žalobu podle § 99 odst. 3 o. s. ř. lze tudíž vnímat také jako procesní institut, jehož hlavním cílem je odstranění procesních záruk dohody, její závaznosti, nezměnitelnosti a vymahatelnosti, které jsou jí poskytnuty právě prostřednictvím soudního rozhodnutí o jejím schválení.

Lze shrnout, že občanský soudní řád k odstranění procesních účinků smíru, který trpí nedostatky v materiální oblasti, upravuje čistě procesní institut nápravy. Ustanovení hmotného práva o náležitostech právního jednání a jejich nedostatku⁴⁵⁶ se aplikují nepřímo.⁴⁵⁷

Skutečnost, že je soudní smír neplatný podle hmotného práva, bez dalšího nezasahuje do jeho procesní stránky v tom smyslu, že neplatný smír se *per se* nestane i procesně neúčinným. Provázanost obou složek smíru je sice dána, leč k odstranění procesních účinků je zapotřebí ingerence soudu, a to v podobě konstitutivního rozhodnutí o zrušení aktu, který mu do té doby poskytoval procesní záruku. Teprve tehdy může původní řízení pokračovat, aniž by tomu bránila překážka *rei iudicatae*, stejně tak tehdy smír pozbývá účinků vykonatelnosti. Spočívá pouze na účastnících, zda mají zájem k jejich odstranění a zda podniknou k tomu příslušné kroky.

⁴⁵³ BAJCURA, MOLČAN, 1966, op. cit., s. 807.

⁴⁵⁴ BAJCURA, MOLČAN, 1966, op. cit., s. 807.

⁴⁵⁵ Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 12. 6. 1964, sp. zn. 5 Co 181/64 [R 56/1964 civ.] či novější usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2019, sp. zn. 26 Cdo 2319/2019.

⁴⁵⁶ Zejména § 580 a násl. o. z.

⁴⁵⁷ Macur obecně u procesních úkonů dané vysvětloval tím, civilní právo procesní je samostatným právním odvětvím a nelze tak na procesní činnost aplikovat normy obsažené v jiném právním odvětví, „[p]odle norem občanského práva lze tedy posuzovat pouze takovou činnost, která jen okrajově, formálně souvisí s civilním řízením, obsahově je však na něm nezávislá.“ MACUR, *Právo procesní a právo hmotné*, 1993, op. cit., s. 122.

Výše řečené nasvědčuje teorii o dvojí skutkové podstatě smíru. Smír, je-li uzavřen a schválen v mezích procesních požadavků, soudní řízení ukončuje a uplatnit jeho hmotněprávní vady lze pouze prostředky procesního práva. Tato charakteristika odpovídá tomu, jak ji popsal Fasching: „*Podle této teorie smír uzavřený v platných formách procesního práva, byť věcně neučinný, proces ukončuje a mohl by být následně zpochybněn a odstraněn pouze procesními prostředky.*“⁴⁵⁸ Jakákoliv samostatná žaloba by procesní účinky nebyla s to zvrátit, resp. dosáhla by jen deklaratorního výroku o neplatnosti smíru.

12.1.4.3 Řízení po úspěšné žalobě podle § 99 odst. 3 o. s. ř.

Zruší-li soud v řízení o žalobě podle § 99 odst. 3 o. s. ř. napadené usnesení, předběžně si posoudil otázku, zda smír trpí hmotněprávní neplatností, s kladným závěrem. Jsou ale jeho skutková zjištění, resp. právní hodnocení závazná pro soud, jenž rozhodoval o původní žalobě a u něhož bude obnovené řízení probíhat? K předběžným otázkám a jejich závaznosti se již dříve vyslovil Nejvyšší soud tak, že: „*[...] hodnocení předběžných otázek v občanském soudním řízení není závazné pro jiná řízení než pro ta, ve kterých bylo toto hodnocení provedeno; tím spíše pak nejsou závazné právní názory soudu na právní otázku, která se přímo nedotýká předmětu řízení. To však neznamená, že by soud nemohl přihlídnout k výsledkům dokazování, provedeného v jiném řízení, zejména pokud účastníky obou řízení byly stejné osoby, byť v opačných procesních rolích.*“⁴⁵⁹

Soud v řízení o žalobě podle § 99 odst. 3 o. s. ř. ve výroku rozsudku označí usnesení o schválení smíru a zruší jej. Předběžnou otázkou platnosti, resp. neplatnosti hmotněprávní dohody se zabývá v jeho odůvodnění, její zodpovězení je předpokladem k rozhodnutí, nikoliv jeho samotným předmětem,⁴⁶⁰ ve výrokové části se o ní nevyslovuje. Proto soudem přijatý závěr o (ne)platnosti dohody nevytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté (ve smyslu § 159a odst. 1 o. s. ř.

⁴⁵⁸ Vlastní překlad. „*Nach dieser Theorie beendet ein in gültigen Formen des Prozessrechts geschlossener Vergleich, auch wenn er materiellrechtlich unwirksam ist, den Prozess und könnte konsequenterweise nur mit Mitteln des Prozessrechts angefochten und beseitigt werden.*“ FASCHING, 1990, op. cit., s. 674, marg. č. 1335.

⁴⁵⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2574/2000.

⁴⁶⁰ Předmětem sporu je zrušení usnesení o schválení smíru.

je pro účastníky řízení závazný pouze výrok pravomocného rozhodnutí, nikoliv jeho odůvodnění⁴⁶¹).

Nelze vyloučit, že soud, který v původním řízení mezi týmiž účastníky pokračuje, na základě jím provedeného dokazování zjistí skutkový stav odlišně a dospěje k rozdílnému právnímu závěru o platnosti uzavřené dohody. Nutno zdůraznit, že proti odlišnému posouzení hovoří princip právní jistoty a předvídatelnosti práva a s tím související princip legitimního očekávání, které patří k pilířům právního státu. Soud by se měl proto náležitě vypořádat se skutkovými zjištěními a právními závěry soudu v předchozím řízení, od nichž se hodlá odchýlit, a vyložit, v jakém směru byl jím zjištěný skutkový stav natolik odlišný, že odůvodnil jeho prolomení.⁴⁶²

Může být sporným, zda by měl za takovéto situace dohodu opětovně aprobovat, pokud shledá, že splňuje všechny zákonné předpoklady, tedy že zrušovací rozhodnutí je nesprávné (hmotněprávní dohoda v takovém případě zůstává nedotčena a je pro účastníky nadále závazná⁴⁶³). Tím, že jedna či dokonce obě strany smíru namítaly jeho neplatnost, zřejmě již na uspořádání práv a povinností tak, jak je dohoda nastoluje, nemají zájem. Uzavře-li však soud, že dohoda je platná, a tudíž působí původně zamýšlené účinky (například novační), měl by k ní v řízení přihlídnout jako ke kterékoliv jiné hmotněprávní skutečnosti. Ničemu ale nebrání, aby účastníci uzavřeli nový smír, v němž se s původní dohodou vypořádají.

Schůdnou cestou se jeví řešení předběžné otázky, tj. otázky neplatnosti smíru, přímo ve výroku rozsudku. Tím by byla pro další spory závazně (s právní mocí) vyřešena.⁴⁶⁴ Účinek závaznosti by se posléze projevil v tom, že soud by ji nemohl znovu samostatně posuzovat, učinit k ní nová, odchýlná skutková zjištění a přijmout jiný právní závěr.⁴⁶⁵ Opět lze citovat z judikatury Nejvyššího soudu: „[...] posouzení předběžné otázky jiným soudem je pro soud závazné tehdy, když

⁴⁶¹ Se zákonnou formulací se neztotožňuje Dvořák, dle něhož výrok a odůvodnění rozhodnutí tvoří pevnou jednotu. DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 100, marg. č. 181.

⁴⁶² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 32 Cdo 578/2016 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3298/2011 [R 15/2012 civ.]. K požadavku na celkovou harmonii soudních rozhodnutí srov. nález Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2004, sp. zn. I. ÚS 647/02.

⁴⁶³ DVOŘÁK, § 99. In: LAVICKÝ, 2016, op. cit., s. 409.

⁴⁶⁴ K předpokladu závaznosti řešení předběžné otázky pro další řízení srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2009, sp. zn. 23 Cdo 1454/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3298/2011 [R 15/2012 civ.], rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 33 Cdo 1919/2015 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 33 Cdo 1041/2017.

⁴⁶⁵ DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 102, marg. č. 186.

byla tato předběžná otázka řešena ve výroku rozhodnutí. Řešení otázky, která nebyla přímo předmětem sporu v jiném řízení a o níž proto jiný soud nerozhodoval ve výroku, nýbrž se s ní (jako s otázkou předběžnou) pro účely svého rozhodnutí vypořádal toliko v odůvodnění svého rozhodnutí, pro soud v jiném řízení závazné není.⁴⁶⁶ V případech vztahu rozsudku o žalobě na plnění a následné žaloby na určení sama judikatura uvedený závěr koriguje a (v rozporu se zákonnou formulací § 159a o. s. ř.) přisuzuje účinky právní moci i řešení předběžné otázky v odůvodnění prvotního rozhodnutí.⁴⁶⁷ Tímto směrem vyvíjející se soudní praxe byla podrobena kritice procesní teorií zejména s argumenty o objektivních mezích právní moci.⁴⁶⁸ S tím, že předmětem právní moci je toliko výrok rozhodnutí, nikoliv celý obsah rozsudku, natož řešení předběžných otázek, se přitom lze setkat již v respektovaných starších dílech Otty⁴⁶⁹ či Hory⁴⁷⁰. Naopak dle L. Drápala rozhodnutí o žalobě na plnění tvoří překážku *rei iudicatae* vůči žalobě na určení právního vztahu nebo práva i tehdy, „*jestliže otázka, zda tu takový právní vztah je či není, byla (musela být) posouzena při rozhodování o žalobě, kterou se žalobce domáhal plnění z tohoto právního vztahu nebo práva.*“⁴⁷¹

Naznačený způsob by vedl nejen ke snížení nákladů na další dokazování, nýbrž také k zajištění, aby nedocházelo k rozdílnému posouzení stejné právní

⁴⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2015, sp. zn. 23 Cdo 1073/2015. Shodně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2009, sp. zn. 23 Cdo 1961/2009 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2020, sp. zn. 25 Cdo 204/2020-II.

⁴⁶⁷ Srov. např. usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 31 Cdo 2740/2012: „*Je-li rozhodnutím o věci samé (jeho výrokem) ve sporu o splnění povinnosti, která vyplývá ze zákona, z právního vztahu nebo z porušení práva (§ 80 písm. b/ o. s. ř.), zcela vypořádán právní vztah založený ve sporu o plnění na řešení předběžné otázky (řešení přijaté v takovém sporu vyčerpalo beze zbytku obsah předběžné otázky, ze které již /proto/ nemohou vzejít další spory o splnění povinnosti mezi týmiž účastníky), pak následnému sporu o určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem (§ 80 písm. c/ o. s. ř.), jímž má být výrokem soudního rozhodnutí znovu posouzena stejná předběžná otázka, již brání překážka věci rozsouzené (res iudicata).*“ Nejvyšší soud citovaným rozhodnutím reagoval na své dřívější rozhodnutí ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2931/99, které striktně stanovilo, že pravomocné rozhodnutí o žalobě na plnění tvoří překážku věci pravomocně rozsouzené pro následné řízení o žalobě na určení. Své stanovisko změnil za situace, kdy bylo třeba po rozhodnutí o vyklizení nemovitosti dosáhnout změny zápisu vlastnického práva k této nemovitosti v katastru nemovitostí (žalobou na určení vlastnictví k nemovitosti). K integrální jednotě výroku a odůvodnění rozsudku a společné utváření prejudiciality se nedávno přihlásil i Ústavní soud v nálezu ze dne 30. 6. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 40/18.

⁴⁶⁸ DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 104, marg. č. 191. SPÁČIL, Jiří. Poznámka k rozhodnutí usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 31 Cdo 2740/2012. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 17, s. 603. DOBROVOLNÁ, Eva. Komentář k rozhodnutí usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 31 Cdo 2740/2012. *Soudní rozhledy*. 2014, roč. 20, č. 9, s. 315.

⁴⁶⁹ OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl II. Část zvláštní*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, 1898, s. 277.

⁴⁷⁰ HORA, 1932, op. cit., s. 413.

⁴⁷¹ DRÁPAL, § 159a. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit., s. 1098, marg. č. 4.

otázky. Leč takové řešení je myslitelné, jen pokud se původně předběžná otázka stane otázkou hlavní, tj. účastníci řízení ji v souladu s dispoziční zásadou výslovně učiní předmětem sporu (určovací žalobou, podmíněnou právním zájmem),⁴⁷² nebo zákonodárce (znovu) přijme úpravu mezitímního návrhu určovacího a mezitímního rozsudku určovacího, jenž by se vyslovoval o existenci či neexistenci právního vztahu.⁴⁷³ Tím by se účinky právní moci rozšířily i na ni. Soud by se jí v dalším řízení nemohl opětovně zabývat, znovu k ní provádět dokazování ani právně hodnotit.⁴⁷⁴

Obojí je však za současného nastavení procesních pravidel stěží implementovatelné. Samotné vyslovení se o neplatnosti smíru, byť ve výroku rozhodnutí, neodklidí pravomocné usnesení o jeho schválení. A vedle žaloby na zrušení schvalujícího usnesení by určovací žaloba postrádala vyžadovaný naléhavý právní zájem na určení existence či neexistence práva nebo právního vztahu. Zakotvení mezitímního určovacího rozsudku, například po vzoru rakouském,⁴⁷⁵ by bylo z tohoto pohledu příhodnější, neboť prokazování naléhavého právního zájmu nevyžaduje. Původní předmět řízení by byl zachován. V průběhu řízení by ale účastníci mezitímním určovacím návrhem navrhli, aby se soud samostatným výrokem vyslovil o neplatnosti smíru (dispozičním úkonem by rozšířili předmět sporu). Právní moc by se vztahovala i na něj. Vzhledem k dispoziční zásadě by závaznost řešení otázky sahala pouze tam, kam by jí úmysl stran dovolil. Judikatura však k řešení prejudiciálních otázek ve výroku rozhodnutí není nakloněna.⁴⁷⁶ Jisté východisko nabízí Věcný záměr ČRS, jenž úpravu mezitímního návrhu určovacího a mezitímního rozsudku určovacího znovu zakotvuje.⁴⁷⁷

⁴⁷² Macur zdůrazňoval dispoziční zásadu: „Pokud žalující strana neučiní předběžnou otázku výslovně předmětem určovací žaloby, podmíněné ovšem právním zájmem strany na takovém postupu, nemůže se předběžná otázka stát předmětem sporu a soudní úsudek o jejím řešení nemůže vstoupit v právní moc.“ MACUR, Josef. *Předmět sporu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 59.

⁴⁷³ Naposledy u nás tyto instituty našly právní oporu v ČRS (§ 236 obsahoval úpravu mezitímního návrhu určovacího a § 393 mezitímního rozsudku určovacího).

⁴⁷⁴ LAVICKÝ, Petr. Právní moc důvodů rozsudku? *Právní rozhledy*. 2022, roč. 30, č. 13-14, s. 457-469.

⁴⁷⁵ § 393 odst. 2 öZPO.

⁴⁷⁶ Již bývalý Nejvyšší soud ČSSR v rozhodnutí ze dne 9. 7. 1965, sp. zn. 4 CZ 94/65 [R 61/1965 civ.] nedovoloval vyjádřit řešení předběžné otázky ve formě výroku, nýbrž „posouzení předběžné otázky se může projevit jen ve způsobu rozhodnutí o návrhu ve věci samé a může být uvedeno jen v důvodech rozhodnutí.“

⁴⁷⁷ Věcný záměr ČRS, bod 187., s. 225-226.

Byl-li v rámci předběžného řízení schválen prétorský smír, jenž byl soudem v samostatném řízení shledán neplatným po hmotněprávní stránce, je z povahy smírčího řízení pouze na účastnících, jak budou dále postupovat.

12.1.5 Dosah do exekuce a věcný přezkum

Jedním z procesních účinků smíru je jeho vykonatelnost. Obsahuje-li povinnost k plnění, usnesení o jeho schválení slouží exekučním titulem. Byla-li na jeho podkladě zahájena exekuce a za jejího trvání povinný úspěšně uplatnil žalobu podle § 99 odst. 3 o. s. ř., exekuce musí být i bez návrhu zastavena podle § 268 odst. 1 písm. b) o. s. ř., neboť odpadl základní předpoklad exekuce a její další vedení se stává nepřijatelné. Jestliže již exekucí bylo dosaženo splnění povinnosti ze smíru, povinnému nezbyvá než se obrátit na nalézací soud s žalobou o vydání bezdůvodného obohacení či na náhradu škody podle obecných pravidel zakotvených v předpisech hmotného práva.

Pokud je nuceně vymáháno splnění povinnosti ze smíru a účastníci, zejména povinný, žalobu podle § 99 odst. 3 o. s. ř. nepodali, ať již proto, že chtějí ponechat původní řízení skončené, nehodlají v něm nijak pokračovat a jejich jediným zájmem je odstranění účinku vykonatelnosti, či promeškali tříletou lhůtu, resp. ji podali opožděně (například za situace, kdy se oprávněný bude domáhat plnění ze smíru po 4 letech od právní moci usnesení o jeho schválení, tj. v promlčecí lhůtě, a teprve v tento okamžik se pro povinného otázka hmotněprávní bezrozpornosti smíru stane palčivou), čelit exekuci návrhem na její zastavení z důvodu věcných vad exekučního titulu je až na naprosté výjimky nemožné. Schválený smír, zaštiťovaný usnesením o jeho schválení, je totiž vykonatelným aktem s účinky závaznosti (materiální právní moc) ve smyslu § 159a odst. 3 o. s. ř. Nelze proto aplikovat například rozhodovací praxi vztahující se k možnosti posuzovat oprávněnost vymáhaného nároku z hlediska hmotného práva v exekuci u notářských zápisů se svolením k vykonatelnosti, které sice jsou veřejnou listinou a exekučním titulem, nejsou ale rozhodnutími a nejsou vybaveny účinky právní moci (a tedy ani závazností pro všechny orgány).⁴⁷⁸

⁴⁷⁸ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2000, sp. zn. 21 Cdo 267/2000, v němž Nejvyšší soud vyložil, že: „Skutečnost, že notářský zápis se svolením k vykonatelnosti je takovým titulem pro výkon rozhodnutí, který sám o sobě oprávněnému nezakládá právní důvod pro přijetí vymáhaného plnění, musí být zohledněna i v řízení o výkon rozhodnutí. Vymáhání plnění, na něž nemá oprávněný nárok a které by byl povinen po jeho přijetí z důvodu bezdůvodného obohacení

Přezkum věcné správnosti a zákonnosti závazného soudního rozhodnutí (exekučního titulu) exekučnímu soudu zásadně nepřísluší.⁴⁷⁹ To je způsobeno jednak účinky právní moci, které brání exekučnímu soudu, aby se opětovně zabýval otázkou oprávněnosti a opodstatněnosti plnění dle hmotného práva. Jednak rozdílným účelem a charakterem nalézacího a exekučního řízení. Exekuční řízení je určeno a svými procesními prostředky uzpůsobeno nucené realizaci práva, kdežto nalézací řízení je založeno na autoritativním nalézání práva.⁴⁸⁰ Exekuční soud není ani přezkumnou instancí.⁴⁸¹

Výjimku z pravidla formuloval Ústavní soud. Připustil, že ve vykonávacím řízení lze zcela výjimečně zkoumat opodstatněnost hmotněprávního nároku v režimu § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř., který je třeba vykládat a aplikovat tak, že „se použije pro odstranění zjevné nespravedlnosti i tehdy, kdy by výkon rozhodnutí byl dokonce v rozporu s principy právního státu.“⁴⁸² Ke svým závěrům se přihlásil i v pozdějším rozhodnutí⁴⁸³ s tím, že je namístě se v exekučním řízení zabývat zásadními vadami exekučního titulu (posuzoval, zda nepřiměřená výše úroků z prodlení sjednaných smlouvou o půjčce může být zásadní vadou exekučního titulu, s přisvědčujícím závěrem⁴⁸⁴), vedoucími k zastavení exekuce.⁴⁸⁵ Ústavní

povinnému vrátit, nelze považovat za přípustné. Nařídí-li soud podle notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti výkon rozhodnutí, ačkoliv oprávněný nemá na vymáhané plnění podle hmotného práva nárok, je to důvodem k zastavení výkonu rozhodnutí postupem podle ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.“, dále srov. myšlenkově navazující usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1232/2004 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2020, sp. zn. 20 Cdo 1851/2020.⁴⁷⁹ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2020, sp. zn. 20 Cdo 1851/2020, v němž zrekapituloval své dřívější závěry vyjádřené např. v usnesení ze dne 14. 4. 1999, sp. zn. 21 Cdo 2020/98, usnesení ze dne 25. 10. 2002, sp. zn. 20 Cdo 554/2002 [R 62/2004 civ.], a usnesení ze dne 16. 12. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1570/2003. Nejvyšší soud v rozhodnutí vyslovil, že: „Exekuční řízení je ovládáno zásadou, podle níž exekuční soud není oprávněn přezkoumávat věcnou správnost ani zákonnost exekučního titulu; obsahem rozhodnutí (jiného titulu), jehož exekuce se navrhuje, je vázán a je povinen z něj vycházet.“

⁴⁸⁰ LAVICKÝ, Petr. Exekuce na základě věcně nesprávného exekučního titulu. *Soudní rozhledy*. 2021, roč. 27, č. 6, s. 186-193.

⁴⁸¹ Srov. například náleží Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2012, sp. zn. I. ÚS 871/11, bod IV. a náleží Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2012, sp. zn. IV. ÚS 2735/11.

⁴⁸² Náleží Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2230/16. Závěr přijal za situace, kdy byla vedena exekuce pro nezaplacení jízdného proti osobě těžce zdravotně postižené, držitelce průkazu ZTP, která měla nárok na bezplatnou dopravu.

⁴⁸³ Náleží Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2019 sp. zn. II. ÚS 3194/18.

⁴⁸⁴ Ústavní soud se pokusil otázku přiznání nároku na plnění úroku z prodlení v neústavní výši soudním rozhodnutím posunout do procesní roviny, s původem v hmotném právu. Lavický k této konstrukci přílehavě poznamenal, že i v exekučním řízení uplatněná námitka nepřiměřeně vysoké výše úroku z prodlení je námitkou hmotněprávní, směřuje do věcné správnosti exekučního titulu. LAVICKÝ, Exekuce na základě věcně nesprávného exekučního titulu, 2021, op. cit., s. 186-193.

⁴⁸⁵ Ovšem například přezkum exekučního titulu z hlediska souladu s dobrými mravy má dle Ústavního soudu probíhat v nalézacím řízení, neboť jde o námitku hmotněprávního charakteru. Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2019 sp. zn. II. ÚS 3194/18.

soud možný hmotněprávní přezkum nepodmiňuje ani vyčerpáním řádných opravných prostředků v nalézacím řízení.⁴⁸⁶

Na nálezové závěry Ústavního soudu navázal i Nejvyšší soud s akcentem na zásadu demokratického právního státu. Konstatoval, že nelze vykonat exekuční titul, pakliže by nařízení exekuce vedlo k popření základních principů demokratického právního řádu.⁴⁸⁷ Úvahu, „*zda a do jaké míry je vymáhání plnění přiznaného exekučním titulem ve formě rozsudku na jistotě a zejména na příslušenství pohledávky skutečně v rozporu se zásadami demokratického právního státu,*“⁴⁸⁸ nepovažuje za věcný přezkum exekučního titulu. Lze však stěží přisvědčit názoru, že by se při hodnocení citovaného kritéria v jeho podstatě ve svém důsledku věcnou stránkou exekučního titulu vůbec nezaobíral.

Komentovaný vývoj soudní praxe vzbudil v odborných kruzích diskuzi. K věcnému přezkumu exekučních titulů se samostatně vyjádřil Svoboda, který posun směřující k rozšíření námitek pro zastavení exekuce obhajoval se slovy, že nalézací a vykonávací řízení jsou součástí vyššího celku, nelze je striktně od sebe oddělovat, neboť oprávněnému od podání žaloby jde o uspokojení jeho nároku.⁴⁸⁹ Opačné stanovisko zastal Lavický, jenž na Svobodův článek ostře reagoval. Vyjádřil hluboké přesvědčení, že „*„moderování nemravným exekučních titulů“ by představovalo cestu vedoucí k destrukci samotných základů exekučního práva.*“⁴⁹⁰ Shodně Vojtek přenášení řešení právních poměrů mezi účastníky do fáze výkonu rozhodnutí označil za nepřipadné.⁴⁹¹

Na schválený soudní smír s účinky právní moci, přestože není rozhodnutím, se vztahuje výše popsaná úprava možnosti, či spíše nemožnosti podrobit jej věcnému přezkumu exekučním soudem. Ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. by mělo být aplikováno zdrženlivě a ve světle principu presumpce správnosti veřejnoprávních aktů (tém je smír postaven naroveň). Nutné je také upozornit na skutečnost, že exekučním titulem je formálně usnesení o schválení smíru a namítání „věcných vad exekučního titulu“ by tedy touto optikou mělo směřovat do soudního rozhodnutí a nikoliv do samotného smíru. Nicméně takový přístup by nesl znaky

⁴⁸⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2230/16.

⁴⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2020, sp. zn. 20 Cdo 1655/2020.

⁴⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 8. 2020, sp. zn. 20 Cdo 1858/2020.

⁴⁸⁹ Předsedal senátu Nejvyššího soudu 20 Cdo, jenž vydal usnesení sp. zn. 20 Cdo 1858/2020. SVOBODA, Karel. Kolegium NS nesouhlasí s „moderováním“ nemravných exekučních titulů. Co s tím? *Soudní rozhledy*. 2021, roč. 27, č. 3, s. 78-80.

⁴⁹⁰ LAVICKÝ, Exekuce na základě věcně nesprávného exekučního titulu, 2021, op. cit., s. 186-193.

⁴⁹¹ VOJTEK, Petr. Přehled rozhodnutí NS nepřijatých v roce 2021 do Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek. *Soudní rozhledy*. 2022, roč. 28, č. 2, s. 39-42.

formalismu, neboť materiálně se vykonává právě schválený smír, jehož obsahem jsou práva a povinnosti stran.⁴⁹²

Těžiště tohoto problému ovšem nespočívá v exekučním řízení a jeho v zásadě absentující úpravě zabránění vykonání vadného titulu, nýbrž již ve fázi nalézacího řízení, ve které smír nabývá účinky pravomocného rozsudku a jedinou účinnou obranou je toliko procesní žaloba na zrušení schvalujícího usnesení v tříleté lhůtě (vydání deklaratorního usnesení o neplatnosti smíru v jiném řízení by kýžený efekt nepřineslo). Je třeba mít také stále na zřeteli jeho povahu jako dohody stran, která se nadto může vyslovovat i o něčem jiném, než co bylo původně předmětem sporu, a ani potenciální rozpor s objektivní realitou není relevantní námítkou, pokud účastníci mohli s předmětem smíru volně disponovat.⁴⁹³ Namítání věcných vad je přesto značně omezeno.

12.1.6 Věcný záměr ČŘS a úvahy *de lege ferenda*

Věcný záměr ČŘS je v oblasti úpravy prostředků nápravy soudního smíru poznamenán teorií o dvojí skutkové podstatě, současně ale vychází z předpokladu, že strany nemají v úmyslu ukončit spor neplatným smírem. K tomu, aby uzavřený smír přivodil konec řízení, musí splňovat požadavky na něj kladené právem procesním i právem hmotným.⁴⁹⁴ Zde lze shledat jistou modifikaci nauky o dvojí skutkové podstatě a posunutí se od stávajícího judikatorního nazírání⁴⁹⁵ ve prospěch nauky o dvojí povaze akcentující vůli stran ukončit proces dohodou o určitém hmotněprávním obsahu.⁴⁹⁶

Autoři Věcného záměru ČŘS zohledňují, že se nevede řízení, v němž by případná hmotněprávní neplatnost vyšla najevo, a ustupují proto od příkazu směřovanému soudu, který jej neschválí, „*je-li v rozporu s právními předpisy*,“⁴⁹⁷ a nahrazují jej vyslovením soudu, že řízení skončeno není, „*jeví-li se smír podle hmotného práva zdánlivý nebo neplatný a k neplatnosti se má přihlížet i bez návrhu*.“⁴⁹⁸

⁴⁹² Taktéž Kurka pracuje se schváleným smírem jako exekučním titulem. KURKA. Exekuční titul. In: KURKA, DRÁPAL, 2004, op. cit., s. 89-91.

⁴⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2022, sp. zn. 24 Cdo 501/2021.

⁴⁹⁴ Věcný záměr ČŘS, bod 191., s. 230.

⁴⁹⁵ Srov. např. již zmíněné usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. I. ÚS 2330/19.

⁴⁹⁶ ROSENBERG, SCHWABS, GOTTWALD, 2010, op. cit., s. 738, marg. č. 32.

⁴⁹⁷ § 99 odst. 2 o. s. ř.

⁴⁹⁸ Věcný záměr ČŘS, bod 191., s. 229.

Od současného procesního řádu se věcný záměr zásadním způsobem odklání i v otázce možnosti zpochybnění smíru po hmotněprávní stránce. Upouští od procesní žaloby na zrušení usnesení o schválení smíru s argumentem, že by mělo být možné uplatnit hmotněprávní vady smíru shodně jako u jiných právních jednání, tj. prostředky a ve lhůtách hmotného práva, v jakémkoliv řízení. Konkrétně buď samostatnou určovací žalobou (stane se předmětem sporu), nebo námitkou v již probíhajícím (jiném) sporu bez nutnosti zahájení nového řízení (soud se jí bude zabývat jako otázkou předběžnou).⁴⁹⁹ Posouzení bezrozpornosti smíru s hmotným právem v jiném řízení nebrání deklaratorní usnesení o skončení řízení, překážka *rei iudicatae* u smíru vůbec nenastává (první varianta).⁵⁰⁰

U druhé varianty s právní mocí smíru lze jeho procesní účinky odstranit rozsudkem na základě samostatné žaloby.⁵⁰¹ Žaloba směřuje přímo na zrušení právní moci smíru, což oproti dosavadní žalobě podle § 99 odst. 3 o. s. ř. je přílehavějším řešením. Jsou-li účinky právní moci odklizeny, může kterákoliv ze stran navrhnout pokračování v původním řízení. Další výklad bude věnován první variantě, kterou autorka práce pokládá za vhodnější s ohledem na podstatu smíru.

Shledá-li soud v jiném řízení určovací žalobu důvodnou, výrokem rozsudku určí, že smír je neplatný nebo zdánlivý. Jen tehdy, je-li neplatnost nebo zdánlivost vyslovena ve výroku rozhodnutí, mohou strany pokračovat v původním řízení, v němž soud rozhodne o původním procesním nároku. V případě „pouhé“ námitky v řízení tak učiní, v souladu s dispoziční zásadou, jen k mezitímnímu návrhu určovacímu vzešlého od jedné či druhé strany, jímž rozšíří předmět sporu (předběžná otázka se stane samostatným předmětem sporu), a to mezitímním rozsudkem určovacím před vynesení konečného rozsudku nebo v samostatném výroku konečného rozsudku, je-li již věc zralá k rozhodnutí. Mezitímní návrh určovací, oproti určovací žalobě, postrádá požadavek na prokázání existence naléhavého právního zájmu.⁵⁰²

⁴⁹⁹ Věcný záměr ČŘS, bod 192., s. 232.

⁵⁰⁰ Věcný záměr ČŘS, bod 192., varianta 1: „*Usnesení o skončení řízení smírem není na překážku tomu, aby byl smír v jiném řízení posouzen z hlediska hmotného práva.*“

⁵⁰¹ Věcný záměr ČŘS, bod 192., s. 233.

⁵⁰² K mezitímnímu návrhu určovacímu: Věcný záměr ČŘS, bod 187.: „*Každá strana může až do konce ústního jednání navrhnout, aby právní vztah nebo právo, které se staly v řízení spornými a na jejichž existenci nebo neexistenci zcela nebo zčásti závisí rozhodnutí o žalobě, byly určeny v rozsudku, který bude o žalobě vyneseno, nebo v rozsudku, který mu bude předcházet. Toto ustanovení se nepoužije, může-li se o předmětu nového návrhu jednat jen ve zvláštním řízení, výlučně předepsaném pro věci toho druhu, nebo brání-li navrženému rozhodnutí předpisy o věcné příslušnosti soudu.*“

K mezitímnímu rozsudku určovacímu: Věcný záměr ČŘS, bod 317.: „*Soud může mezitímním rozsudkem ještě před rozhodnutím ve věci samé rozhodnout také o tom, zda tu je či není právní vztah*

Z důvodu, že se soud o existenci či neexistenci právního vztahu vysloví ve výroku rozhodnutí, je tím vznesená otázka definitivně a závazně vyřešena, neboť objektivní meze právní moci budou doléhat též na ni. Posiluje se i právní jistota, neb v původním řízení, bude-li v něm pokračováno, se soud nebude moci znovu řešením této otázky zabývat a dospět k rozdílným skutkovým a právním závěrům. Zároveň rozsah právní moci bude určen samotnými stranami jako důsledek jejich záměrné procesní činnosti.⁵⁰³ Zdařile se tím odstraňují neduhy současné právní úpravy, výše popsané.

Věcný záměr ČRS vytváří zajímavou konstrukci zakládající se na kombinaci obou zmiňovaných doktrín. Na jednu stranu se opírá o vůli stran ukončit spor jen platnou dohodou, na druhou stranu ponechává původní řízení, v němž byl sjednán neplatný smír, a tato vada vyjde v jiném řízení najevo, uzavřené, jestliže žádná ze stran původně rozhodujícímu soudu nenavrhne, aby v řízení o původně uplatněném procesním nároku pokračoval.⁵⁰⁴ Jinými slovy, byť řízení nemohlo skončit neplatným smírem, je třeba na něj jako na skončené hledět. Soud v původním řízení se dostává do pozice, v níž oprávněně nekoná a svou nečinností nevytváří průtahy, neb řízení samo od sebe neběží.

Pokračovat v původním řízení má nepochybně své opodstatnění, pokud strany uzavřely smír v pokročilém stádiu řízení, kdy již byla předložena procesní tvrzení a (alespoň v převážné části) provedeno dokazování, jehož výsledky mohou posloužit i nadále.⁵⁰⁵ Vkrádá se ovšem na mysl otázka, jaké využití může mít pro strany poskytnutá možnost pokračovat v řízení.

Je-li vedeno samostatné řízení o určení neplatnosti smíru, soud svým rozhodnutím sice odklidí neplatné právní jednání stran, původní spor o právo ale není vyřízen, obnovuje se. Uvedené lze demonstrovat na následujícím příkladu. Předmětem původního řízení byl nárok na zaplacení 100 000 Kč z titulu zápůjčky. V jeho průběhu účastníci uzavřeli smír v podobě privativní novace, dle níž žalovaný namísto úhrady proti němu uplatňované pohledávky převede na žalobce vlastnické právo k movité věci. Po zaprotokolování smíru a skončení řízení se ukáže, že předmětná movitá věc neexistuje. Soudní smír je v jiném řízení prohlášen

nebo právo, jakmile se projednání takového návrhu žalobce či žalovaného stane zralým k rozhodnutí (mezitímní určovací rozsudek).“

⁵⁰³ MACUR, *Předmět sporu v civilním soudním řízení*, 2002, op. cit., s. 59. LAVICKÝ, *Právní moc důvodů rozsudku?*, 2022, op. cit., s. 457-469.

⁵⁰⁴ Navrhuje se, že tak mohou učinit ve lhůtě jednoho měsíce od doručení rozsudku, jímž je neplatnost nebo zdánlivost smíru určena.

⁵⁰⁵ HORA, 1932, op. cit., s. 420.

pro počáteční nemožnost plnění za (absolutně) neplatný. V tomto případě je pokračování v řízení namístě, neboť doposud není vyřešen žalobcem zprvu vznesený nárok na vrácení peněžité zápůjčky (původní závazek neplatnou novací nezanikl).

Domůže-li se ovšem žalobce uspokojení svého nároku na zaplacení 100 000 Kč v jiném řízení (nebrání tomu překážka *rei iudicatae*), v němž byla nutně nastolena předběžná otázka platnosti smíru (není zapotřebí zahajovat samostatné řízení o určení neplatnosti smíru), se závěrem, že nový závazek nemohl platně vzniknout a nadále trvá povinnost žalovaného vrátit žalobci 100 000 Kč, a proto soud žalobě na plnění vyhověl, návrat do původního řízení by pro něj nemělo žádný význam.

Byť Věcný záměr ČŘS nenašel dostatečnou podporu napříč odborným i politickým spektrem, úvahy jeho autorů vztahující se k materiálním vadám smíru a cest jejich nápravy se ubírají správným směrem. Věcný záměr ČŘS reaguje na hmotněprávní úpravu následků vadných právních jednání a jasně stanoví, které z nich, tj. zdánlivost a absolutní neplatnost, jsou na překážku skončení věci. Lze vyslovit souhlas s presumpcí, že účastníci zamýšlí vyřídit věc platným smírem. Skončení řízení, aniž by byl spor (platně) odklizen, by pro ně nemělo smysl. Zároveň ale ponechává v dispozici účastníků, zda po úspěšném uplatnění hmotněprávních vad smíru budou pokračovat v původním řízení o původním vzneseném nároku.

Přínosem je upuštění od schvalovacího procesu a právní moci smíru (varianta 1.), jež, jak je výše zevrubně popsáno, způsobují značné komplikace i při uplatňování materiálních vad smíru, neboť je při opodstatněnosti prostředku nápravy dosaženo toliko zrušení schvalujícího usnesení, nikoliv odklizení samotného smíru. Navrhovaná úprava umožňuje účinně jej zpochybnit jako jakékoliv jiné hmotněprávní jednání s tím, že závěr o jeho neplatnosti bude vyjádřen přímo ve výroku rozhodnutí (posouzení této otázky soudem bude pro další spory závazné). Vzhledem k tomu, že smír, oproti autoritativnímu rozhodnutí soudu, je dohodou stran a obsahuje jejich svobodně formulovanou vůli, by tato možnost měla být zachována.

Jistou nevýhodou to však může znamenat pro fázi nuceného vymáhání povinnosti ze smíru, čehož si všímají i jeho autoři.⁵⁰⁶ Přiznání účinku

⁵⁰⁶ Věcný záměr ČŘS, bod 192., s 232.

vykonatelnosti smíru, přestože jeho správnost nelze zaručit, je odůvodňováno kompromisem mezi praktickými potřebami a právem na soudní ochranu.⁵⁰⁷ Pak je ale třeba, aby zde byly prostředky, které jeho stranám nabídnou možnost nápravy.

Je také otázkou, zda účastníky od uzavírání smírů v nalézacím řízení takto široká možnost jeho zpochybnění neodradí, právě ve spojitosti se stoupající nejistotou, zda nebude jako exekuční titul napadán. Motivace k uzavření smíru za vzájemných ústupků strádá za situace, kdy podání určovací žaloby by bylo v odůvodněných případech důvodem pro odklad výkonu rozhodnutí, resp. exekuce. Prohlášení smíru za neplatný by následně vedlo k jejich zastavení.

Leč i přes nastíněné negativní důsledky v eventuálním vykonávacím řízení lze o navrhované úpravě reálně smýšlet, neboť případně reflektuje podstatu a povahu smíru. Zapadá do celkového pojetí smíru i jako právní jednání mezi subjekty soukromoprávních vztahů, přičemž z této koncepce plyne, že jeho zpochybnění by mělo být možné prostřednictvím žaloby ve lhůtách stanovených hmotným právem. Snazší zpochybnění smíru jakožto exekučního titulu je jeho stinnou, avšak zřejmě nevyhnutelnou stránkou.

⁵⁰⁷ Věcný záměr ČRS, bod 191., s 231.

12.2 Procesní vady

Soudní smír může trpět procesními vadami. Například věc - předmět smíru - nenáleží do mezinárodní příslušnosti či do pravomoci civilního soudu, smír schválil vyloučený soudce nebo smír uzavřel někdo, kdo tak učinil sice v rozsahu, v jakém je svéprávný, leč procesně nezpůsobilý, aniž by byl řádně zastoupen (například je soudem rozhodnuto ve smyslu § 23 o. s. ř.).

Z pohledu nauky o dvojí skutkové podstatě smíru, z níž je v této práci vycházeno, jeho procesní vady zásadně nezasahují do hmotněprávní roviny. Smír se může prosadit i jako hmotněprávní dohoda (za podmínek výše uvedených, tj. pokud jeho strany nevyjádřily vůli být vázány jen smírem platným a účinným po všech jeho stránkách, to jest ve formě soudního smíru).

Jak ale procesní vady smíru působí na jeho procesní účinky, tj. skončení řízení, závaznost, nezměnitelnost a vykonatelnost? A jak tyto vady vytknout? A co když strany smíru mají zájem jen na odstranění jeho vykonatelnosti (resp. zastavení exekuce), aniž by minily znovu o původně sporném nároku jednat?

Netřeba rozvádět, že je-li procesní nedostatek smíru zjištěn v průběhu řízení, nemělo by na jeho základě řízení vůbec skončit. K procesním vadám by měl soud v řízení vždy přihlédnout.

Nejprve bude přiblížena rakouská a německá právní úprava, které nabízí odlišné pohledy, jak se procesní vady smíru mohou odrazit na jeho procesních účincích, a poskytují hodnotný základ pro úvahy o možných procesních postupech vytýkání těchto vad.

12.2.1 Rakouská právní úprava

V Rakousku se právní úprava odvíjí zejména od skutečnosti, že soudní řízení končí zaprotokolováním smíru, jenž je prost účinků právní moci. To s sebou nese snazší a širší možnosti jeho zpochybnění.

Procesní nedostatky smíru dle převažující rakouské doktríny vedou k jeho procesní neúčinnosti, aniž by byla dotčena jeho věcná stránka.⁵⁰⁸ Původní řízení se ale samo o sobě neotvírá, jakýkoliv procesní nedostatek je třeba uplatnit prostřednictvím návrhu na pokračování v (původním) řízení. Podání nové žaloby

⁵⁰⁸ Srov. rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 1986, č. 7 Ob 611/86.

o tentýž nárok nepřichází do úvahy, neboť původní řízení není považováno za skončené (překážka litispendence). V rámci řízení o návrhu na pokračování se soud zabývá tvrzenou procesní neúčinností jako otázkou předběžnou. Shledá-li návrh důvodným, bez dalšího pokračuje v (původním) řízení.⁵⁰⁹

Podle Klicky je uplatnění čistě procesních vad u soudu v konečném důsledku často neefektivní. Přestože se v řízení pokračuje, novační účinky dohody musí být ve věci zohledněny.⁵¹⁰ Poukazuje rovněž na neblahou skutečnost, že podání návrhu není časově omezeno, a s argumentem zájmu na právní jistotě se přiklání k analogickému užití procesních lhůt pro podání žaloby pro zmatečnost se zřetelem k charakteru uplatňovaných vad (§ 534 öZPO).⁵¹¹ Fasching vyzdvihoval i kladné aspekty zvoleného postupu: šetření času a nákladů na novou žalobu a soudní řízení a přezkum smíru týmž soudcem.⁵¹²

Absence procesního účinku skončení řízení a časového limitu pro uplatnění procesních vad smíru se promítá i do exekučního řízení. Je-li v nalézacím řízení napadán smír po své procesní stránce návrhem na pokračování v řízení a je-li současně na jeho podkladě vedena exekuce, může to vést k jejímu odkladu podle § 42 odst. 1 bod 1. a 2. EO. Rozhodne-li nalézací soud o návrhu kladně, exekuci je třeba zastavit podle § 39 odst. 1 bod 10. EO, neboť exekuční titul vůbec nemohl nabýt vykonatelnosti.⁵¹³ Pokud souběžně probíhá řízení o návrhu na pokračování v řízení a řízení o návrhu na zastavení exekuce, Klicka se domnívá, že by přednostně mělo být rozhodnuto nalézacím soudem, aby se předešlo vzniku odlišných rozhodnutí. Komplikace by rozdílné rozhodování způsobilo zejména tam, kde by exekuční soud shledal neúčinnost soudního smíru a exekuci zastavil a posléze by nalézací soud pokládal soudní smír za účinný a návrh na pokračování v řízení zamítl. Oprávněný by se ocitl v téměř bezvýchodné situaci, svoji pohledávku by nemohl ani vymáhat, ani žalovat.⁵¹⁴ Dle jeho názoru by mělo být rozhodnuto nejprve nalézacím soudem, neboť o účinnosti, resp. neúčinnosti soudního smíru jím bude závazně rozhodnuto i pro další řízení, včetně řízení

⁵⁰⁹ SARIA, 2018, op. cit., s. 91.

⁵¹⁰ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 999, marg. č. 37.

⁵¹¹ Klicka pokládá za sporné vyhovět návrhu na pokračování v řízení několik let po zaprotokolování smíru například pro skutečnost, že nahrávka jednání byla nesprávná, strana nebyla zastoupena advokátem nebo smír zaprotokoloval vyloučený soudce. KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 1 005, marg. č. 47.

⁵¹² FASCHING, 1990, op. cit., s. 686, marg. č. 1361.

⁵¹³ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 999, marg. č. 37.

⁵¹⁴ KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 1000, marg. č. 39.

exekučního. Závaznost se bude vztahovat jen na ten daný nárok a jen ke konkrétní namítané vadě.⁵¹⁵

12.2.2 Německá právní úprava

V německém modelu se způsob uplatnění procesních vad smíru neliší od uplatnění vad hmotněprávních. Procesní vada smíru způsobuje jeho procesní i hmotněprávní neúčinnost.

12.2.3 Česká právní úprava

V českých poměrech je situace odlišná. Liší se především tím, že český procesní řád poskytuje smíru procesní ochranu v podobě právní moci, která mimo jiné značí konečnost vyřízení sporu. Procesně vadný smír automaticky nepozbývá svých účinků v procesní rovině v tom směru, že se neotvírá původní řízení, které bylo na jeho základě skončeno, nepozbývá své závaznosti a nepřestává být bez dalšího podkladem pro výkon obsažené povinnosti. Přesto občanský soudní řád postrádá výslovná ustanovení o způsobu nápravy procesně vadného smíru a stranám nezbyvá než vyvolaný procesní účinek zvrátit prostřednictvím žaloby pro zmatečnost směřované proti schvalujícímu usnesení v *de facto* samostatném řízení (§ 229 a násl. o. s. ř.). Ve svém důsledku prostředek nápravy doléhá i na samotný smír, neboť bez usnesení o schválení smíru nemůže procesně působit ani do něj vtělený smír.

Oproti rakouskému modelu by pro trvající účinky právní moci smíru žádost či návrh na pokračování v řízení ničeho nezmohly. Ze shodného důvodu by strany byly neúspěšné i se samostatnou žalobou.

⁵¹⁵ Klicka dané vysvětluje na následující situaci: předmětem smíru jsou tři nároky, návrh na pokračování v nalézacím řízení je podán jen ohledně jednoho nároku, zato návrh na zastavení exekuce pro všechny tři. Přestože procesní vada má obvykle dopad na všechny směrem vyřízené nároky, závaznost rozhodnutí nalézacího soudu se bude vztahovat pouze k tomu jednomu namítanému nároku. Další příklad, navrhne-li povinný pokračování v řízení a současně zastavení exekuce, nikoliv však pro stejnou procesní vadu, exekuční soud musí o zastavení exekuce rozhodnout. Závaznost jeho rozhodnutí dopadá pouze do daného exekučního řízení. KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 1000, marg. č. 39.

12.2.4 Žaloba pro zmatečnost

Občanský soudní řád poskytuje účastníkům k nápravě vad vzniklých v důsledku porušení procesních předpisů procesní prostředek nápravy – žalobu pro zmatečnost (§ 229 a násl. o. s. ř.). Žaloba pro zmatečnost je zákonem a často i odbornou naukou řazena k mimořádným opravným prostředkům.⁵¹⁶ Nečiní tak zcela přesně, předmětem řízení o žalobě pro zmatečnost jsou jiné otázky, než které soud řešil v nalézacím řízení, a žaloba sleduje jiné cíle než opravné prostředky – odstranění rozhodnutí a obnovu původního řízení. Řízení o zmatečnostech je do jisté míry řízením nezávislým. Za případnější označení žaloby lze proto shledat „jiný prostředek nápravy“ vadného rozhodnutí.⁵¹⁷

Je-li žalobou pro zmatečnost napadeno usnesení o schválení smíru, její kladné vyřízení znamená zrušení usnesení s účinky *ex tunc*. Tím nutně pozbývá účinky pravomocného rozsudku i schválený smír, neboť pouze schválenému smíru jsou tyto účinky propůjčeny.⁵¹⁸ Není-li řízení současně zastaveno, popřípadě věc postoupena příslušnému orgánu, soud, před nímž byl smír uzavřen, pokračuje v projednání věci bez dalších návrhů stran. Procesní řád mu ukládá, aby přihlédl ke všemu, co vyšlo najevo v původním řízení nebo při projednávání žaloby.⁵¹⁹ Řízení se dostává do fáze, v jakém se nacházelo při uzavírání smíru.

Přestože procesní účinky smíru soud svým procesním úkonem odstraní, při aplikaci doktríny o dvojí skutkové podstatě smíru a tehdy, vykazuje-li smír pouze procesní vady, jsou jeho hmotněprávní účinky zachovány. Soud proto k němu, k námitce *rei transactae*, v dalším řízení přihlédne.⁵²⁰

Může se jevit sporným, zda uvedené platí i za předpokladu, učiní-li účastníci hmotněprávní účinky úpravy svých právních vztahů závislými na její procesní účinnosti. Pokud by úmysl stran byl zřejmý a nepochybný, nebude možno vyloučit, aby i hmotněprávní dohoda ztratila svoji relevanci. V pokračujícím řízení by

⁵¹⁶ MACKOVÁ. Žaloba pro zmatečnost. In: WINTEROVÁ, MACKOVÁ, 2018, op. cit., s. 564. DOLEŽÍLEK. § 229. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit., s. 1811, marg. č. 1.

⁵¹⁷ Shodně ŠÍNOVÁ, Renata. § 229. In: SVOBODA, Karel; SMOLÍK, Petr; LEVÝ, Jiří; DOLEŽÍLEK, Jiří et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 840, marg. č. 1. Srov. také Věcný záměr ČRS – Část 4. Obnovené řízení, s. 325-412.

⁵¹⁸ § 99 odst. 3 věta první o. s. ř.

⁵¹⁹ § 235h odst. 2 o. s. ř.

⁵²⁰ Tedy obdobně jako v rakouském právu. Klicka uvedené, pokud jde o rakouský pohled, rozšiřuje o dohodu o nákladech řízení, je-li součástí smíru. Vysvětluje, že dohoda o nákladech tvoří s hlavním obsahem smíru neoddělitelný celek, bez kterého by nebyl sjednán. KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 999, marg. č. 37. Shodně SARIA, 2018, op. cit., s. 91.

záleželo na účastnících, zda uzavřou novou dohodu o stejném obsahu či se dohodnou jinak, resp. se nedohodnou vůbec a soud rozhodne autoritativně.

Účastník je pro namítání zmatečnostních vad, oproti rakouskému a německému modelu, svázán zákonnými lhůtami. Časové omezení odráží skutečnost, že samotnému smíru zákonodárce poskytuje účinky pravomocného rozsudku. Ohraničeným časovým prostorem pro podání žaloby pro zmatečnost zákonodárce vyvažuje na jedné straně vládu práva a na straně druhé právní jistotu v pravomocně nastolených vztazích.

12.2.5 Dosah do exekuce a přezkum procesních vad

Dalším procesním aspektem schváleného smíru je jeho vykonatelnost a tedy i, v případě smíru znějícího na plnění, možnost vést na jeho podkladě výkon rozhodnutí, resp. exekuci. Povinný ovšem nemá ve vykonávacím řízení velkou šanci dosáhnout zastavení jeho výkonu z důvodu namítaných procesních vad, pokud je neúspěšně uplatnil, nebo vůbec neuplatnil prostřednictvím žaloby pro zmatečnost (účinky vykonatelnosti trvají).

České soudy se k přezkumu vad nalézacího řízení v řízení vykonávacím, potažmo exekučním staví konzistentně rezervovaně. Nejvyšší soud v mnoha svých rozhodnutích vyjádřil stanovisko, že: „[O]kolnost, že soudní řízení, jež předcházelo vydání k výkonu (exekuci) navrženého rozhodnutí, bylo postiženo vadou [ať již zmatečnostní nebo „jinou“ vadou podle § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř.], nezakládá současně vadu řízení o výkon (exekuci) takového rozhodnutí.“⁵²¹ Se shodnou argumentací pokračoval i v dalším rozhodnutí, v němž explicitně uvedl, že: „[P]řípadné vady nalézacího řízení, byť by skutečně existovaly, se do exekučního řízení nepřenášejí a nepředstavují okolnosti rozhodné pro nařízení exekuce.“⁵²² S citovaným náhledem koresponduje i rozhodovací činnost Ústavního soudu, jenž dané opřel o podstatu exekučního řízení, pakliže zdůraznil, že „[P]rávě exekuční řízení je řízením formálním, jelikož sleduje jiný cíl než řízení nalézací, a to nucenou

⁵²¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2000, sp. zn. 20 Cdo 2475/98, dále srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2002, sp. zn. 20 Cdo 970/2001, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2002, sp. zn. 20 Cdo 554/2002 [R 62/2004 civ.]. Z recentní judikatury možno zmínit například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2019, sp. zn. 20 Cdo 4733/2018.

⁵²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2008, sp. zn. 20 Cdo 3547/2006.

*realizaci v nalézacím řízení již stanovených práv a povinností, a že tudíž v něm vady nalézacího řízení zkoumat a odstraňovat není přípustné.*⁵²³

Nejvyšší soud v této souvislosti poukazuje zejména na to, že „*k nápravě vad nalézacího řízení mohou sloužit pouze zákonem stanovené příslušné jiné procesní prostředky nežli námitky uplatňované v rámci exekuce,*“⁵²⁴ s tím, že „*od 1. 1. 2001 je k dispozici v nalézacím řízení jako procesní opravný prostředek žaloba pro zmatečnost a tedy v případě, kdy měl povinný reálnou možnost tento mimořádný opravný prostředek využít, není možné ze stejných důvodů přezkoumávat případné procesní vady nalézacího řízení v rámci návrhu na zastavení exekuce.*“⁵²⁵ V konkrétní věci, v níž byl podán návrh na zastavení exekuce s námitkou existence zmatečnostního důvodu podle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. (namítáno, že pro procesní nezpůsobilost povinného, aniž by byl v řízení zastoupen, nemohlo dojít k řádnému doručení exekučního titulu), svůj přístup zmírnil a připustil možnost zastavení exekuce ve zcela výjimečných případech (nikoliv však v souzeném), jestliže povinný nemohl proti takové vadě nalézacího řízení účinně brojit prostřednictvím žaloby pro zmatečnost.⁵²⁶

V daném kontextu nelze opomenout zmínit závěry Nejvyššího soudu formulované před více než dvěma desítkami let, přesto stále aplikovatelné, k důvodu zastavení exekuce podle sběrného § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. (nepřípustnost výkonu rozhodnutí). Nejvyšší soud tehdy vyslovil, že: „*Z povahy věci (včetně logického požadavku srovnatelnosti jednotlivých důvodů zastavení výkonu) musí jít o takové okolnosti, pro které další provádění výkonu je způsobilé založit kolizi s procesními zásadami (byť mohou mít podklad v právu hmotném), na nichž je výkon rozhodnutí (jakožto procesní institut) vybudován, anebo je protichůdné účelu, který se jím sleduje (§ 261 o. s. ř.), totiž zajistit (efektivní) splnění povinnosti, vyplývající z vykonávaného titulu. Z toho, že se žádá, aby výkon byl prohlášen za nepřípustný, plyne, že musí jít o okolnosti, které se v uvedených směrech vyznačují odpovídající relevancí, resp. působí intenzívně a v podstatné*

⁵²³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 11. 2006, sp. zn. IV. ÚS 530/06.

⁵²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 8. 2006, sp. zn. 20 Cdo 1558/2006.

⁵²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 4. 2019, sp. zn. 20 Cdo 936/2019.

⁵²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 4. 2019, sp. zn. 20 Cdo 936/2019. Obdobně srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 10. 2017, sp. zn. III. ÚS 2690/17, v němž Ústavní soud shrnul, že: „[...] o návrhu na zastavení exekuce osoby tvrdící, že jí exekuční titul nikdy nebyl - z důvodu absence procesní způsobilosti - řádně doručen, může exekuční soud meritorně rozhodovat pouze za předpokladu, že bude v řízení postaveno na jisto, že taková osoba z důvodu svého zdravotního postižení (duševní poruchy) objektivně nebyla s to podat v zákonné lhůtě žalobu pro zmatečnost.“

*miře; přirozeným smyslem výkonu totiž je, aby byl proveden, nikoli zastaven.*⁵²⁷ Jím řečené lze přenést i na rozebíraný případ procesních vad smíru, neboť nelze trvat na jeho výkonu, pokud by to znamenalo rozpor se základními zásadami nejen exekučního řízení, ale i právního státu.

Lze shrnout, že povinnému, chce-li odvrátit výkon procesně vadného smíru, nezbývá než vyčerpat žalobu pro zmatečnost proti usnesení o jeho schválení pro zákonem vymezené důvody, pokud tuto možnost reálně má, a absolvovat tak další řízení. V opačném případě doufat, že exekuční soud shledá podmínky pro výjimečný postup dle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.

12.2.6 Věcný záměr ČŘS a úvahy *de lege ferenda*

Autoři Věcného záměru ČŘS přibližují úpravu soudního smíru zejména jeho rakouskému pojetí. Rovněž akcentují, že řízení má skončit již účinkem dispozičního úkonu – smíru. Zároveň ale, oproti zahraničním vzorům, nad rámec protokolace předpokládají deklaratorní usnesení soudu o tom, že řízení je skončeno, jež samostatně nabývá právní moci. Tím usilují o zajištění větší právní jistoty.⁵²⁸

Ke zpochybnění smíru pro procesní vady nezavádí samostatný procesní institut. Bylo by proto třeba i nadále vycházet z obecné úpravy opravných prostředků v pravém slova smyslu a jiných prostředků nápravy.⁵²⁹ Tím by byl vymezen i časový horizont, v němž by bylo možno se jeho nápravy domáhat (v závislosti na konkrétním prostředku nápravy). Byť ani po uplynutí stanovených procesních lhůt nelze vyloučit zjištění procesní vady, je žádoucí, v zájmu právní jistoty, v některý okamžik pokládat řízení za skončené, přestože *de facto* skončeno není.

K namítání procesních vad smíru, prostřednictvím pravomocného usnesení o skončení řízení, může posloužit časově omezená žaloba pro zmatečnost.⁵³⁰ Oproti nynější žalobě pro zmatečnost, zmatečnosti, které lze v prostředku nápravy uplatnit, věcný záměr vymezuje úžeji. Zaměřuje se jen na ty nejtěžší vady procesu, tzv.

⁵²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2000, sp. zn. 20 Cdo 1508/98.

⁵²⁸ Věcný záměr ČŘS, bod 191., s. 230.

⁵²⁹ Věcný záměr ČŘS upravuje opravné prostředky v pravém slova smyslu (odvolání /proti rozsudkům/, rekurs /proti usnesením/ a dovolání) a jiné prostředky nápravy (žaloba pro zmatečnost a žaloba na obnovu řízení). Rozdíl tkví v tom, že druhá kategorie postrádá devolutivní a zpravidla i suspenzivní účinky.

⁵³⁰ Věcný záměr ČŘS, body 444.-458, s. 399-412. Pro podání žaloby pro zmatečnost je navrhopána subjektivní lhůta jednoho měsíce, objektivní lhůta tří let od nabytí právní moci usnesení.

kvalifikované vady.⁵³¹ Tato přísnost je u smíru (usnesení o skončení řízení) vyvažována existencí (řádného) opravného prostředku. Po kladném vyřízení žaloby a zrušení usnesení o skončení řízení, případně též zrušení řízení jemu předcházejícího, vyžaduje-li to povaha zmatečnosti, následuje obnovené řízení.⁵³² Pro navazující řízení by platilo výše řečené o závaznosti ve smíru obsažené dohody o vypořádání hmotněprávních vztahů.

V otázce napadání smíru pro procesní vady ve vykonávacím a exekučním řízení není dostatečného podkladu k odchýlení se od stávající judikatury, jež jeho přezkum v zásadě zapovídá. V dané záležitosti je rozhodování soudů konzistentní a navrhovaná úprava nepřináší takovou podstatnou změnu, která by odmítavý přístup byla s to zvrátit. Stěžejní bod zůstává – je v dispozici účastníků zpochybnit smír v nalézacím řízení žalobou pro zmatečnost, byť v přísnější (restriktivní) podobě. Nadto je ochrana stranám smíru zajišťována i dalším procesním prostředkem – rekuresem. Pokud účastníci tyto procesní instrumenty včas nevyužijí, ač jim v tom nic nebrání, v zájmu právní jistoty jim nemůže příslušet neomezené dovolávání se právní ochrany ve fázi výkonu. Naopak v případě úspěšného vytknutí procesních vad a ztráty vykonatelnosti smíru, bude namíste jeho výkon zastavit.

Je pozitivem, že se věcný záměr vrací k původní koncepci dispozičních úkonů a odstraňuje zasahování soudu do dispoziční volnosti stran prostřednictvím schvalovacího usnesení o smíru. Z důvodu zájmu na právní jistotě však oproti svým inspiračním zdrojům zavádí usnesení o skončení řízení, v němž soud uzavřený smír vyjádří. Přestože jde jen o deklaratorní rozhodnutí, že řízení je skončeno, nemůže být jeho hodnota podceňována, zvláště za situace, kdy navrhované prostředky nápravy neobsahují výslovnou úpravu přímého napadení smíru z procesních důvodů. Na druhou stranu, pokud toho samého cíle lze dosáhnout prostřednictvím „obecných“ prostředků nápravy, zavádění dalších procesních institutů by bylo nadbytečné a leckdo by mohl namítnout jeho kolizi s proklamovanou snahou o zjednodušení civilní řízení.

⁵³¹ Bod 444. Věcného záměru ČŘS: „Pravomocné rozhodnutí, jímž byla věc vyřízena, lze napadnout žalobou pro zmatečnost, jestliže: a) rozhodoval ze zákona vyloučený soudce nebo přisedící; b) strana neměla procesní subjektivitu, nebo v případě nedostatku procesní způsobilosti nebyla řádně zastoupena, ledaže vedení sporu dodatečně výslovně nebo konkludentně schválila sama strana nebo její zákonný zástupce; c) projednání věci bránilo účinky právní moci rozsudku. Žaloba pro zmatečnost je však nepřijatelná, byl-li její důvod již dříve neúspěšně uplatněn v řízení před soudem prvního stupně nebo v opravných řízeních, nebo mohla-li její strana uplatnit, ale neučinila tak.“

⁵³² Věcný záměr ČŘS, bod 456., s. 411.

A priori nelze zavrhnout ani řešení rakouské, které předpokládá zpochybnění smíru prostřednictvím návrhu na pokračování v řízení (nebylo-li by zde usnesení, jež zaštiťuje pravomocné skončení řízení). Absence právní moci smíru by to umožňovala. Soud by si k návrhu na pokračování v původním řízení jako předběžnou otázku položil, zda řízení skončilo procesně účinným smírem. Procesní vady by posuzoval tentýž soud, před nímž byl smír uzavírán a jenž má k dispozici všechny relevantní podklady.⁵³³ Při negativní odpovědi by se otvíral prostor pro pokračování v původním řízení. Pokud by soud dospěl k názoru, že řízení je skončeno, svůj závěr by deklaroval v zamítavém rozhodnutí. Zároveň by předestřené řešení přineslo úsporu času a nákladů, které by bylo jinak nutno vynaložit. Bylo by však záhodno zvažovat i negativní dopady, které v Rakousku jsou způsobeny neexistencí (zvláštních) procesních lhůt k namítání procesních vad smíru, a předcházet jim.

Německé řešení není bezvýhradně přenositelné do našeho právního řádu, již jen z důvodu, že je nezbytné zachovat jistou úroveň právní jistoty, na kterou jsme si již navykli. Ta, pakliže bychom se nemohli spolehnout, že řízení v některý okamžik dosáhlo svého konce, neboť by bylo třeba v řízení vždy pokračovat, se oslabuje.

Bylo by lze uvažovat i o zvláštním (jednotném) prostředku nápravy k vytýkání jak procesních, tak hmotněprávních vad smíru. K jednotné úpravě se kloní Saria, podotýká, že v jejím rámci by mohl vzniknout prostor i pro výslovnou úpravu obnoveného soudního řízení.⁵³⁴ Jednotná úprava pro uplatnění hmotněprávních i procesních vad smíru by přinesla mnohá zjednodušení pro účastníky i pro soudy nejen za situace, kdy by smír trpěl nedostatky v obou svých aspektech (např. společná úprava funkční příslušnosti soudu). Proti jeho zavedení však stojí skutečnost, že každá z těchto vad má své charakteristické znaky, počínaje lhůtami k jejich uplatnění (hmotněprávní vady smíru by mělo být možné uplatnit v hmotněprávních lhůtách jako u jakéhokoliv jiného právního jednání, kdežto procesní vady ve lhůtách procesních), přes předmět přezkumné činnosti až po způsob a následky rozhodnutí o prostředku nápravy, tj. zda umožnit pokračovat v původním řízení nebo v něm pokračovat bez dalšího. Jednotný opravný prostředek se tudíž ukazuje spíše nevhodným.

⁵³³ Je však otázkou, zda by procesní vady neměl přezkoumávat instančně vyšší soud. Např. při namítání podjatosti soudce, před nímž byl smír uzavřen, tento problematický aspekt vystupuje na zřetel.

⁵³⁴ SARIA, 2018, op. cit., s. 95.

12.3 Odvolání

Situaci, kdy soud vydal usnesení o schválení smíru, aniž by v řízení došlo ke smírnému vyřešení věci, nebo nesměl ke smíru přihlížet (§ 41 písm. b) o. s. ř.), popřípadě k jeho vydání přistoupil ve zvláštních typech řízení, jejichž povaha ukončení řízení smírem vylučuje, mohou účastníci řešit odvoláním proti tomuto usnesení.⁵³⁵ Jde o výjimku ze zásady, že odvolání není přípustné proti usnesení, jímž byl schválen smír (§ 202 odst. 1 písm. f) o. s. ř.).

Důvodová zpráva k zákonu č. 49/1973 Sb., jenž možnost odvolacího přezkumu napříště ponechal jen u usnesení, jimiž bylo schválení smíru odepřeno, jasně vyložila, že: *„Tato nová úprava však nedopadá na případy rozhodnutí, vyjadřující takové projevy účastníků, které charakter soudního smíru nemají.“*⁵³⁶ Krátce nato navázal Nejvyšší soud Slovenské socialistické republiky: *„Nemožno ho (§ 202 odst. 1 o. s. ř., pozn. autorky) teda vykladať tak, že by bolo odvolanie vylúčené voči uzneseniu, ktoré súd síce formuloval ako uznesenie o schválení zmiernu, ktoré však vyniesol bez toho, že by k uzavretiu zmiernu skutočne došlo.“*⁵³⁷

V citovaném rozhodnutí soud rovněž konstatoval, že: *„Za súdny zmier možno považovať iba prejavy účastníkov, ktoré si v celom svojom obsahu zodpovedajú a ktoré sú urobené v úmysle, aby ich súd schválil.“*⁵³⁸ Uvedený závěr lze zajisté vztáhnout i na případ, dospějí-li účastníci ke smíru, avšak tak, jak jej soud převzal do výroku usnesení, neodpovídá původnímu úplnému znění vypořádání (ať již předloženému návrhu na schválení smíru či smíru zaprotokolovanému), tzn. nepřevzal jej v celém rozsahu nebo naopak překročil jeho rozsah, případně jej schválil v jiné podobě. I v takových případech by účastníkům měla být poskytnuta možnost prostředku nápravy, neboť projevy vůle vyjádřené dispozičním úkonem k soudem schválené podobě nesměřovaly.

Odvolání je dále přípustné proti usnesení, jímž smír schválen nebyl, proti výroku usnesení o schválení smíru o nákladech řízení, není-li otázka jejich náhrady obsahem smíru, a proti případným dalším výrokům usnesení.⁵³⁹

⁵³⁵ DRÁPAL, § 202. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit., s. 1602, marg. č. 9. SVOBODA. § 99. In: SVOBODA, SMOLÍK, LEVÝ; DOLEŽÍLEK, 2021, op. cit., s. 493, marg. č. 6.

⁵³⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 49/1973 Sb., § 202 odst. 1 o. s. ř.

⁵³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 28. 4. 1976, sp. zn. 1 Cz 48/76 [R 45/1977 civ.].

⁵³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 28. 4. 1976, sp. zn. 1 Cz 48/76 [R 45/1977 civ.].

⁵³⁹ DRÁPAL, § 99. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit., s. 645, marg. č. 5.

Proti usnesení ve výroku, jímž byl schválen smír, (zásadně) není odvolání přípustné (§ 202 odst. 1 písm. f) o. s. ř.). Naopak Věcný záměr ČŘS upravuje opravný prostředek proti nepravomocným usnesením soudu prvního a druhého stupně – rekurs, přičemž deklaratorní usnesení o skončení řízení, je-li dosaženo smíru, z předmětu přezkumné činnosti funkčně příslušného soudu nevyjímá. Pro podání opravného prostředku je navrhována lhůta 15 dnů od doručení usnesení.⁵⁴⁰ Instančně nadřízený soud tomu, u něhož byl smír uzavřen, by se při své přezkumné činnosti zaměřil na to, zda dispoziční úkon účastníka byl perfektní, tedy zda byl s to ukončit řízení. Ukáže-li se rekurs důvodným, napadené usnesení zruší, resp. jej změní tak, že řízení není skončeno.

Popisovaný opravný prostředek se uplatní v obou předkládaných variantách, i pokud smír bude nabývat účinků pravomocného rozsudku, i pokud nikoliv, neboť se jím napadá usnesení o skončení řízení, v němž je smír vyjádřen a jenž samostatně nabývá právní moci. Lze si položit otázku, co se děje se smírem, jemuž věcný záměr přisuzuje účinky pravomocného rozsudku, přičemž účastník podá důvodný rekurs proti (zatím nepravomocnému) usnesení o skončení řízení. Pokud nejsou splněny předpoklady procesně účinného smíru a toto je deklarováno, resp. není deklarováno, že řízení je skončeno, neměl by být smír pokládán za pravomocný. Tyto úvahy se opírají o dikci bodu 191. Věcného záměru ČŘS, varianta 2., dle něhož „*Uzavřou-li strany smír, soud usnesením vysloví, že řízení je skončeno, a smír v tomto usnesení vyjádří. Smír má pak účinky pravomocného rozsudku.*“⁵⁴¹

⁵⁴⁰ Věcný záměr ČŘS, body 428.-442., s. 387-396.

⁵⁴¹ Věcný záměr ČŘS, bod 191. varianta 2., s. 231.

12.4 Žaloba na obnovu řízení

Pravomocné usnesení o schválení smíru umožňuje současná právní úprava napadnout žalobou na obnovu řízení podle § 228 a násl. o. s. ř., lze-li důvody obnovy vztáhnout (i) na předpoklady, za nichž byl smír schvalován.

Důvodem obnovy pravomocně skončeného sporu je obecně vzato nesprávně zjištěný skutkový stav.⁵⁴² Procesní řád jej konkretizuje tak, že žalobu je možné uplatnit, jsou-li tu skutečnosti, rozhodnutí nebo důkazy, které účastník nemohl bez své viny v původním řízení použít, nebo lze-li provést důkazy, které nemohly být v původním řízení provedeny. To vše za předpokladu, že tyto skutečnosti, rozhodnutí nebo důkazy mohou pro účastníka, který se obnovy řízení domáhá, přivodit příznivější rozhodnutí. Již z této stručné charakteristiky procesního instrumentu z pohledu jeho přípustnosti je seznatelné, že usnesení o schválení smíru mezi jeho typické předměty přezkumu nepatří.

Uzavrou-li strany před soudem smír nebo předloží-li mu smír již dosažený ke schválení, soud (nadále) v zásadě neprovádí dokazování ke zjištění skutkového stavu a již vůbec ne v takovém rozsahu a intenzitě, jež přísluší pro meritorní rozhodnutí. Nadto ve většině případů účastníci nahrazují původní sporný závazek závazkem novým a doposud získaná skutková zjištění ztrácejí na významu (přesto ale mohou soudu posloužit k posouzení předpokladů k jeho schválení dle § 99 odst. 3 o. s. ř.). Skutková zjištění se zásadně omezují na shodná tvrzení účastníků. U dohody není ani přiléhavé hovořit o potencialitě přivození „příznivějšího rozhodnutí“ (bylo by lze se přiklonit k vysvětlení Hrdličky, že kdyby smír nebyl schválen, byla by situace pro navrhovatele příznivější – zkrácen na svých právech se může cítit jak ten, komu ze smíru vzniká nějaké právo, tak ten, komu z něj vzniká nějaká povinnost⁵⁴³). Nejvyšší soud zřejmě, vědom si této odlišnosti, i proto staví přípustnost žaloby u smíru na zúženém výkladu: *„O obnově řízení, které skončilo schválením účastníky uzavřeného smíru, lze [...] uvažovat jen tehdy, jestliže je namítána (coby nová) skutečnost, jež byla-li by soudu známa v okamžiku, kdy o schválení smíru rozhodoval, by smír (oproti rozhodnutí původnímu) neschválil, přičemž by tak mohl učinit jen v případě, že by dospěl k závěru, že uzavřený smír -*

⁵⁴² WINTEROVÁ, Alena. Důvody opravných prostředků. *Právník*. 1979, roč. 118, č. 10, s. 952.

⁵⁴³ HRDLIČKA, Jindřich. Obnova řízení skončeného soudně schváleným smírem. *Socialistická zákonnost*. 1971, roč. 19, č. 10, s. 556.

právé vzhledem k existenci této skutečnosti - je právním úkonem, jenž je v rozporu s právními předpisy (§ 99 odst. 2 o. s. ř.).“⁵⁴⁴

Nejvyšší soud zároveň z důvodu obnovy vylučuje (nové) skutečnosti, pro které, věda je účastník, smír by neuzavřel, pokud tyto skutečnosti nejsou důvodem k přehodnocení bezrozpornosti smíru s právními předpisy. Uvedené lze demonstrovat na konkrétním případě, jenž řešil Nejvyšší soud v citovaném rozhodnutí. Žalovaná v návrhu na obnovu řízení tvrdila, že se po právní moci usnesení o schválení smíru, kterým se zavázala zaplatit žalovanou částku, dozvěděla, že příslušná částka nebyla zaplacená žalobcem, nýbrž třetí osobou. Nejvyšší soud v jejích tvrzení neshledal dostatečný podklad pro povolení obnovy řízení a uzavřel, že „*pro posouzení důvodnosti žaloby na obnovu řízení, které skončilo smírem, je nerozhodné, zda by žalovaná smír uzavřela, kdyby o této skutečnosti věděla,*“ pakliže „*tato nově najevo vyšlá skutečnost není tou, která by soudu znemožnila schválení uzavřeného smíru pro rozpor s právními předpisy ve smyslu § 99 odst. 2 o. s. ř.*“⁵⁴⁵ V jiném sporu žalobkyni s obdobnými námitkami (smír by neuzavřela, byla-li by jí známa určitá skutečnost) Nejvyšší soud odkázal na žalobu podle § 99 odst. 3 o. s. ř. s tím, že existence tohoto procesního instrumentu činí návrh na obnovu řízení nepřípustným.⁵⁴⁶

Bude namíste vyjasnit vzájemný vztah obou procesních institutů, tj. žaloby podle § 99 odst. 3 o. s. ř. a žaloby podle § 228 o. s. ř. V nauce i praxi byla otázka jejich konkurence spornou. Bylo poukazováno na to, že rozpor s právními předpisy, jehož absence je předpokladem schválení smíru a jeho existence předpokladem pro obnovu řízení, může způsobovat hmotněprávní neplatnost smíru, ta je však zároveň důvodem k podání žaloby podle § 99 odst. 3 o. s. ř.⁵⁴⁷

Hrdlička hovořil o alternativním užití obou prostředků, je-li smír podle hmotného práva neplatný (resp. je-li jeho neplatnost tvrzena) a jsou-li všechny předpoklady pro jejich uplatnění splněny. Dovožoval, že soud podle své úvahy o účelnosti takového postupu přeruší řízení o jedné z nich, neboť směřují ke stejnému cíli – zrušení schvalujícího usnesení.⁵⁴⁸ Naopak Steiner vylučoval obnovu

⁵⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 33 Cdo 4364/2011, dále např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2003, sp. zn. 20 Cdo 307/2002, z novějších např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2016, sp. zn. 28 Cdo 982/2016.

⁵⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 33 Cdo 4364/2011.

⁵⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2003, sp. zn. 20 Cdo 307/2002.

⁵⁴⁷ HRDLIČKA, *Obnova řízení skončeného soudně schváleným smírem*, 1971, op. cit., s. 554-555.

⁵⁴⁸ HRDLIČKA, *Obnova řízení skončeného soudně schváleným smírem*, 1971, op. cit., s. 554. HRDLIČKA, § 231. In: RUBEŠ, 1970, op. cit., s. 141.

řízení v těch případech, kdy je dán některý z důvodů činících smír neplatným podle hmotného práva. Při jeho existenci za přípustnou pokládal pouze žalobu podle § 99 odst. 3 o. s. ř.⁵⁴⁹ Stavinohová právní základ pro nemožnost jejich souběžného uplatnění shledávala v zásadě procesní ekonomie a § 230 o. s. ř., vylučující žalobu na obnovu řízení, lze-li zrušení nebo změny rozhodnutí dosáhnout jinak. Za situace, kdy by bylo lze uvažovat o použití obou procesních prostředků nápravy, upřednostňovala žalobu podle § 99 odst. 3 o. s. ř. jako nástroj účelnější a pružnější, oproti obnově řízení, která je zdlouhavější a složitější.⁵⁵⁰ Závěry, k nimž dospěli Steiner a Stavinohová, tedy že přípustnost žaloby podle § 99 odst. 3 o. s. ř. činí nepřípustnou žalobu na obnovu řízení, lze nalézt i v judikatuře Nejvyššího soudu.⁵⁵¹

Je nutno přihlídnout k tomu, že popsané procesní závěry byly formulovány za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964. Ten se k otázce rozporu právního úkonu s právními předpisy a jeho následkům stavěl rigidněji než posléze přijatý občanský zákoník z roku 2012. Rozpor právního úkonu se zákonem postihoval sankcí absolutní neplatnosti (§ 39 ObčZ). Nyní platný a účinný předpis soukromého práva tuto zásadu prolamuje a razí směr, že ne každé porušení způsobuje (absolutní nebo relativní) neplatnost právního jednání, nýbrž jen takové, které odporuje zákonu, a zároveň smysl a účel zákona vyžaduje, aby právní jednání nevyvolávalo zamýšlené právní následky (§ 580 odst. 1 o. z.). Doznaný vývoj v oblasti hmotného práva ale nereflektují komentovaná procesní ustanovení občanského soudního řádu, je tudíž na teorii a praxi, aby se s případnými nejasnostmi vypořádala.

V některých případech sankci neplatnosti právního jednání stanoví přímo ta právní norma, která byla porušena (např. nakládání s majetkem postiženým inhibitoriem dle exekučního řádu /§ 47 odst. 6 a § 49a ex. ř./). Odporující zákonu je také právní jednání porušující zákaz stanovený vykonatelným konstitutivním soudním rozhodnutím vydaným na základě zákonného zmocnění (např. § 76 odst. 1 písm. e/ o. s. ř.).⁵⁵² Konkurence obou procesních prostředků nápravy je v uváděných případech zřejmá a ve světle výše nastíněného je přílehavějším instrumentem žaloba podle § 99 odst. 3 o. s. ř., jež je přímo určena k nápravě vad s následkem neplatnosti smíru.

⁵⁴⁹ STEINER, 1975, op. cit., s. 354.

⁵⁵⁰ STAVINOHOVÁ, Jaruška. K otázce konkurence žaloby o neplatnost smíru a návrhu na obnovu řízení. *Socialistická zákonost*. 1977, roč. 25, č. 10, s. 617-620.

⁵⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2003, sp. zn. 20 Cdo 307/2002.

⁵⁵² DVOŘÁK, Bohumil. Rozpor právního jednání se zákonem. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 2011, č. 3, s. 28-35. Nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 29 ICdo 50/2013.

Tak jasné řešení se nenabízí u tzv. generální klauzule obsažené v § 580 odst. 1 o. z., která posouzení právního následku vady opírá o teleologický výklad porušené právní normy. Zřejmě by platně nevznikl závazek osobě, která se bez příslušného lékařského oprávnění zaváže k provedení závažného lékařského zákroku.⁵⁵³ Naopak uzavření smlouvy podnikatelem v oblasti volné živnosti bez příslušného živnostenského oprávnění nezapřičiňuje vždy neplatnost takového jednání a bude vždy na zvážení konkrétních okolností v konkrétní věci, jaký následek porušení přisuzovat.⁵⁵⁴ Hranice mezi neplatností a mírnějšími následky rozporu právního jednání se zákonem není ostrá, a proto i existence střetu žaloby podle § 99 odst. 3 o. s. ř. a žaloby na obnovu řízení je především pro účastníky při rozhodování o podání toho kterého prostředku nápravy stěží rozpoznatelná.

Bude tudíž nezbytné se zaměřit na samotnou podstatu a účel žaloby na obnovu řízení skončeného schváleným smírem. Žaloba na obnovu řízení ve své podstatě směřuje proti konečnému výroku soudu, napadá schvalovací proces a jeho výsledek. Jejím cílem je znovuotevření procesu, skončeného teprve za přispění soudu, na základě pro soud nových informací. Účastníci výslovně nebrojí proti v původním řízení souhlasně projevené vůli k určitému uspořádání jejich práv a povinností. Žalobou fakticky říkají: „*Máme tady dohodu, ale soud ji neměl schválit.*“ I proto po povolení obnovy samotná smírná dohoda zůstává nedotčena (bez vazby na důvod, pro který byla obnova navrhována) a soud v obnoveném řízení musí nejprve, s přihlédnutím ke všemu, co vyšlo najevo jak v původním řízení, tak v řízení o povolení obnovy, rozhodnout o návrhu na schválení smíru; „*pokud by soud nerozhodl o tom, zda smír schvaluje, a pokračoval by v řízení, bránila by rozhodnutí ve věci existence smíru uzavřeného účastníky v původním řízení.*“⁵⁵⁵

Tvrdí-li účastníci, že smír je v rozporu s právními předpisy a z tohoto důvodu je neplatným právním jednáním, nechť k jeho nápravě užijí žalobu podle § 99 odst. 3 o. s. ř., s obavou, že soud k závěru o jeho neplatnosti při teleologickém výkladu příslušné právní normy nedospěje. Žaloba na obnovu řízení by do úvahy přicházela tehdy, pakliže smír sice odporuje zákonu, ale jako hmotněprávní jednání není neplatný, tj. je platný, přesto účastníci chtějí pro nové okolnosti věci

⁵⁵³ HANDLAR, DOBROVOLNÁ. § 580. In: LAVICKÝ, 2022, op. cit., s. 1853, marg. č. 38.

⁵⁵⁴ Je třeba zkoumat, zda je naplněn požadavek vhodnosti. Prohlášení právního jednání za neplatné se dotkne osob, které s „podnikatelem“ smlouvy uzavřely (princip právní jistoty). MELZER, PIECHOWICZOVÁ. § 580. In: MELZER, TĚGL, 2014, op. cit., s. 724, marg. č. 26.

⁵⁵⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 29. 4. 1982, sp. zn. Cpj 66/82.

pokračovat v původním řízení. Oprávněné by byly námitky, že uzavřením smíru, ať už k němu účastníci přistupují z nejistoty o správnosti svého stanoviska a výsledku řízení či z nezájmu na dalším sporování se, se v podstatě vzdávají řádného projednání jejich záležitosti a podstupují riziko, že soudní rozhodnutí pro ně mohlo vyznít příznivěji. I z tohoto pohledu se obnova řízení jeví značně problematickou.

Nutno podotknout, že celá konstrukce je poněkud zvláštní. Dle přesvědčení autorky práce důvod vzniku této nesystémovosti má své kořeny v předešlých zněních úpravy žaloby na obnovu řízení v občanském soudním řádu. Občanský soudní řád ve znění účinném do 31. 12. 1991 upravoval žalobu na obnovu řízení, která krom nedostatků ve skutkových zjištěních zahrnovala i důvody zmatečnosti.⁵⁵⁶ Tvrdil-li účastník, že mu byla odňata možnost jednat před soudem, nebo že o schválení smíru rozhodoval vyloučený soudce, dávala žaloba na obnovu řízení v kontextu smíru větší smysl. Novela provedená zákonem č. 30/2000 Sb. zakomponovala do procesního řádu žalobu pro zmatečnost, pod kterou důvody zmatečnosti přešly, a důvodem obnovy řízení zůstaly pouze skutkové okolnosti. Od tohoto okamžiku žaloba na obnovu řízení u smíru ztratila své hlavní a smysluplné poslání.

Žaloba na obnovu řízení u smíru, jenž podléhá schvalovacímu procesu, je záležitostí ne příliš šťastnou. A pakliže převáží koncepce vyřízení sporu „pouhým“ uzavřením a zaprotokolováním smíru, návrh na obnovu řízení ztrácí své místo úplně. Žaloba na obnovu řízení předně usiluje o zhojení nedostatků ve skutkových zjištěních, které mohly mít za následek méně příznivý výsledek řízení pro navrhovatele. Základem smíru je však souhlasná vůle stran k určitému uspořádání sporných nebo nejistých práv a její projev dispozičním úkonem, v jehož důsledku (další) zjišťování skutkového stavu věci odpadá a vychází se ze souhlasných tvrzení stran.⁵⁵⁷ Lhostejno, zda soud do dispozičního úkonu ingeruje či nikoliv, pokud mají účastníci za to, že smír trpí vadou způsobující jeho neplatnost, případným, účelným a logickým prostředkem nápravy je žaloba určená přímo ke zpochybnění samotného smíru.

⁵⁵⁶ Podle § 228 odst. 1 písm. c), d), e) o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 1991, mohl účastník řízení napadnout pravomocný rozsudek návrhem na obnovu řízení, byla-li mu postupem soudu odňata možnost jednat před soudem, nemělo-li řízení proběhnout pro nedostatek podmínek řízení nebo rozhodoval-li vyloučený soudce anebo byl-li soud nesprávně obsazen, popř. bylo-li rozhodnuto v jeho neprospěch v důsledku trestného činu soudce.

⁵⁵⁷ Kritikem obnovy řízení u smíru je také Svoboda. SVOBODA, Karel. Obnova řízení, v němž nebylo rozhodnuto na základě dokazování. *Jurisprudence*. 2009, roč. 18, č. 2, s. 3-8.

Žaloba na obnovu řízení je rovněž přípustná proti usnesení o smíru schváleném ve smírčím řízení. Nesystémovost úpravy zde, s ohledem na podstatu a účel smírčího řízení, vystupuje o to více do popředí. Všiml si toho už tehdejší Nejvyšší soud ČSR: „*V případě, že byla povolena obnova řízení, jež skončilo usnesením schvalujícím smír uzavřený ve smírčím řízení (§ 69 o. s. ř.), omezí soud nové projednání věci na rozhodnutí o tom, zda smír schvaluje či nikoli, neboť tím se splní účel smírčího řízení a není podklad k dalšímu řízení.*“⁵⁵⁸ Prozatím žádné změny pravidel, které by reflektovaly jiný způsob vyřízení věci, nenastaly.

Ani v Rakousku není obnova řízení zakončeného smírem přípustná (§ 530 odst. 1 öZPO, *a contrario*). Řízení, které se navrhuje k obnově, musí být ukončeno rozhodnutím soudu, jímž se spor vyřizuje, smír takovým rozhodnutím není (pro stejný důvod není přípustné ani odvolání).⁵⁵⁹ Nadto žaloba na obnovu řízení má dosáhnout prolomení překážky *rei iudicatae* za účelem znovuprojednání sporu. Uzavřený smír, právě z důvodu absence tohoto procesního účinku, ovšem nebrání, aby jeho účastník znovu uplatnil svůj nárok u soudu.⁵⁶⁰ Neupravení žaloby na obnovu řízení u smíru je tak plně opodstatněno.

Obdobně k nemožnosti napadnout smír žalobou na obnovu řízení přistupuje i Věcný záměr ČRS, který přípustnost tohoto prostředku nápravy navrhuje toliko u pravomocných rozhodnutí, jimiž byla věc vyřízena.⁵⁶¹

⁵⁵⁸ Stanovisko Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 29. 4. 1982, sp. zn. Cpj 66/82.

⁵⁵⁹ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2001, č. 4 Ob 253/01.

⁵⁶⁰ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 1949, č. 1 Ob 166/49.

⁵⁶¹ Věcný záměr ČRS, bod 445., s. 400-401.

13 Postavení soudu při pokusu o smír

13.1 Usilování o smír

Z formulace ustanovení § 99 odst. 1 o. s. ř.: „*Soud usiluje o smír mezi účastníky.*“ nebo § 100 odst. 1 věty druhé o. s. ř.: „*Přitom usiluje především o to, aby spor byl vyřešen smírně.*“ je patrné, že procesní řád klade důraz na smírné řešení sporu. Zákodárce úlohu soudu neomezuje jen na autoritativní rozhodování o sporných právech a povinnostech, které je v civilním procesu jeho ústřední rolí, ale vztahuje ji také na vedení účastníků k vzájemné dohodě. Částečně tak soud plní roli smírčího orgánu.⁵⁶²

V tomto kontextu nelze nezmínit v soudní praxi pověstné a komentáři často vzpomínané úsloví, že „*i ten nejhorší smír je lepší než dokonalý rozsudek.*“⁵⁶³ Zajisté za určitých okolností platí, že dohoda, zakládá-li se na společné vůli, pro strany představuje účinný a rychlý způsob vyřešení a narovnání vzájemně narušených vztahů. Současně to ale také může znamenat, že hlavní účel civilního procesu, tj. poskytnutí ochrany ohroženému nebo porušenému právu, nebude naplněn.⁵⁶⁴ Obě strany odchází (resp. by měly odcházet) od soudu s pocitem uspokojivého vyřízení jejich záležitosti, kde role vítěze a poraženého nevystupuje tolik do popředí jako u soudního rozhodnutí. Někdy se uvádí, že se těchto rolí nezhostí žádná se stran.⁵⁶⁵ S tím možno polemizovat. Ne vždy strany dospějí ke vzájemnému ústupku z pohledu hlavní otázky, smír může být výsledkem také jednostranného ustoupení z nárokovaných požadavků, kde motivací „prohravší“ strany je pozitivní promítnutí dohody do sféry jejich nákladů.

Projevená snaha o společné řešení se promítá i do budoucna, neboť lze očekávat větší ochotu k respektování ujednaných práv a povinností a menší riziko jejich vymáhání prostřednictvím vykonávacích orgánů. Předcházení vzniku dalšího sporu mezi účastníky nabírá na významu zejména tam, kde účastníci zůstávají ve vzájemném kontaktu (například z důvodu navázaných obchodních styků). Proto, slovy Jirsy, „*každý dobrý soudce by měl vycítit každou, byť nepatrnou, příležitost*

⁵⁶² JIRSA, Jaromír. *Novinky v civilním řízení soudním (kritická studie)*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, s. 36.

⁵⁶³ JANEK, VANČUROVÁ. § 99. In: JIRSA, 2019, op. cit., s. 122.

⁵⁶⁴ O spravedlivé ochraně lze hovořit tehdy, je-li rozhodnutí souladné s hmotným právem a je-li ochrana poskytnuta včas a s přiměřenými náklady. LAVICKÝ, Petr; DVOŘÁK, Bohumil. *Pro futuro. Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 5, s. 153-159.

⁵⁶⁵ ŠAMLOT, 2022, op. cit., s. 18.

*pro usmíření stran*⁵⁶⁶ a tuto vhodně využít.

Nezapomíná se ani na „odměnu“ soudce, který zpravidla nemusí ve věci provádět rozsáhlé dokazování a následně se v rozhodnutí vypořádávat se všemi provedenými a neprovedenými důkazy, jejich hodnocením a dalšími náležitostmi odůvodnění jeho písemného vyhotovení ve smyslu § 157 o. s. ř.⁵⁶⁷ Vidina zjednodušení práce jej však nesmí zaslepit před faktickým stavem a být pohnutkou k vyvíjení nepřiměřeného nátlaku na strany, který by jim ve své extrémní podobě znemožnil dosáhnout autoritativního soudního rozhodnutí.

Do jaké míry se tedy má soudce ze své pozice přičiňovat o uzavření smíru tam, kde je to s ohledem na povahu práv, o něž v řízení jde, možné?

Sluší se připomenout, že soudy jsou povolány především k tomu, aby poskytovaly ochranu právům (čl. 90 Ústavy), v civilním řízení subjektivním soukromým právům a oprávněným zájmům (§ 1 o. s. ř.), a to skutečným, nikoliv domnělým.⁵⁶⁸ Usmířování sporujících se stran proto nesmí být na úkor jejich ústavnímu poslání. Smírčí či mediační funkce jsou primárně svěřené jiným orgánům (například mediátoru).

Při porovnání znění příslušných zákonných ustanovení procesních řádů, které platily na českém území, je zřetelné, že v průběhu času akcent na uzavírání smírů v řízení nabýval různé intenzity. ČŘS „pouze“ opravňoval soud k pokusu o smír: „*Soud se může při ústním jednání v každém období na návrh nebo z úřední moci pokusiti o smírné vyřízení sporu nebo o dosažení smíru o jednotlivých sporných člancích.*“⁵⁶⁹ Zákon č. 142/1950 Sb. hovořil o obligatorním pokusu: „*O smír, který může být schválen, má se soud vždy pokusit.*“⁵⁷⁰ Stejnou formulaci následoval i občanský soudní řád ve znění do účinnosti novely provedené zákonem č. 59/2005 Sb.,⁵⁷¹ ta ji nahradila známým „*usilováním soudu o smír mezi účastníky.*“⁵⁷²

Úprava v ČŘS nejvíce vystihla samotnou podstatu dohody účastníků soudního řízení a roli soudu v něm. Hora citované ustanovení okomentoval příznačnými slovy: „*Soud nemá zákonné povinnosti pokusit se o smír, ačkoliv to*

⁵⁶⁶ JIRSA, *Novinky v civilním řízení soudním (kritická studie)*, 2005, op. cit., s. 36.

⁵⁶⁷ JANEK, VANČUROVÁ. § 99. In: JIRSA, 2019, op. cit., s. 122.

⁵⁶⁸ Srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 329/08.

⁵⁶⁹ § 204 odst. 1 věty první ČŘS.

⁵⁷⁰ § 75 posl. věty zákona č. 142/1950 Sb.

⁵⁷¹ Podle § 99 odst. 1 posl. věty o. s. ř., ve znění účinném do 31. 3. 2005, se soud má o smír vždy pokusit.

⁵⁷² Ustanovení § 100 odst. 1 o. s. ř. dokonce ukládá soudu, aby „*především*“ usiloval o to, aby byl spor vyřešen smírně.

*ovšem učiní povždy, má-li důvodnou naději, že by se spor dal smírem odkliditi. S druhé strany ale není na místě ztrácti s pokusy o smír čas tam, kde u stran není pozorovati náladu a ochotu k tomu. Neboť smír soudem jakkoliv vynucovaný není ani v zájmu důstojnosti soudu a jeho poslání, ani neuspokojuje vnitřně stran a nedocílí se jím tedy nijak toho, čeho smír docíliti má, totiž upevňovati a šířiti mír mezi občanstvem.*⁵⁷³ Tam, kde jsou strany nuceny k uzavření smíru, kde není svobodná vůle a zájem na dohodě o jakémkoliv sporném bodu, nemůže smír nikdy naplnit svoji funkci. Nadto strany se jeho uzavřením často vzdávají nároků, které jsou ve skutečnosti oprávněné, což je sice projevem jejich hmotněprávní dispozitivní volnosti, avšak nemusí nutně odpovídat procesnímu cíli realizace hmotněprávní spravedlnosti.⁵⁷⁴ V každé konkrétní věci je třeba vyvažovat příčinnivý přístup soudu se zájmy účastníků a jen v těch případech, v nichž soud nazná naději, vyvinout snahu (a nikoliv bezbřezě naléhat) o smírné rozřešení sporu. V opačném situaci od ní upustit a vyhnout se tak v lepším případě nežádoucímu oddalování projednání a rozhodnutí sporu ve věci samé.

Zdrženlivější je také rakouský öZPO, dle kterého se soud „*může*“ o smírné vyřešení sporu nebo o smír v jednotlivých sporných bodech pokusit. Rakouský přístup je blízký i Věcnému záměru ČŘS, který vychází z úsudku, že se soud má o smír pokusit vždy, jeví-li se to účelným.

Opačný přístup, který s větší urputností naléhá na smírné zakončení sporu, zaujal švýcarský SZPO, který v § 197 upravuje obligatorní smírní řízení před smírčími orgány, jejichž organizace zůstává v diskreci kantonů (pouze výjimečně lze od něj upustit). Zakotvení obecné povinnosti předsoudního pokusu o smír se však v tamních poměrech opírá o pozitivní zkušenosti z kantonů, jakož i z případů obligatorní mediace. Poukazuje se na to, že podporou konsensuálního řešení má být dosaženo stabilnější ochrany právního míru.⁵⁷⁵

O povinnosti provést pokus o smír na začátku řízení, nedošlo-li k němu již před mimosoudním smírčím orgánem, potažmo nejeví-li ze zjevně marným, hovoří také německý dZPO v § 278 odst. 1.

Nastíněné zahraniční úpravy by v českém prostředí u účastníků řízení nejspíše úspěch nezaznamenaly, naopak by v nich vzbuzovaly pocit, že poskytnutí spravedlivé ochrany jejich právům a oprávněným zájmům soudem je v nedohlednu.

⁵⁷³ HORA, 1932, op. cit., s. 417.

⁵⁷⁴ KLIČKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 973, marg. č. 5.

⁵⁷⁵ PETER, James Thomas. Art. 197. In: GÜNGERICH, ALVAREZ, 2012, op. cit., s. 2024, marg. č. 5.

Lze dodat, že byť zákonodárce v procesních řádech naznačuje, jak má soud v řízení postupovat, sebelepší vyjádření jeho postavení při stírání třecích ploch mezi účastníky na legislativní úrovni nezaručí, že v praxi nebude „dohody stran“ dosahováno jeho nadměrným tlakem prostřednictvím špatně zvolených nástrojů, které kýžený efekt nepřinesou,⁵⁷⁶ nebo že se naopak soud své smířčí úlohy vůbec nezhostí.

13.2 Probrání věci s účastníky

Za účelem vedení účastníků k uzavření smíru předseda senátu podle § 99 odst. 1 o. s. ř. „zejména s účastníky probere věc, upozorní je na právní úpravu a na stanoviska Nejvyššího soudu a rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek týkající se věci a podle okolností případu jim doporučí možnosti smírného vyřešení sporu.“⁵⁷⁷

Do činnosti soudu jakého charakteru „probrání věci s účastníky a upozornění jich na relevantní judikaturu“, objevující se v občanském soudním řádu pouze v ustanovení o soudním smíru, ale zařadit. „Nový“ prostředek soudu přinesla novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 59/2005 Sb., k důvodům jeho zakotvení důvodová zpráva ale ničeho nesdělila. Mezi odbornou veřejností bylo známo, že novelizace má původ ve snaze Ministerstva spravedlnosti ČR upravit provádění smírů v soudním řízení, neboť dle ministerstva soudci v obavě z vyjádření námítky podjatosti málo usilovali o umíření účastníků.⁵⁷⁸ V minulosti se objevily odlišné názory, že se jí (znovu) zavádí hmotněprávní poučovací povinnost soudu,⁵⁷⁹ nebo naopak, že se vlastně o žádnou poučovací povinnost nejedná, nýbrž představuje jen diskreci soudu.⁵⁸⁰ Vynořily se i hlasy zdůrazňující spíše taktické schopnosti soudce.⁵⁸¹ Rozhodně ji ale nelze směšovat

⁵⁷⁶ Klicka hovoří o tom, že i přes formulaci § 204 odst. 1 ůZPO lze v praxi při snaze o smír pozorovat nezanedbatelný a někdy až znepokojující tlak na strany (jejich zástupce) ze strany soudů. KLICKA. In: FASCHING, KONECNY, 2015, op. cit., s. 973, marg. č. 5.

⁵⁷⁷ § 99 odst. 1 o. s. ř.

⁵⁷⁸ KRÁLÍK, Michal. K možnosti vyloučení soudce z projednávání a rozhodnutí věci v souvislosti s jeho snahou o dosažení smíru mezi účastníky v probíhajícím řízení. *Soudní rozhledy*. 2007, roč. 13, č. 2, s. 60.

⁵⁷⁹ VRCHA, 2006, op. cit., s. 29-30. O „zásadním průlomem do poučovací povinnosti soudu“ a hmotněprávním poučení debatovali také Horák a Hromada. HROMADA, Miroslav; HORÁK, Pavel. Výzva k vyjádření podle § 114b OSŘ v soudní praxi a několik poznámek k připravované novelizaci občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 3, s. 92-95.

⁵⁸⁰ DRÁPAL, § 99. In: DRÁPAL, BUREŠ, 2009, op. cit., s. 643, marg. č. 2.

⁵⁸¹ KRÁLÍK, 2007, op. cit., s. 61.

s poučovací povinností informativní povahy, která má zejména nezastoupeným účastníkům pomoci odvrátit případnou újmu na procesních právech pro jejich informační deficit (nad rámec či v rozporu s § 5 o. s. ř.⁵⁸²).

Je potřeba se zamyslet, k jakému účelu má dané ustanovení sloužit. Jeho faktickým smyslem je nabádání soudu k aktivnímu přístupu a ke vzájemné komunikaci s účastníky s cílem dopomoci jim ke spravedlivému řešení odklizení sporu. Což by mohlo naznačovat doktrínu materiálního vedení sporu. Takzvané materiální vedení řízení obecně spočívá v aktivním přístupu soudu a jeho spolupůsobení při shromažďování procesní látky za účelem pravdivého a úplného objasnění skutkového stavu, který je předpokladem vydání věcně správného rozhodnutí.⁵⁸³ Míří tedy na skutkovou stránku věci při nalézání spravedlivého řešení sporu, který bude co nejvíce odpovídat skutečným hmotněprávním poměrům. Byť smír není věcným rozhodnutím soudu, jeho činnost při snaze o smírné zakončení sporné záležitosti bude v lecčem obdobná. Lze připomenout, že aktivita soudu při materiálním vedení sporu spočívá v poučovací, vysvětlovací a dotazovací činnosti⁵⁸⁴ a případně i ve vedení právního rozhovoru se stranami.⁵⁸⁵ I přesto je povinnost probrat věc s účastníky po skutkové a právní stránce výslovně upravena pouze v § 99 odst. 3 o. s. ř.

Povinnost soudu dotazovat se, upozorňovat a projednat věc se stranami se v rakouském a německém procesu prolíná celým řízením (vč. smírčího řízení, u něhož je tato povinnost německou literaturou uváděna přímo pod materiálním vedením řízení, tzv. „*Materielle Prozessleitung*“⁵⁸⁶). Podle § 182a öZPO a obdobně podle § 139 dZPO soud v případě potřeby za účelem objasnění skutkového stavu

⁵⁸² Zavedenou povinnost soudu tehdy při přijetí novely konfrontovala s § 5 o. s. ř. např. Winterová, která ji označila za nesouladnou s porevolučním vývojem. WINTEROVÁ, Alena. Máme vůbec nějakou koncepci? *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 4, s. II.

⁵⁸³ LAVICKÝ, Petr. § 5. In: LAVICKÝ, 2016, op. cit., s. 12.

⁵⁸⁴ Vysvětlovací povinnost směřuje ke shromáždění skutkových podkladů pro danou věc relevantních a zahrnuje také povinnost soudu provést i jiné než navržené důkazy ke zjištění skutkového stavu (§ 120 odst. 2 o. s. ř.). Dotazovací povinnost spočívá ve formulování dotazů (výzev) k objasnění skutkových okolností potřebných pro posouzení a rozhodnutí věci. V procesních řádech zemí kontinentálního právního systému odpovídá povinnosti pravdivosti. Poučovací povinnost doplňuje uvedené povinnosti, soud poučuje účastníky v průběhu řízení, má-li za to, že přednesy stran jsou neúplné, nebo je třeba doplnit důkazní návrhy (§ 118a o. s. ř.). MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 204-209. LAVICKÁ, Petra. Komparativní pohled na materiální vedení řízení s důrazem na vymezení poučovací povinnosti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 25, č. 2, s. 275-284.

⁵⁸⁵ LAVICKÝ. § 5. In: LAVICKÝ, 2016, op. cit., s. 13.

⁵⁸⁶ ROSENBERG, SCHWABS, GOTTWALD, 2010, op. cit., s. 401, marg. č. 16.

probere s účastníky věc po skutkové a právní stránce.⁵⁸⁷ U německého smírčího řízení je tato povinnost zdůrazněna v § 278 odst. 2 věty druhé dZPO. V rakouské a německé soudní praxi je právní dialog (tzv. „*Rechtgespräch*“) nepostradatelným elementem k realizaci věcných cílů procesu (tzv. sociální koncepce civilního procesu). Macur v tomto kontextu zdůrazňoval, že „*určitá aktivita soudu v řízení je proto považována za významnou vymoženost moderního civilního procesu.*“⁵⁸⁸

Probrání věci s účastníky pokládá za jednu z nejvýznamnějších složek materiálního vedení sporu rovněž Mazel. Současně však poukazuje na to, že možnosti, které otevřený právní rozhovor nabízí, ve srovnání s německy mluvícími zeměmi, zůstávají v tuzemském procesu značně nevyužity. Stále převažující jednostranná soudní poučení a výzvy shledává nevhodnými prostředky ke komunikaci soudu a stran, neboť neumožňují jejich dostatečnou interakci. Jako efektivnější vidí otevřenou formu dialogu, která se v zahraničí realizuje a která by se měla odehrát na počátku řízení, ideálně již na přípravném jednání.⁵⁸⁹

Přínos probrání věci po skutkové a právní stránce s účastníky není zanedbatelný ani v oblasti dosahování smírného řešení sporu. Právní rozhovor vytváří prostor pro účastníky, aby si vzájemně sdělili (a případně upřesnili) své představy, ujasnili si, co je v jejich záležitosti sporné a nesporné, co je třeba v řízení tvrdit a prokazovat, pod jakou právní normu věc subsumovat, jaké rozhodné skutečnosti se k ní vztahují a která ze stran bude zatížena důkazním břemenem ke skutkovému předpokladu té které právní normy. Na soudu je, aby rozhovor vedl, probral s nimi podstatné skutkové a právní otázky, v jeho rámci upozornil na relevantní judikaturu a zprostředkoval svůj předběžný právní náhled na věc, čemuž mohou účastníci přizpůsobit svůj postup (zásada předvídatelnosti rozhodnutí).⁵⁹⁰ Diskuze všech zúčastněných a soudce o klíčových otázkách a připomenutí případných procesních rizik ze strany soudu, budou-li účastníci lpět na pokračování v řízení, je může pozitivně, ale i negativně motivovat k vyřešení sporu smírnou cestou (např. strana rozpozná, že její nároky jsou přemrštěné, zjistí, jaké skutečnosti bude muset v řízení prokazovat, či zapůsobí upozornění na náklady řízení a čas, které si proces pravděpodobně vyžádá).

⁵⁸⁷ Jejich účelem je předcházet překvapivým soudním rozhodnutím. LAVICKÝ, Role soudu a stran v civilním sporném procesu. In: LAVICKÝ, *Moderní civilní proces*, 2014, op. cit., s. 69.

⁵⁸⁸ MACUR, *Zásada projednací v civilním soudním řízení*, op. cit., s. 120.

⁵⁸⁹ MAZEL, Filip. Právní rozhovor soudu a stran v civilním procesu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, roč. 28, č. 2, s. 267-279.

⁵⁹⁰ MAZEL, 2020, op. cit., s. 267-279.

Dohoda se vždy lépe utváří, probíhá-li komunikace na osobní bázi namísto písemné korespondence a jednostranných přepisů. Prezence samotných účastníků, popř. jejich zástupců je významným prvkem, který přispívá k úspěšnému zakončení pokusu o smír. Lze přisvědčit závěrům Mazela, aby ve věci bylo konáno přípravné jednání, které pro svoji méně formální podobu skýtá ideální prostor pro otevřený dialog subjektů řízení.⁵⁹¹ A to i při vědomí, že ne všichni soudci k přípravnému jednání přistupují s optimismem.

Zapojení soudu má své meze, které je třeba hledat v principu jeho nestrannosti a rovnosti účastníků řízení.⁵⁹² Soud při užití dostupných nástrojů musí postupovat tak, aby si zachoval svoji nestrannost a neutralitu, žádného z účastníků fakticky neznevýhodňoval, budoval jejich důvěru, a naopak se zbytečně nevystavoval pochybnostem o své nepodjatosti. Poukazem na přílehavou judikaturu má dát najevo, jakým směrem se jeho úvahy ubírají, jaký okruh skutečností je pro danou věc podstatný, a poskytnout stranám prostor se k nim vyjádřit a reagovat na ně (právo být slyšen). Rozhodně se tím nemíní poskytovat jim výklad hmotného práva či navádět je, jaké konkrétní hmotněprávní nároky a protinároky vůči druhé straně vznášet a jakou konkrétní obranu a námítky uplatňovat.⁵⁹³⁵⁹⁴ Nároky vznesené žalobcem a obrana uplatněná žalovaným jsou limitem pro jeho aktivitu. Navrhnout možnosti smírného řešení sporu přijatelného pro obě strany může být dokonce účelné. Podstatou jednání o smíru není strany ještě více rozkmotřit, nýbrž nabídnout jim pomocnou ruku při nalézání kompromisu, resp. při svobodném rozhodování, zda vůbec k uzavření smíru přistoupí.

⁵⁹¹ Například v Rakousku se smír těší velké úspěšnosti, což potvrzují i údaje z roku 2014. V roce 2014 v řízeních vedených u okresních soudů připadal 1,57 rozsudku na jeden smír a v řízeních vedených u krajských soudů jako prvoinstančních soudů dokonce 1,21 rozsudku na jeden smír. SARIA, 2018, op. cit., s. 21. Mazel vyjádřil přesvědčení, že se na těchto výsledcích podílí právě otevřený rozhovor, v němž soud se stranami probere věc po skutkové i právní stránce. MAZEL, 2020, op. cit., s. 267-279.

⁵⁹² LAVICKÝ, Petr. § 5. In: LAVICKÝ, 2016, op. cit., s. 19.

⁵⁹³ Ve sporném řízení soudu nepřisluší, aby poučoval účastníky o jejich hmotněprávních nárocích. Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 23 Cdo 721/2008.

⁵⁹⁴ Kupříkladu německá teorie vychází z toho, že povinnost soudu poskytnout upozornění (např. na promlčení nároku) existuje tehdy, pokud strana určitou okolnost nebo návrh sice explicitně či konkludentně neučinila, ale alespoň ji naznačila. SPICKHOFF, Andreas. Poučovací povinnost soudu v hodnotovém systému německého civilního procesního práva. *Bulletin advokacie*. 2019, roč. 2019, č. 3, s. 14-18.

14 Smírčí řízení a prétorický smír

Strany soukromoprávního vztahu se mohou se svou spornou záležitostí obrátit na nestranný a nezávislý soud. Projeví-li zájem a ochotu řešit spor dohodou za spolupůsobení nestranného (veřejnoprávního) subjektu, nabízí se jím možnost absolvovat smírčí řízení a tím předejít nalézacímu řízení.

Smírčí řízení představuje alternativu ke klasickému kontradiktornímu řízení a přispívá k rychlému a účinnému řešení sporů. Provádí jej soud, nedochází ale při něm k autoritativnímu rozhodování o hmotných právech a povinnostech účastníků. Jeho smyslem je vytvoření prostoru pro účastníky, aby se za pomoci třetího, nezúčastněného subjektu pokusili urovnat vzniklý spor smírnou cestou a dosáhnout pro ně přijatelného uspořádání právních vztahů v konkrétní podobě. Své opodstatnění může najít zejména tam, kde se očekává pokračování dlouhodobě navázaného právního vztahu (obchodní spory, pracovněprávní spory).⁵⁹⁵ Smírčí řízení je založeno na principu dobrovolnosti, a proto nutným předpokladem je vzájemná kooperace všech zúčastněných. Soudce sehrává roli smírčího orgánu poskytující garanci nezávislosti a nestrannosti.⁵⁹⁶

V občanském soudním řádu je smírčí řízení řazeno mezi řízení předběžné (§ 67 - § 69 o. s. ř.). Úprava je velice strohá a ve většině odkazuje na užití ustanovení o procesním smíru (§ 99 o. s. ř.). Upravuje toliko věcnou a místní příslušnost soudu⁵⁹⁷ a obsazení soudu.⁵⁹⁸ V souladu s povahou smírčího řízení stanovuje, že součinnost nebo přítomnost účastníků nelze žádným způsobem vynucovat.

Je-li smírčí řízení úspěšné, končí uzavřením dohody, tzv. prétorského smíru, který soud, jsou-li pro to splněny předpoklady,⁵⁹⁹ usnesením schválí. Uvádí se, že prétorským smírem se nastolí právní vztah, který „*odstraní ohrožování nebo porušování subjektivních práv, aniž by došlo k vedení sporu.*“⁶⁰⁰ To není zcela přesné, dohoda ve výsledku nemusí odpovídat skutečným hmotněprávním poměrům a účastníci se v rámci smluvní svobody svých skutečných právních

⁵⁹⁵ NĚMCOVÁ, Smírčí řízení prováděné obecným soudem jako forma alternativního řešení sporů, 2016, op. cit., s. 583-596.

⁵⁹⁶ Soudce při snaze o dosažení smíru může poukázat i na hmotněprávní aspekty věci.

⁵⁹⁷ Navrhnout pokus o smír mohou účastníci u okresního soudu, a to i je-li k rozhodování věci věcně příslušný krajský soud. Místně příslušný je pak kterýkoliv okresní soud.

⁵⁹⁸ Pokus o smír provádí předseda senátu i ve věcech senátních.

⁵⁹⁹ Spadá-li věc do pravomoci soudu, uzavření smíru připouští povaha věci a uzavřený smír není v rozporu s právními předpisy. Povaha věci připouští uzavření smíru tam, kde účastníci mohou dispozitivními úkony upravit vzájemný právní poměr. Zejména půjde o majetkoprávní spory na plnění.

⁶⁰⁰ KNOBLOCHOVÁ, 2000, op. cit., s. 857-874.

nároků mohou vzdát ve snaze spor ukončit. Schválený smír nabývá účinků pravomocného rozsudku, to mimo jiné znamená, že tvoří překážku *rei iudicatae* a je vykonatelný. Řízení může skončit i tzv. bezvýsledně.⁶⁰¹

Zákonem předpokládaným „*účelem smírčího řízení je uzavření smíru.*“⁶⁰² Přesto se lze setkat i s jeho využitím pouze jako prostředku k získání exekučního titulu. Účastníci jej zahajují s již uzavřenou dohodou, kterou soudu předkládají za jediným účelem: jejího schválení ve formě soudního smíru s účinky pravomocného rozsudku. Pakliže je jejich (zejména věřitele) motivací získání vykonatelného titulu pro případ nesplnění povinnosti ze strany dlužníka, stejného výsledku dosáhnou prostřednictvím notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti (smírčí řízení tím ztrácí na významu). Oproti notářskému zápisu však prétorský smír v sobě zahrnuje i další procesní aspekt – právní moc. Jeho závaznost a nezměnitelnost jej chrání před zpochybňováním v něm obsaženého právního jednání v jiném řízení. Přiznání účinků právní moci prétorskému smíru je ovšem problematické za situace, kdy jeho základem je právní jednání soukromoprávních subjektů, jehož správnost ani platnost soud nemůže zaručit.

V tomto směru je zajímavá komparace s rakouským právním řádem, který pro zahájení smírčího řízení předpokládá úmysl podat žalobu a zahájit sporné řízení: „*Kdo zamýšlí podat žalobu, je oprávněn obrátit se před podáním žaloby na okresní soud v místě bydliště odpůrce, aby jej vyzval k pokusu o urovnání sporu.*“⁶⁰³ Aby strany užily smírčího řízení toliko za účelem získání exekučního titulu, je vyloučeno (právní moci zaprotokolovaný smír nenabývá).⁶⁰⁴

Výhodou smírčího řízení je také nižší finanční zatížení účastníků.⁶⁰⁵

I přes vyčtené klady smírčí řízení není v praxi nijak hojně využíváno a ani právní teorie mu nevěnuje přílišnou pozornost. Přestože jeho historie na našem území je značná (smírčí řízení bylo upraveno již v Obecném soudním řádu z roku 1781 a později i v Civilním řádu soudním z roku 1895), je nadále institutem opomíjeným a pro mnohé neznámým. Nezájem o smírčí řízení je odůvodňováno

⁶⁰¹ Není-li dosažen smír, soud tuto skutečnost konstatuje do protokolu. Tím předběžné řízení končí, zvláštní rozhodnutí se o tom nevydává. DVOŘÁK. § 69. In: LAVICKÝ, 2016, op. cit., s. 241.

⁶⁰² § 69 věta první o. s. ř.

⁶⁰³ Vlastní překlad. § 433 odst. 1 věta první öZPO: „*Wer eine Klage zu erheben beabsichtigt, ist berechtigt, vor deren Einbringung bei dem Bezirksgerichte des Wohnsitzes des Gegners dessen Ladung zum Zwecke des Vergleichsversuches zu beantragen.*“

⁶⁰⁴ NĚMCOVÁ, Smírčí řízení prováděné obecným soudem jako forma alternativního řešení sporů, 2016, op. cit., s. 583-596.

⁶⁰⁵ Poplatková povinnost vzniká až uložením povinnosti zaplatit poplatek v souvislosti se schválením prétorského smíru (§ 4 odst. 1 písm. g) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích). Účastníci jej platí společně a nerozdílně. Není-li smíru dosaženo, poplatková povinnost nevzniká.

také tím, že právě dlužník nemá zájem na vytvoření exekučního titulu, či tím, že snaha některého účastníka o smír je leckdy považována za projev slabosti.⁶⁰⁶

Za jistý odrazující prvek lze pokládat i absenci procesních a hmotněprávních účinků podání návrhu na provedení smírčího řízení, které jsou jinak spojeny s návrhem na zahájení řízení o věci samé (zejména litispence a stavení hmotněprávních lhůt).⁶⁰⁷ Určitý aplikační prostor pro úvahy o běhu a stavení promlčecí lhůty nabízí ustanovení § 647 o. z. Byť cílí především na mediaci zahajovanou uzavřením smlouvy o provedení mediace a obdobné metody řešení sporu, jejich účel je v porovnání se smírčím řízením obdobný – dosažení dohody.⁶⁰⁸ Hmotněprávní úprava modifikuje běh promlčecí lhůty v případě uzavření dohody o mimosoudním jednání věřitele a dlužníka o právu nebo o okolnosti, která právo zakládá, a to tak, že „*promlčecí lhůta počne běžet poté, co věřitel nebo dlužník výslovně odmítne v takovém jednání pokračovat; počala-li promlčecí lhůta běžet již dříve, po dobu jednání neběží.*“⁶⁰⁹ Vztaženo ke smírčímu řízení, promlčení lhůta se staví nikoliv v důsledku jeho zahájení, nýbrž s titulu hmotněprávní dohody účastníků o tom, že spolu před soudem povedou jednání o sporném nároku.

S absencí hmotněprávního účinku při zahájení smírčího řízení se lze setkat i v rakouském právu. Na podání návrhu na pokus o smír podle § 433 öZPO není nazíráno jako na soudní uplatnění nároku, ale jako na fázi předsoudní, a proto se promlčecí lhůta nestaví.⁶¹⁰ Dle Sariy by smírčí řízení nemělo mít výslovně upravený účinek bránící běhu promlčecí lhůty, z důvodu, aby bylo možno

⁶⁰⁶ MYSLIL, Stanislav. Málo smírů v majetkových sporech. *Bulletin advokacie*. 2003, roč. 2003, č. 11-12, s. 33.

⁶⁰⁷ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1997, sp. zn. III. ÚS 144/97. Mezi procesní účinky podání žaloby patří litispence, *perpetuatio fori*, ztráta žalobcova práva volby jiného místně příslušného soudu a povinnost soudu věc projednat a rozhodnout. Hmotněprávním účinkem je stavení běhu promlčecích a přiměřeně i prekluzivních a vydržecích lhůt. Stavení lhůt u sporného řízení se týká pouze toho nároku, který byl v řízení uplatněn, a v rozsahu, ve kterém byl uplatněn, a pouze mezi účastníky zahájeného sporu. Samotné zahájení smírčího řízení podáním návrhu na pokus o smír, případně návrhu na schválení smíru dopad na běh promlčecí doby nemá (§ 648 o. z. *a contrario*).

⁶⁰⁸ Objevují i opačné názory, které jsou podkládány výslovným odkazem zákona na mimosoudní jednání, s tím, že smírčí řízení pod obsah tohoto pojmu nespadá. TÉGL, Petr, WEINHOLD, Daniel. § 648. In: MELZER, TÉGL, 2014, op. cit., s. 1044, marg. č. 12 a s. 1053, marg. č. 29.

⁶⁰⁹ § 647 o. z. Ustanovení je inspirováno Návrhem všeobecného referenčního rámce (Draft Common Frame of Reference, čl. III.-7:304 DCFR) i německou úpravou (§ 203 BGB) a zakotvuje jednak odsunutí počátku běhu promlčecí lhůty, připadl-li její počátek do doby mezi uzavřením dohody o mimosoudním jednání a výslovného odmítnutí dalšího jednání jednou ze stran, a jednak stavení promlčecí lhůty uzavřením dohody o mimosoudním jednání, která započala plynout dříve. Vychází z principu poctivosti při jednání s druhou stranou.

⁶¹⁰ Stavení promlčecích lhůt je upraveno ve věcech spotřebitelských, a to v § 18 federálního zákona o alternativním řešení sporů (BGBl. I Nr. 105/2015: Alternative-Streitbeilegung-Gesetz), který vychází z požadavků unijního práva.

předcházet nepřiměřeným procesním průtahům.⁶¹¹

Stavení promlčecích lhůt je i v českém právním prostředí záhodno ponechat hmotnému právu a jeho obecným zásadám, a to zejména tehdy, bude-li smírčí řízení i nadále dobrovolnou (předsoudní) záležitostí. Takové pojetí odůvodňuje odlišný charakter řízení, které nespočívá v autoritativním řešení sporu, nýbrž se zakládá na vzájemné ochotě a vstřícnosti stran k dohodě.⁶¹²

Se stavením běhu promlčecí lhůty z titulu zahájení smírčího řízení nepočítá ani Věcný záměr ČŘS.⁶¹³

Konečně je smírčí řízení nástrojem k dosažení vykonatelnosti mediační dohody uzavřené za ingerence mediátora (soukromé osoby) podle zákona o mediaci.⁶¹⁴ Exekucním titulem se stává jejím schválením soudem jako smír.⁶¹⁵

⁶¹¹ SARIA, 2018, op. cit., s. 145.

⁶¹² Návrh na smírčí řízení není úkonem, který by se mohl stát podkladem k tomu, aby soud nositeli uplatněného práva mohl toto právo přiznat vydáním autoritativního a závazného rozhodnutí. TÉGL, WEINHOLD. § 648. In: MELZER, TÉGL, 2014, op. cit., s. 1044, marg. č. 12.

⁶¹³ Věcný záměr ČŘS, bod 459.-461., s. 413-414.

⁶¹⁴ Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci). Ke stavení promlčecí lhůty ve světle směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. 5. 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech a jejích požadavků viz KŘIVÁČKOVÁ, HAMULÁKOVÁ, 2015, op. cit., s. 502-508.

⁶¹⁵ Ke schválení mediační dohody např. HÁJKOVÁ, Šárka. Mediace v kontextu občanského soudního řízení. *Bulletin advokacie*. 2013, roč. 2013, č. 6, s. 24-26.

15 Závěr

Rigorózní práce si kladla za cíl provést analýzu institutu soudního smíru prostřednictvím jeho stěžejních aspektů. Za tím účelem se zaměřila na objasnění jeho podstaty a povahy v tuzemském i zahraničním právu a zkoumání jeho funkcí na poli procesním a hmotněprávním. Pozornost byla věnována i související problematice vadných smírů a způsobů jejich nápravy.

Práce dospěla k následujícím poznatkům.

Soudní smír představuje formu věcného řešení sporu o právech a povinnostech, s nimiž mohou sporující se subjekty volně disponovat podle hmotného práva. Je dohodou stran dosaženou před zahájením sporného řízení (tzv. prétorický smír) nebo v jeho průběhu (tzv. procesní smír) a uzavíranou s vůlí upravit vzájemný právní vztah autonomně mimo rozhodovací vliv soudu. Soud je třetím, nezainteresovaným subjektem, který se má o smír pokusit, nazná-li příležitost pro usmíření stran, nemá jim ho však vnucovat.

Znamená rychlou, účinnou a méně nákladnou alternativu k autoritativnímu rozhodování soudu. Své opodstatnění nachází zejména tam, kde se očekává pokračování dlouhodobě navázaného právního vztahu.

Soudní smír je procesním úkonem s dvojí funkcí. Směřuje k vyvolání účinků v procesní i hmotněprávní oblasti. Je dohodou stran o sporných právech a povinnostech i (implicitní) dohodou o skončení řízení bez autoritativního rozhodnutí soudu. Není sporu o tom, že každou z jeho funkcí je třeba posuzovat podle příslušného právního odvětví. Dříve byla akcentována jeho hmotněprávní stránka, dnes převažuje pohled na soudní smír jako na procesní dohodu, jež „může“ mít právní důsledky i v oblasti hmotného práva.

Jeho dvě funkce daly podnět ke vzniku a rozvoji nauky o dvojí povaze soudního smíru a nauky o dvojí skutkové podstatě soudního smíru v rakouské a německé doktríně. Jejich podstatou je řešení otázky vzájemného působení procesní a hmotněprávní stránky smíru a dopad jeho vady v jedné jeho oblasti do oblasti druhé. Nauka o dvojí povaze soudního smíru („*Lehre von der Doppelnatur*“), v Německu převažující, vychází z předpokladu, že strany chtějí ukončit proces s určitým hmotněprávním uspořádáním jejich práv a povinností. Smír ke své platnosti a účinnosti vyžaduje kumulativní naplnění požadavků práva procesního a hmotného. Je-li byt' jen v jedné oblasti neúčinný, stává se bez dalšího neúčinným jako celek. Opačný přístup zaujala nauka o dvojí skutkové podstatě

soudního smíru („*Lehre vom Doppelatbestand*“), jež má své přední místo v rakouské procesualistice. Učí o izolaci obou jeho funkcí s tím, že vada v jedné z jeho rovin nemá přímý dopad do roviny druhé. Obě nauky mají své modifikace. U nauky o dvojí povaze soudního smíru se poukazuje na to, že z čistě procesních vad by neměla být vyvozována jeho neúčinnost po materiální stránce, resp. by na něj mělo být pohlíženo přinejmenším jako na hmotněprávní smír. U nauky o dvojí skutkové podstatě soudního smíru je upozorňováno na to, že při nastolování procesního účinku ukončení řízení by věcné vady neměly být zcela opomíjeny. České právo jejich vzájemnou podmíněnost nestanoví a taktéž česká procesualistika se přiklání k poslední zmíněné doktríně. Vzájemnou podmíněnost ovšem nelze vyloučit zejména v situaci, kdy účastníci mají zájem skončit řízení pouze s platnou hmotněprávní dohodou.

Předpokladem platného a účinného smíru je, aby soud, před nímž je smír uzavírán, měl k dané otázce pravomoc, uzavření smíru připouštěla povaha věci a smír nebyl v rozporu s právními předpisy. Přesněji řečeno, nesmí být v takovém rozporu s právními předpisy, který způsobuje zdánlivost nebo absolutní neplatnost obsaženého právního jednání, resp. jeho neplatnost relativní, namítne-li ji jedna ze stran smíru. Soud se má vadami právního jednání zabývat tehdy, vyjdou-li v řízení najevo. Skutečné hmotněprávní poměry účastníků nezjišťuje. Vzájemný ústupek stran jeho nezbytným předpokladem není. Naopak je zde kladen požadavek, aby uzavřený smír byl určitý a srozumitelný, a tedy materiálně vykonatelný. Byť zákon to výslovně u soudního smíru nestanoví, musí být uzavírán v souladu s procesními pravidly.

Soudní smír má povahu hmotněprávního určení příslušných práv a povinností. Právním důvodem právních následků je samotný smír, nikoliv usnesení o jeho schválení. Jeho hmotněprávní účinek *res transacta* se váže k okamžiku uzavření dohody jejími stranami. To platí tehdy, neučiní-li strany nastoupení hmotněprávního účinku závislé na jeho procesní účinnosti.

Strany smírem disponují s řízením i jeho předmětem. K nastolení procesního účinku (částečného) skončení řízení nedochází samotným dispozičním úkonem účastníků (uzavřením smíru), nýbrž až za ingerence soudu v podobě vydání usnesení o schválení smíru. Intervence soudu do dispozičního oprávnění stran neodpovídá funkcionálním vazbám práva hmotného a práva procesního a není v souladu s dnes převažující koncepcí civilního sporného procesu. Zároveň však nutno připustit, že tam, kde (hmotněprávní) autonomie vůle stran naráží na své

hranice, by tyto limity a jejich překročení neměly být přehlíženy ani v oblasti procesních dispozičních úkonů.

Problematická je i otázka právní moci smíru, resp. zda by tyto účinky měl smír požívat. Jeho základem je právní jednání subjektů v soukromoprávním postavení, které nutně nemusí odpovídat skutečným hmotněprávním poměrům. Soud před ani po jeho uzavření zpravidla nevede řízení, jehož výsledky by se promítly do závěru, zda smír trpí hmotněprávní vadami. Jeho správnost a bezvadnost nemůže zaručit. Nadto smír může svým obsahem překročit rámec předmětu řízení a účinky právní moci pak působí i na úpravu těch právních vztahů, které původně předmětem řízení vůbec nebyly. Právní moc a její projevy závaznost a nezměnitelnost jej přitom vylučují z napadnutelnosti pro hmotněprávní nedostatky v jiném soudním řízení, tak jak je tomu možné u jiným právních jednání. S ohledem na tyto skutečnosti a povahu soudního smíru není přisuzování mu účinků právní moci případné.

Nelze vyloučit, že soudní smír nebude trpět procesními a materiálními vadami. Trpí-li hmotněprávními vadami, bez dalšího není zasažena jeho procesní stránka. Nadále tvoří překážku *rei iudicatae* a je vykonatelný. K odstranění procesních účinků materiálně vadného (a z tohoto důvodu neplatného) smíru občanský soudní řád nabízí účastníkům zvláštní procesní prostředek nápravy: žalobu na zrušení usnesení o schválení smíru. Při jejím úspěšném uplatnění soud zruší usnesení o schválení smíru, nikoliv samotný smír. Přesto smír ztrácí účinky pravomocného rozsudku. Hmotněprávní neplatností smíru se soud zabývá jako otázkou předběžnou, a je tudíž na navazujícím soudním řízení, jak se s (neplatnou) hmotněprávní dohodou vypořádá. Do budoucna je možným řešením vyslovení neplatnosti smíru ve výroku (mezitímního určovacího) rozhodnutí k mezitímnímu návrhu určovacímu. Rovněž lze navrhnout variantu zpochybnění smíru jako jakéhokoliv jiného hmotněprávní jednání, tedy, aby bylo možno jej z hlediska věcné správnosti přezkoumat v samostatném řízení. Opuštění právní moci smíru by takový postup umožnilo.

K namítání procesních vad smíru mají účastníci v dispozici žalobu pro zmatečnost. Její kladné vyřízení znamená zrušení usnesení o schválení smíru. Smír pozbývá účinky pravomocného rozsudku a v původním řízení je třeba pokračovat. Trpí-li smír pouze procesními vadami, jeho hmotněprávní účinky by měly být zachovány. K uplatnění procesních vad jiný prostředek nápravy než procesní nepřichází do úvahy s ohledem na charakter vad. Za zvážení však stojí návrh na

pokračování v řízení po vzoru rakouském. Ostatně právě obnova řízení je cílem napadání smíru pro procesní vady. Současně s tím by bylo třeba smýšlet o zakotvení procesních lhůt k jeho podání.

Opravným prostředek proti usnesení o schválení smíru je též odvolání, které přichází na řadu za situace, kdy ke smírnému řešení věci vůbec nedošlo nebo v případech, kdy tak, jak soud smír převzal do výroku usnesení, neodpovídá původnímu úplnému znění vypořádání. Přípustná je rovněž žaloba na obnovu řízení. Ta však předně usiluje o zhojení nedostatků ve skutkových zjištěních a není tudíž, se zřetelem k podstatě soudního smíru, příléhavým prostředkem jeho nápravy. Koneckonců její uplatnění je omezené existencí konkurující „žaloby na neplatnost smíru“.

Zásadním elementem při pokusu o smír je přístup soudu ke stranám a jejich sporné záležitosti. Soud plní roli smírčího orgánu. Tam, kde je uzavření smíru z povahy věci možné a kde je, byť nepatrná, ochota stran k dohodě, by se měl o jeho dosažení pokusit a za tím účelem s nimi probrat věc po skutkové a právní stránce. Vhodným nástrojem je právní dialog soudu se stranami, který pro strany vytváří prostor, aby si navzájem sdělily a vyjasnily své představy o řešení sporu a za přispění soudu a jeho poukazu na relevantní judikaturu hledaly společný konsensus. Limitem pro soud je princip nestrannosti a rovnosti účastníků řízení.

Tato rigorózní práce poskytuje zevrubný pohled na soudní smír a jeho povahu nejen v českém právu v souvislosti s některými dílčími aspekty. Poukazuje na sporné otázky, jež v právní doktríně i aplikační praxi mohou vzniknout, a nabízí jejich řešení. Své uplatnění může najít jako podklad pro úvahy o budoucí právní regulaci soudního smíru v rámci reformy civilního sporného řízení.

16 Resumé

This thesis is focused on judicial settlement as a way of resolving a dispute over substantive rights and obligations with the participation of a third disinterested entity: the court. It is presented as an alternative to authoritative decision-making by a public authority in which the consensus of the parties involved prevails. The notion of judicial settlement includes praetorian settlement, concluded in conciliation proceedings, and procedural settlement, concluded during litigation.

The legal arrangements for the judicial settlement have changed over time. It was regulated in § 204 et seq. of Act No. 113/1895 of the Reich Code. It was viewed as a procedural contract negotiated in court and with the court's participation on the subject matter of the dispute, with primarily private law effects. The settlement was merely recorded and took effect as *rei transactae*. A substantial change came with socialist legislation. In order to ensure material truth and the declared effective protection of the rights of the working man, the State, through a new understanding of the principle of party disposition and the adversarial principle, intervened in the proceedings themselves. The limitation of the right to dispose of the proceedings and its subject matter also affected judicial settlement, which was regulated in § 40 (praetorian settlement) and § 75 (procedural settlement) of Act No. 142/1950 Coll. It became subject to court approval and took the effect of a final judgment (*res iudicata*). Today, it is regulated in § 67 et seq. and § 99 of Act No. 99/1963 Coll. Although its amendment of 1991 sought to remove undemocratic elements, its 1950s form has essentially survived to the present day.

Judicial settlement is a procedural act with a dual function. It combines a procedural act and a legal act. It aims to produce effects in both procedural and substantive law. It is both an agreement between the parties on disputed private laws and obligations and an agreement to terminate the proceedings without an authoritative decision of the court. Each of its functions must be assessed according to the relevant branch of law. It is precisely these two functions that gave rise to the doctrine of the dual nature of judicial settlement and the doctrine of the dual facts of judicial settlement in Austrian and German doctrine. Their essence is to address the issue of the interaction of the procedural and substantive aspects of a procedural act and the impact of its defect in one area on another. Czech law leans rather towards the latter.

The prerequisite for a valid and effective settlement is the condition that the court approving the settlement has jurisdiction over the matter, that the conclusion of the settlement is permitted by the nature of the matter and that the settlement does not conflict with the law. More precisely, it must not be contrary to the law in such a manner as to render the legal act contained in the settlement apparent or absolutely void, or, if one of the parties to the settlement contests it, relatively void. Mutual concession by both parties is not a prerequisite. On the contrary, there is a requirement that the agreement must be certain and intelligible and therefore materially enforceable.

By settlement, the parties dispose of the proceedings and its subject matter. However, the effect of terminating the proceedings is not triggered by the disposition itself, as its approval by the court is required. The court's interference in the dispositive power of the parties is not in line with the currently prevailing concept of civil procedure and does not correspond to the interrelationship between substantive and procedural law.

It is equally problematic to grant the settlement the effects of legal force. It is based on a legal act, and the court before which the settlement is concluded cannot guarantee its correctness and flawlessness. The court does not, as a rule, conduct proceedings before or after the conclusion of the settlement, the results of which would be reflected in a conclusion as to whether the settlement suffers from substantive defects. The effects of *rei iudicatae* also affect the subsequent impossibility of challenging it in other legal proceedings.

Judicial settlement may suffer from procedural and substantive defects. If the settlement has substantive defects, its procedural aspect is not affected immediately. It still constitutes an obstacle *rei iudicatae* and is enforceable. In order to eliminate the procedural effects of a substantively defective settlement, the rules of procedure offer the parties a specific procedural remedy: an action to annul the order approving the settlement. The action is based on the nullity of the judicial settlement. If successful, the court annuls the order approving the settlement, but not the settlement itself. It is for the subsequent court proceedings to decide how to treat the (invalid) substantive agreement. In future, it is proposed that the settlement may be challenged like any other substantive act, i.e. that it may be reviewed for substantive correctness in a separate proceeding.

The parties have the option of bringing an action for annulment (extraordinary remedy) to challenge procedural defects in the settlement. If

successful, the order approving the settlement is annulled and the original proceedings must be continued. If the settlement suffers only from procedural defects, its substantive effects should be preserved.

Other remedies against the settlement order are an appeal and an action for a retrial if the grounds for retrial are applicable to the conditions under which the settlement was approved.

Finally, consideration is given to the conciliation proceedings, the outcome of which is the praetorian settlement. Its purpose is to create a space for the parties, with the help of a third, non-participating entity, to attempt to settle the dispute amicably and to reach an amicable settlement of the legal relations acceptable to the parties. It is based on the principle of voluntariness and therefore the mutual cooperation of all parties is a prerequisite. It may be particularly useful where a long-term legal relationship is expected to continue (commercial disputes, employment disputes). A praetorian settlement has the same effects as a procedural settlement.

17 Seznam použitých pramenů

17.1 Literatura

1. COUFALÍK, Petr. *Procesněprávní vztah*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 224 s.
2. DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav et al. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1600 s.
3. DVORÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, 188 s.
4. FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, Acta Universitatis Carolinae, 1974, 102 s.
5. GAZDA, Viktor. *Hledání pravdy v civilním procesu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, 217 s.
6. HANDL, Vlastimil; RUBEŠ, Josef et al. *Občanský soudní řád. Komentář. Díl I*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1985, 858 s.
7. HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. Díl I. Nauka o organizaci a příslušnosti soudů*. Praha: nákladem vlastním, 1934, 211 s.
8. HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní. Díl II. Řízení před soudy první stolice*. Praha: nákladem vlastním, 1932, 442 s.
9. HORA, Václav. *Processní úkony dle práva rakouského*. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1907, 95 s.
10. HORA, Václav. *Učebnice civilního práva procesního*. 1. vydání. Praha: Všehrad, 1947, 602 s.
11. HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1335 s.
12. JIRSA, Jaromír. *Novinky v civilním řízení soudním (kritická studie)*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, 133 s.
13. JIRSA, Jaromír. et al. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. 3*. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 648 s.
14. KURKA, Vladimír; DRÁPAL Ljubomír. *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*. Praha: Linde, 2004, 854 s.

15. LAVICKÝ, Petr; DÁVID, Radovan; DOBROVOLNÁ, Eva; HRDLIČKA, Miroslav; CHALUPA, Radim; PONDIKASOVÁ, Tereza. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 268 s.
16. LAVICKÝ, Petr. et al. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1116 s.
17. LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 2296 s.
18. MACUR, Josef. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 219 s.
19. MACUR, Josef. *Právo procesní a právo hmotné*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 158 s.
20. MACUR, Josef. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, 183 s.
21. MACUR, Josef. *Předmět sporu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 203 s.
22. MACUR, Josef. *Základní otázky právní moci civilních soudních rozhodnutí*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1972, 129 s.
23. MACUR, Josef. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 233 s.
24. MACUR, Josef; STAVINHOVÁ, Jaruška. *Úvod do teorie občanského práva procesního*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1990, 110 s.
25. MELZER, Filip; TĚGL, Petr et al. *Občanský zákoník § 419-654. Velký komentář*. Svazek III. Praha: Leges, 2014, 1264 s.
26. OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl I. Část všeobecná*. Editor Jiří SPÁČIL. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 384 s.
27. OTT, Emil. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl II. Část zvláštní*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, 1898, 321 s.
28. RUBEŠ, Josef et. al. *Občanský soudní řád: Komentář. Díl I. Řízení před soudem prvního stupně*. Praha: Orbis, 1970, 712 s.
29. STEINER, Vilém. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. Praha: Orbis, 1975, 491 s.
30. STEINER, Vilém. *Občianske procesné právo v teórii a praxi*. Bratislava: Obzor, 1980, 580 s.

31. STEINER, Vilém. *Základní otázky občanského práva procesního*. Praha: Academia, 1981, 665 s.
32. SVOBODA, Karel; SMOLÍK, Petr; LEVÝ, Jiří; DOLEŽÍLEK, Jiří et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, 1840 s.
33. SVOBODA, Karel. *Opravné prostředky. Civilní proces z pohledu účastníka*. Praha: C. H. Beck, 2020, 544 s.
34. ŠAMLOT, Jan. *Výkon soudního smíru*. Praha: C. H. Beck, 2022, 140 s.
35. ŠÍNOVÁ, Renata; HAMULÁKOVÁ, Klára et al. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 464 s.
36. ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 2321 s.
37. VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 696 s.
38. WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena et al. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. vydání. Praha: Leges, 2018, 648 s.

17.2 Zahraniční literatura

1. FASCHING, Hans Walter. *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*. 2. Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1990, 1232 s.
2. FASCHING, Hans Walter; KONECNY, Andreas et. al. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. Auflage. 2. Band/3. Teilband, §§ 123-225 ZPO. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2015, 1113 s.
3. GEHRI, Myriam, A.; JENT-SORENSEN, Ingrid; SARBACH, Martin. *ZPO Kommentar: Schweizerische Zivilprozessordnung*. 2. Auflage. Zürich: Orell Füssli, 2015, 856 s.
4. GÜNGERICH, Andreas; ALVAREZ, Cipriano et. al. *Schweizerische Zivilprozessordnung. Kommentar zum schweizerischen Privatrecht [Berner Kommentar]*. Band II. Artikel 150-352 ZPO, Artikel 400-406 ZPO. Bern: Stämpfli Verlag, 2012, s. 1643-3250.

5. RECHBERGER, Walter Hans; SIMOTTA, Daphne-Ariane. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts*. 9. Auflage. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2017, 880 s.
6. ROSENBERG, Leo; SCHWABS, Karl, Heinz; GOTTWALD, Peter. *Zivilprozessrecht*. 17. Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2010, 1156 s.
7. SARIA, Gerhard. *Der gerichtliche Vergleich im österreichischen und tschechischen Recht*. Wien: Verlag Österreich, 2018, 185 s.

17.3 Odborné články

1. BAJCURA, Andrej; MOLČAN, Teodor. K povahe procesného úkonu podľa § 99 odst. 3 Občianskeho súdneho poriadku. *Právny obzor*. 1966, roč. 159, č. 9, s. 797-807.
2. BUREŠ, Jaroslav; DRÁPAL, Ljubomír. Novelizovat ještě jednou občanský soudní řád? *Právní rozhledy*. 1999, roč. 7, č. 3, s. 105-114.
3. DOBROVOLNÁ, Eva. Komentář k rozhodnutí usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 31 Cdo 2740/2012. *Soudní rozhledy*. 2014, roč. 20, č. 9, s. 315.
4. DRÁPAL, Ljubomír. Platí zásada „na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné“ v pracovněprávních vztazích? *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 3, s. 93-98.
5. DVOŘÁK, Bohumil. Ke vztahu rozsudku o žalobě na plnění a následné žaloby určovací. *Právní rozhledy*. 2008, roč. 16, č. 9, s. 332-336.
6. DVOŘÁK, Bohumil. Procesní úkony stran řízení. *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2018, roč. 26, č. 3, s. 84-90.
7. DVOŘÁK, Bohumil. Rozpor právního jednání se zákonem. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 2011, č. 3, s. 28-35.
8. FIALA, Josef; STEINER, Vilém. Žaloba podle § 99 odst. 3 o. s. ř. o zrušení pravomocného usnesení schvalujícího smír. *Právník*. 1968, roč. 107, č. 5, s. 432-443.
9. HÁJKOVÁ, Šárka. Mediace v kontextu občanského soudního řízení. *Bulletin advokacie*. 2013, roč. 2013, č. 6, s. 24-26.
10. HRDLIČKA, Jindřich. Dispoziční zásada v novém občanském soudním řádu: se zvláštním zřetelem k ustanovení § 153 odst. 1 o. s. ř. *Právník*. 1965, roč. 104, č. 2, s. 132-140.

11. HRDLIČKA, Jindřich. Obnova řízení skončeného soudně schváleným smírem. *Socialistická zákonnost*. 1971, roč. 19, č. 10, s. 551-561.
12. HRDLIČKA, Jindřich. Právní účinky soudního rozhodnutí, které je v rozporu se skutečnými hmotněprávními poměry. *Právník*. 1963, roč. 102, č. 7, s. 541-553.
13. HRDLIČKA, Jindřich. Žaloba o neplatnost smíru. *Socialistická zákonnost*, 1966, roč. 14, č. 3, s. 139-145.
14. HROMADA, Miroslav; HORÁK, Pavel. Výzva k vyjádření podle § 114b OSŘ v soudní praxi a několik poznámek k připravované novelizaci občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 3, s. 92-95.
15. JIRSA, Jaromír. Civilní proces po účinnosti souhrnné novely občanského soudního řádu a několik dalších úvah nad jeho perspektivami. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 5, s. 153-163.
16. KNOBLOCHOVÁ, Věra. Alternativní způsob řešení sporů: porovnání soudního smíru a mediace. *Právník*. 2000, roč. 139, č. 9, s. 857-874.
17. KRÁLÍK, Michal. K možnosti vyloučení soudce z projednávání a rozhodnutí věci v souvislosti s jeho snahou o dosažení smíru mezi účastníky v probíhajícím řízení. *Soudní rozhledy*. 2007, roč. 13, č. 2, s. 58-61.
18. KŘIVÁČKOVÁ, Jana; HAMULÁKOVÁ, Klára. Perspektivy alternativního řešení kolektivních sporů v ČR ve světle Doporučení Komise 2013/396/EU. *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 13-14, s. 502-508.
19. LAVICKÁ, Petra. Komparativní pohled na materiální vedení řízení s důrazem na vymezení poučovací povinnosti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 25, č. 2, s. 275-284.
20. LAVICKÁ, Petra. K vybraným otázkám vedlejší intervence (vedlejšího účastenství). *Bulletin advokacie*. 2021, roč. 2021, č. 3, s. 29-32.
21. LAVICKÁ, Petra. Smír a vedlejší intervence. In: *COFOLA 2020*, Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 346-359.
22. LAVICKÁ, Petra. Vedlejší intervence a opravné prostředky v civilním řízení. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2019, roč. 27, č. 1, s. 85-94.
23. LAVICKÝ, Petr. Dispoziční zásada v civilním odvolacím řízení. *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 7, s. 253-260.
24. LAVICKÝ, Petr. Exekuce na základě věcně nesprávného exekučního titulu. *Soudní rozhledy*. 2021, roč. 27, č. 6, s. 186-193.

25. LAVICKÝ, Petr. Právní moc důvodů rozsudku? *Právní rozhledy*. 2022, roč. 30, č. 13-14, s. 457-469.
26. LAVICKÝ, Petr; DOBROVOLNÁ, Eva; WINTEROVÁ, Alena; DVOŘÁK, Bohumil; PULKRÁBEK, Zdeněk. Obrana návrhu věcného záměru civilního řádu soudního. *Právní rozhledy*. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2019, roč. 27, č. 5., s. 153-159.
27. LAVICKÝ, Petr; DVOŘÁK, Bohumil. Pro futuro. *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 5, s. 153-159.
28. MACUR, Josef. Lze posuzovat procesní jednání stran podle ustanovení hmotného práva o vadách právních úkonů? *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 1995, roč. 3, č. 11, s. 440-442.
29. MACUR, Josef. Význam shodných tvrzení procesních stran pro zjištění skutkového stavu v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*. 1997, roč. 5, č. 2, s. 49-53.
30. MAZEL, Filip. Právní rozhovor soudu a stran v civilním procesu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, roč. 28, č. 2, s. 267-279.
31. MYSLIL, Stanislav. Málo smírů v majetkových sporech. *Bulletin advokacie*. 2003, roč. 2003, č. 11-12, s. 30-34.
32. NĚMCOVÁ, Drahomíra. Smírčí řízení prováděné obecným soudem jako forma alternativního řešení sporů. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. 24, č. 4, s. 583-596.
33. NĚMCOVÁ, Drahomíra. Smír jako právní jednání. In: *Dny práva 2016, Část VIII. Právní jednání*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 244-260.
34. PŘIDAL, Ondřej. Postup soudu po nařízení jednání. *Bulletin advokacie*. 2009, roč. 2009, č. 6, s. 39-42.
35. PULKRÁBEK, Zdeněk. Soudce a smír. *Soudce*. 2017, roč. 19, č. 5, s. 7-9.
36. ŘÍHA, Jan. Schvalování smírů v občanském soudním řízení. *Socialistická zákonnost*. 1976, roč. 24, č. 4, s. 193-198.
37. SALAČ, Jaroslav. K problematice rozporu právního úkonu se zákonem ve světle § 39 občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 1997, č. 10, s. 510-513.
38. SALAČ, Jaroslav. Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem. *Právní rozhledy*. 2000, roč. 8, č. 6, s. 250-252.
39. SPÁČIL, Jiří. Poznámka k rozhodnutí usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 6.

- 2014, sp. zn. 31 Cdo 2740/2012. *Právní rozhledy*. 2014, roč. 22, č. 17, s. 603.
40. SPÁČIL, Jiří. Vztah vlastnických žalob na plnění a na určení. *Soudní rozhledy*. 2013, roč. 19, č. 9, s. 306-309.
41. SPICKHOFF, Andreas. Poučovací povinnost soudu v hodnotovém systému německého civilního procesního práva. *Bulletin advokacie*. 2019, roč. 2019, č. 3, s. 14-18.
42. STAVINHOVÁ, Jaruška. K otázce konkurence žaloby o neplatnost smíru a návrhu na obnovu řízení. *Socialistická zákonnost*. 1977, roč. 25, č. 10, s. 617-620.
43. SVOBODA, Karel. Na co si dát pozor při uzavírání smíru. *Jurisprudence*. 2007, roč. 16, č. 5, s. 19-22.
44. SVOBODA, Karel. Kolegium NS nesouhlasí s „moderováním“ nemravných exekučních titulů. Co s tím? *Soudní rozhledy*. 2021, roč. 27, č. 3, s. 78-80.
45. SVOBODA, Karel. Obnova řízení, v němž nebylo rozhodnuto na základě dokazování. *Jurisprudence*. 2009, roč. 18, č. 2, s. 3-8.
46. ŠTAJGR, František. Právní moc a vykonatelnost se vztahem na exekuční tituly. *Právník*. 1954, roč. 93, č. 8, s. 539-548.
47. VOJTEK, Petr. Přehled rozhodnutí NS nepřijatých v roce 2021 do Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek. *Soudní rozhledy*. 2022, roč. 28, č. 2, s. 39-42.
48. VRCHA, Pavel. K aplikaci § 99 odst. 1 občanského soudního řádu. *Právní rádce*. 2006, roč. 14, č. 2, s. 29.
49. WINTEROVÁ, Alena. Důvody opravných prostředků. *Právník*. 1979, roč. 118, č. 10, s. 949-959.
50. WINTEROVÁ, Alena. Máme vůbec nějakou koncepci? *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 4, s. II.

17.4 Elektronické zdroje

- DOBROVOLNÁ, Eva; DVOŘÁK, Bohumil; LAVICKÝ, Petr; PULKRÁBEK, Zdeněk; WINTEROVÁ, Alena. *Věcný záměr civilního řádu soudního*. Finální znění 2. verze. Online. Justice.cz, 2020. Dostupné z:

https://justice.cz/documents/12681/2872506/Věcný+záměr_finální+verze+_prosinec+2020.pdf [citováno 2023-07-05].

17.5 Právní předpisy

17.5.1 České právní předpisy

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
2. Zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní).
3. Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád).
4. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zákon č. 49/1973 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád.
7. Zákon č. 519/1991 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád.
8. Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.
9. Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.
10. Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů.
11. Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
12. Zákon č. 59/2005 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
13. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
14. Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci), ve znění pozdějších předpisů.

17.5.2 Zahraniční právní předpisy

1. Rakouská republika: Gesetz Nr. 946/1811 JGS, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB).

2. Rakouská republika: Gesetz Nr. 113/1895 RGBl., über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Civilprozessordnung).
3. Rakouská republika: Gesetz Nr. 79/1896 RGBl., über das Exekutions- und Sicherungsverfahren (Exekutionsordnung – EO).
4. Slovenská republika: Zákon č. 160/2015 Z. z., civilný sporový poriadok, v znení zákona č. 87/2017 Z. z.
5. Spolková republika Německo: Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. 1. 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738)
6. Spolková republika Německo: Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. 12. 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781).
7. Švýcarská konfederace: Schweizerische Zivilprozessordnung (Zivilprozessordnung, ZPO) vom 19. 12. 2008.

17.6 Důvodové zprávy

1. Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb., sněmovní tisk č. 510 pro období 1948-1954.
2. Důvodová zpráva k zákonu č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
3. Důvodová zpráva k zákonu č. 49/1973 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád.
4. Důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád a notářský řád.
5. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

17.7 Judikatura

17.7.1 Ústavní soud ČR

1. Nález Ústavního soudu ze dne 11. 11. 2003, sp. zn. IV. ÚS 525/02.
2. Nález Ústavního soudu ze dne 11. 2. 2004, sp. zn. I. ÚS 672/03.
3. Nález Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2004, sp. zn. I. ÚS 647/02.
4. Nález Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2004, sp. zn. I. ÚS 350/04.
5. Nález Ústavního soudu ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. I. ÚS 92/08.
6. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2011, sp. zn. I. ÚS 329/08.
7. Nález Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2012, sp. zn. I. ÚS 871/11.
8. Nález Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2012, sp. zn. IV. ÚS 2735/11.

9. Nález Ústavního soudu ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. III. ÚS 3347/12.
10. Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2230/16.
11. Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2019 sp. zn. II. ÚS 3194/18.
12. Nález Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 40/18.
13. Usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 1. 1994, sp. zn. IV. ÚS 2/93.
14. Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1997, sp. zn. III. ÚS 144/97.
15. Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 11. 2006, sp. zn. IV. ÚS 530/06.
16. Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2008, sp. zn. III. ÚS 1703/08.
17. Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. II. ÚS 2724/10.
18. Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 10. 2017, sp. zn. III. ÚS 2690/17.
19. Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. I. ÚS 2330/19.

17.7.2 Nejvyšší soud ČR

1. Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 1964, sp. zn. Cpj 168/64.
2. Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu České socialistické republiky z 28. 11. 1981, Cpj 141/80 [R 21/1983 civ.].
3. Stanovisko Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 29. 4. 1982, sp. zn. Cpj 66/82.
4. Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 11. 11. 1986, sp. zn. Cpj 44/86 [R 16/1987 civ.].
5. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 1. 1921, sp. zn. Rv II 302/20, publikované ve Vážný (Sbírka rozhodnutí NS 1919-1945), III/1921, pod č. 882.
6. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 28. 7. 1922, sp. zn. Rv I 252/22.
7. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 8. 1. 1931, sp. zn. R II 471/30, publikované ve Vážný (Sbírka rozhodnutí NS 1919-1945), XIII-a/1931, pod č. 10429.
8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. 9. 1953, sp. zn. Cz 281/53 [R 159/1953 civ.].
9. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 6. 1965, sp. zn. 5 Cz 31/66 [R 63/1966 civ.].

10. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 9. 7. 1965, sp. zn. 4 CZ 94/65 [R 61/1965 civ.].
11. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. 11. 1966, sp. zn. 4 Cz 88/66 [R 31/1967 civ.].
12. Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 25. 6. 1970, sp. zn. 1 Cz 20/70.
13. Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 19. 3. 1971, sp. zn. 1 Cz 5/71.
14. Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 31. 10. 1975, sp. zn. 3 Cz 105/75.
15. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 1998, sp. zn. 2 Odo 117/97.
16. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2000, sp. zn. 21 Cdo 267/2000.
17. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2574/2000.
18. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2004, sp. zn. 32 Odo 314/2003.
19. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 29 Odo 344/2002.
20. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 29 Odo 1079/2003.
21. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 1. 2006, sp. zn. 30 Cdo 641/2005 [R 23/2007 civ.].
22. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2007, sp. zn. 29 Odo 862/2006.
23. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 5378/2007.
24. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 11. 2008, sp. zn. 22 Cdo 4452/2008.
25. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2009, sp. zn. 23 Cdo 1454/2009.
26. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2009, sp. zn. 23 Cdo 1961/2009.
27. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 23 Cdo 721/2008.
28. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3298/2011 [R 15/2012 civ.].
29. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 33 Cdo 5263/2009.
30. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 626/2013.
31. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2016, sp. zn. 33 Cdo 1919/2015.
32. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 32 Cdo 578/2016.
33. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 2019, sp. zn. 33 Cdo 1720/2019.
34. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2020, sp. zn. 25 Cdo 204/2020-II.
35. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. 23 ICdo 56/2019.
36. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2021, sp. zn. 23 Cdo 1056/2020.

37. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2022, sp. zn. 24 Cdo 501/2021.
38. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2022, sp. zn. 27 Cdo 305/2022.
39. Usnesení pléna Nejvyššího soudu České republiky ze dne 4. 11. 1953, sp. zn. Pls 2/53.
40. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 1999, sp. zn. 21 Cdo 2020/98.
41. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2000, sp. zn. 20 Cdo 2475/98.
42. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2000, sp. zn. 20 Cdo 1508/98.
43. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. 20 Cdo 2931/99 [R 85/2003 civ.].
44. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2002, sp. zn. 20 Cdo 970/2001.
45. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2002, sp. zn. 20 Cdo 554/2002 [R 62/2004 civ.].
46. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2003, sp. zn. 20 Cdo 307/2002.
47. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2004, sp. zn. 26 Cdo 1481/2004.
48. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1232/2004
49. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1570/2003.
50. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. 32 Odo 643/2003.
51. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 8. 2006, sp. zn. 20 Cdo 1558/2006.
52. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 6. 2008, sp. zn. 20 Cdo 3547/2006.
53. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2009, sp. zn. 22 Cdo 5170/2007.
54. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2010, sp. zn. 20 Cdo 4759/2008.
55. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. 33 Cdo 4406/2009.
56. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 2. 2012, sp. zn. 22 Cdo 458/2010.
57. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 8. 2012, sp. zn. 20 Cdo 2111/2012.
58. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 33 Cdo 4364/2011.
59. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2012, sp. zn. 23 Cdo 2957/2010.
60. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 2014, sp. zn. 29 Cdo 2648/2013.
61. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2014, sp. zn. 29 ICdo 50/2013.
62. Usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2014, sp. zn. 31 Cdo 2740/2012.
63. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2015, sp. zn. 29 Cdo 2734/2013.
64. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2015, sp. zn. 22 Cdo 1561/2013.
65. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 6. 2015, sp. zn. 23 Cdo 1073/2015.
66. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2016, sp. zn. 28 Cdo 982/2016.
67. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2016, sp. zn. 22 Cdo 4605/2016.

68. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2017, sp. zn. 20 Cdo 5479/2016.
69. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2017, sp. zn. 22 Cdo 4125/2017.
70. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 30 Cdo 510/2018.
71. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2018, sp. zn. 33 Cdo 1041/2017.
72. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 4. 2019, sp. zn. 20 Cdo 936/2019.
73. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2019, sp. zn. 20 Cdo 4733/2018.
74. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 10. 2019, sp. zn. 26 Cdo 2319/2019.
75. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2019, sp. zn. 22 Cdo 3330/2018.
76. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2020, sp. zn. 22 Cdo 677/2020.
77. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2020, sp. zn. 22 Cdo 4189/2019.
78. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2020, sp. zn. 20 Cdo 1655/2020.
79. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 7. 2020, sp. zn. 20 Cdo 1851/2020.
80. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 8. 2020, sp. zn. 20 Cdo 1858/2020.

17.7.3 Krajské soudy

1. Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19. 3. 1957, sp. zn. 5 Co 48/57.
2. Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 12. 6. 1964, sp. zn. 5 Co 181/64 [R 56/1964 civ.].
3. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 9. 1964, sp. zn. 4 Co 371/64 [R 57/1964 civ.].
4. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 27. 1. 2022, č. j. 14 Co 167/2021-319. Online. Justice.cz. Dostupné z: <https://rozhodnuti.justice.cz/soudnirozhodnuti/> [citováno 2023-04-16].

17.7.4 Obvodní soudy

1. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 26. 4. 2021, č. j. 30 C 125/2021-19. Online. Justice.cz. Dostupné z: <https://rozhodnuti.justice.cz/soudnirozhodnuti/> [citováno 2023-04-16].
2. Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 15. 9. 2021, č. j. 34 C 110/2021-21. Online. Justice.cz. Dostupné z: <https://rozhodnuti.justice.cz/soudnirozhodnuti/> [citováno 2023-04-16].
3. Usnesení Okresního soudu Brno-venkov ze dne 3. 3. 2023, č. j. 34 C 9/2023-92. Online. Justice.cz. Dostupné z: <https://rozhodnuti.justice.cz/soudnirozhodnuti/> [citováno 2023-04-16].

17.8 Zahraniční judikatura

17.8.1 Slovenská republika

1. Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 28. 4. 1976, sp. zn. 1 Cz 48/76 [R 45/1977 civ.].
2. Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské republiky ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 2 Cdo 219/2019.

17.8.2 Rakouská republika

1. Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 1949, č. 1 Ob 166/49.
2. Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 1961, č. 6 Ob 410/61, EvBl 1962/86.
3. Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 1983, č. 3 Ob 50/83, SZ 56/98 = EvBl 1983/165 S 834 = JBl 1984 500.
4. Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 1986, č. 7 Ob 611/86.
5. Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 1991, č. 9 Ob 714/91.
6. Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 1992, č. 8 Ob 28/90, EvBl 1992/196.
7. Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 1997, č. 1 Ob 1/97, SZ 70/143.
8. Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2001, č. 4 Ob 253/01.
9. Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2002, č. 6 Ob 151/02b.